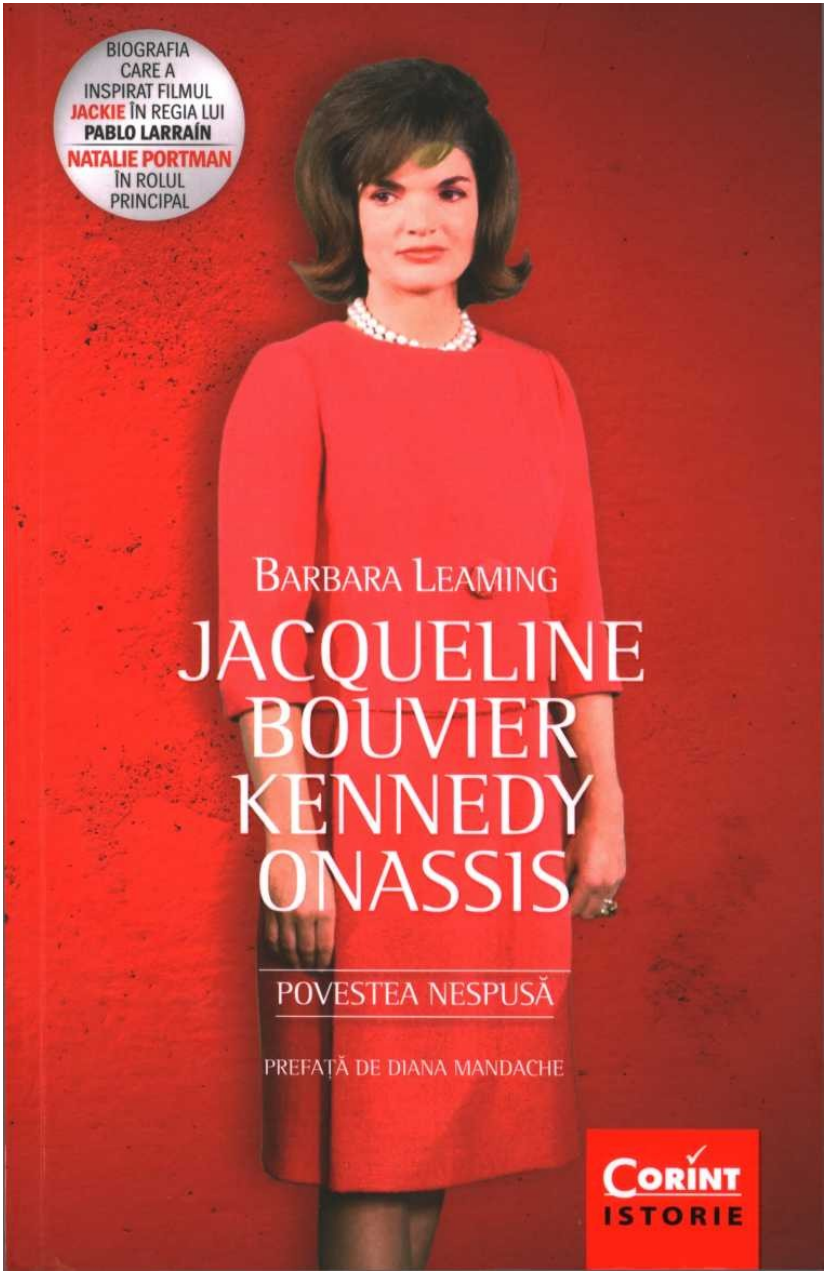
BIOGRAFIA CARE A INSPIRAT FILMUL JACKIE ÎN REGIA LUI PABLO LARRAÍN
NATALIE PORTMAN ÎN ROLUL PRINCIPAL
BARBARA LEAMING
JACQUELINE BOUVIER KENNEDY ONASSIS
POVESTEA NESPUSĂ
PREFAȚĂ DE DIANA MANDACHE
CORINT ISTORIE

Cu măiestrie şi sensibilitate, biografia scrisă de Barbara Leaming explorează lumea aparent magică a tinereţii lui Jackie, căsătoria ca de poveste cu un senator şi candidat la preşedinţie bogat şi atrăgător, şi transformarea ei uimitoare într-o soţie abilă de politician şi o Primă Doamnă unică. Felul cum tânăra femeie a respins hotărât ideea unei „căsătorii sigure", ca soţie a vreunui bărbat remarcabil din punct de vedere social dar absolut predictibil, a condus-o către JFK şi, în timp, către faima internaţională. Însă trauma asasinării soţului avea să-i dăuneze mai mult decât s-a ştiut. Până acum.

„Jacqueline a fost metafora vizuală a administraţiei Kennedy şi efigia modei anilor 1960. Alături de accesoriile celebrităţii feminine, personalitatea sa întregeşte portretul Primei Doamne ca etalon internaţional, cel puţin pentru secolul XX, şi cu siguranţă continuă să reprezinte un clasic al feminităţii din preajma puterii supreme, fiind denumită de presa internaţională Regina Americii sau Prima Doamnă a Modei".

Diana Mandache

„Leaming îi conturează lui Jackie Kennedy un portret tulburător şi sensibil, descrie lupta curajoasă a acesteia pentru a-şi salva căsnicia şi a-şi crea propria identitate".

USA Today

www.editura corint.ro

Barbara Leaming
JACQUELINE
BOUVIER
KENNEDY
ONASSIS
POVESTEA NESPUSĂ

Coordonatorul colecţiei ALEXANDRU JIPA-TEODOROS

BARBARA LEAMING

JACQUELINE BOUVIER KENNEDY ONASSIS

POVESTEA NESPUSĂ

Traducere din limba engleză de Lidia Grădinaru
Prefaţă de Diana Mandache

CORINT
ISTORIE

Cunoscută autoare de bestseueruri distinse cu numeroase premii, BARBARA BEAMING a scris o serie de biografii dedicate unor personalităţi ale lumii politice şi artistice, printre care se numără familia Kennedy, Winston Churchill, Marilyn Monroe, Katharine Hepburn, Bette Davis, Rita Hayworth, Orson Welles sau Roman Polański. De asemenea, a semnat articole şi interviuri în publicaţii precum *The New York Times Magazine*, *Vanity Fair*, *The Times* din Londra şi altele.

Design copertă: Dan Mihalache
Ilustraţie copertă: e Getty Images

Barbara Leaming, *Jacqueline Bouvier Kennedy Onassis*
2014 by Barbara Leaming
Published by arrangement with St. Martins Press, LLC.
GRUPUL EDITORIAL CORINT.
ISBN 978 – 606 – 793 – 086 – 3

Descrierea CIP a acestei cărţi poate fi consultată la sediul Bibliotecii Naţionale a României.

Prefaţă

Jacqueline Kennedy, Regina Camelotului

Căsătoria a doua individualităţi puternice, precum Jacqueline Bouvier şi John Fitzgerald Kennedy, avea să le sporească popularitatea, însă destinul lor poate fi privit şi ca un avertisment despre tragediile puterii şi celebrităţii.

Jacqueline a fost metafora vizuală a administraţiei Kennedy şi efigia modei anilor 1960. Graţia şi charisma ei s-au manifestat prin eleganţa vestimentaţiei, de la costume, celebra pălărie cilindrică, rochii de seară, bijuterii, ceasuri şi până la ochelarii de soare, făurindu-şi un stil inconfundabil, sofisticat, afişat de fiecare dată cu un aer aristocratic, delicat. Alături de accesoriile celebrităţii feminine personalitatea sa întregeşte portretul Primei Doamne ca etalon internaţional, cel puţin pentru secolul XX, dar cu siguranţă continuă să reprezinte un clasic al feminităţii din preajma puterii supreme, fiind denumită de presa internaţională Regina Americii sau Prima Doamnă a Modei.

Cartea Barbarei Leaming *Jacqueline Bouvier Kennedy Onassis*. *Povestea nespusă* recompune portretul uneia din cele mai remarcabile femei ale secolului XX, reprezentantă a aristocraţiei politice americane. Pe lângă aspectele oficiale sau private din biografia Primei Doamne, analiza se îndreaptă deopotrivă şi către ultimele sale trei decade de viaţă, inclusiv ultima reşedinţă din insula Marthas Vineyard şi companionul Maurice Tempelsman.

Jacqueline (Jackie) era fiica lui Janet Lee şi a lui John Bouvier III, având ascendenţă irlandeză pe linie maternă şi franceză pe filiera paternă. După divorţul părinţilor şi recăsătoria mamei sale în 1942 cu Hugh D. Auchincloss, un broker la bursa americană şi avocat, a trăit în noua casă, la Hammersmith Farm. Educaţia la Vassar Collège şi George Washington University a fost decisivă în conturarea calităţilor native, studiind istoria, arta, literatura şi franceza. Anii formatori au schimbat modul în care avea să interacţioneze cu publicul sau să poarte conversaţii cu politicieni, printre care şi cu idolii adolescenţei sale, Winston Churchill sau generalul Charles de Gaulle, pe care avea să-i întâlnească.

În lumea mondenă a New York-ului s-a distins prin conducerea unui comitet însărcinat cu organizarea unei seri la operă în folosul strângerii de fonduri pentru distribuirea de lapte gratuit copiilor nevoiaşi. Presa a numit-o Regina Debutantelor. Deşi timidă şi retrasă, avea darul de a se face remarcată.

Jackie era preocupată de începutul unei cariere în jurnalism, dar şi de realizarea unei căsătorii. În acest balans al idealurilor reuşeşte să pornească, cu sprijinul tatălui vitreg, în cariera jurnalistică la *Washington Times-Herald* sub îndrumarea lui Frank Waldrop. Ca reporter reuşeşte să-i ia un interviu lui Richard Nixon sau relatează despre instalarea la preşedinţie a lui Dwight Eisenhower,

precum şi despre încoronarea Reginei Elisabeta a II-a.

La ziar intră sub influenţa unei prietenii platonice cu John White care o stimulează şi inspiră în postura sa de reporter fotograf. Prin intermediul lui John White îl întâlneşte pe John F. Kennedy, cel care în 1945 relatase ştiri din perspectiva unui militar, acum alegând politica în locul jurnalismului.

În cele din urmă, Jacqueline a fost atrasă de personalitatea lui John (Jack) F. Kennedy pentru că era „Băiatul Interesant şi Băiatul Sexy într-un singur ambalaj irezistibil", era spontan, imprevizibil şi plin de surprize, total diferit de genul anost al lui John Husted Jr., fostul ei logodnic.

Contextul creat de rezultatul alegerilor prezidenţiale, unde candidatul democrat Adlai Stevenson, recent divorţat, pierduse în favoarea republicanului Eisenhower, îl determină pe senatorul John F. Kennedy să gândească o nouă strategie de imagine prin încheierea unei căsătorii, ambiţiile sale prezidenţiale impunând acel statut. John s-a decis să se căsătorească tot cu o catolică, care prin temperamentul plin de graţie şi prin educaţie o întruchipau pe Jacqueline drept candidata favorită, deşi instinctele îl conduseseră iniţial către alte opţiuni.

Apetitul pentru aventuri al lui John F. Kennedy, cunoscut încă de pe acum şi acceptat de Jacqueline Bouvier, i-a fost accentuat de celebritate şi puterea pe care o deţinea. A fost un paradox pe care l-a purtat cu el întreaga viaţă, timpul fiindu-i adeseori rival.

Încă din timpul campaniei pentru Senat, familia Kennedy mobilizase o întreagă maşinărie politică pentru susţinerea lui John, ce era completată de o undă proaspătă adusă de prezenţa lui Jacqueline Bouvier. John Kennedy o invită la dineul de instalare a preşedintelui Eisenhower din ianuarie 1953, Jackie luând contact cu atmosfera care avea

s-o cunoască în alt mod şapte ani mai târziu.

Ca logodnică a lui Kennedy avea să pozeze în numeroase ipostaze pentru fotografii revistei *Life* din iulie 1953 precum şi în numărul special dedicat nunţii din septembrie 1953 a tinerei perechi, devenită noul simbol al aristocraţiei politice americane. Mai mult, unul dintre faimoşii invitaţi prezenţi la biserica romano-catolică Sf. Maria din Newport vorbea presei despre impresia produsă de celebrarea căsătoriei, asemănând-o cu o încoronare.

Astfel Jacqueline Kennedy avea să devină femeia conştientă de puterea imaginii sale, în primul an de preşedinţie al soţului ei se spunea că ar fi cheltuit 50.000 de dolari pentru garderobă, stilul său fiind tot atât de durabil precum Chanel sau Hepburn.

Prima reşedinţă a lui Jackie a fost la Hyannis Port, în casa dinastiei Kennedy şi locul copilăriei lui John. Deşi se înţelegea bine cu socrul, Jackie a realizat destul de repede care îi era menirea în noua familie, mai târziu amintindu-şi „Vorbeau despre mine de parcă n-aş fi fost o persoană, ci doar un lucru, un fel de bun de preţ, precum Rhode Island”.

Acolo a fascinat-o biblioteca, cărţile care l-au format pe John, printre care şi legenda despre Regele Arthur şi Cavalerii Mesei Rotunde, poate de aceea Jackie mai târziu avea să compare America preşedinţiei soţului ei cu legendarul Camelot.

Noua casă a fost închiriată în Dent Place din Georgetown, locul unde s-au asociat cu un nou grup care avea să-l susţină pe John Kennedy mai departe în politică. Imaginea ca politician al unei noi generaţii era susţinută în presă, iar fotografia avea un impact major. Astfel senatorul primea la reşedinţă dar şi în biroul senatorial fotografi de la revista *McCall*, iar lecţia era deja învăţată de Jackie, devenind astfel complice la formarea unei imagini în

dezacord cu realitatea; deşi John folosea cârjele fiind chinuit de durerile de spate, în imagini ea apărea încurajând un soţ viguros care juca fotbal cu Bobby, ori era fotografiată alături de un soţ iubitor la începutul unei recepţii, atmosferă care în realitate era diferită, la sfârşitul serii John plecând spre o nouă aventură.

Jackie îşi acceptase noul rol, dar într-un fel aparte. Se înscrisese la cursurile de istorie politică de la Facultatea Serviciului Diplomatic din cadrul Universităţii Georgetown, fotografiile pentru revista *McCall* din campusul universitar confirmând noua dorinţă de a sprijini prin cunoştinţele sale viitorul politic al lui John Kennedy.

Jacqueline era pretenţioasă, mândră, ironică, cultivată. John avea o personalitate complexă, cu un real talent politic însoţit de o imaginaţie debordantă, era ambiţios, curajos, dar sexualitatea avea să-l facă cunoscut mai ales prin legăturile cu suedeza Gunilla von Post sau cu actriţa Marilyn Monroe. Însă John F. Kennedy era şi politicianul care intrase în atenţia politicului şi a publicului prin scrierile sale încă din 1940 când publicase cartea *Why England Slept*? cu referire la poziţia Angliei în preajma celui de-al Doilea Război Mondial. Încurajat de Jacqueline, John publică şi *Profiles în Courage*, prezentând opt biografii ale unor senatori, volum pentru care în 1957 a câştigat Premiul Pulitzer pentru biografie. În această carte înserase şi ideea unei noi perspective în abordarea relaţiilor Est-Vest, pentru a învinge „o ideologie străină care se teme mai mult de libertatea de gândire decât se teme de bombele cu hidrogen”, încercând să continue politica idolului său Winston Churchill.

Evoluţia politică a lui John F. Kennedy a fost afectată periodic de problemele de sănătate ţinute departe de ochii presei tocmai pentru a menţine atuul acestuia în cursa pentru preşedinţie, el fiind exponentul tinereţii conform

sloganului care-l lansase în cursa pentru Senat: „Noua generaţie oferă un lider”. Boala Addison, hipotiroidia, dar mai ales problemele de coloană care au culminat cu dubla fuziune spinală fiind internat la Spitalul pentru Chirurgie Specială din New York, toate au fost ascunse publicului şi invocat tratamentul pentru o veche rană de război.

Reşedinţele Hickory Hill din McLean (Virginia) sau cele din Georgetown au însemnat pentru Jackie ambientul de familie, în 1957 se născuse Caroline, iar în 1960 John. În acelaşi timp, Jacqueline şi-a lărgit cercul de prieteni, Joe Alsop devenind mentorul ei în pregătirea pentru noul rol pe care istoria avea să i-l încredinţeze, îi vorbea despre putere şi politică, îi recomanda lectura unor cărţi sau să facă cumpărături mai puţin costisitoare şi de fabricaţie americană. Toate acestea avea să le pună în practică în perioada campaniei prezidenţiale fiind atent monitorizată de mass-media.

Din 3 ianuarie 1960, odată cu anunţarea candidaturii lui John Kennedy la alegerile prezidenţiale, Jacqueline a participat susţinut la campanie, cunoscând modul de relaţionare cu presa şi dificultăţile disputelor politice în cursa spre Casa Albă. Convenţia Partidului Democrat îl nominalizează în iulie 1960 drept candidat pentru alegerile prezidenţiale pe John Kennedy. Pe 8 noiembrie 1960 acesta îl învingea pe republicanul Richard Nixon, Kennedy devenind la 43 de ani cel mai tânăr preşedinte şi primul şef de stat american de origine irlandeză şi de religie catolică, ceea ce era o premieră la acea vreme. Impactul public a fost oarecum similar cu alegerea ca preşedinte a lui Bill Clinton în 1992 la vârsta de 46 de ani. Liantul politic între administraţia Kennedy şi cea a lui Clinton sau Obama a fost senatorul Edward (Ted) Kennedy, fratele mai mic al legendarului şef de stat. Apoi chiar Jacqueline în 1993 avea să-i invite pe Clintoni, noul cuplu de la Casa

Albă, la reşedinţa sa din Marthas Vineyard, primirea având simbolistica ei.

Ziua depunerii jurământului lui John F. Kennedy pe 20 ianuarie 1961, al 35-lea preşedinte al Statelor Unite, a rămas memorabilă, în discursul inaugural acesta declamând sensul politicii administraţiei sale: „Dragii mei compatrioţi, nu vă întrebaţi ce poate face ţara pentru voi, întrebaţi-vă ce puteţi face voi pentru ţară! Cetăţeni ai lumii, nu vă întrebaţi ce poate face America pentru voi, întrebaţi-vă ce putem face împreună pentru libertate”.

În acest timp, în spatele scenei politice Jacqueline Kennedy, deşi suferindă şi epuizată după o naştere prin cezariană, pentru a face faţă ceremoniilor solicită prezenţa doctorului Janet Travell, fiindu-i administrate medicamente puternice. Fotografiile din ziua inaugurării au creat imaginea unei tinere Prime Doamne, elegantă şi sofisticată, vestimentaţia purtată lansând un trend în modă.

Deşi mai târziu Jackie a mărturisit reverendului Richard T. McSorley, un preot iezuit, că lucrase „din greu la căsnicie”, totuşi anii petrecuţi la Casa Albă au dovedit că multe din lucruri le făcuse cu plăcere în misiunea sa de Primă Doamnă. Şi-a folosit talentul în găzduirea unor dineuri memorabile având invitaţi faimoşi din domeniul artelor şi culturii, politicieni şi diplomaţi.

Preocuparea pentru restaurare şi transformarea ambientului Casei Albe a fost momentul prin care Jackie şi-a dovedit talentul artistic, pentru patrimoniu, artă şi istorie americană, dorind să-i redea gloria originală, având colaborarea decoratorului francez Stephane Boudin. După un an, prin intermediul televiziunii a popularizat noua înfăţişare a reşedinţei prezidenţiale, în emisiunea „Un tur al Casei Albe cu doamna John F. Kennedy”. Cu acel prilej, Prima Doamnă declarase dorinţa sa de-a îmbunătăţi modul

în care preşedinţia era prezentată lumii.

Momentul crizei cubaneze, al eşecului planului de acţiune al CIA de răsturnare a lui Fidel Castro, prin atacul exilaţilor cubanezi antrenaţi în SUA, a adus prejudicii imaginii lui Kennedy în plan internaţional, fiind criticat de Charles de Gaulle sau ironizat de Nikita Hruşciov. Jacqueline a fost distrusă de eşecul soţului ei, fiind nevoiţi să apeleze la doctorul Max Jacobson care administra injecţii de ridicare a moralului; acesta îl mai ajutase pe

John F. Kennedy în perioada dezbaterilor prezidenţiale cu Richard Nixon. Jacobson i-a însoţit în Europa şi le-a administrat asemenea injecţii în Air Force One înainte de a pleca la Paris.

Jacqueline îşi construise imaginea de gardă pretoriană a soţului ei – împotriva conflictelor politice, împotriva jurnaliştilor şi a oricăruia dintre apropiaţi care ar fi putut dăuna imaginii. Jacqueline a ajutat totodată la consolidarea reputaţiei în exterior a preşedintelui, impresionând spre exemplu la Paris când a declarat cât de mult adoră cultura şi istoria Franţei. Evident imaginea personală, stilul vestimentaţiei lui Jacqueline au făcut să fie adorată de public, iar presa scria: „Parisul are o regină” sau „Apoteoză la Versailles”. Presa din Viena avea titluri şi mai incitante, iar presa americană consemna: „Prima Doamnă îl cucereşte şi pe Hruşciov”. A urmat vizita la Londra la Palatul Buckingham şi întâlnirea lui Kennedy cu premierul britanic pentru a discuta despre întrevederile sale cu de Gaulle şi Hruşciov. Cu toate acestea, presa britanică relata că în puburi se discuta mai mult despre Jackie decât despre preşedinte şi politica internaţională. Acest tur european a dat un nou suflu încrederii în sine pentru Jacqueline.

Cu tot succesul Primei Doamne, infidelităţile soţului său persistau şi au afectat-o. Prezenţa lui Marilyn Monroe

şi alegerea ei să cânte „Happy Birthday, Mr. President” în mai 1962, la evenimentul organizat de democraţi cu prilejul aniversării a 45 de ani ai preşedintelui Kennedy, au generat zvonuri, curând Monroe devenind persona non grata la Casa Albă. În acest context călătoriile lui Jacqueline continuau în calitate de Primă Doamnă, alături de preşedinte în America Latină, apoi singură în India şi Pakistan, după care decide să facă o călătorie în Italia alături de soţii Radziwill şi prietenii acestora. Presa a publicat zvonuri şi despre o posibilă aventură a lui Jackie cu Agnelli pe iahtul acestuia, dezminţită de cei prezenţi inclusiv de agenţii Serviciului Secret, însă fotografiile din presă alimentau zvonuri nedovedite. Grupul puritan intitulat Cetăţenii îngrijoraţi din America îi cereau să nu dezonoreze titlul de Primă Doamnă.

După tumultul vieţii personale, politicul îi readuce la înţelegere şi sprijin. Curând au venit ştiri despre ridicarea unei baze de rachete nucleare în Cuba de către sovietici, Hruşciov intenţionând să facă o călătorie la New York şi să-l forţeze pe Kennedy să accepte retragerea trupelor occidentale din Germania şi să renunţe la ideea reunificării Germaniei. Acea perioadă s-a suprapus cu o apropiere între soţii Kennedy, Jackie înţelegând greutatea ce apăsa pe umerii preşedintelui american. Mai târziu şi-a amintit ce-i mărturisise soţul ei: „Dacă se întâmplă ceva, o să rămânem toţi aici cu tine. Chiar dacă nu e loc în adăpostul din Casa Albă, vreau doar să fiu cu tine, şi vreau să mor cu tine şi copiii la fel – decât să trăim fără tine”. În criza rachetelor cubaneze, JFK a fost cel care a triumfat, Hruşciov consimţind să îndepărteze rachetele din Cuba. Pe 7 octombrie 1963, John F. Kennedy a ratificat Tratatul de interzicere a testelor nucleare limitate, pe care îl impusese în cele din urmă sovieticilor.

Între timp circulau în cercurile politico-diplomatice

tot mai multe comentarii privind viaţa privată a lui Kennedy, ele fiind descrise cel mai bine de ambasadorul francez la Washington în jurnalul său: „Iubeşte prea mult plăcerea şi femeile. Dorinţele lui sunt greu de satisfăcut fără să te facă să te temi de un scandal”. Acest subiect putea fi folosit de către adversarii săi în campania pentru alegerile prezidenţiale din 1964, cu efecte nedorite într-o societate puritană.

După naşterea prematură şi moartea fiului Patrick, în plină durere şi depresie, Jackie doreşte să plece într-o călătorie alături de sora sa în Marea Egee pe iahtul lui Onassis. În ciuda nemulţumirilor venite din partea consilierilor de la Casa Albă cu privire la această nouă plecare a Primei Doamne, totuşi John F. Kennedy o acceptă. Despre această croazieră Robert Kennedy spunea că este un adevărat coşmar etic şi electoral, iar republicanii au calificat-o drept o excursie indecentă.

În acel context, în octombrie 1963 Jackie revenea în Statele Unite acceptând să plece alături de preşedinte într-o călătorie politică în Texas, ce reprezenta un test pentru viitoarea campanie prezidenţială. Imaginea Primei Doamne a fost minuţios pregătită, alegerea vestimentaţiei, acel costum Chanel roz cu guler bleumarin şi pălăria cilindrică roz. După prima zi a vizitei în Texas, preşedintele i-ar fi spus Primei Doamne: „Acum doi ani, m-am prezentat în Paris spunând că sunt bărbatul care o însoţeşte pe doamna Kennedy. Azi când călătoresc în Texas, am aceeaşi senzaţie”. Imaginea lui Jacqueline captase din nou atenţia lumii.

Apoi în Dallas au urmat imaginile violente întipărite în memoria colectivă americană. Asasinatul a şocat omenirea, a incitat mass-media, politicienii sau istoricii de peste cinci decenii. Din România comunistă Gh. Gheorghiu-Dej trimitea un mesaj de condoleanţe doamnei

Kennedy, iar altul preşedintelui Lyndon B. Johnson, fiind aprobată transmisia în direct a funeraliilor la televiziunea din Bucureşti.

Fără a intra în descrierile Barbarei Leaming cu privire la asasinatul politic, ziua de 22 noiembrie 1963 a schimbat definitiv viaţa lui Jacqueline Kennedy. Confesiunile făcute reverendului McSorley nu aveau să-i tămăduiască coşmarurile ce-au urmărit-o neîncetat, stresul posttraumatic fiind întreţinut de repovestirea acelor clipe în calitate de martor la anchetele oficiale, apoi de numeroasele articole de presă sau cărţi publicate. Toate deciziile fostei Prime Doamne de după 1963 au fost influenţate în mare parte de stresul posttraumatic, diagnosticat ca boală abia în 1980 de către Asociaţia Psihologilor Americani.

Dacă la 31 de ani Jacqueline Kennedy revigorase imaginea instituţiei de Primă Doamnă, la 34 de ani a devenit Prima Văduvă stropită de sânge care încerca să menţină creierul în craniul sfărâmat al soţului ei. Peste noapte se metamorfozase într-un simbol al puterii unei naţiuni traumatizate din iarna lui 1963 – 1964. Jacqueline era mistuită de durere şi avea sentimentul vinovăţiei că în cele trei secunde şi jumătate ar fi putut totuşi salva viaţa soţului său. Dar în acel moment de catastrofa naţională lumea o vedea pe Jacqueline eroină şi îi făurise o aură naţională. De la un simbol al neajutorării şi al vulnerabilităţii era transformată într-un simbol al puterii neclintite. La Arlington National Cemetery era un adevărat pelerinaj, la fel şi la casa văduvei. Însă departe de ochii publicului durerile mistuitoare ale fostei Prime Doamne, cunoscute doar de apropiaţi, se manifestau prin coşmaruri repetate, insomnii, băutură, gânduri sinucigaşe, dar şi gesturi neaşteptate care au ajutat-o să-şi salveze viaţa. Aşa se explică şi decizia căsătoriei cinci ani mai târziu cu

Aristotel Onassis, în speranţa găsirii siguranţei de care avea nevoie. Apoi, după moartea acestuia, Jacqueline a lucrat ca editor de carte tocmai pentru a deţine controlul asupra vieţii sale, fără să dorească însă să-şi scrie autobiografia. Un exemplu al succesului personal l-a reprezentat cartea editată de Jacqueline la Viking Press, *In the Russian Style*, care acompania o expoziţie de costume ruseşti la Muzeul de Artă Metropolitan. Aceasta a fost ocazia în care şi-a depăşit atribuţiile de redactor, aducând o publicitate specială acelui eveniment cultural prin ceea ce personifica.

Jacqueline, deşi cu disperare simţea nevoia de siguranţă, având o obsesie patologică pentru intimitate şi izolare, a fost sortită să fie permanent în centrul atenţiei opiniei publice. Lumea se uita la ea nu neapărat ca la o femeie, ci ca la un simbol al propriei dureri, Jacqueline Kennedy fiind totodată reflexia sfinxului păstrător de secrete. Costumul roz Chanel pătat de sângele preşedintelui se află astăzi depozitat la Arhivele Naţionale din Maryland, ca o mărturie sacră a destinului familiei Kennedy şi a tragediei naţionale.

Jacqueline Bouvier Kennedy Onassis a murit pe 19 mai 1994, la funeralii fiind prezente şi două foste Prime Doamne, Lady Bird Johnson şi Hillary Clinton. La vremea când ştirea morţii faimoasei Primei Doamne se răspândea ca fulgerul, mă aflam în Statele Unite. La Muzeul Universităţii Kent din Ohio, unde există o interesantă colecţie de costume, se telefonase solicitându-se o piesă vestimentară care aparţinuse lui Jacqueline Kennedy pentru organizarea unei expoziţii comemorative. Acel moment, ca şi informaţiile din cartea Barbarei Leaming mi-au confirmat stăruinţa unei naţiuni în tezaurizarea simbolurilor care ilustrau cel mai bine mitul Reginei Camelotului.

Diana Mandache

Capitolul 1

În timpul unui cocktail care avea loc la Newport, Rhode Island, spre sfârşitul verii lui 1945, un student volubil ţinea un monolog înflăcărat în faţa unei fete de 16 ani, cu păr cârlionţat, pe nume Jacqueline Bouvier. În timp ce tânărul vorbea de zor, ochii ei căprui, uşor depărtaţi, îl priveau atent. Jackie, cum era cunoscută fata, îl lăsa să vorbească fără să-l întrerupă, dar din când în când dădea din cap pentru a arăta că înţelege, atât pe el, cât şi multele lucruri pe care le avea de spus. Un observator al scenei n-ar fi avut niciun motiv să presupună că beneficiara liniştită, plină de respect şi admiraţie a înţelepciunii studentului avea informaţii şi păreri proprii puternice despre tema lui. În acel an, Jackie nu doar că descoperea băieţii, ci înţelegea în clipa de faţă că era de datoria ei să-l facă pe acel tânăr să se simtă foarte bine şi să nu bănuiască ce ştia sau gândea ea.

Subiectul băiatului era mareşalul Philippe Pétain, fostul şef al guvernului colaboraţionist de la Vichy. Când, în ultimele zile ale celui de al Doilea Război Mondial, un tribunal francez l-a condamnat pe Pétain la pedeapsa capitală, generalul Charles de Gaulle, preşedintele guvernului provizoriu, i-a comutat în mod controversat sentinţa în închisoare pe viaţă, pentru a încheia cât mai repede acest punct al războiului.

O determinare asemănătoare de continuare a vieţii a animat redeschiderea bursei de căsătorii a societăţii din Newport la 11 zile după capitularea necondiţionată a Japoniei în urma distrugerii oraşelor Hiroshima şi Nagasaki. La acea vreme, tineri în uniformă militară erau văzuţi peste tot în bogata staţiune americană, fapt care prevestea o serie întreagă de căsătorii ale domnişoarelor debutante în înalta societate din Newport cu soldaţii care

se întorceau acasă. Imediat, spiritul expansiv al primei petreceri de debut la scară mare de după Pearl Harbor a cuprins şi alte sindrofii ale societăţii din Newport la finele lunii august şi începutul lui septembrie, înainte ca rezidenţii de vară bogaţi – împreună cu acele suflete mai puţin favorizate de soartă care, neavând bani proprii, trăiau şi se strecurau cu abilitate printre ei – să se împrăştie pe perioada iernii.

La o astfel de sindrofie, Jackie Bouvier a fost tratată cu prelegerea despre afacerea Pétain. Întâmplător, studentul avusese ghinionul să abordeze un subiect despre care, probabil, ea ştia mult mai mult decât el. Când Jackie avea 11 ani, bunicul din partea tatălui le dedicase celor 10 nepoţi ai săi o istorie a familiei, tipărită în mod privat, care afirma că familia Bouvier din America descindea din nobilimea franceză. Afirmaţia avea să se dovedească mai târziu a fi neadevărată, dar cu toate acestea a avut un impact extraordinar asupra ei. Era un copil căruia îi plăcea mult să evadeze în lumea cărţilor, iar acum istoria Franţei devenise pentru ea nu doar o simplă lectură, ci şi o sursă de identitate personală, o garanţie a distincţiei şi superiorităţii ei, o consolare pentru umilinţele unei vieţi de zi cu zi în care banii nu întotdeauna prisoseau şi comportamentul părinţilor nu era mereu atât de fără cusur cum ar fi fost de dorit. Când, în 1940, guvernul de la Vichy a semnat un armistiţiu cu Hitler, de Gaulle se adresează poporului francez prin Radio Londra, de la microfonul BBC, îndemnându-şi compatrioţii să opună rezistenţă. Discursul radiodifuzat l-a determinat pe Pétain, idolul tinereţii lui de Gaulle, să-l acuze pe acesta de trădare şi să-l ameninţe cu moartea. Impresionată de refuzul categoric al lui de Gaulle de a accepta înfrângerea, micuţa Jackie Bouvier a făcut din acesta eroul ei. Timp de cinci ani, l-a urmărit cu aviditate în relatările din ziare. În cinstea lui, şi-

a botezat pudelul „Gaullie”.

Totuşi, când tânărul de la cocktail a continuat să peroreze, a acţionat aşa cum ar fi făcut-o cele mai practice, mai bine-crescute fete care sperau să câştige poturile matrimoniale din Newport, pe la 1945. Ideea era să pară destul de inteligentă pentru a stârni interesul unui bărbat, însă nu atât de inteligentă încât să-i pericliteze egoul. S-a prefăcut că o interesează subiectul, dar nu a comentat nimic. După aceea, singurul ei debuşeu a fost să-şi descarce frustrarea ridiculizând scena în faţa unei prietene: „Vorbea ca un băieţel care tocmai a citit o carte importantă şi se simte grozav de bine explicându-i-o unui mucos de la ţară, fără să ştie cu adevărat despre ce e vorba în ea. îmi venea să-l sărut matern pe obraz şi să-i spun că acum chiar e băiat mare”. 1

Autoarei acestor fraze sarcastice îi plăcea grozav să fie complet diferită de fata timidă, rezervată, insensibilă la toate2, după propriile cuvinte, care apăruse prima dată în Newport cu doi ani în urmă, după ce mama ei, Janet Lee Bouvier, se măritase cu bancherul Hugh D. Auchincloss Jr., moştenitor al Standard

Oii. Mai înainte, presa tabloidă semnalase desfacerea căsătoriei dintre Janet şi tatăl lui Jackie, John „Black Jack” Bouvier, agent de bursă cu o origine de anuar al notabilităţilor, sub titlul „Unui broker din înalta societate i se intentează divorţ”. Articolul, care confirma prin documente infidelitatea repetată a domnului Bouvier, era însoţit de o fotografie cu delicata Janet şi fiicele ei, Jackie şi micuţa Lee. Nu era prima dată când Jackie şi mama ei apăreau în ziare. Amândouă practicau cu succes călăria şi obţinuseră medalii, iar unele relatări anterioare le evidenţiaseră realizările în arena de echitaţie. Acum, această nouă expunere părea să distrugă toată imaginea publică idealizată şi să dea în vileag urâta realitate din

interiorul familiei. Luată peste picior de colegii de clasă de la şcoala particulară de zi din New York, la care învăţa la acea vreme, şi necăjită de anumiţi veri Bouvier, Jackie a reacţionat la publicitate de parcă ar fi fost jupuită de vie. În urma grelei încercări a devenit secretoasă, retrasă, imposibil de aflat ce gândeşte sau doreşte.3 Vara lui 1945 era importantă pentru ea din mai multe motive, unul dintre ele, şi nu cel din urmă, fiind popularitatea ei printre băieţii din Newport. Şi asta se întâmpla nu fiindcă Jackie – care avea un chip cu pomeţi bine marcaţi, o spuză de pistrui pe nas şi pe obraji, mâini şi labe ale piciorului disproporţionat de mari – ar fi fost mai drăguţă decât contemporanele ei, doar că într-o lume în care cea mai mare parte a tinerilor ştiau totul despre viaţa lor, ea aducea o adiere nouă, pe care băieţii nu o mai cunoscuseră.

După întoarcerea la internatul domnişoarei Porter din Farmington, Connecticut, doi dintre acei băieţi îi scriau constant de la Harvard. Jackie a considerat că ar fi fost bine ca răspunsurile ei să fie „devastator de spirituale” 4. A socotit şi că, întrucât cei cu care coresponda se cunoşteau între ei bine şi făceau parte din acelaşi club studenţesc, Owl, era necesar să le compună scrisori total diferite. Lucrul acesta a necesitat multă muncă din partea ei. Pe jumătate serios, pe jumătate în glumă, în scurtă vreme se lamenta de chinul pe care trebuia să-l îndure concepând misive distincte pentru tânărul de 19 ani John Sterling, şi pentru R. Beverley Corbin Jr., în vârstă de 20 de ani.5 în ciuda comentariilor ei, ambii băieţi i se păreau extraordinar de atrăgători. John Sterling era fiul unui distins diplomat de carieră, fost ambasador al SUA în Suedia, iar Bev Corbin era fiul unui avocat, preşedinte al Baileys Beach din Newport. Când era cu John, îi plăcea mult să stea de vorbă cu el, deoarece era deştept şi interesant, ba chiar văzuse şi o mică parte de lume.

Problema era că, după spusele ei, nu era fizic atrasă de el. Prin contrast, cu Bev „totul era fizic” 6.

Jackie îl găsea pe Bev superficial şi îi era ruşine că îl plăcea atât de mult, dar asta era situaţia. A recunoscut că unele prietene, neînţelegând ce vedea ea la el, începuseră să o privească de parcă ar fi fost nebună, sau ar fi avut nişte „glande ciudate” 7, „încep şi eu să mă consider aşa”, a declarat ea. Niciunul dintre băieţi nu o sărutase încă. Jackie a spus că i-ar fi plăcut mult dacă Bev ar fi încercat, dar că ar fi „vărsat”, dacă John ar fi făcut asemenea gest.8 Totuşi, pe hârtie, John se bucura de un avantaj clar. În timp ce scrisorile lui Bev erau cam banale, ale lui John erau inteligente şi amuzante.9 în propriile scrisori, în loc să-şi bârfească prietenii şi cunoştinţele, cum poate ar fi făcut dacă ar fi corespondat cu o fată, Jackie a considerat că era mai înţelept să-şi păstreze veninul pentru închisoare10, cum numea ea internatul şi orăşelul liniştit, conservator în care se aflau dormitoarele cu porticuri de şindrilă albă. „Dacă zilele de şcoală sunt cele mai fericite zile din viaţa ta”, i-a scris ea cu seriozitate lui Bev, „la noapte mă spânzur cu coarda de sărit”.11

Sarah Porter, care înfiinţase şcoala în 1843, nu s-a căsătorit niciodată, însă persistase în a considera căsătoria ca pe ceva necesar şi obligatoriu pentru o femeie.12 La un secol de la înfiinţarea ei, şcoala domnişoarei Porter se străduia să pregătească tinere, majoritatea de rasă albă, protestante şi bogate, în esenţă pentru aceeaşi viaţă pe care o duseseră mamele lor. În 1945, ca şi pe vremea lui Sarah Porter, scopul educaţiei unei femei era să facă din ea o parteneră plăcută pentru soţul ei. Jackie Bouvier (deşi catolică şi relativ săracă) era fata

Farmington model. Călărea, scria, desena. Citea mult şi juca în piese la şcoală. Era alternativ viguroasă şi graţioasă, pragmatică şi romantică, serioasă şi aiurită. Nu

punea la îndoială premisa majoră că scopul ei în viaţă trebuia să fie să se mărite cum se cuvine. Nu se îndoia că femeia trăia prin intermediul bărbatului şi că, fără el, nu putea să fie nimic. În acelaşi timp, remarcile ei caustice despre Farmington sugerează că începea să înţeleagă că s-ar fi putut să vrea ceva mai mult decât i se oferea acolo.

Între timp, aştepta cu nerăbdare o evadare din rutină, când a avut şansa de a asista la meciul Harvard-Yale în compania celor doi tineri: Băiatul Interesant şi Băiatul Sexy.13 Confruntarea Harvard-Yale de anul acesta urma să fie prima după trei ani de pauză, una dintre cele mai vechi şi îndrăgite rivalităţi din fotbal fiind suspendată pe durata războiului. Pentru că un număr de jucători erau veterani care aveau să se întoarcă pe teren pentru prima dată de la terminarea războiului, atât în New Haven, cât şi în Cambridge se investise multă emoţie în eveniment, care era programat să aibă loc abia sâmbătă, 1 decembrie, după tradiţionala Zi a Recunoştinţei. Era stabilit ca John Sterling să o însoţească pe Jackie, însă cum Bev Corvin nu avea parteneră, se căzuse de acord ca el să stea cu ei şi alţi câţiva la Yale Bowl. Totuşi, cu două zile înainte de meciul meciurilor de fotbal, se părea că ea nu avea să reuşească să ajungă. O combinaţie de zăpadă, zloată şi ploaie se abătu asupra statului Connecticut. A doua zi, când se părea că meciul avea să se joace în zăpadă până la genunchi, oficialii universităţii puseseră să fie curăţat terenul şi acoperit cu o prelată. În acea seară, Jackie a luat trenul de New York pentru a petrece noaptea în apartamentul tatălui ei. Black Jack Bouvier, a cărui poreclă i se trăgea de la faptul că tot timpul anului era extrem (unii ar putea spune ciudat) de bronzat, urma să o ducă dimineaţa la New Haven cu maşina.

Pe masa ei de lucru de la Farmington, Jackie avea o fotografie a tatălui ei – suplu, agreabil, impecabil îmbrăcat

în pantaloni de golf, cu ciorapi trei sferturi în dungi de culoarea lemnului-dulce şi pantofi imaculaţi în două culori. În fotografie, despre care se spunea că fusese făcută în Cuba sau Florida în anii 1920, Black Jack era într-adevăr un bărbat frumos. Mustaţa subţire de deasupra buzelor senzuale părea desenată cu creionul. Haina de la costum, croită pe talie, cu revere late, îi scotea în evidenţă corpul suplu şi musculos. Totuşi, până în 1945, în ciuda unui regim sever de exerciţii fizice, urmat cu religiozitate, acea siluetă îşi pierduse supleţea. Şi deşi la 54 de ani se îmbrăca şi se comporta de parcă ar fi fost tot băiatul drăguţ de care se îndrăgostise Cole Porter cu câteva decenii în urmă, bronzul lui obţinut la lampa cu ultraviolete nu putea să ascundă că începuse să facă guşă şi pungi sub ochi. În loc să emane aerul de tată al lui Jackie, dezamăgirile şi viaţa uşuratică păreau să-l fi transformat într-o parodie a fostei sale personalităţi.

După numeroase pahare de martini, se întindea pe canapeaua din camera de zi îmbrăcat cu boxeri bleu şi cu pantofi negri de piele în picioare, tunând şi fulgerând împotriva tuturor celor care îl condamnau că şi-a distrus viaţa. În capul listei se aflau Janet şi Hughdie, cum era cunoscut cel de-al doilea soţ al lui Janet. Black Jack era sigur că Janet se recăsătorise în primul rând pentru a-i face în ciudă. Era convins că clanul Auchincloss intenţiona să-i fure fiicele. Dintre cele două fete, Jackie, care îi semăna la trăsături, era preferata lui. O numea „cea mai frumoasă fiică pe care a avut-o vreodată un om” 14, în apartamentul său de trei camere de la etajul al treilea de pe East 74 Street din Manhattan, imaginea ei ubicuă privea de pe pereţi, de pe mese şi de pe rafturi de cărţi. Dar nici toate fotografiile din lume n-ar fi putut schimba faptul că, după cum credea el, o pierdea încet-încet. Cum putea concura el cu bănetul clanului Auchincloss? Deşi

Black Jack continua să lucreze pe Wall Street, finanţele lui personale nu-şi mai reveniseră de la Marea Criză din 1929, după care topise capitalul şi se împrumutase la rude pentru a păstra o fragilă spoială de bogăţie, în povestea pe care a creat-o despre viaţa lui, a pus imposibilitatea sa de a se restabili financiar pe seama noilor legi comerciale dure introduse în 1934 de neexperimentata Comisie pentru Bursă şi Valori Mobiliare.

Înainte ca Janet să se recăsătorească, el susţinuse că cererile ei de bani îl sufocau. Acum, când devenise ea însăşi bogată, pe el îl irita orice aluzie că era incapabil să-şi întreţină copiii, în lupta continuă pentru fonduri, făcea afaceri cu mai mulţi organizatori de pariuri, îndeosebi cu un măcelar din Lexington Avenue care primea pariurile într-o cameră mai îngheţată decât carcasele care atârnau în cârlige. Black Jack părea să aibă mereu bani puşi ca miză în diverse evenimente sportive şi urmărea scorurile la patru aparate de radio care zbierau simultan în apartamentul său. Era chiar la cuţite cu tatăl lui din cauza testamentului acestuia, neînţelegând decât când a fost prea târziu că bătrânul cheltuise o mare parte din ce avea pe anuităţi care i-au asigurat câştiguri substanţiale pe durata vieţii, dar care au încetat după moartea lui. Astfel, în timp ce domeniul familiei Auchincloss, în McLean, Virginia, se întindea pe 46 de acri, unde locuia Jackie când nu era la internat, cu vedere spre Potomac, iar domeniul Auchincloss unde îşi petrecea ea verile, cu o suprafaţă de 75 de acri, era cocoţat deasupra golfului Narragansett, apartamentul lui Black Jack era orientat spre un puţ de aerisire lipsit de soare.

Avea dreptate să observe că lumea tatălui vitreg al lui Jackie începuse să o învăluie. Totuşi, cu toată atracţia pe care o exercita acea lume pentru ea, îl iubea pe Black Jack. După mulţi ani, primul soţ al lui Jackie spunea râzând

că ea încă mai suferea pentru eşecul tatălui său.15 încă din copilărie, îl venerase pe Black Jack pentru tot ce nu era disciplinata, ambiţioasa şi mercenara ei mamă. Janet era o supravieţuitoare, care a făcut tot ce a fost necesar în viaţă pentru ea şi fetele sale. Prin contrast, şovăielnicul, plângăciosul Black Jack era unul dintre perdanţii frumoşi. Jackie savura ce avea el cel mai rău, mai ales dezmăţul compulsiv care pecetluise soarta căsniciei părinţilor ei încă de la început. De-a lungul anilor, el avea să recunoască cu deosebită nonşalanţă faptul că se culcase cu altă femeie în luna de miere. îl amuza de asemenea că, într-o împrejurare, fusese fotografiat ţinând afectuos de mână o fată drăguţă în timp ce, la mică distanţă de ei, neştiutoarea biată Janet zâmbea prosteşte şi se uita în altă direcţie. Ori de câte ori o vizita la Farmington, lui Jackie îi făcea plăcere să-l întrebe cu care dintre colegele de clasă ale mamei ei se culcase deja şi pe care le avea în vedere pentru viitor. Mulţi ani după aceea, când ea însăşi devenise soţie şi mamă, îi plăcea să le povestească celor apropiaţi că toate prietenele ei de la internat îl adorau pe Black Jack. După spusele ei, îl considerau „o figură absolut devastatoare” 16. Oare ea chiar nu ştia că numeroase fete îl priveau ca pe un bătrân libidinos şi caraghios? 17 Când unele colege de clasă dădeau din fund râzând în faţa lui, îşi dădea ea seama că îşi băteau joc cu cruzime de părintele pe care îl socoteau un dezmăţat respingător? Oare chiar fusese oarbă în faţa acestor insulte? Sau doar se prefăcuse că nu le observă? Aceasta era probabil o viclenie a lui Jackie, astfel încât, nici atunci şi nici privind în retrospectivă, persecutorii tatălui ei nu au ştiut niciodată cu precizie.

El însuşi absolvent al vestitei Yale University, Black Jack a condus-o pe Jackie la meci cu maşina lui neagră, decapotabilă, marca Mercury, la timp ca ea să-şi

întâlnească partenerul înainte de începerea jocului la 13: 30. Anterior, mărturisise că avea emoţii în aşteptarea zilei celei mari, care urma să se încheie cu o cină şi dans la New York.18 Deşi trebuia să aleagă între John şi Bev, în cursul zilei avea să fie lipită de unul dintre curtezanii ei, în vreme ce celălalt se ţinea după ei. Coregrafia ameninţa să fie dificilă. La Yale Bowl, care atrăsese mai puţini spectatori decât se anticipase din cauza frigului, ea şi prietenii ei de la Harvard au urmărit formaţia Elis zdrobind echipa lor cu scorul 28-O. Când meciul s-a terminat, grupul lui Jackie a luat un tramvai galben până la gară. În drum spre Manhattan, Jackie, care fuma de la 15 ani, s-a amuzat aprinzându-şi ţigara ori de câte ori conductorul n-o vedea. În New York, John a lăsat-o la apartamentul tatălui ei ca să se schimbe. În seara aceea, prima oprire a cuplului a fost la Maisonette, un club de pe East 55 Street unde cânta Dorothy Shay, o preferată a debutantelor şi post-debutantelor din New York, cunoscută şi ca provinciala din Park Avenue. Se pare că, până în acest punct, Jackie cam avusese probleme să se împartă între Băiatul Interesant şi Băiatul Sexy, însă totul s-a schimbat când ea şi John s-au dus la masa lui Bev şi ea a descoperit că, între timp, Bev îşi găsise o parteneră. Mai mult, după cum a declarat mai târziu, a zărit strălucind pe mâna stângă a tinerei inelul lui de la şcoala pregătitoare.19 La cină, stând între cei doi băieţi, Jackie a savurat din plin atenţia pe care i-a acordat-o Bev, deşi practic el era cu altcineva. Totuşi, a fost de ajuns să arunce o privire spre acel inel ca buna dispoziţie să-i dispară.

Până în vara lui 1946, când Jackie a împlinit 17 ani, „glandele” au învins mintea. Atracţia fizică a lui Bev Corbin a câştigat în faţa calităţilor intelectuale ale lui John Sterling. Înalt, suplu şi musculos, cu gât lung, pomeţi înalţi şi o faţă frumoasă al cărei singur cusur erau buzele subţiri,

Bev părea foarte încrezut şi sigur pe el. Jackie avea impresia că, în afară de flecăreala cu iz de bârfa despre New York, localurile lui de noapte şi oamenii de acolo pe care îi cunoştea, el nu era în stare să discute şi despre altceva mai serios.20 însă era adevărat că ea nu-l alesese pentru calitatea conversaţiei lui. În plus, el o făcea să râdă, iar cuvântul pe care îl folosea ea în mod repetat legat de el era „dulce”. Într-o noapte târziu, după un bal din Newport, Jackie s-a întors la domeniul Auchincloss însoţită de Bev. În bucătăria casei victoriene cu fronton şi 28 de camere, ea i-a pregătit ouă jumări. Jackie părea că se simte foarte în largul ei la Hammersmith Farm, însă acea imagine de siguranţă dată de dreptul de a se afla acolo nu era deplină. Dintr-un bun început, ea şi sora ei, Lee, cu patru ani mai mică decât ea, nu fuseseră pe picior de egalitate în locuinţele lui Hughdie cu cei trei copii ai lui din cele două căsătorii anterioare. Cum Jackie nu era de viţă nobilă, bogăţiile care o înconjurau nu erau şi nu aveau să fie niciodată ale ei. Alocaţia ei mizeră de 50 de dolari pe lună venea de la Black Jack, care îi plătea şi studiile şi întreţinerea la Farmington, precum şi cheltuielile medicale. Contrar aparenţelor, Jackie era doar o rudă săracă. Casa mare şi întortocheată de pe deal, cu covoare stacojii decolorate, cu mobilă veche, confortabilă şi pereţi acoperiţi cu capete de elani, urşi şi reni, însemna pentru ea doar un vast decor.

Când Jackie şi Bev au intrat în ultimul an la Farmington, respectiv Harvard, se considerau un cuplu. Pentru unele fete, şcoala domnişoarei Porter funcţiona ca pension în care domnişoarele erau pregătite pentru viaţa mondenă. La absolvire, se considerau desăvârşite – adică pregătite pentru un soţ corespunzător. Altele preferau să-şi continue şcoala, fie la un colegiu de doi ani, la o şcoală de artă, sau un colegiu cu un curs complet de patru ani. Pe

vremea lui Jackie, şcoala domnişoarei Porter punea un mare accent pe pregătirea pentru colegiu. Totuşi, atât pentru cele care alegeau colegiul, ca şi pentru cele care nu-l alegeau, obiectivul aproape general era măritişul. Puţine fete vedeau colegiul ca fiind preludiul unei cariere proprii. Tinerele din ultimul an, precum Jackie, care, deşi nu fuseseră încă prezentate în societate, îşi găsiseră deja iubiţi, păreau să se îndrepte mai rapid spre viaţa conjugală. Pentru ele, colegiul putea fi un loc bun în care să aştepte până când băieţii erau gata să devină soţi. După cum şi-a lămurit Jackie în mod solemn o prietenă, motivul pentru care băieţii se împotriveau ideii de însurătoare imediată era acela că aveau nevoie de oarecare timp pentru a-şi pune pe picioare o afacere.21 Pe lângă asta, a accentuat ea, căsnicia avea mult mai multe şanse să dureze când băieţii îşi trăiau mai întâi tinereţea. În ceea ce o privea, Jackie ţinea mult să urmeze colegiul Sarah Lawrence, în principal, se pare, datorită apropierii lui de Manhattan şi a vieţii de noapte de acolo. Black Jack stăruia ca ea să aleagă ceva mai izolatul şi incomodul colegiu Vassar. Cu toate că, după o vizită preliminară, Jackie a descris deznădăjduită colegiul respectiv ca fiind un loc uriaş şi retras, Black Jack nu i-a dat de ales şi a trebuit să capituleze.22

Între timp, adresându-i-se lui Bev cu „iubitule” şi „scumpete”, îşi exprima sentimentele veşnic schimbătoare pentru el pe hârtie bleu, de corespondenţă, cu monogramă. Întrucât acum se vedea rar cu Bev, amândoi fiind la şcoală, relaţia lor exista mai mult pe hârtie decât în realitate, mai mult în mintea ei decât aievea. Petrecea multe ore singură, citind cărţi de dragoste, meditând la ce înseamnă să fii îndrăgostit. Stăruia foarte mult asupra plăcerilor care aveau să vină când ea şi cu Bev puteau fi împreună. Totuşi, când era cu el, de cele mai multe ori se

simţea dezamăgită şi dădea înapoi. La început, Jackie recunoscuse că îi era ruşine că îl plăcea atât de mult. Acum venise rândul lui Bev să fie jenat.

Jackie nu-l mai văzuse de multe săptămâni când, într-o după-amiază de sâmbătă din octombrie, el şi-a făcut apariţia la Farmington în calitate de vizitator. Conform tradiţiei, Bev a sosit la ora 14: 00 şi a plecat după ceaiul servit la reşedinţa directoarei. La un moment dat, în timpul vizitei, tânărul de 22 de ani a făcut o încercare stângace de a o săruta pe Jackie, care l-a refuzat. După această întâmplare, ea a încercat în scris să-i aline durerea. „Te iubesc – şi pot să te iubesc şi fără să te sărut de fiecare dată când te văd şi sper să înţelegi asta”. 23 Pe măsură ce se apropia Crăciunul, sentimentele ei pentru Bev păreau să-şi revină din ezitarea pe care o generase un strop de realitate, întâlnirea cu el în carne şi oase. Dintr-odată, abia aştepta să fie cu Bev în New York în timpul vacanţei de sărbători. Totuşi, când în cele din urmă s-au întâlnit acolo, experienţa s-a dovedit la fel de stânjenitoare şi nefericită ca înainte. La Rockefeller Center, Bev a încercat din nou să o sărute şi ea s-a retras iar. El a acuzat-o că nu-l iubea.

„Când suntem împreună, chiar cred că sunt îndrăgostită de tine”, a scris ea. „Dar mi-e îngrozitor de greu să rămân îndrăgostită de cineva când îl văd doar la trei luni şi când singurul contact pe care îl am cu el este prin scrisori”. 24 Din nefericire pentru Bev, îl aşteptau lucruri şi mai rele. Cu cât reflecta mai mult, cu atât era mai puţin dispusă să încerce să se convingă să creadă că îl iubea. La începutul corespondenţei lor, căutase să adopte un mod de exprimare „devastator de spiritual”. După un an şi jumătate, cuvintele ei din 20 ianuarie 1946 erau doar devastatoare. „Mereu am crezut că a fi îndrăgostit înseamnă să fii dispus să faci orice pentru celălalt – să rabzi de foame ca să-i cumperi lui pâine şi să accepţi să

trăieşti cu el în Siberia – şi mereu am crezut că orice minut departe de el ar însemna un iad – aşa că, privind lucrurile prin prisma asta, cred că nu sunt îndrăgostită de tine”. 25

În spatele lui, Jackie era şi mai nemiloasă. Plângându-se altei fete că Bev nu avea să realizeze mare lucru în viaţă, i-a prezis că avea să se mulţumească să rămână un petrecăreţ cât timp va trăi. În ciuda totalei dezamăgiri a lui Jackie, ea şi primul ei iubit adevărat au continuat să corespondeze. Băiatul tot o mai vizita la Farmington şi ea îl îndemna să aducă pe furiş ţigări, ciocolată şi chiar câte o sticluţă cu alcool, din aceea plată de purtat în buzunar, aceasta din urmă mai ales pentru a o şoca pe administratoarea însărcinată cu păstrarea ordinii în dormitor. Pasiunea lui Bev pentru Jackie nu dădea semne de diminuare. Din partea ei, însă, focul se transformase în gheaţă. Pentru Jackie, la fel ca pentru alte fete de la Farmington, totul se reducea în ultimă instanţă la căsătorie şi viitor. Bev părea incapabil să-i ofere un viitor pe care ea chiar ar fi vrut să-l împartă cu el. îl întrebase odată, în mod intenţionat, dacă îşi imagina ceva mai rău decât să trăieşti într-un orăşel ca Farmington şi să concurezi cu vecinele pentru a vedea care gospodină făcea o prăjitură mai bună. Dăduse clar de înţeles că făurea pentru sine planuri mai mari decât o astfel de existenţă lipsită de orizont, însă nu declarase nimic concret. La 17 ani, avea o concepţie în mare parte negativă despre viitor. Solicitată să spună care era ambiţia vieţii ei pentru a fi trecută în anuarul şcolii, Jackie a aruncat scurt: „Să nu fiu casnică”.

În vara aceea, în Newport, Jackie a intrat oficial pe piaţa de căsătorii. Stând alături de Janet şi Hughdie, care sărbătoreau şi creştinarea celui de al doilea copil al lor, Jackie „a întâmpinat” trei sute de prieteni ai cuplului la un ceai dansant la Hammersmith Farm. Nu conta că fiul nou-

născut al lui Janet, precum şi fiica născută cu doi ani în urmă, aveau în familie un statut complet diferit de al lui Jackie. Debutul lui Jackie părea să-i acorde aprobarea clanului Auchincloss. Fetele cu părinţi divorţaţi aveau deseori două petreceri de debut, separate. De exemplu, prietena lui Jackie, Helen Bowdoin, cunoscută ca „Bow", fusese prezentată formal de foarte bogatul ei tată la locuinţa lui din Oyster Bay, Long Island, înainte de a fi sărbătorită în Newport de mama ei şi tatăl vitreg. Ambele evenimente fuseseră trecute în acelaşi anunţ din *The New York Times*. Prin contrast, cu ocazia debutului lui Jackie, totul s-a petrecut ca şi cum tatăl ei adevărat nici n-ar fi existat. N-a fost nici măcar pomenit în anunţul din *Times*.

Excluderea lui Black Jack din tot ce avea legătură cu ieşirea în societate a fiicei lui a reprezentat un triumf pentru Janet. În ciuda statutului de castelană pe două domenii, ea a rămas în imaginaţie angrenată într-un război inutil, nesfârşit, cu ratatul şi furibundul fost soţ. Janet nu putea uita cum, în anii de criză financiară de dinainte de Auchincloss, când fetele locuiau cu ea şi îşi petreceau weekendurile cu tatăl lor, lui îi fusese uşor să fie părintele cu care ele se distrau întotdeauna. În acele zile, Jackie vorbise despre dorinţa de a fugi de acasă şi de a se muta la tatăl ei şi de multe ori mersese până-ntr-acolo încât îi spusese lui Janet că o ura. Mult timp după aceea, uitând pare-se că fusese beţivă, gâlcevitoare, că ţipa la fete şi le altoia, Janet continua să mediteze la nedreptatea statutului de părinte preferat de care se bucura Black Jack. La vremea debutului lui Jackie, când acesta i-a reproşat lui Janet că a prezentat-o pe fiica lor sub drapelul Auchincloss în Newport, Janet i-a replicat că era liber să dea şi el o petrecere pentru Jackie în New York. Răsucind cuţitul în rană, l-a întrebat dacă nu acesta era obiceiul în cazul părinţilor divorţaţi. Ce putea să spună Black Jack?

Finanţarea unui astfel de eveniment era, evident, peste puterile lui.

În semestrul de toamnă din 1947, fotografia lui Black Jack Bouvier făcută în anii 1920 a ajuns într-un dormitor de colegiu, care curând a fost inundat de invitaţii tipărite adresate fiicei lui în vârstă de 18 ani. Petrecând rar şapte zile la rând în „afurisitul ăla de Vassar" 26, cum îi spunea Jackie colegiului ei, era văzută la aproape toate evenimentele importante ale sezonului debutantelor din New York. A apărut printre ramuri de salcie plângătoare şi lujeri de viţă albă la Balul de Toamnă Tuxedo. A pozat la o masă împodobită cu garoafe roz şi crizanteme pompon la Balul Grosvenor. A dansat în faţa unui decor cu ferigi tropicale aranjate cu artă la primul Bal al Bobocilor. Mondenul New York, aşa cum l-a cunoscut ea în acel an, era o vâltoare de petreceri grandioase, extravagante, precedate de dineuri intime, de supeuri în miez de noapte cu şampanie şi mic dejun special pentru acei cheflii care stăteau în oraş toată noaptea. În ciuda aparenţei de lux excesiv şi desfrâu, scopul acestor ritualuri era altul decât plăcerea. Înţeles în mod tacit de toţi, obiectivul unui an de debut era dublu: în primul rând, să le prezinte pe fetele bune de măritat băieţilor buni de însurătoare şi invers (când Jackie nu se afla în weekend în Manhattan, avea prilejul să consulte „meniul" cu posibilii soţi în timpul ieşirilor la meciurile de fotbal la Harvard şi Yale) şi, în al doilea rând, să le ofere debutantelor o avanpremieră a viitoarei lor vieţi de femei măritate, înstărite, care era de aşteptat să-şi verse energia în muncă de voluntariat. Prin urmare, majoritatea balurilor clasice erau pentru strângere de fonduri. Schimbând rochiile de seară fără bretele cu costume sobre care o făceau să arate a tânără doamnă de societate, ceea ce era de aşteptat să devină curând, Jackie făcea parte dintr-un număr de comitete ale

tinerilor. În noiembrie, a fost desemnată să conducă un comitet însărcinat cu organizarea unei seri la operă pentru strângerea unui fond necesar distribuirii de lapte gratuit copiilor bolnavi şi nevoiaşi.

În fiecare an, Igor Cassini, care semna o cronică mondenă în ziarele corporaţiei Hearst sub pseudonimul Cholly Knickerbocker, desemna debutanta de pe primul loc. În mod obişnuit, Cassini se concentra asupra unei fete de societate arătoase, care ieşea mai mult în evidenţă. De data aceasta însă, arbitrul a procedat altfel. A numit-o pe Jackie Regina Debutantelor deoarece observase la ea ceva ce sesizaseră şi anumite rivale ale ei. Era timidă şi rezervată, uneori chiar distantă, totuşi avea talentul de a atrage atenţia, de a se face remarcată.

Pentru fetele americane bogate, precum şi pentru cele care doar pretindeau că sunt bogate, drumul spre măritiş includea pe vremuri un vast circuit european. Vizitau muzee de artă şi antichităţi, pentru a vedea şi a cunoaşte tot şi, în acest mod, teoretic cel puţin, să fie interlocutoare mai interesante pentru viitorii lor soţi. Bow, prietena lui Jackie din Newport, era programată să plece în Europa în acea vară a anului 1948, însoţită de o soră mai mică şi de încă o tânără. În cele din urmă, s-a stabilit să meargă cu ele şi Regina Debutantelor. A fost angajată o însoţitoare; s-au rezervat camere la hotel, maşini şi ghizi turistici locali; şi aproape fiecare oră a călătoriei de şapte săptămâni în Anglia, Franţa, Italia şi Elveţia a fost schiţată şi programată. Scopul era ca cele patru fete să poată explora continentul fără să trebuiască să iasă dintr-un perimetru de protecţie. Totuşi, atât de repede după 1945, nicio apărare nu le putea feri pe tinerele călătoare de privelişti şi senzaţii aflate mult în afara obişnuitei lor sfere de viaţă. Anglia, unde ruinele războiului se vedeau peste tot, le-a impresionat cel mai tare. Întâmplător,

americancele cu pălăriile lor de pai cu boruri late şi mănuşi albe, până la cot, călătoreau într-un moment de acută tensiune internaţională, când hotărârea sovieticilor de a le tăia occidentalilor accesul rutier şi feroviar spre Berlin ameninţa să aprindă scânteia unui al treilea război mondial.

La un picnic la Buckingham Palace (la care le făcuse rost de o invitaţie tatăl vitreg al lui Bow, Edward H. Foley Jr., subsecretar la Ministerul de Finanţe în administraţia Truman), Jackie şi celelalte au parcurs de două ori şirul de primire pentru a da mâna cu Winston Churchill, unul dintre eroii lui Jackie, la fel ca de Gaulle. Deşi socotit de foarte mulţi salvatorul ţării sale, Churchill fusese înlăturat de la putere în 1945. În 1948, când l-a văzut Jackie, ignorând vocile care îi cereau să se retragă din fruntea Partidului Conservator, Churchill făcea manevre pentru a ajunge iar prim-ministru. Spera să-şi „completeze" 27 cariera rezolvând afacerea rămasă neterminată la sfârşitul războiul, când ultima întrunire a celor trei aliaţi principali, Conferinţa de la Potsdam, se întrerupsese fără a se lua o hotărâre legată de prezenţa în continuare a sovieticilor în Europa Centrală şi de Est.

Jackie a venit acasă la sfârşitul lui august şi a petrecut ultimele zile ale verii la Hammersmith Farm. Avea 19 ani şi îşi încheiase periplul european. Aparent, ca Debutanta Numărul Unu, avusese mai mult succes decât majoritatea fetelor de vârsta ei. Totuşi, în singurul fel care conta cu adevărat, pentru ea experienţa de debutantă se soldase cu un rezultat neaşteptat şi nedorit. În cele din urmă, după ce a văzut toţi cavalerii adecvaţi, Jackie nu şi-a găsit perechea. „Nu este vina lor", a spus ea mai târziu, „ci a vieţii pe care o duc". 28 Diferenţa era crucială. Anterior, îl părăsise pe Bev Corbin din cauza limitării lui ca persoană, cum o percepea ea. Acum, era înclinată să

elimine întregul grup de tineri care îi fuseseră prezentaţi cu toată încrederea drept crema înaltei societăţi burgheze. Majoritatea acţionau în lumea afacerilor, a finanţelor, sau în avocatură.29 Ea nu se răzvrătise nicicum împotriva ideii de căsătorie, ci doar a căsătoriei cu vreunul dintre ei. Nu împotriva banilor avea obiecţii, ci doar a felului în care ei şi familiile lor preferau să cheltuiască toată acea bogăţie. După ce îşi făcuse o idee despre cum ar fi fost ca viitoare soţie cu mintea la tot felul de comitete a unuia dintre aceşti flăcăi, toţi cu pedigriuri şi slujbe bune, şi-a dat seama că nu erau ce-şi dorea. Ce ofereau ei era previzibil şi anost, iar ea era doritoare de o alternativă. Nu-şi făcuse încă o idee clară despre care ar fi putut să fie cealaltă opţiune. „Nu ştiam ce vreau”, a spus Jackie la mulţi ani după dilema care a chinuit-o când avea 19 ani. „Tatonam încă”. 30 în termeni convenţionali, nici marele ei tur nu se desfăşurase chiar cum ar fi trebuit. În străinătate, zărise pentru prima dată, în grabă, nişte privelişti necunoscute, dar ispititoare. Acum căuta şansa de a le vedea mai pe îndelete.

A găsit-o sub forma unui anunţ la un avizier de la Vassar, când începuse al doilea an de studii. Smith, un colegiu care făcea parte din asociaţia şcolilor de elită Seven Sisters, oferea un an de studiu în Europa pentru studenţii din anul trei. În absenţa unui astfel de program la Vassar, Jackie a cerut permisiunea de a se alătura grupului Smith. În această iniţiativă a avut ca parteneră o altă absolventă a şcolii domnişoarei Porter care studia la Vassar, Ellen Gates. Puffin, cum îi spunea toată lumea, fusese una dintre fetele de la Farmington care îl consideraseră pe Black Jack Bouvier un bătrân libidinos şi caraghios. La colegiu, Puffin păstrase o relaţie de prietenie cu Jackie, bazată în parte pe faptul că niciuna nu-şi găsea locul în Poughkeepsie, orăşelul de pe râul Hudson unde

era campusul. De asemenea, un lucru care le unea era interesul pentru artă. Totuşi, spre deosebire de Jackie, Puffin avea un iubit constant. Russell D'Oench Jr., care urmase aceeaşi şcoală pregătitoare pentru colegiu ca fostul iubit din Newport al lui Jackie, lucra atunci în Pittsfield, Massachusetts. Când a aflat că Puffin intenţiona să plece un an la Paris, i-a propus să se mărite cu el. Conform accepţiei generale că facultatea era un loc convenabil de a te instala pentru câţiva ani, exista o practică împământenită ca fetele din casta lor să renunţe la studii înainte de a-şi lua licenţa. Pusă să aleagă între Paris şi un soţ, Puffin l-a ales pe acesta din urmă. Anterior, în scrisorile ei către Bev, Jackie îşi exprimase dispreţul faţă de viaţa mărginită, lipsită de aventură. Acum, a dat din nou glas dispreţului său într-o poezie adresată lui Puffin. În trecut, ţinta dispreţului ei fuseseră casnicele preocupate doar de prăjituri din Farmington. De data asta, săgeţile ei ţinteau viitorul mod de viaţă care o aştepta pe Puffin. Textul batjocoritor spunea: „Vai, în loc să se plimbe cu barca pe Sena, Puffin pluteşte pe canalizarea din Pittsfield, Mass".

Şi nu era vorba doar despre Puffin. Şi alte fete pe care le cunoştea Jackie începeau să se mărite exact cu genul de tineri pe care îi ocolea cu atenţie ea. Evident, nu pentru toată lumea riturile şi ritualurile se soldaseră cu un eşec. Prin urmare, multe dintre invitaţiile care se adunau anul acesta în dormitorul de la cămin al lui Jackie erau la petreceri de logodnă şi nunţi. Dintre căsătoriile iminente, de remarcat era cea a prietenei ei Bow, cu care călătorise în Europa cu un an în urmă. În iunie 1949, Jackie a fost domnişoară de onoare la nunta acesteia. După cum s-a dovedit, pentru Puffin nu a putut să facă acelaşi lucru, în august, când Puffin se pregătea pentru nunta din septembrie, Jackie a plecat în Franţa.

Grupul Smith a mers mai întâi la Grenoble pentru un curs intensiv de limba franceză de şase săptămâni. În octombrie, s-a mutat la Paris pentru a studia istoria şi civilizaţia franceză la Sorbona. În loc să locuiască într-un dormitor de cămin, Jackie a preferat să stea în pensiune într-o casă în care se vorbea numai franceză. În timpul războiului, urmărise relatările din presă despre Rezistenţa franceză. Acum, a ajuns în apartamentul unei femei care, împreună cu răposatul ei soţ, participase la lupta împotriva ocupaţiei naziste şi a guvernului de la

Vichy. În cele din urmă, contele şi contesa de Renty fuseseră arestaţi şi trimişi într-un lagăr de concentrare, unde el murise. La patru ani de la război, contesa supravieţuia financiar luând în pensiune diverse persoane. Combustibilul era atât de scump, încât în camerele ei era deseori un frig aproape insuportabil. Înfofolită cu pulovere, fulare, apărători pentru urechi şi ciorapi de lână, Jackie îşi făcea majoritatea temelor în pat, purtând mănuşi şi scriind pe caiete cu hârtie milimetrică. La 16 ani, urmărise procesul mareşalului Pétain şi evenimentele ulterioare acestuia. La 20 de ani, se afla într-un mediu în care unele dintre întrebările pe care le ridicase afacerea Pétain, despre trecutul trist al Franţei, dar şi despre viitorul ei postbelic erau reluate zilnic. Adora să cunoască Parisul aşa cum nu putuse s-o facă în condiţii mai plăcute şi mai protejată. îi plăcea să-şi petreacă o parte din zi ca studentă, iar apoi, cum scria ea acasă, „ca o servitoare în ziua ei liberă, să-mi pun o haină de blană… şi să mă dau mare la Ritz” 31. Preţuia faptul că, în Franţa, în relaţia cu alţii, inclusiv bărbaţi, nu era nevoită să ascundă că avea minte. Anterior anului petrecut de ea în Europa, Jackie deplânsese asemănarea perfectă, agasantă a tinerilor pe care îi cunoştea şi a viitorului pe care păreau ei să-l ofere. Parisul propunea alte opţiuni. Ieşea cu scriitori, aristocraţi

cu titluri, diplomaţi tineri, aspiranţi în politică. Semnificaţia acestor bărbaţi în povestea lui Jackie constă în aceea că, prin însăşi existenţa lor, confirmau că existau alternative pozitive la viaţa pe care o văzuse conturându-se nedesluşit în faţa ei în Newport şi la New York, o viaţă pe care era hotărâtă să o evite.

Totuşi, acea viaţă a continuat să-i facă semne cu mâna când s-a întors în Newport la sfârşitul verii lui 1950. Alte anunţuri de logodnă, alte invitaţii la nuntă şi cereri să fie domnişoară de onoare. Puffin, care alesese să nu o însoţească pe Jackie la Paris, tocmai născuse primul copil. După standardele grupului ei, Jackie nu era unde ar fi trebuit să fie la vârsta de 21 de ani. Până în acest moment, mulţi dintre cei mai căutaţi bărbaţi din anul ei fuseseră deja luaţi. Ca lucrurile să fie şi mai rele, alt val de debutante mai tinere, mai proaspete, mai puţin cunoscute ochiului era pe care să năvălească în New York. În cazul lui Jackie, presiunea timpului care zbura era pusă în evidenţă şi de faptul că sora ei Lee îşi începuse deja anul de debut. Fetele Bouvier erau de mult rivale, Lee fiind aproape întotdeauna pusă în umbră de sora ei. Totuşi, vârsta de 19 ani şi jumătate era acum în favoarea lui Lee. Prezentată de mama ei şi tatăl vitreg la Merrywood, casa de iarnă a familiei din Virginia, în stil georgian şi acoperită cu iederă, Lee s-a înclinat a doua oară formal în faţa societăţii la Adunarea Tinerilor din New York. La fel ca sora ei, a fost încoronată Regina Debutantelor, însă Lee se deosebea de Jackie prin aceea că era mai scundă, avea oase mai fine şi trăsături mai frumoase. La vremea aceea, se îmbrăca şi mai elegant. Socotită ca fiind fata mai drăguţă, mai sexy şi mai accesibilă dintre surorile Bouvier, Lee era extrem de simpatizată de tinerii din societate, pe care Jackie afirma că nu îi voia.

Refuzând ideea de a se întoarce la Vassar, Jackie s-a

transferat la Universitatea George Washington, unde s-a specializat în franceză în timp ce locuia la Merrywood. Nu se grăbise deloc să se întoarcă din Europa, iar acum tânjea după viaţa mai interesantă pe care o dusese acolo. În octombrie, s-a înscris la concursul anual Prix de Paris al revistei *Vogue*, pentru studente din ultimul an. Premiul cel mare consta într-un an de stagiatură în conducerea redacţională: şase luni la biroul din New York şi, crucial din punctul ei de vedere, şase la Paris. Materialele prezentate au inclus o descriere amuzantă a propriei sale persoane („în ceea ce priveşte înfăţişarea fizică, sunt înaltă, 1, 75, am faţa pătrată şi, din nefericire, ochi atât de depărtaţi unul de altul încât îmi ia trei săptămâni să-mi fac o pereche de ochelari cu o punte suficient de lată ca să mi se potrivească pe nas” 32) şi un eseu despre cele trei personalităţi din istorie, pe care i-ar fi plăcut să le cunoască: Charles Baudelaire, Oscar Wilde şi Serghei Diaghilev[1]. Jackie a învins mai mult de o mie de fete din peste două sute de colegii şi a fost rugată să se prezinte în toamnă la prima ei zi de muncă. Între timp, presat de Jackie şi Lee, Hughdie fusese de acord să trimită surorile în Europa pe timpul verii, în cinstea absolvirii universităţii George Washington, respectiv a şcolii domnişoarei Porter.

Înainte de a pleca în iunie, Jackie a acceptat o invitaţie la cină acasă la nişte prieteni din Georgetown. Charles Bartlett, corespondent la *The Chattanooga*, în vârstă de 30 de ani, o cunoscuse pe Jackie cu câţiva ani în urmă în East Hampton, Long Island, unde îşi petrecea vara familia Bouvier, şi între timp ieşise de câteva ori cu ea. Acum, el şi soţia lui, Martha, cu care se căsătorise în decembrie şi aşteptau primul copil, căutau să facă pe peţitorii. Scopul dineului era să o prezinte pe Jackie unui

1 Serghei Diaghilev (1872-1929), critic de artă rus. A fondat compania „Ballets Russes” (n. coord.).

congresmen în vârstă de 43 de ani din Massachusetts, pe nume John F. Kennedy. Întâmplător, ea îl cunoscuse mai înainte pe volubilul şi atrăgătorul partener de dineu, care avea un umor sec, braţe şi picioare lungi, slăbănoage, ochi de un albastru metalic mărginiţi de gene lungi, de culoare deschisă şi un smoc de păr roşcat şi arăta foarte tânăr pentru vârsta lui. Când ea era încă la Vassar, Jack Kennedy, cum era cunoscut, flirtase cu Regina Debutantelor într-un tren pe ruta Washington-New York. La acea vreme, eforturile lui nu avuseseră niciun rezultat, aşa că a încercat din nou în 1951 când, la sfârşitul serii, a urmat-o pe Jackie afară. „Mergem undeva la un pahar?” 33

Invitaţia şoptită a lui Kennedy n-a avut niciun succes. În timp ce Jackie se afla la cină, un prieten de-al ei i-a zărit decapotabila rablagită parcată în faţa locuinţei familiei Bartlett şi s-a ascuns pe bancheta din spate ca să-i facă o surpriză. Găsindu-l acolo, Jackie a refuzat invitaţia la un pahar şi a plecat cu respectivul prieten. Kennedy, fustangiu incorigibil, făcuse efortul solicitat de gazdele lui, dar nu era atât de îndrăgostit încât să încerce s-o sune pe Jackie după aceea. În orice caz, Charles şi Martha se arătau entuziasmaţi de legătura făcută, nepărând să conteze faptul că Kennedy nu mergea până la capăt. Jackie pleca în scurtă vreme în Europa, iar la întoarcere avea să fie departe de Washington cel puţin un an.

În cele din urmă, doar prima parte a planului ei s-a realizat, în ziua în care Jackie a început să lucreze la redacţia *Vogue* din New York, editorul-şef al revistei, Carol Phillips, a sesizat îndoiala tinerei de 22 de ani. După 12 luni, Jackie avea să fie periculos de aproape de vârsta dincolo de care tinerele de condiţia ei erau mai puţin potrivite pentru măritiş. Chiar era Jackie dispusă să-şi asume acest risc? Oscilând între bunătate şi condescendenţă, Phillips a sfătuit-o pe tânără să se

întoarcă imediat la Washington, spunând: „Acolo sunt toţi băieţii”. Întâlnirea păru să o descurajeze pe Jackie. În loc să petreacă aşteptatul an la *Vogue*, nu a stat mai mult de acea primă zi.

Locuind cu mama sa şi tatăl vitreg la Merrywood, Jackie a început să meargă la petrecerile şi balurile din Washington la care participa genul de tineri pe care ea îl exclusese înainte. De asemenea, îşi căuta o slujbă în capitală. O vreme a avut în vedere un post la CIA, dar nu peste mult timp s-a materializat altă posibilitate. În numele ei, Hughdie a abordat un prieten jurnalist, Arthur Krock de la *New York Times*, care mai plasase „fetiţe” 34, cum le numea el, la *Times-Herald*, un ziar din Washington conservator, plin de culoare şi deseori controversat, care s-a numărat printre publicaţiile naţionale care au susţinut-o pe Jackie să fie aleasă Regina Debutantelor. Editorul lui, Frank Waldrop, a făcut istorie jurnalistică atunci când ziarul lui a fost primul din ţară care a informat despre atacul de la Pearl Harbor. *Times-Herald* se baza pe fetele lipsite de experienţă ca Jackie, multe dintre ele absolvente ale şcolilor de pregătire pentru viaţa mondenă, ca sursă de puncte de vedere proaspete, neconvenţionale, ca să nu mai vorbim de mână de lucru ieftină. La început, Waldrop ţinea anumite tinere în biroul lui, dându-le de făcut treburi mărunte, ca să vadă de ce erau în stare şi să le dea şansa să aprecieze dacă atmosfera agitată de la *Times-Herald* li se potrivea. Dacă noile angajate supravieţuiau, le dădea alte însărcinări la ziar. Când Jackie a venit la el cu puţin înainte de Crăciun, a întrebat-o dacă avea de gând doar să „piardă vremea” 35 până se mărita. În această privinţă, a manifestat acelaşi scepticism referitor la ea pe care îl manifestase editorul de la *Vogue*. Dornică să fie angajată, Jackie l-a asigurat că voia o carieră în jurnalism. Waldrop i-a spus să se ducă acasă de sărbători şi să se prezinte la

treabă după prima zi a anului. La despărţire, a avertizat-o să nu vină la el după şase luni cu vestea că s-a logodit.

Abia ce avusese Jackie această conversaţie, când l-a cunoscut pe John G.W. Husted Jr. la o petrecere de sezon, pentru care el venise de la New York. Agentul de bursă în vârstă de 24 de ani, cu umeri laţi, o frunte înaltă, uşor bombată şi ochi limpezi, luminoşi, făcea parte inconfundabil din mediul după care ea se dădea în vânt de la 16 ani. Urmaşe şcoala pregătitoare şi Yale, lucra la o firmă renumită de pe Wall Street, făcea parte din cluburi exclusiviste, familia lui era trecută în Anuarul Notabilităţilor şi avea case în Bedford Hills şi Nantucket, în acest moment, latura romantică a lui Jackie a fost atrasă de John Husted. Când a văzut-o prima dată, Jackie îşi tăiase de curând părul lung până la umeri şi alesese o tunsoare în scări care îi dădea un aer ştrengăresc. Cucerit de ceea ce percepea el ca fiind sensibilitatea şi vulnerabilitatea ei, o compara cu o căprioară care tocmai ieşise din pădure şi vedea pentru prima dată o fiinţă umană. Caracterul subit al sentimentelor lui Husted pentru ea şi iuţeala cu care el a acţionat în conformitate cu ele s-au armonizat cu ideea ei livrescă despre iubirea romantică. În zilele care au urmat, el a sunat-o des şi în scurtă vreme ea s-a dus la el la New York. Într-o zi de decembrie, pe ninsoare, pe Madison Avenue, ea care care de obicei era foarte precaută şi greu de mulţumit a acţionat impulsiv, acceptând să se mărite cu acest tânăr pe care cu o lună în urmă nici nu-l cunoştea. Mai târziu i-a scris lui Bev Corbin, sugerând că, dată fiind viteza cu care se logodise, de data asta chiar trebuia să fie dragoste la mijloc.

„Sper să ţi se întâmple şi ţie acelaşi lucru la fel de repede şi sigur cum s-a întâmplat cu mine”, i-a spus ea fostului iubit respins, actual prieten. „Se va întâmpla când te aştepţi cel mai puţin”. 36 Nici nu l-a asigurat bine pe

Bev de toate astea, că Jackie a şi fost cuprinsă de îndoială. Întâlnirea cu viitoarea ei soacră s-a dovedit a fi un adevărat dezastru. Ea însăşi absolventă a şcolii din Farmington, Helen Armstrong Rusted avusese o carieră de debutantă tipică. Fusese prezentată în societate în urmă cu 28 de ani, la scurt timp după aceea se măritase cu un bancher şi avea o activitate îndelungată în voluntariat. Biografia şi mediul ei erau un lucru foarte cunoscut, dar pentru Jackie asta a fost în foarte mare măsură problema. Se pare că John Husted, copilul dulce, timid, de care se îndrăgostise parcă nici nu era prezent când a dus-o acasă la Davids Brook în Bedford Hills. Îngrijorător, Jackie a devenit tăioasă când doamna Husted i-a arătat nişte albume cu fotografii ale familiei care prezentau o viaţă din care era de aşteptat ca tânăra să facă parte curând, ba chiar să o continue într-o nouă generaţie. A refuzat în mod grosolan să vadă o poză din copilărie a lui John, spunând că dacă voia o fotografie a lui putea să o facă oricând şi ea. Parcă nedându-şi seama de implicaţiile acelui schimb de cuvinte descurajant, John a făcut încă o greşeală imensă: i-a dăruit lui Jackie un inel de logodnă cu safire şi diamant, inel care anterior fusese al mamei lui. Jackie a purtat podoaba câteva săptămâni după aceea, şi e tentant să ne-o imaginăm strălucind pe degetul ei în timp ce citea un roman nou care, spre propria-i mirare, părea să lămurească în mod straniu exact situaţia ei.37

Cartea se intitula *Sybil*, iar autorul ei era Louis Auchincloss, un bărbat de 34 de ani al cărui tată era văr primar cu Hughdie şi al cărui bunic construise Hammersmith Farm. Eroina romanului era o tânără din New York care ia parte fără nicio tragere de inimă la competiţia maritală în care sunt înscrişi tineri atraşi în mod deosebit de mediul opulent de viaţă al fetei. În ciuda eforturilor lui Sybil Rodman de a scăpa, în cele din urmă

este atrasă inevitabil în exact genul de existenţă încorsetată pe care sperase să o evite. În ciuda aparentului ei curaj şi a manifestărilor de independenţă, dovedeşte în cele din urmă că îi lipsesc fermitatea şi determinarea care au ajuta-o să se elibereze.38 Această protagonistă nu triumfă, ci se resemnează în faţa inevitabilului. Finalul cărţii, cu o ironie rece, o înfăţişează pe sărmana Sybil capitulând total în faţa familiei soţului ei, în timp ce triumfătoarea ei soacră şi alţi membri ai „tribului întrunit” 39 toastează în cinstea ei.

„Oh, mi-ai descris propria viaţă” 40, i-a spus Jackie „vărului” Louis, un bărbat cu nas mare şi coroiat, când l-a întâlnit la o cină la familia Auchincloss, în Washington, la puţin timp după ce i-a citit romanul.

El ştia cum e să vrei să te eliberezi de o anumită societate, să-ţi construieşti un mod de viaţă nou şi diferit. Menit să devină avocat ca tatăl lui, visase mult să fie scriitor. Nu că ar fi vrut să se îndepărteze cu totul de luxul lumii anglo-saxone înstărite şi influente în mijlocul căreia crescuse în New York, ci mai degrabă să zugrăvească acea lume cu o detaşare ironică în romane şi nuvele. Părinţii săi iubitori dar autoritari insistaseră ca el să-şi publice lucrările precedente sub pseudonim, de teamă ca scrierile lui să nu-i pericliteze cariera juridică. *Sybil* a fost prima carte apărută sub numele lui adevărat. Când el şi Jackie au stat de vorbă în acea seară, el încă nu ştia cum voia să-şi trăiască restul vieţii.

Dar, după un prânz la care s-a toastat cu şampanie cu prilejul logodnei ei, s-au retras într-un colţ şi au discutat despre viitor. Cu data căsătoriei stabilită oficial în iunie, Jackie şi-a imaginat viaţa de soţie a unui bărbat ca cel pe care în sfârşit îl alesese. Cartea lui Louis o ajutase să vadă totul foarte clar şi, la fel ca personajul din roman, părea cumplit de resemnată în faţa inevitabilului.

— Asta e. Ăsta-i viitorul meu, a declarat ea. Voi fi o Sybil Husted.41

Capitolul 2

Totul se schimbase în săptămânile care trecuseră de la întrevederea ei cu Frank Waldrop. Cum îl asigurase de dăruirea ei faţă de muncă, acum îi era foarte jenă să îi dezvăluie planurile ei de nuntă. Totuşi, politeţea îi cerea să meargă personal la el şi să aibă acea conversaţie stânjenitoare. Aşa că, în ianuarie 1952, s-a dus la biroul lui pentru ceea ce se presupunea a fi ultima oară. După ce şi-a spus toată povestea, Waldrop, absolvent al West Point care a păstrat toată viaţa o anumită conduită milităroasă, a întrebat-o de cât timp îl cunoştea pe John Husted. Spre uimirea lui Jackie, răspunsul ei cum că îl cunoştea doar de la Crăciun, păru să rezolve problema.1 Waldrop chiar a părut uşurat.

— La naiba, asta nu înseamnă nimic, a spus el. Treci la treabă! 2

Adaptându-se ritmului frenetic al unei instituţii cunoscută pentru faptul că scotea 10 ediţii pe zi, Jackie s-a apucat imediat de treabă ca secretară-recepţioneră a lui Waldrop. Editorul a descris postul în glumă ca reducându-se în general la a repeta, iar şi iar, „Vă mulţumesc foarte mult că aţi sunat” şi la a concepe o scrisoare politicoasă ori de câte ori el tuna „Spune-i să se ducă dracului!”

Acum că Jackie lucra, îi scria cu afecţiune lui John Husted în timpul săptămânii, iar în weekenduri îl vizita în Manhattan.

Totuşi, nu după mult timp, a început să petreacă săptămâni întregi în Washington, cerându-i logodnicului să vină el la ea. În mod clar, nu slujba era cea care monopoliza brusc timpul lui Jackie. Şi nici Waldrop, care părea să fie catalizatorul fascinaţiei ei nou-descoperite faţă de ziar. Mai degrabă era un fost puşcaş marin, în vârstă de

40 de ani, cu privirea rătăcită, sinistru tatuat, şi fost reporter excelent la *Times-Herald*, cu o reputaţie binemeritată de afemeiat. În floarea vârstei, John White3 fusese liber-cugetător stângist, franc din fire şi gazetar hiperactiv la un ziar ultraconservator; un jurnalist extraordinar de prolific, care semna simultan cinci editoriale diferite cu tot atâtea pseudonime, printre care un articol despre vestimentaţia bărbaţilor, presupus a fi scris de un francez obsedat de modă, total diferit de adevăratul autor care nu ştia să se îmbrace şi era veşnic neîngrijit. Era şi, cum se descria el, un fanatic al cărţilor şi filmelor, al cărui stil combativ de a conversa se regăsea în ritmurile de staccato ale comediilor aiurite pe care le adora. În genul anumitor gangsteri din realitate care erau influenţaţi în gesturi şi în modul de a se îmbrăca de filmele de la Hollywood, White nu era deloc îndrăgostit de imaginea sa şi a prietenilor de la ziar, după modelul filmului clasic *The Front Page*. La fel ca în cazul multor excentrici care se mândresc cu naturaleţea lor, era în mare parte studiat şi afectat, uneori greţos de studiat.

Acum, White lucra la Departamentul de Stat, dar nu era un secret că tot mai ofta după *Times-Herald*, unde trăise unele dintre cele mai mari satisfacţii din viaţa lui. Perioada lui de glorie fusese între 1941 şi 1942, când se îndrăgostise de noua secretară-recepţioneră a lui Waldrop, vesela, exuberanta şi extravertita Kathleen Kennedy, fiica preferată a ambasadorului Joseph P. Kennedy şi sora preferată a lui Jack Kennedy.5 Toată lumea îi spunea Nick, în afară de John White. Acesta considera că porecla, referire la firea ei nestăpânită, era înjositoare şi nepotrivită. La fel ca buna ei prietenă şi colegă, seducător de frumoasa Inga Arvad, Kathleen îşi datora slujba la ziar lui Arthur Krock, care le recomandase pe amândouă lui Waldrop. White o vedea ca pe un material excepţional de

promiţător care se cerea modelat şi sculptat doar de cele mai pricepute mâini şi, de la început, s-a erijat în mentorul ei. Indiferent dacă a avut sau n-a avut o legătură cu asta, ea s-a catapultat repede într-un post de reporter. În cursul idilei lor dulci-amare, Kathleen, catolică devotată, a refuzat categoric să se culce cu el. În cele din urmă, el a tras concluzia că a o seduce ar fi însemnat de fapt să o violeze, atât de adânc înrădăcinate erau principiile ei religioase, iar el o iubea prea mult ca să rişte asta. Aşa că a renunţat să mai încerce şi între cei doi s-a statornicit o relaţie castă, rigidă, el căutând satisfacerea sexuală în altă parte.

Kathleen s-a măritat cu marchizul de Hartington, moştenitorul unui ducat, pe care îl cunoscuse când tată ei era ambasadorul SUA în Regatul Unit al Marii Britanii înainte de război. După ce Billy, cum era cunoscut tânărul ei soţ, a murit în luptă în Belgia, ea a început o idilă cu desfrânatul şi extrem de bogatul al optulea conte Fitzwilliam. În tot acest timp, John White a continuat neabătut să o considere pe Kathleen iubirea vieţii sale. Când, însoţită de Fitzwilliam, ea a murit într-un accident de avion în 1948, odată cu ea a părut să moară şi o parte din White. Însărcinat să scrie un necrolog, a avut un blocaj de scriitor, pare-se primul din cariera lui. În cele din urmă, a încropit cuvintele necesare, care sunau cam aşa: „E ciudat şi greu să stau la acest birou, să bat la această maşină de scris (fostul tău birou, fosta ta maşină de scris), să bat ultimul cuvânt, rece – adio. Adio, micuţă Kathleen”. 6 Deşi exemplarul dactilografiat a fost cules, s-a hotărât eliminarea lui din ediţia de seară pe motiv că era prea intim şi sentimental.

În 1952, John White încerca neabătut să recâştige ceva dintr-o perioadă timpurie, mai bună, când, ca să folosim expresia lui, „s-a dat” 7 la tânăra de 22 de ani Jackie Bouvier, aflând de sosirea ei la *Times-Herald* de la

un prieten comun din Newport. Plecase de la ziar după moartea lui Kathleen, dar rămăsese în relaţii strânse cu Frank Waldrop. Aşa că nu era nimic neobişnuit în faptul că a apărut în biroul editorului, deşi, de data asta, venise de fapt să o vadă pe noua secretară-recepţioneră, fata care stătea pe fostul scaun al lui Kathleen. Întâlnirea a însemnat un eveniment hotărâtor în viaţa lui Jackie, în săptămânile care au urmat, a devenit o obişnuită a „peşterii", cum le spunea White cămăruţelor mizerabile de la subsolul casei surorii lui, Patsy Field, din Georgetown, în care locuia. Deseori aducea fete acolo, dar relaţia lui cu Jackie a fost neaşteptat de platonică. Pe el îl interesa mai mult să o îndrume profesional şi să o influenţeze intelectual, cum considera că făcuse în urmă cu un deceniu cu altă protejată extrem de promiţătoare. O vedea pe Jackie ca pe un studiu în contraste: „chipul încântător" 8 şi glasul „aerat" 9, dar şi mâinile mari, de băiat, ascunse de jenă în mănuşi albe. Distribuind-o în rolul convenţional de reporter „aiurit" 10, o încuraja să se distreze şi să meargă la noroc. îi spunea că nu era o tragedie dacă făcea greşeli şi o învăţa să râdă de ea însăşi, îi promova proiectele şi o bătea la cap să-i spună lui Waldrop că era pregătită pentru un post mai bun. Când ea a preluat singura rubrică de la ziar pe care părea să nu o vrea nimeni, el i-a făcut reclamă noii ei sarcini de fotoreporter ca fiind cea mai bună cale de evadare din cotidian, din oraş.

Jackie a inhalat tot acel entuziasm şi acea încurajare ca pe un veritabil opiu. În contrast cu White, John Husted, care o însoţea cu plăcere în weekenduri când ea le punea oamenilor întrebări interesante şi îi fotografia, considera că noul ei post era „insipid" 11. Prin urmare, ameninţarea pe care o reprezenta White pentru Husted nu era atât sexuală, cât de perspectivă. Pentru Jackie, discuţiile cu White aveau substanţă şi o inspirau, spre deosebire de cele

cu logodnicul ei. Curiozitatea se număra printre caracteristicile dominante ale lui Jackie. Pentru ea, serile în peşteră erau, cu cuvintele lui William Walton, un pictor de 42 de ani şi fost corespondent al revistei *Time*, „o privire aruncată în altă lume” 12. Înconjurată de cărţile aflate vraişte în peşteră, Jackie savura din plin iureşul ameţitor şi diversitatea conversaţiei bărbaţilor mai în vârstă decât ea. Dacă noul ei rol îi cerea să fie mai optimistă şi mai comunicativă decât îi stătea în fire, acesta era şi mult mai amuzant şi mai plin de satisfacţii decât cel în care fusese distribuită recent să joace în Bedford Hills.

Walton, care printre alte aventuri des povestite confiscase împreună cu prietenul lui Ernest Hemingway barul de la Hotel Ritz din Paris după război, nu era singurul fost ştirist pe care îl vedea acasă la John White. Într-o seară, se pomeni din nou în prezenţa lui Jack Kennedy care, în 1945, decisese alegerile generale britanice în favoarea Partidului Laburist într-un moment în care Churchill încă părea invincibil. Angajat să raporteze ştirile din perspectiva unui militar, Kennedy i-a avertizat pe cititorii americani, într-o serie de corespondenţe revelatoare de la Londra, să se pregătească pentru ce era de neconceput. A expus motivele pentru care era posibil ca Churchill să fie curând alungat de la putere, principalul motiv fiind spaima electoratului de condiţiile sociale şi economice sub guvernarea conservatorilor. Deşi Kennedy abandonase între timp jurnalismul în favoarea politicii, White şi prietenii săi jurnalişti continuau să-l considere unul de-al lor.

Relaţia personală a lui White cu Kennedy era tensionată. În cursul scurtei vieţi a lui Kathleen, nimeni nu fusese mai apropiat de ea decât Jack.13 Aşa că, atunci când John White s-a îndrăgostit până peste cap de Kathleen, el a văzut iniţial intimitatea dintre cei doi fraţi ca

pe un obstacol în calea planurilor sale. A afirmat că nu l-a plăcut niciodată pe fratele lui Kathleen, şi l-a simţit şi pe Jack făcând un pas înapoi. Cu toate astea, cei doi bărbaţi, pe care moartea lui Kathleen îi lăsase cu inima zdrobită, fuseseră de atunci atraşi irezistibil şi fascinaţi unul de celălalt, în Washingtonul de după război, White alerga după aceleaşi femei ca Jack Kennedy şi îşi făcuse un obicei din a-şi chestiona partenerele de pat despre el. Anterior, aflase multe de la Kathleen şi Inga, o daneză măritată care se apropia de 30 de ani şi care îşi asumase rolul de instructoare sexuală a lui Kennedy, pe atunci în vârstă de 24 de ani. Inga se arătase interesată şi de eforturile lui Jack de a deveni scriitor; citea şi făcea comentarii despre paginile lui pe care i le dădea Kathleen uneori mentorului ei, John White, ca să-şi spună părerea. În Washingtonul din vremea de război, Jack şi Inga, pe de-o parte, şi John şi Kathleen, pe de cealaltă, ieşeau împreună în efortul de a ascunde legătura amoroasă a lui Jack cu soţia altui bărbat, despre care se zvonea în mod fals că era agent german.

Tatăl lui Jack, care nu a renunţat niciodată să se amestece în viaţa amoroasă a copiilor lui, fusese iniţial de acord cu Inga în calitatea ei de profesoară de sex, dar când zvonurile naziste s-au materializat, a distrus relaţia înainte ca ea să pericliteze viitorul politic al fiului său. Astfel, cele două cupluri îşi începeau şi sfârşeau seara împreună în public, ca la un moment dat Jack şi Inga să plece pe furiş pentru o vreme. Date fiind frustrările lui legate de Kathleen, lui John White nu-i fusese uşor. Iar în ceea ce o priveşte pe Kathleen, ea a recunoscut mai târziu că a fost geloasă pe relaţia frumoasei Inga cu fratele ei. Deşi John White şi Inga Arvad n-au fost niciodată amanţi, ei au fost, cum s-a exprimat el, „confortabil de apropiaţi” 14, iar ea îi vorbea mult despre Jack Kennedy. Inga îl adora pur şi simplu pe Jack, îl considera frumos şi extraordinar de

inteligent, spunând că avea „farmecul care face păsările să zboare din copaci” 15. Totuşi, Inga a declarat: „Evident, n-aş avea niciodată încredere în el ca partener pe termen lung” 16

Când Jackie Bouvier l-a revăzut pe Jack Kennedy în 1952, Patsy Field a presupus că se întâlneau pentru prima dată, 17 E uşor de înţeles de ce sora lui White a făcut această greşeală, căci episodul chiar a avut nuanţele unei prime întâlniri. Recenta infuzie a unor anumite lucruri tragico-romantice din trecutul lui o făcuse să-l vadă cu alţi ochi. La rândul lui, o zărea prima dată în rolul pentru care o pregătea John White. Evident că lui Kennedy i-a plăcut ce a văzut. În zilele care au urmat, a umblat insistent după ea – „fără prea mare succes”, după cum observa fără părere de rău White. Însă pe un bărbat cunoscut pentru faptul că îi plăcea mult vânătoarea, dificultăţile n-au făcut decât să-l incite. În cazul de faţă, Kennedy a avut suficient succes ca el şi Jackie să fie văzuţi împreună în Washington, îndeajuns ca ea să-şi facă griji cu privire la reacţia logodnicului ei. Deja logodna fusese anunţată în presă şi ea se sfătuise cu un preot privitor la ziua nunţii.

I-a scris lui John Husted, îndemnându-l să ignore orice „năzbâtii” pe care le-ar fi putut auzi despre ea şi Kennedy. „Nu înseamnă nimic”. 18 Dar asta nu făcea decât să amâne cataclismul. Cu fiecare zi care trecea, inelul mamei Husted părea să atârne tot mai greu pe mâna stângă a lui Jackie. În altă scrisoare, Jackie i-a propus lui John Husted să mai aştepte puţin până să se căsătorească, pentru că aveau să fie mult mai fericiţi dacă se cunoşteau mai bine. Îndrăgostit nebuneşte, Husted nu se îndoia că o cunoştea deja destul de bine.

În cele din urmă, logodnicul ei se pregătea să plece din Washington după o vizită dintr-un weekend din martie 1952 când, fără avertizare, la aeroport, ea a strecurat

discret inelul în buzunarul lui. Acel gest mărunt, discret, a fost probabil imperceptibil pentru oricine în afară de cele două persoane implicate, totuşi el a necesitat din partea lui Jackie toată hotărârea care i-a lipsit acelei fete din noul roman al lui Louis Auchincloss. Mai binevoitoare decât fusese cu Bev Corbin, a invocat o scuză de care John Husted s-a agăţat apoi tot restul vieţii, scuza fiind că Janet Auchincloss considera că familia lui nu avea destui bani şi că el nu câştiga suficient pe Wall Street. Explicaţia avea avantajul că era adevărată şi era mai bună decât să i se spună că, pe lângă obiecţiile mamei ei, Jackie vedea viaţa pe care i-o oferea el ca pe-o capcană.

Atâta timp cât Jackie fusese blocată de acel inel, ea rezistase avansurilor lui Kennedy. Relaţia lor a intrat într-o fază nouă când, în luna mai, la sugestia Marthei Bartlett, Jackie l-a invitat să o însoţească la un dineu la reşedinţa Bartlett. Întâmplarea a făcut ca în ultimele săptămâni să se schimbe multe în viaţa lui Kennedy. La începutul lui aprilie, îşi anunţase intenţia de a cere democraţilor să-l nominalizeze pentru a candida împotriva lui Henry Cabot Lodge[2], popularul deţinător republican al funcţiei de senator de Massachusetts. Până în seara dineului la Bartlett, nu era nicio îndoială că acea campanie, mai întâi pentru nominalizarea drept candidat şi apoi pentru locul din Senat, avea să-l ţină des pe Kennedy departe de Washington în lunile următoare. Astfel, nu era deloc un moment propice pentru a începe să-şi dea întâlniri cu el.

Totuşi, dintr-un alt punct de vedere, momentul era cum nu se putea mai bun. Dacă Kennedy câştiga un loc în Senat, la un moment dat, în viitorul foarte apropiat, urma

---

2 Henry Cabot Lodge (1850-1924), om politic republican. Cunoscut pentru disputele sale cu Woodrow Wilson, în urma cărora SUA nu au aderat la Liga Naţiunilor după Primul Război Mondial (n. coord.).

să aibă nevoie de o soţie. Era o realitate a vieţii politice, oricât nu i-ar fi plăcut lui Kennedy. Seara, la plecarea din apartamentul de la subsol al lui John White, nu trebuia decât să arunci o privire peste Dumbarton Avenue ca să ai confirmarea acelei realităţi supărătoare, dar inevitabile. Peste stradă locuia alt gazetar. Şi el era pasionat de meserie, adora cărţile şi ideile şi primea constant oaspeţi a căror conversaţie era printre cele mai interesante din oraş. E ciudat, dar şi el fusese un mare admirator al lui Nick Kennedy. Dar asemănările dintre cei doi vecini, John White şi Joseph Alsop 19, se opreau aici. Influentul editorialist pe teme politice de la *New York Herald Tribune*, în vârstă de 41 de ani, purta costume Savile Row şi vorbea cu un fals accent aristocratic britanic. Casa lui modernă era ticsită cu artă fină şi antichităţi. Printre musafirii lui se numărau unele dintre cele mai puternice figuri politice active din Washington.

După război, Joe Alsop o întâlnise prima dată pe Kathleen, fostă Kennedy, la Londra, când ea era lady Hartington, rămasă văduvă de curând. Ulterior, el a descris-o ca fiind „una dintre cele mai fermecătoare femei” 20 pe care le cunoscuse în viaţa lui, o mare laudă din partea unui bărbat care se mândrea cu prietenia intimă, afectuoasă, clevetitoare, a unor mari doamne precum lady Diana Cooper[3], Odette Pol Roger[4], Pauline de Rothschild[5] şi

3 Diana Cooper, personaj din înalta societate britanică, soţia politicianului conservator şi diplomatului Alfred Duff Cooper (n. coord.).

4 Odette Pol Roger, descendenta familiei Pol Roger, renumiţi producători de şampanie. A devenit o apropiată a lui Winston Churchill după 1944, când s-au cunoscut la un eveniment găzduit de ambasadorul britanic la Paris Alfred Duff Cooper (n. coord.).

5 Pauline de Rothschild, cea de-a doua soţie a baronului

lady Pamela Berry[6]. Ridicat în slăvi în faţa lui Alsop de Nick, Jack Kennedy a devenit un obişnuit al banchetelor regizate cu grijă ale jurnalistului, până a comis păcatul de a se plânge că niciodată nu erau destule fete drăguţe la masa gazdei sale. Remarca i-a transmis lui Alsop – care, trebuie spus, se supăra foarte uşor – că tânărul congresmen, oricât de „ornamental" 21 şi inteligent o fi fost el, nu era serios şi de atunci înainte Jack Kennedy n-a mai fost invitat la aceste serate.

Hotărârea lui Alsop de a-l îndepărta reflecta o opinie mai largă care prevala în multe cercuri din Washington şi anume că Jack Kennedy era un playboy şi un neserios, lipsit de ambiţii şi neinteresat de politică, care ocupa o funcţie numai pentru că bogatul său tată, printr-o respingătoare sforărie politică, îl pusese acolo. Într-adevăr, în 1946, când acest tânăr care se subestima continuu, care se îmbrăca şi se purta deseori ca un student apatic, a candidat prima dată pentru un loc în Congres, discursul său de campanie s-a centrat pe reţinerea lui de a candida. A spus că fusese desemnat să preia drapelul familiei, care ar fi trebuit să fie purtat de fratele său mai mare, Joseph R Kennedy Jr., care fusese aviator şi murise în Europa în august 1944. În orice caz, e semnificativ faptul că Alsop nu l-a repus pe Jack Kennedy pe lista de oaspeţi până când acesta nu a dat dovadă de seriozitate şi maturitate căsătorindu-se, în 1953, cu Jackie Bouvier.

Dar, în primăvara lui 1952, ziua aceea era încă departe. Jack Kennedy o plăcea destul de mult pe Jackie, dar nu se putea spune că era îndrăgostit de ea. O considera o tânără ca oricare, în vreme ce el era deja unic pentru ea.

Philippe de Rothschild, 1902-1988 (n. coord).

6 Pamela Berry, soţia lui Michael Berry (1911-2001), baron de Hartwell (n. coord.).

În trecut, ea se gândise mai mult sau mai puţin negativ la viitor. Nu voia să ajungă o gospodină la cratiţă, sau soţie mondenă. Totuşi, nu îi era clar *ce* voia. Acum, credea ea, ştia. îşi văzuse viitorul în persoana indiferentului şi ciufulitului Jack Kennedy. El era Băiatul Interesant şi Băiatul Sexy într-un singur ambalaj irezistibil. Conversaţia lui acidă era de genul celor pe care învăţase să le savureze la peşteră. Familia lui deţinea bogăţii fabuloase, un considerent important pentru o tânără care crescuse în condiţii privilegiate, dar fără să beneficieze de nişte bani ai ei. Prin prieteniile cultivate cu diverşi nobili tineri la Londra în ajunul celui de al Doilea Război Mondial, precum şi prin căsătoria surorii lui cu moştenitorul ducatului Devonshire, el avea relaţiile aristocratice pe care Jackie le preţuia. Darurile deosebite pe care el i le făcea lui Jackie – cărţi, în special englezeşti, care pe el îl ajutaseră să se definească – îi stimulau imaginaţia. Printre acele scrieri, la loc de frunte se afla strălucitorul portret literar al lui Raymond Asquith din biografia *Pilgrims Way* de John Buchan[7], despre care Jack vorbise într-o ocazie memorabilă acasă la John White. Citind despre imperturbabilul tânăr erou din Primul Război Mondial, care fusese gata să sacrifice tot pentru ideile lui, chiar şi viaţa, ea a început să înţeleagă ce gen de bărbat voia să fie Jack Kennedy şi să-l vadă, cum fără îndoială dorea el să fie văzut, într-o lumină eroică.

Chiar şi acele trăsături personale pe care unele femei le-ar putea considera supărătoare, pe Jackie o făceau să fie şi mai atrasă de el. îl socotea captivant de neconformist şi imprevizibil, plin de surprize, aşa cum fusese şi tatăl ei. Iar dacă, la fel ca Black Jack Bouvier, Jack Kennedy era şi puţin periculos, cu atât mai bine; cel puţin nu era anost şi

7 John Buchan (1875-1940), scriitor şi editor, guvernator general al Canadei în perioada 1935-1940 (n. red.).

plictisitor ca tipul cu care era să se mărite. În acelaşi timp, anumiţi prieteni de-ai lui Kennedy erau impresionaţi de faptul că Jackie credea că putea să reuşească cu el unde mama ei dăduse greş cu Black Jack; că atrasă cum era de băiatul rău din Kennedy, era încredinţată că ea era cea care putea să-l schimbe.22

Dacă el avea să o lase vreodată să se apropie destul pentru a încerca era altă problemă. Umblase după ea când era logodită cu alt bărbat, iar acum, când ea devenise din nou liberă, el era evaziv. Oare doar fiindcă era preocupat de competiţia pentru Senat, sau exista altă explicaţie? în absenţa lui, o lăsa să converseze intim cu Raymond Asquith. Când era în Washington o suna, dar numai dacă nu intenţiona să se vadă cu altcineva. Pe fundalul zgomotului de monede băgate în ce îşi imagina ea a fi un telefon cu plată de la vreo baracă ce vindea stridii pe Cape Cod, Jack, a cărui voce suna de parcă şi-ar fi apăsat nasul cu degetele, o invita la un film sau la o cină cu prietenii.

În cele din urmă a invitat-o, cum invitase şi alte fete în verile trecute, să meargă cu el în weekend la casa de la malul mării, învelită cu şindrilă, din Hyannis Port, a părinţilor săi. Jackie auzise de copil vorbindu-se în cercul familiei Bouvier, deseori şi cu pasiune, despre Joseph P. Kennedy. Numele „Kennedy" stârnea furia lui Black Jack nu mai puţin decât avea să o facă mai târziu numele „Auchincloss". În 1943, preşedintele Roosevelt îl făcuse pe Joe Kennedy poliţistul Wall Streetului când, pe principiul e nevoie de un hoţ ca să prinzi alt hoţ, l-a numit pe fostul operator pe piaţa de valori şef al nou-înfiinţatei agenţii guvernamentale de supraveghere a activităţii brokerilor. Black Jack a pus mult timp prăbuşirea sa financiară pe seama hotărârii lui Kennedy de a interzice chiar practicile comerciale prin care „Iuda Wall Streetului", cum era numit Kennedy, făcuse mai înainte avere. E aşadar cu atât mai

curios că, atunci când Jackie Bouvier l-a cunoscut pe Joe Kennedy în 1952, acelaşi personaj care prin supoziţie îl ruinase pe Black Jack în anii 1930 avea s-o căpătuiască în cele din urmă pe fiica lui Black Jack. Jackie vedea căsătoria cu un bărbat ca Jack Kennedy ca pe o cale de ieşire din a fi doar încă o soţie mondenă. Joe Kennedy o vedea pe Jackie ca fiind exact soţia mondenă de care avea nevoie Jack pentru cariera lui. Jackie voia să scape de Newport. Joe Kennedy căuta un cal troian în Newport. Acest fiu al unui irlandez patron de birt din Boston avea şi el o mare doză de revoltă. În cazul lui Joe, rana consta în nenumăratele umilinţe şi atitudini dispreţuitoare pe care le îndurase în viaţă din vremea când era student la Harvard. Pentru Joe, atracţia cu dublu tăiş faţă de Jackie o reprezenta în primul rând faptul că era catolică şi, prin căsătoria strategică a mamei ei, la al doilea mariaj, avea şi aura venerabilă de persoană de rasă albă, din clasa înstărită şi influentă, pe care el era hotărât să o risipească. „Nu are importanţă ce eşti de fapt”, le spunea bătrânul Joe fiilor săi. „Singurul lucru important e ce cred oamenii că eşti”. Aparenţele fiind totul pentru ei, nu conta deloc că Jackie nu era de fapt o Auchincloss, şi că nu era bogată.

Poate niciodată nu a fost mai limpede că Jack avea să fie înţelept să-şi caute o soţie ca în timpul nefastei campanii prezidenţiale din 1952, care s-a suprapus cursei pentru Senat. Adlai Stevenson, candidatul democrat, era burlac, recent divorţat. Republicanii răspândeau zvonuri că era homosexual, că fusese arestat în două state sub acuzaţii de sex şi că prietenii îl cunoşteau după numele feminin „Adelaide”. La un moment dat, în timpul luptei electorale, senatorul Joseph McCarthy[8] a avut de gând să

8 Joseph McCarthy (1908-1957), senator republican. A devenit cunoscut pentru lansarea unor acuzaţii prin care susţinea că multe instituţii din SUA erau înţesate de

se refere public la acest subiect, însă a dat înapoi după ce democraţii au ameninţat vă vor răspunde cu aceeaşi monedă publicând dovezi solide despre legătura extraconjugală pe care candidatul republican, Dwight Eisenhower, o întreţinuse în timpul războiului când era comandantul suprem al Forţelor Aliate în Europa. În timp ce zvonurile despre Stevenson erau neadevărate, Eisenhower chiar se gândise odată să-şi părăsească soţia pentru amantă. În orice caz, chiar şi Jack Kennedy, alergic la ideea de căsătorie cum era, a recunoscut în cele din urmă că statutul său de burlac putea să-i creeze probleme; date fiind vârsta lui şi ambiţiile prezidenţiale, era mai bine să se însoare ca nu cumva adversarii săi politici să sugereze că şi el era homosexual.

Între timp, durerea acută cauzată de spatele şubred l-a obligat pe Jack să se prezinte adesea în campanie sprijinit în cârje. Când Jackie s-a dus în Massachusetts să-l audă vorbind, a fost neplăcut surprinsă de contrastul dintre priveliştea „jalnică” 23 oferită de bărbatul care făcea eforturi să urce la tribună şi cea a bărbatului în deplinătatea forţelor sale când se adresa mulţimii. În astfel de episoade i se părea foarte „vulnerabil” 24, dar şi impunător. În 1952, aproape toţi candidaţii democraţi păreau vulnerabili din punct de vedere politic. După 20 de ani la putere, partidul lui Franklin Roosevelt şi Harry Truman era considerat în mare măsură paralizat. O vizită făcută de Dwight Eisenhow ei în Massachusetts a avut menirea să confere campaniei lui Lodge savoarea puterii şi caracterul inevitabil din punct de vedere istoric. Neintimidat, Joe Kennedy a investit atâţia bani în

---

partizani ai comuniştilor şi spioni sovietici. După numele său a luat naştere curentul „Mccarthyst”, respectiv perioada „red scare”, frica de agenţii de influenţă ai URSS (n. coord.).

candidatura fiului său, încât se spunea în glumă că te puteai retrage pentru restul vieţii doar cu bugetul alocat atunci de bătrânul Joe.25 Robert Kennedy, fratele mai mic al lui Jack, a controlat o maşinărie de campanie în întregul stat. Femeile din familie au bătut la uşi, au pregătit mese şi ceaiuri şi au ţinut discursuri televizate în numele lui Jack. Membrii familiei aristocrate care îl adoptaseră pe Jack în Londra antebelică au venit să-i acorde sprijinul şi să-l urmărească în campanie, aşa cum şi el îi urmărise pe unii dintre ei în timpul alegerilor generale din 1945. Ţintind nemulţumirea aripii drepte faţă de moderaţii politici Eisenhower şi Lodge, o pătimaşă organizaţie republicană susţinătoare a lui Kennedy l-a zugrăvit pe democrat ca fiind un anticomunist mai militant şi mai de nădejde decât Lodge. Incontestabil, Jackie avea o uriaşă miză personală în competiţia statală. Dacă Jack Kennedy cădea victimă a ceea ce ameninţa să fie o derută democrată la scară naţională, nu avea să mai fie nevoie să se însoare imediat. Dacă Lodge triumfa în Massachusetts, probabil că speranţele ei de a deveni doamna John F. Kennedy se spulberau. În ziua alegerilor, Eisenhower a câştigat 442 voturi, faţă de 89 ale lui Stevenson. Republicanii aveau să fie la conducerea Senatului, precum şi a Camerei Deputaţilor. Oricum, Massachusetts defila în ritmul propriei tobe. „Primul brahman irlandez”, cum era numit Kennedy, l-a înfrânt pe Lodge, „yankeul cu sânge albastru”, cu

70.000 de voturi. Senatorul ales a invitat-o pe Jackie Bouvier să-l însoţească la balul inaugural organizat de Dwight Eisenhower în ianuarie 1953.

Cu toate astea, în lunile care au urmat, Kennedy a continuat să iasă cu alte femei – printre care şi actriţa Andrey Hepburn –, iar mult aşteptata cerere în căsătorie nu s-a materializat. Jackie nu mai putea spune că neatentul

ei iubit era prea ocupat cu campania pentru a mai face şi altceva, ca de pildă o curte convenţională. Totuşi, cel puţin în prezenţa lui, a continuat să zâmbească şi să flecărească de parcă totul ar fi fost aşa cum dorea ea să fie. L-a luat prin surprindere apărând la ora prânzului în noul lui birou senatorial cu mâncare pentru două persoane. L-a scos în prim-plan în rubrica ei „Fotografa curioasă”, cum se numea acum, iar cu alte ocazii i-a bombardat pe intervievaţi cu întrebări mai grele ca de obicei („Malenkov[9] a spus că toate litigiile dintre Statele Unite şi Rusia se pot rezolva pe cale paşnică. Sunteţi de acord?”), sperând să atragă interesul lui Jack şi să-l impresioneze cu capacitatea ei intelectuală. Se folosea de orice prilej pentru a menţine şi întări legătura cu tatăl lui. A stat de multe ori până noaptea târziu la Merrywood citind şi conspectând diverse cărţi în limba franceză care abordau problema Indochinei în efortul de a-l ajuta pe Jack în muncă. „Trebuie să mă ceară în căsătorie după tot ce am făcut pentru el” 26, şi-a amintit ea mai târziu că se îmbărbăta singură în legătură cu aceste traduceri. Totuşi, pericolul consta în faptul că gesturile ei ameninţau să-l pună în gardă. Când era vorba de femeile din viaţa lui, nu-i plăcea să simtă că i se forţează mâna. Se aştepta să fie urmăritorul, nu urmăritul. În cazul din urmă, dorinţa se transforma foarte uşor în dezgust. Indiferent cât de frumoase erau, avea aversiune pentru femeile care, folosind expresia lui, „nu vor să mă lase în pace” 27.

În această perioadă, mai mulţi oameni care ţineau la Jackie au vorbit cu ea despre situaţia ei neplăcută şi i-au dat sfaturi. Frank Waldrop, care o considera doar o copilă,

---

9 Gheorghi Malenkov (1902-1988), politician sovietic, apropiat al lui Iosif Stalin, care i-a urmat acestuia la conducerea partidului şi a fost prim-ministru în perioada 1953-1955 (n. coord.).

a avertizat-o că Jack Kennedy era prea în vârstă şi cu prea multă experienţă pentru ea. John White, deşi nici el călugăr, îşi făcea griji despre ce fel de viaţă avea să ducă ea dacă reuşea să prindă în mreje un tip ca Jack Kennedy, cu un comportament sexual promiscuu, întrucât cei doi bărbaţi vânaseră cam aceeaşi pradă, White era în postura unică de a şti precis cât de promiscuă era treaba asta. Într-o conversaţie purtată la peşteră, Kennedy i se descrisese lui White ca fiind un maximalist sexual, hotărât să înhaţe de la viaţă cât mai multă plăcere. Nu se îndoia că, în postura de soţ, avea să fie la fel de necredincios cum îi fusese mult timp tatăl său lui Rose Kennedy. White a sfătuit-o pe Jackie ca nici să nu se gândească să se mărite cu Jack Kennedy. Când ea a refuzat să renunţe la scopul ei, au pus pariu pe un dolar că oricum nunta nu avea să aibă vreodată loc.

Şi Janet Auchincloss credea că era puţin probabil ca Jack Kennedy să se însoare cu fata ei, dar, spre deosebire de John White, îşi dorea foarte mult lucrul ăsta, cu gândul la frumoşii bani Kennedy. După căsătoria, în aprilie 1953, a fiicei sale Lee cu Michael Canfield, care lucra în domeniul editorial în New York şi se zvonea că era fiul nelegitim al ducelui de Kent, Janet începuse să-şi facă griji că Jackie folosea o abordare greşită în relaţia cu Jack Kennedy.28 Jackie era întotdeauna nerăbdătoare să-l vadă, întotdeauna aştepta mult prea evident, cum se plângea mama ei, telefonul lui. Cel puţin cu privire la acest aspect, Janet era întru totul de acord cu Black Jack, care îşi învăţase fiicele să se prefacă indiferente în relaţia cu tinerii şi niciodată să nu se arate prea dornice sau prea disponibile. După părerea lui Janet, Jackie ar fi făcut bine să stea oarecum retrasă, să-i arate lui Jack Kennedy că avea o viaţă proprie interesantă, nu numai ce avea el de oferit. În acest scop, mama îngrijorată a împărtăşit nişte veşti despre vechiul

grup din Newport al lui Jackie. În vara lui 1945, nunta lui Aileen Bowdoin, sora cea mare a lui Bow, prietena lui Jackie, cu un militar întors de pe front, posesor al medaliei militare Crucea pentru Distincţie în Zbor, fusese unul dintre principalele evenimente ale sezonului monden din Newport. Mulţi tineri participaseră la ceremonia de la biserica episcopală Trinitatea, iar Bev Corbin, iubitul de atunci al lui Jackie, fusese aprod. De atunci Aileen divorţase şi avea nevoie de o parteneră de drum ca să meargă la Londra la încoronare. Janet i-a sugerat lui Jackie că probabil *Times-Herald* s-ar fi bucurat s-o trimită acolo pentru a relata despre încoronarea reginei Elisabeta a II-a. Dacă Frank Waldrop refuza să-i procure un bilet, Janet era pregătită să-l plătească ea, ca investiţie în viitorul fiicei ei.

Jackie nici nu a vrut să se gândească să plece în străinătate şi a refuzat cu indignare.29 Deşi nu era bine să-l facă pe Jack să se simtă urmărit, nici nu era pregătită să-l lase de tot în pace. În plus, călătoria ar fi însemnat să lipsească de la nunta lui Eunice Kennedy, cu care Jack împărţise mult timp locuinţa dezordonată şi prost mobilată din Georgetown, despre care se spunea că semăna cu sediul unei frăţii în dimineaţa de după o petrecere dezlănţuită. Între Jackie şi „Fetele snoabe”, cum le spunea ea sarcastic surorilor lui Jack, Eunice, Pat şi Jean, care la rândul lor o numeau în derâdere „Debutanta”, nu avea să fie niciodată iubire. Totuşi, era foarte firesc ca Jackie să ezite să rateze un eveniment de familie atât de important când făcea manevre disperate să intre în familia respectivă.

În cele din urmă, totuşi, Janet, expertă dovedită în arta vânării unui soţ bogat, a triumfat şi Jackie a plecat în Anglia. Stratagema a avut efect căci, atunci când Jack Kennedy a aşteptat-o pe Jackie la aeroport în Boston, la întoarcerea ei în Statele Unite în iunie, o ceruse deja în

căsătorie printr-o telegramă. Existând o mare urgenţă din partea lui Kennedy să facă logodna publică, Jackie a furnizat acelaşi portret de mireasă care fusese folosit la anunţul în ziare a logodnei ei cu John Husted. Trebuia doar să spere ca pasionaţii rubricilor mondene să nu-şi dea seama că mai văzuseră poza. În orice caz, cum urma ea să descopere, avea să fie timp berechet pentru a face tot soiul de fotografii noi şi interesante la prima ei vizită în Hyannis Port ca mireasă aleasă a lui Jack.

Jackie pe un vas cu pânze cu viitorul ei soţ, Jackie ciufulind cu afecţiune părul lui Jack, Jackie discutând despre recenta cerere în căsătorie cu Eunice şi Jean, Jackie jucând softball[10] şi touch football[11] cu diverşi membri ai familiei Kennedy, Jackie pozând în picioarele goale pe verandă – nu e prea mult pentru a presupune că fericirea acestei tinere de 23 de ani din aceste imagini este autentică, deşi situaţiile au fost regizate de fotografii revistei *Life*, pe care Joe Kennedy se grăbise să îi invite. De ce să nu fi fost ea mulţumită? Refuzând să accepte compromisuri sau să capituleze, în sfârşit era pe cale să obţină ceea ce căuta în viaţă, nu-i aşa?

Nu toate aspectele weekendului au fost însă atât de senine cum sperase ea. Joe Kennedy transformase total ceea ce ar fi trebuit să fie o sărbătoare în familie într-o oportunitate de a face fotografii, iar Rose Kennedy găsise de cuviinţă să-i ţină lecţii despre cum să pozeze cu efect maxim pentru fotografii de la *Life*, ba chiar şi cum să aleagă un inel de logodnă. Totuşi, Jackie nu şi-a permis nicio clipă să afişeze ceva din aroganţa caracteristică pe care o manifestase fără restricţii la Bedford Hills cu un an

10 Un fel de baseball, care se joacă pe un teren mai mic, cu o minge mai mare şi mai moale (n. red.).

11 Rugby în care nu se practică placajul, ci atingerea (n. red.).

în urmă. Scriind după aceea de la Hammersmith Farm, ea a asigurat-o pe mama lui Jack: „Foarte puţini oameni au fost în stare să creeze ce ai creat tu – o familie clădită pe iubire şi loialitate şi bună dispoziţie. Dacă vreodată şi eu voi putea să construiesc asta cu Jack, voi fi foarte fericită. Dacă vreodată ai să mă vezi că nu sunt pe drumul cel bun, sper că-mi vei spune – fiindcă sunt sigură că niciodată nu mi-ai reproşa ceva dacă n-ar exista ceva de reproşat”. 30

Fotografia cu tinerii îndrăgostiţi pozând împreună în barca cu pânze a lui Jack, poate cea mai frapantă imagine din serie, a apărut pe coperta numărului din 20 iulie 1953 al revistei alături de titlul „Senatorul Kennedy e îndrăgostit”. Dedicată vizitei lui Jackie la Cape din luna precedentă, generoasa fotografie întinsă în interior pe patru pagini era modul lui Joe Kennedy de a aduce lumii la cunoştinţă că „cel mai chipeş membru tânăr al Senatului Statelor Unite”, cum era numit Jack în text, nu mai era un playboy neserios. Tema articolului era că, deşi curtea lor se sfârşise oficial odată cu anunţarea logodnei, tânărul Kennedy era atât de fascinat, încât o mai curta şi în zilele care au urmat. La 48 de ore de la publicare, Joe Kennedy a luat măsuri ca Jack să nu strice imediat toată această muncă de reparare a imaginii lui. Dându-şi seama că Romeo plănuia un zaiafet în sudul Franţei de îndată ce Senatul intra în vacanţă, Joe a pus un prieten al lui Jack să stea cu ochii pe el. „Sunt cam îngrijorat că perspectiva însurătorii l-ar putea face să n-aibă astâmpăr. Aşa se întâmplă cu majoritatea bărbaţilor, iar cu Jack e mai probabil să se întâmple aşa decât cu alţii” 31, i-a scris el lui Torby MĂCD – onald, care fusese coleg de cameră cu Jack la Harvard, precum şi pretendent al lui Nick. „Cum ţi-am spus, sper că va sta liniştit şi nu va umbla dintr-un loc în altul şi va fi deosebit de atent cu cine se vede”. Ştiind că pentru fiul său o astfel de excursie însemna în mod

inevitabil fete, Joe Kennedy era hotărât să nu permită ca ceva să meargă prost acum când începuse numărătoarea inversă pentru nunta din septembrie a lui Jack.

Între timp, Torby fusese recrutat şi pentru a-l însoţi pe „năbădăiosul” 32 Jack ori de câte ori îşi vizita logodnica la Hammersmith Farm şi în rarele ocazii când Jackie venea la el în Hyannis Port. Prezenţa constantă, ameninţătoare a fostului căpitan al echipei de fotbal de la Harvard, care vorbea confidenţial cu Jack, spunea glume, discuta despre sport şi politică, şi de altfel făcea totul pentru a-i fi pe plac, poate a sporit puţin romantismul acestor întâlniri de weekend dintre viitorii miri. Misiunea lui Torby în iminenta călătorie în sudul Franţei era clară. Trebuia să-l apere pe Jack de expunere, sarcină care deseori însemna să agaţe fete în numele lui şi, altminteri, să servească drept paravan. Dar ce anume avea de ascuns Jack de Hammersmith Farm? Aparent, nevoia de a vorbi pe larg cu partenerul lui despre viitoarea lui fericire. Soţiei sale, Phyllis, care la acea vreme era însărcinată şi nu deosebit de încântată de absenţele lui prelungite, Torby îi spunea despre participarea sa la aceste vizite ca şi cum ar fi fost o datorie sacră ce îi revenise lui să o îndeplinească. „Înţelegi că trebuie să fiu acum alături de Jack” 33, spunea el solemn. Când au văzut-o prima dată pe Jackie, anumiţi prieteni ai lui Jack au fost nedumeriţi de modul cum se întâmplase totul. Jewel Reed, soţia prietenului din marină al lui Jack, Jim Reed, a găsit-o „aproape banală… o alegere ciudată din partea lui Jack”. 34 Tot aşa, Betty Coxe Spalding, care era măritată cu prietenul lui, Chuck Spalding, şi împărţise un apartament cu Nick în Washington în timpul războiului, şi-a exprimat uimirea că Jack alesese o mireasă atât de diferită de femeile remarcabil de frumoase pe care le prefera el.35

Orice s-ar putea spune despre Joe Kennedy, nu se

poate tăgădui faptul că îşi cunoştea bine băiatul. În august, când mult cititul număr din 20 iulie al revistei *Lite* informa un public cu totul nou din frizeriile şi sălile de aşteptare ale cabinetelor medicale de pe tot cuprinsul Statelor Unite că recent logoditul senator John F. Kennedy „era ca orice tânăr îndrăgostit”, senatorul se afla în Cap d’Antibes vorbind despre iubire cu exact genul de persoană de care se temuse tatăl lui. Într-un moment în care întâmplător fugea de încă una dintre multele femei din viaţa lui care, după percepţia lui, refuzau să-l lase în pace, cunoscuse o suedeză languroasă şi fermecătoare pe nume Gunilla von Post, în vârstă de 21 de ani. De data asta, pretindea el, urmăritoarea lui era o contesă italiană care îl urmărea în Antibes pe un scuter Vespa. „Nu ştiu cum să scap de ea. Mă scoate din minţi”. 36 După câteva ore, stând alături de senzuala suedeză pe marginea unei stânci care domina Mediterana, Kennedy i-a spus Gunillei că se îndrăgostise de ea în doar câteva ore şi că el trebuia să se întoarcă în curând în Statele Unite ca să se însoare. Nu pentru prima oară în cariera lui, a accentuat că destinul lui era cel hotărât de tatăl său. Înfăţişându-se încă o dată drept un participant dezinteresat la evenimentele importante din viaţa sa, Jack Kennedy a declarat melancolic că, dacă ar fi cunoscut-o pe Guilla măcar cu o săptămână în urmă, „ar fi anulat toată treaba” 37.

Pe 12 septembrie 1953, în timp ce se îndepărta de altar pentru a apărea în faţa furnicarului de fotografi de presă de afară, proaspăta doamnă John F. Kennedy s-a întors să se uite la ceva în partea din spate a bisericii romano-catolice Sf. Maria din Newport. În săptămânile şi zilele recente, ba chiar şi în ultimele câteva ore, existaseră momente când şi ea poate fusese tentată să contramandeze „toată treaba” dacă ar fi fost cu putinţă. Între mama ei şi Joe Kennedy a existat permanent o stare

de tensiune. Janet a stăruit ca nunta să fie restrânsă, liniştită şi, mai ales, privată. Desigur, bătrânul Joe a dorit să fie mare şi senzaţională, cu cât mai multă acoperire în ziare şi reviste. Nu fusese deloc o întrecere corectă, căci în cele din urmă Janet a trebuit să se supună voinţei lui Joe. Până în ziua nunţii, toate facţiunile diverse şi încâlcite ale familiei păreau să se uite chiorâş unele la altele. Mama şi tatăl vitreg al lui Jackie erau indignaţi de vulgaritatea spectacolului care le fusese vârât pe gât. Janet, care pretindea că se trăgea dintr-o familie sudistă veche şi ilustră, când de fapt bunicii ei veniseră din Irlanda pe vremea Marii Foamete, şi-a susţinut părerea că Jack Kennedy nu era „suficient de bun" pentru fiica ei. Familia Bouvier, mândră de ceea ce credea în mod greşit a fi originea ei nobilă, împărtăşea punctul de vedere al lui Janet cum că cei din familia mirelui erau nişte „parveniţi" 38. Dar asta nu a împiedicat-o pe Janet, obsedată de nemulţumiri vechi, să-i comunice fostului ei soţ că, deşi nu putea să-i interzică să vină la biserică, trebuia să ştie că nu era deloc bine-venit la recepţia care urma să aibă loc după aceea la Hammersmith Farm.

La rândul lui, Joe Kennedy îi dispreţuia pe toţi. În ciuda strădaniilor sale de a arăta că fiul lui era bine primit în sânul înaltei societăţi a albilor anglo-saxoni, strâmba din nas spunând că bogăţia din Newport aparţinea unei ere trecute şi că cei mai mulţi locuitori de acolo erau înglodaţi în datorii şi că doar păstrau aparenţele. Atent la orice formă de impostură pentru că el însuşi era un mare impostor, susţinea că dacă era să ridici covorul din multe case mari, ai fi găsit probabil ascuns acolo tot gunoiul de peste vară. îi plăcea să sublinieze că proprietarii nu îşi mai permiteau personal de serviciu care să întreţină în mod corespunzător acele case enorme. În ziua nunţii fiului său, bătrânului Joe i-a revenit sarcina să înştiinţeze presa că

tatăl miresei se îmbolnăvise în ultima clipă, cerându-i lui Hugh D. Auchincloss s-o conducă în locul lui la altar. Joe a pomenit ceva despre gripă, dar adevărul era că Black Jack Bouvier băuse prea mult la hotel cu o seară înainte de a se confrunta cu cele două grupuri de detractori ai săi, familia Auchincloss şi familia Kennedy, pe terenul duşmanului. În loc să-i dea curaj pentru luptă, Bachus l-a împiedicat să ajungă pe câmpul de bătălie. Absenţa tatălui său a îndurerat-o pe Jackie şi acea amărăciune a întunecat inevitabil evenimentul până când, la scurt timp de la ceremonie, a văzut în partea din spate a bisericii Sf. Maria o pereche de ochi cunoscuţi. Oamenii din jur au început să se amuze fără să ştie de ce când John White a fluturat o bancnotă de un dolar spre Jackie şi îndată a început să râdă şi ea.39

Câştigase pariul. Dusese treaba la bun sfârşit. Jack Kennedy se însurase totuşi cu ea.

Capitolul 3

„E perfect să fii măritată” 1, a spus foarte bucuroasă Jackie la încheierea lunii de miere petrecute la Acapulco.

În săptămânile de dinaintea nunţii, îi spusese viitorului ei socru că zărise odată o casă care ar fi fost un cadru ideal pentru o lună de miere. Jackie zărise vila roz, aşezată în vârful unui deal de argilă roşie ce domina un golf, în timp ce se afla în Mexic cu mama şi tatăl ei vitreg. De atunci, imaginea îi rămăsese în minte, deşi văzuse clădirea doar de la distanţă şi nu ştia precis unde se afla. Totuşi, Joe Kennedy găsise curând proprietatea şi aranjase cu stăpânul, un fost preşedinte al Mexicului, ca tinerii căsătoriţi, senatorul şi doamna John F. Kennedy, să stea acolo cât voiau, împreună cu trei servitoare – Noisette, Margarita şi Angelica. Aşadar, asta părea să fie viaţa care o aştepta de acum înainte pe Jackie, după ce se instalase confortabil la căldură, sub aripile familiei Kennedy.

Când a revăzut casa din piatră roz, nu a fost dezamăgită. Dimpotrivă, i s-a părut cea mai frumoasă casă care se putea imagina. Acolo, ea şi Jack au fost extrem de fericiţi deşi, cum scria ea, era cam timid când trebuia să-i arate ce mult îi plăcea locul. Simţind că motivul ar putea fi emoţia firească simţită în prima lui lună de miere, ea i-a asigurat pe părinţii lui că va avea grijă să-l lase singur câteva ore în fiecare zi. Altfel, Jackie a vorbit la superlativ despre cele două săptămâni ale lor petrecute în Mexic. Pentru ea, Jack era „incredibil de minunat” 2. Când au pescuit împreună în apa adâncă, peştele-spadă prins de el a fost cel mai mare peşte văzut în Acapulco toată vara. Când au practicat schi nautic în golf şi l-a văzut pe Jack sărind peste siajul lăsat de barcă, l-a comparat cu un salvamar de pe Riviera. (Din fericire, aceasta a fost una dintre perioadele în care spatele lui şubred nu-i pricinuia dureri mari.) Adora faptul că cele trei servitoare mexicane îl considerau pe soţul ei atrăgător şi că, dintr-un motiv necunoscut, femeile refuzau să creadă că ea şi cu Jack chiar erau soţ şi soţie. O încânta spectacolul comic oferit de neajutorarea lui Jack ori de câte ori avea nevoie de ceva de la o servitoare, dar trebuia să aştepte ca ea să traducă cererea lui. La rândul lui, o tachina cu privire la îngrijorarea ei pentru cum avea să arate în fotografiile de nuntă din noul număr al revistei *Life*, pe care el şi Jackie mai aveau până să-l vadă. O necăjea că s-ar fi putut să o părăsească în caz că, atunci când ajungeau pe Coasta de Vest, înfăţişarea ei în fotografiile publicate nu era cum ar fi trebuit să fie.

Din Acapulco, tinerii căsătoriţi s-au dus în México City pentru a asista la o coridă, înainte de a pleca la Los Angeles, unde tatăl lui Jack le aranjase să stea în casa în stil baroc a actriţei de film Marion Davies, care participase la nunta lor. Acolo au văzut primul lor film ca pereche

căsătorită, o comedie mută având-o în rolul principal pe domnişoara Davies. Vizionarea a avut loc într-o cameră de proiecţie privată din conacul actriţei. S-au plimbat prin grădinile terasate, cu vegetaţie luxuriantă şi au înotat într-o piscină turcoaz, mărginită de coloane veneţiene şi statui. Posibilitatea ca mărul să fie viermănos nu a apărut până când, în drum spre San Francisco, cuplul s-a mutat într-un bungalow acoperit cu iederă de la San Ysidro Ranch din Santa Barbara.

Se pare că Jackie şi-a dat seama treptat de existenţa viermelui. Mai întâi, Jack a aranjat să se întâlnească cu alt cuplu, prietenul său din marină Red Fay şi soţia acestuia, Anita, punând astfel capăt brusc şi unilateral singurei perioade neîntrerupte în care el şi Jackie au fost singuri vreodată. Apoi, a început să petreacă mult timp în discuţii confidenţiale cu Red, cum făcuse şi cu Torby MĂCD – onald în timpul logodnei. După aceea, i-a propus lui Jackie să se întoarcă pe Coasta de Est, el mai rămânând puţin în California.3 O fi părut Jack timid când a fost vorba să arate ce mult îi plăcea casa din Acapulco în care îşi petreceau luna de miere, dar nu a dat dovadă de pic de sfială când i-a propus tinerei lui mirese să plece acasă fără el.

Jackie i-a povestit Anitei Fay, deşi abia dacă o cunoştea pe aceasta, despre ciudata lui cerere.

— Ce să fac? a întrebat Jackie.4

În cele din urmă, a refuzat să plece singură acasă, dar la nici două săptămâni de când spusese că se simţea perfect fiind măritată cu Jack Kennedy, perfecţiunea a rămas cel mult o amintire.

Când ea şi Jack au ajuns în Hyannis Port, a devenit clar că, în loc să-şi cumpere o casă a lor, Jack dorea ca ei să locuiască tot în camera înghesuită din casa familiei lui, în care stătuse el înainte. El se aştepta ca ea să rămână la Cape în timpul săptămânii, el fiind ocupat cu munca la

Washington. Aceste aranjamente privitoare la locuinţă au deranjat-o foarte mult pe Jackie. Nu numai că ea şi soţul ei aveau să fie separaţi în cea mai mare parte a timpului, dar nici nu puteau să aibă intimitate când el venea acasă în weekend. În plus, lui Jackie i se părea că acea cameră îngrozitoare „abia dacă era suficient de mare pentru o singură persoană” 5.

Dar pe Jack nu părea să-l îngrijoreze nimic din toate astea. Priorităţile lui erau în altă parte. Acum, că era om însurat, totul în viaţa lui politică mergea ca uns. Nu realiza mare lucru în calitate de congresmen, iar cariera lui de senator de până atunci fusese de asemenea mediocră. Aparent, toate astea se datorau schimbării, însă în loc să audă planurile soţului ei direct de la el, Jackie afla despre ele din frânturile de conversaţie pe care le surprindea în cadrul familiei. Nimeni nu voia să-i spună ceva, nici chiar când întreba. Odată, în toamna lui 1953, a intrat în cameră într-un moment în care Jack şi tatăl lui păreau să vorbească despre vicepreşedinţie. După aceea, când l-a întrebat direct pe Jack „Discutaţi despre posibilitatea de a fi vicepreşedinte?” 6, în loc să răspundă, el a râs. Talentul de a râde de el însuşi făcea parte din farmecul lui Jack.7 Şi, în cazul acesta, râsul devia cu abilitate întrebarea lui Jackie.

Deşi întrebările ei rămâneau în esenţă fără răspuns, nu era ca şi cum nimeni n-ar fi vrut să stea de vorbă cu ea. Joe Kennedy petrecea mult timp stând la taclale cu proaspăta lui noră. Ba chiar vorbea cu ea mai mult decât cu propriile fiice, ceea ce poate ar explica, în parte, răceala surorilor Kennedy faţă de ea.8 Cât trăise Nick, fusese „singura” 9 dintre fetele lui cu care el credea că putea cu adevărat să poarte un dialog. După toate aparenţele, celelalte surori îl „plictiseau” 10. Acum, el şi Jackie aveau în mod regulat conversaţii lungi şi

„minunate” 11, cum le-a descris un observator, care aminteau de cele pe care el le purtase cândva cu Nick. Indiferent dacă eforturile lui John White de a o instrui pe Jackie au avut sau nu o legătură cu asta, bătrânul Joe părea să fi descoperit în ea ceva foarte asemănător unei „înlocuitoare de Nick” 12. Ea persifla. Ea tachina. Se prezenta ca o persoană care nu era dispusă să înghită gogoşi 13 de la el sau de la vreun alt membru al tribului Kennedy. Jackie o imita perfect şi fără milă pe Rose Kennedy, despre a cărei voce un prieten al familiei spunea că amintea de „o raţă cu laringită” 14. În acelaşi timp, a arătat clar că îl adora pe tatăl lui Jack şi, la rândul lui, el nu a ascuns faptul că era vrăjit de ea.

Totuşi, după cum avea Jackie să afle, el era în stare să vorbească pe la spate despre ea în tonuri absolut glaciale. Odată, când a surprins o discuţie purtată de socrul ei cu Jack şi fratele lui mai mic, Bobby, despre viitorul politic al lui Jack, a fost surprinsă să audă pomenindu-se şi de ea. Iar experienţa nu a fost deloc plăcută. „Vorbeau despre mine de parcă n-aş fi fost o persoană, ci doar un obiect, doar un fel de bun de preţ, ca Rhode Island” 15, a spus ea după mulţi ani.

Toată viaţa ei, Jackie a fost foarte pretenţioasă, foarte mândră. Înclinată să creadă că i se cuvenea să aibă lucruri exact atunci când le dorea, a aşteptat până a găsit exact genul de bărbat cu care ar fi vrut să se mărite. Iar când acel bărbat s-a dovedit a nu fi foarte nerăbdător să facă pasul, ea nu a avut odihnă până când în sfârşit el l-a făcut. Toată truda şi manevrele ei pe piaţa de căsătorii, toate eforturile ei de a scăpa din capcanele pe care lumea în care a crescut plănuise să le instaleze pentru ea, o aduseseră în cele din urmă în această cămăruţă spartană de la parterul casei socrilor ei, în care ea dormea singură majoritatea nopţilor. Într-o bibliotecă mică se găseau

câteva cărţi, multe dintre ele cu coperţi mov, pe care Jack le citise prima dată când era doar un băiat bolnăvicios obligat deseori să stea în pat. Cărţile astea erau unele dintre scrierile care îl modelaseră pe soţul ei. Jackie era fascinată de ele şi de tumultuoasa dramă de familie în care jucaseră un rol.

La începutul vieţii, Jack Kennedy trecuse prin experienţe vecine cu moartea. Primul lui episod potenţial fatal, o criză de scarlatină, a avut loc când el avea doar doi ani. Fiind însărcinată la acea vreme şi intrând în travaliu în ziua în care a început criza, Rose Kennedy nu a putut merge în camera lui, nici să-l viziteze după aceea, ca nu cumva ea sau nou-născutul să fie expuşi. În locul lui Rose, Joe fusese cel care îl îngrijise pe micul suferind. îl lua pe Jack în braţe şi îl legăna şi veghea cu răbdare la căpătâiul lui. Nu i-a lăsat copilului nicio îndoială că singurele lucruri care contau erau supravieţuirea şi însănătoşirea lui. Ulterior, Joe a mărturisit că nu fusese pregătit pentru copleşitoarele emoţii prin care a trecut când a înţeles că era posibil ca Jack să moară. Neputând să înţeleagă de ce Rose stătuse departe, copilul s-a legat puternic şi permanent de tatăl său. O fi avut Rose o scuză rezonabilă pentru absenţa ei în acest caz, însă nici în cele mai bune momente nu era prea apropiată de copiii ei. Peste ani, Jack avea să declare cu amărăciune că nu îşi amintea nici măcar de o îmbrăţişare primită de la Rose. Pentru afecţiunea părintească, băiatul învăţase să se bazeze pe tatăl său. Joe Kennedy, fără rezerve şi minimal de sentimental, era tot ce avea Jack în această privinţă. Totuşi, spre dezolarea copilului, el nu era nicicum tot ce avea tatăl lui. Joe Kennedy se dedicase binelui lui Jack când băiatul se afla în pragul morţii. Altfel, cel mai adesea, prioritatea lui o reprezenta Joe Jr „fiul cel mare. Nu că tatăl lui Jack nu l-ar fi iubit, doar că părea să-l preţuiască

mult mai mult pe robustul Joe Jr., cu aproape doi ani mai mare decât Jack.

În mintea tatălui, Joe Jr. era băiatul model, sănătos, frumos şi zdravăn. În această privinţă, plăpândul Jack, cu „palmaresul” lui de boli, atât grave cât şi banale, care veşnic se prelungeau, nu putea concura cu el. Dacă bătrânul Joe nu încuraja pe faţă hărţuiala la care era supus de obicei fratele mai mic şi mai slab, în mod sigur o încuviinţa. Însă Joe Jr. nu era singurul instigator al acestor ciocniri brutale, la sfârşitul cărora deseori băiatul mai mare îl dădea cu capul de perete pe cel mic. Jack tânjea să-i dovedească tatălui său că şi el era genul de băiat aprig şi îndrăzneţ preferat de bătrânul Joe. În ciuda şanselor slabe de izbândă, Jack sărea de multe ori la bătaie cu pumnii la fratele său. Însă potrivit maximei bătrânului Joe „Noi vrem învingători, nu vrem perdanţi pe aici”, eforturile lui Jack sfârşeau inevitabil prost. Părea s-o încaseze întotdeauna în aceste confruntări caraghios de disproporţionate. Totuşi, în loc să se cuminţească, şi tot atât de încăpăţânat pe cât de firav era, Jack se repezea iar să lovească.

Lui Jack nu-i plăcea să fie obligat să stea în pat, cum s-a întâmplat adesea în copilărie şi adolescenţă. Totuşi, reuşea să profite de pe urma acestor răstimpuri chinuitoare, dar inevitabile. Folosea timpul pentru a citi. Pe raftul de lângă patul lui se găseau legendele despre Regele Arthur şi Cavalerii Mesei Rotunde. Apoi veneau operele lui Robert Louis Stevenson, Sir Walter Scott şi Thomas Babington Macaulay. După aceea, titluri de Winston Churchill, John Buchan, David Cecil, Duff Cooper, Edmund Burke şi alţii.

Deja aflat fizic în dizarmonie cu atmosfera Kennedy, Jack a accentuat prin citit ruptura. De asemenea, în mod constant, şi-a întărit în secret credinţa că îi era superior fratelui său. Transformând fragilitatea fizică în rafinament,

s-a dovedit a fi, cum avea să perceapă Jackie mulţi ani după aceea, mai inventiv decât acesta.

Totuşi, familia considera că era „o erezie” 16 să sugereze că Joe Jr. era în vreun fel personajul inferior. Însă exact asta a susţinut mult timp şi sfidător Nick, sora născută în 1920, când s-a îmbolnăvit Jack de scarlatină. Statutul lui Nick de „copil preferat” 17, după cum s-a exprimat Rose, al bătrânului Joe a făcut ca ea să nu fie bătută că a îndrăznit să conteste ordinea acceptată a lucrurilor. Ea avea voie să vorbească deschis, dar asta nu însemna că tatăl ei o şi asculta. El continua să-l vadă pe Joe Jr. ca fiind cel mai reuşit dintre băieţi, fiul Kennedy căruia îi fusese predestinat să fie superior. Pe la vreo 14 ani, după ce nu reuşise să-l convingă pe bătrânul Joe să-şi schimbe părerea, Jack părea să fi renunţat la luptă. După cum au înţeles Nick şi Lem Billings, colegul de cameră de atunci al lui Jack de la şcoala pregătitoare, asta nu a însemnat că Jack şi-a abandonat convingerea că era mai bun decât fratele său. Dar, după toate aparenţele, părea să fi lăsat deoparte orice speranţă de a-l înlocui în ochii bătrânului Joe. Dacă tatăl lor persista în a-l considera pe Jack inferior, de atunci înainte adolescentul avea să accepte bărbăteşte situaţia. Pe scenă, şi-a asumat rolul fratelui Kennedy leneş, de a cărui lipsă de disciplină şi ambiţie nu înceta să se plângă tatăl său. În culise, Jack s-a afundat şi mai adânc în lectură.

Amândoi înalţi şi chipeşi, fraţii aveau puţin peste 20 de ani când au apărut împreună la Londra, pe vremea când bătrânul Joe era ambasador. Debutantele englezoaice l-au poreclit pe Joe Jr. „Cel Mare” 18, în comparaţie cu uscăţivul Jack. Cunoscut pentru faptul că vorbea adesea şi făţiş despre încrederea sa că Joe Jr. avea să fie într-o zi primul preşedinte irlandez şi catolic al Americii, ambasadorul l-a încurajat pe fiul cel mare să-şi scrie

impresiile despre Europa contemporană ca mod de a atrage „publicitatea internaţională” 19 care putea fi foarte utilă când în cele din urmă avea să fie gata să se lanseze în viaţa publică. Iubitorul tată recomanda cu multă căldură principalelor periodice scrisorile lui Joe Jr. despre călătorii şi politică. îl îndemna să găsească o cale de a aduna aceste scrisori într-o carte. Nu reuşea, sau poate refuza, să vadă că, în ciuda abilităţii lui Joe Jr. de a arăta şi a se purta ca un om în ascensiune, percepţiile lui, când le aşternea pe hârtie, erau cel mult de categoria a doua. Între timp, Jack s-a inspirat din propria experienţă europeană, precum şi din fondul de cunoştinţe acumulat în anii petrecuţi alături de cărţi, pentru a scrie cartea politică serioasă şi de succes care fusese aşteptată de la Joe Jr. Scrisă în mai puţin de şase luni, cartea *Why England Slept*, despre Marea Britanie în pragul celui de al Doilea Război Mondial, a devenit un bestseller-surpriză în Statele Unite în 1940 şi a schimbat cu desăvârşire poziţia lui Jack în familie. Într-un moment în care Joe Jr. reuşise să adune un fel de talmeş-balmeş de însemnări şi o grămadă de refuzuri din partea editorilor, cel de al doilea fiu câştiga prestigiul şi laudele considerabile care ar fi trebuit să fie ale fratelui său. Bătrânul Joe, care întotdeauna iubea un învingător în aceeaşi măsură în care dispreţuia un simplu loc secund, în scurtă vreme cita cu voioşie în public opiniile foarte căutate ale lui Jack, pe când înainte aproape sigur că cel citat ar fi fost Joe Jr.

După apariţia cărţii *Why England Slept*, fiul cel mare n-a reuşit niciodată să-şi recâştige poziţia sigură, nici în familie, nici în viaţă. Anul următor, când s-a mutat la Washington, Jack a început să vorbească într-un cerc intim din care făceau parte Nick, Inga Arvad şi Betty Coxe despre posibilitatea ca într-o zi să candideze la preşedinţie.20 La sfârşitul războiului, când s-a întors la

Londra în ajunul alegerilor generale din 1945, tinerii lui prieteni englezi care se lansau în politică n-au avut niciun dubiu că el studia campania electorală21 cu un ochi la o iminentă candidatură a sa în State. În 1946, când cel de-al doilea fiu s-a descris votanţilor ca fiind un purtător extrem de dezinteresat al steagului familiei, acel dezinteres, la fel ca multe altele din complexul comportament al lui Jack Kennedy, era doar o poză. El se luptase toată viaţa, uneori chiar cu pumnii, pentru dreptul de a purta acel steag. Sugerând că niciodată n-ar fi îndrăznit, şi nici nu şi-ar fi dorit, să încerce ceva de genul acesta dacă ar fi trăit Joe Jr., el avansa o naraţiune biografică care nu prea corespundea cu ce se întâmplase de fapt în intimitatea familiei. Aşa cum descoperise de mult că era util să o facă, el îşi slăbea treptat trăirile despre ambiţia care îl impulsionase să-l depăşească pe Joe Jr. cât acesta fusese în viaţă.

După mulţi ani, când Jackie se gândea în urmă la primii ani de viaţă conjugală, primul lucru de care părea să-şi amintească era viteza, viteza cu care se petrecea totul. Abia îşi atinsese scopul de a deveni doamna John F. Kennedy, când s-a pomenit prinsă într-un nou gen de acţiune deoarece povestea ei s-a intersectat cu a lui Jack. „Viaţa cu el era foarte alertă”. 22 îi asocia marea ambiţie cu una dintre calităţile pe care le preţuia cel mai mult la el, imaginaţia. Era de părere că, dacă fratele lui mai mare ar fi trăit şi ar fi fost ales senator, neavând capacitatea imaginativă a lui Jack, Joe Jr. s-ar fi oprit acolo. Dar nu şi Jack. „El nu s-a oprit niciodată într-un anumit punct, întotdeauna mergea înainte spre ceva mai înalt”. Propulsia neabătută pe care a căutat mai târziu Jackie să o evoce a devenit foarte evidentă pentru ea abia când ea şi soţul ei s-au mutat temporar în prima casă a lor. În ianuarie 1954, au închiriat pe şase luni „o casă pentru păpuşi”, lată de patru

metri şi jumătate, pe Dent Place în Georgetown, proprietatea unor prieteni ai familiei Auchincloss, plecaţi în călătorie în Europa. În această perioadă a început acolo adevărata muncă de refacere a imaginii lui Kennedy, hotărârea lui de a se căsători fiind doar un prim pas necesar. Senatorul a atras o atenţie fără precedent cu un vot principial, dar foarte controversat, în favoarea construirii Canalului Sf. Laurenţiu[12], poziţie care risca să-i înstrăineze pe alegătorii care protestau spunând că legea avea să coste slujbele din Massachusetts. A ţinut prima cuvântare importantă în Senat, pronunţându-se împotriva trimiterii de trupe americane în Indochina. În campania pentru alegerile generale din 1954 a călătorit mult, susţinându-i pe democraţi, la care s-ar fi putut să apeleze mai târziu pentru sprijin. Răspundea cu vocea sa nazală de Boston oricărui reporter din presa scrisă şi participa la orice emisiune de radio sau televiziune la care era invitat. El şi Jackie au devenit obişnuiţi ai dineurilor, la care participau de obicei 10 sau 12 persoane, şi care reprezentau un eveniment important al vieţii politice din capitală.

Ca loc de reşedinţă, Georgetown fusese foarte la modă în epoca Truman, dar geografia socială a Washingtonului lui Dwight Eisenhower se schimbase de atunci, Georgetown dobândind în unele cercuri republicane reputaţia de comunitate de stângişti şi intelectuali fără vlagă pe care era mai bine să o eviţi în favoarea cartierelor mai salubre ideologic. Cam la vremea când Eisenhower a fost instalat în funcţie, Joe Alsop se plângea că toată lumea care îi plăcea pleca şi în loc nu venea nimeni care să-i placă foarte mult. Un an mai târziu, când senatorul şi doamna John F. Kennedy s-au mutat în

12 Sistem de ecluze şi canale care permite navelor să ajungă din Oceanul Atlantic la Marile Lacuri (n. coord.).

Georgetown, ei au intrat într-un cerc social abia apărut din care făceau parte, printre alţii, senatorii Stuart Symington, George Smathers, Mike Mansfield şi republicanul John Sherman Cooper. Pe de o parte, în acest mediu era un avantaj ca un politician să fie căsătorit. Pe de alta, cum observa Jackie, unele dintre cele mai valoroase conversaţii la dineuri se desfăşurau atunci când bărbaţii aveau ocazia să discute după ce se descotoroseau de soţii.23 în scurtă vreme, Jackie prezida ea însăşi astfel de serate care se derulau după un adevărat ritual. În timp ce în casa micuţă pluteau seducător acordurile melodiilor „Night and Day" şi „The Astaire Story", soţii Kennedy găzduiau prima lor serată formală la lumina lumânărilor în sufrageria îngustă de pe Dent Place. Tot în această perioadă, s-au întors în triumf în Dumbarton Avenue unde, înainte de a se căsători, participaseră la mult mai gălăgioasele adunări cu John White. Însă, de data asta, destinaţia cuplului nu a fost peştera, ci vădit diferitul univers social şi intelectual al seratelor din casa lui Joe Alsop. După ani de interdicţie, invitarea lui Jack Kennedy a fost un semn că în sfârşit ajunsese la maturitatea care dădea unui bărbat dreptul să cineze din porţelanurile albastre de Sèvres ale lui Alsop şi să bea şampanie Pol Roger din paharele lui de cristal cu monogramă.

Înainte de asta, tânăra soţie s-a confruntat cu unele aspecte ale căsniciei, cel puţin ale căsniciei ei, pe care se pare că nu le anticipase pe deplin. Primul, sănătatea soţului. Şi aici furtuna a venit foarte repede. Înainte de nuntă, Lem Billings făcuse un efort să o pună la curent cu istoricul medical al lui Jack. E drept că ea îl văzuse deseori şontâcăind în cârje pe vremea când o curta. Totuşi, până la luna de miere, durerea de spate îi cedase considerabil, după cum atestă episoadele de schiat pe apă în Acapulco, pe care ea le găsea atât de impresionante. Dar abia mutaţi

proaspeţii căsătoriţi în casa închiriată pe termen scurt, că durerea a revenit şi l-a determinat pe Jack să ceară sfatul chirurgului-şef de la Spitalul de Chirurgie Specială din New York. În momentul în care Kennedy era pe cale să înceapă un program solicitant de reinventare politică, recomandarea pe care i-a făcut-o dr. Philip Wilson a fost cum nu se poate mai inoportună. Wilson l-a îndemnat să facă o operaţie de dublă fuziune spinală, atrăgându-i atenţia că, deşi eficienţa operaţiei nu era garantată, fără ea senatorul sigur avea să rămână invalid.

În afară de momentul extrem de nepotrivit, existau şi complicaţii medicale uriaşe. În urmă cu şapte ani, la London Clinic, Jack aflase că suferea de boala Addison, o tulburare a glandelor suprarenale, care cauza oboseală extremă, greţuri, pierdere în greutate, hipotensiune şi sensibilitate la infecţii. Apoi, în 1951 în Japonia, fusese cât pe ce să moară. La vremea primului episod, medicul londonez Sir Daniel Davis prezisese că Jack mai avea de trăit doar un an. Dr. Elmer Bartels24, endocrinologul de la Lahey Clinic din Boston, care supraveghease tratamentul pentru boala Addison de la întoarcerea lui Jack în America după diagnosticul din 1947, fusese mult mai optimist, cu condiţia ca Jack Kennedy, nici pe departe cel mai ascultător pacient, să fie de acord să se supună procedurilor corespunzătoare. Totuşi, cum sublinia neobosit Bartels, persoanele cu boala Addison nu tolerează prea bine operaţiile. Pentru un astfel de pacient, operaţia la spate pe care o recomanda Wilson în 1954 prezenta două riscuri majore. Primul, trauma provocată de operaţie putea declanşa o nouă criză Addison care putea conduce la pierderea circulaţiei la membrele inferioare şi ulterior la atac de cord. Al doilea, operaţia putea să aibă drept rezultat o infecţie fatală. Astfel, aproape din clipa în care Jackie şi-a început viaţa în Washington alături de soţ, traiul

lor împreună a fost umbrit de moarte. Pentru Jack, spectrul morţii nu era ceva nou. Jackie, însă, nu se mai confruntase cu aşa ceva. În orice caz, după diagnosticul de la Spitalul de Chirurgie Specială, Jack s-a aruncat iar în vâltoarea vieţii din Washington, urmând să decidă asupra fuziunii spinale. Chinuit, printre alte suferinţe fizice, şi de probleme de stomac şi tract urinar, se străduia să se poarte în faţa lumii ca şi cum totul ar fi fost în regulă. Se învăţase, prin autodisciplină, „să convieţuiască cu durerea25, să exercite ceea ce Chuck Spalding numea „un control de actor” 26. Când era obligat să vorbească despre necazurile lui medicale, le trata cu uşurinţă.

Cu toate acestea, în aprilie 1954, durerile deveniseră aproape insuportabile şi s-a internat la Lahey Clinic pentru investigaţii suplimentare. Treptat, a ajuns să nu mai poată să ridice o hârtie care căzuse pe podea, să-şi pună şosetele sau să urce şi să coboare normal scările. Deplasarea pe pardoseala de marmură dintre biroul său de la Senat şi camera Senatului, statul în picioare pentru a se adresa plenului, precum şi alte sarcini de rutină legate de munca lui s-au transformat în adevărate fapte de vitejie. Când, din ce în ce mai mult, a constatat că era necesar să se folosească de cârje, s-a străduit să le ascundă de cei care intrau în biroul lui. Din perioada în care candidase prima dată pentru Congres cu sloganul „Noua generaţie oferă un lider”, ţinuse foarte mult să se asocieze în mintea alegătorilor cu impetuozitatea şi vigoarea tinereţii. Acum, Evelyn Lincoln, secretara lui, constata că efortul necontenit de a-şi ascunde condiţia îl făcea să fie irascibil în particular, într-atât încât la un moment dat ea s-a gândit să renunţe la slujbă.27 De foarte multe ori, când se întorcea seara în Dent Place, era complet epuizat, atât fizic cât şi psihic, astfel încât nu dorea decât să se ducă direct la culcare.

Înainte de căsătorie, Lem Billings îi vorbise lui Jackie şi despre obiceiurile sexuale ale lui Jack. Cu toate astea, după spusele lui Lem, ea a înţeles „profunzimea nevoii lui Jack de a avea şi alte femei” 28 abia după ce s-a măritat cu el. Altă prietenă veche a lui Jack, Jane Suydam, a considerat că, în ciuda a tot ce auzise sau văzuse Jackie înainte, „Nu cred că a anticipat o căsnicie dificilă. Toţi am crezut că el se va schimba”. 29 După părerea lui Suydam, Jackie intrase în căsnicie „cu mintea plină de visuri” 30. Din punctul de vedere al lui Lem, Jackie s-a dovedit nepregătită pentru „umilinţa pe care o îndura când se pomenea stingheră la petreceri, în timp ce Jack dispărea cu o fată drăguţă” 31. Nici chiar cumplita durere de spate nu stânjenea activităţile lui Jack în această privinţă. Dimpotrivă, complicatele subterfugii actoriceşti care erau deseori necesare în aceste situaţii par să fi oferit un amuzament bine-venit. Pe lângă femeile pe care le ţintea compulsiv la petrecerile din Washington sau le urmărea în compania unuia dintre senatorii căsătoriţi din grupul lui şi al lui Jackie, George Smathers din Florida, existau şi fantezii de largă perspectivă care îl preocupau tot mai mult. La trei luni de la mutarea în Dent Place, a reuşit să afle adresa sculpturalei suedeze pe care o cunoscuse în Antibes în ajunul nunţii lui şi pe care nu o mai văzuse de atunci. „Sper să fii în Franţa în septembrie”, i-a scris el Gunillei von Post pe 2 martie. „Vei fi acolo?” 32

În acea primăvară, revista pentru femei *McCall* s-a trimis la biroul senatorului un articol despre adaptarea tinerei doamne Kennedy la viaţa politică din Washington. „Soţia senatorului se întoarce la şcoală” era titlul articolului care anunţa decizia lui Jackie de a studia istoria politică la Facultatea Serviciului Diplomatic din cadrul Universităţii Georgetown. Dar abia începuseră şedinţele foto în prima parte a lunii mai, când s-a înţeles clar că

senatorul dorea ca articolul să vorbească şi despre el tot atât cât despre soţia lui. În decursul a cinci zile, în Dent Place, pe străzile pavate cu piatră cubică din vecinătate şi în biroul de la Senat al lui J.F.K., revista *McCall* s-a făcut o mie de negative. Trecuse aproape un an de când Jackie pozase pentru un set comparabil de fotografii la prima ei vizită în Hyannis Port ca viitoare mireasă. Indiferent de tulburarea ei atunci când un eveniment de familie intim a fost transformat într-o adevărată şedinţă foto, încântarea şi entuziasmul femeii de 23 de ani înfăţişate în fotografiile revistei *Life* fuseseră fără doar şi poate autentice. Indiferent de premeditarea şi cinismul care stătuseră la baza hotărârii lui Joe Kennedy de a invita la eveniment echipa *Life*, imaginile tinerei radioase care îl adoră pe bărbatul care îi ceruse în sfârşit să împartă viaţa cu el corespundeau cu realitatea aşa cum o vedea Jackie Bouvier în primăvara lui 1953. Sesiunea foto a revistei *McCall's* avea să se dovedească o cu totul altă problemă.

De data asta, soţul ei era foarte aproape de a trebui să folosească în mod constant cârjele. Totuşi, ea este înfăţişată încurajând un Jack Kennedy viguros, în timp ce acesta joacă fotbal cu fratele său la fel de atletic, Bobby. Ea descoperise că o ieşire seara în Washington putea să fie un chin umilitor când el o întindea pe furiş cu alte femei. Totuşi, este arătată, într-o rochie de seară, cu umerii goi, zâmbindu-i nu mai puţin îndrăgostitului ei soţ, şi el în ţinută oficială, exact la începutul unei astfel de seri. Învăţase să-i antipatizeze pe diverşii bărbaţi – Torby, Red, Lem şi alţii – care veşnic se băgau între ea şi Jack, astfel încât, după cum se plângea ea, nu erau aproape „niciodată singuri" 33. Totuşi, este văzută întreţinându-se amuzată cu Lem, ca şi cum nimic n-ar fi încântat-o mai mult decât să-i aibă mereu în preajmă pe linguşitorii lui Jack. Constatase că pe Jack nu-l interesau câtuşi de puţin studiile academice

pe care le urma pentru a fi o parteneră mai atrăgătoare şi mai utilă. Totuşi, ea apare vitejeşte în diverse fotografii făcute în campusul Universităţii Georgetown. Diferenţa dintre aceste fotografii şi cele apărute în revista *L* cu un an în urmă constă în aceea că acum îşi dă seama, cu dezamăgire, că este complice la formarea unei imagini publice în dezacord complet cu realitatea. Data trecută avea o părere bună despre promovarea prin publicitate. De data asta, o suportă. Tânăra de 24 de ani, tunsă băieţeşte, din fotografiile revistei –*Mc C alls* cunoaşte deja amănunţit realitatea aspră, deseori murdară, din spatele acestei faţade false de viaţă conjugală fericită din Georgetown.

O caracteristică frapantă a acelei realităţi era firea nărăvaşă a soţului ei. La o lună după ce echipa *McCall's* i-a fotografiat pe Jack şi Jackie lucrând cu seninătate împreună în biroul lui de la Senat la corespondenţa lui oficială, el stătea în acelaşi birou şi compunea o scrisoare de natură mult mai personală. „Se pare că la sfârşitul lui august am să vin în Europa", îi scria el Gunillei pe 28 iunie. „M-am gândit să iau o ambarcaţiune şi să navighez două săptămâni pe Mediterana – avându-te pe tine drept echipaj. Ce zici?" 34

Capitolul 4

Elmer Bartels avea să-şi frământe creierul toată viaţa cu comportamentul lui Jackie Kennedy după ce a reîntâlnit-o în New York în octombrie 1954. Nu era prima dată când acţiunile ei i se păreau, după expresia lui, „cam ciudate" 1. Aceeaşi impresie o avusese cu un an în urmă la Hammersmith Farm, când era unul dintre cei aproximativ patru sute de invitaţi la nunta Kennedy. A observat că mireasa dispărea „după draperii" 2 ori de câte ori zărea că sosea cineva care nu-i plăcea, sau pe care nu dorea să îl vadă. Pe de altă parte, ca medic care supraveghea tratamentul lui Jack Kennedy pentru boala Addison,

Bartels însuşi se obişnuise de mult să dispară. Nimeni – în afară de Joe Kennedy şi cei din cercul intim al lui Jack – nu ştia că Jack avea boala Addison. Ei erau singurii care ştiau că diversele crize de boală descrise publicului ca fiind recurenţe ale malariei contractate în Pacificul de Sud în al Doilea Război Mondial erau de fapt crize Addisoniene. Nimeni nu avea idee de aranjamentul lui Jack cu Bartels, care îi stătea la dispoziţie cu religiozitate 24 de ore pe zi, 365 de zile pe an. Bartels îşi explica disponibilitatea de a acorda atâta timp şi atâta energie pacienţilor săi prin aceea că, atunci când era copil în Ohio, medicii nu fuseseră foarte atenţi cu mama lui îndelung suferindă.

Ca nu cumva să se afle starea reală a lui Kennedy, senatorul îl suna întotdeauna personal pe endocrinologul său când avea nevoie de el. Cu toate acestea, în ziua nunţii Kennedy, chelios, modest, neinteresant, Bartels era acolo, ascunzându-se în ceata de reporteri a căror prezenţă fusese cerută cu insistenţă de Joe Kennedy în ciuda obiecţiilor vehemente ale lui Jackie şi ale mamei ei.

Bartels, republican convins care îşi făcuse o regulă din a nu discuta despre politică cu senatorul, se mândrea că reuşise să ţină în mod rezonabil sub control boala Addison a lui Kennedy.3 Strâmba din nas la predicţiile catastrofice de la London Clinic, făcute înainte ca Jack Kennedy să vină la el în Boston. Susţinea ferm că, atâta timp cât Kennedy îşi lua cu sfinţenie medicamentele, evita supărările şi stresul şi nu uita că era neobişnuit de sensibil la infecţii, avea toate motivele să creadă că se putea bucura de o durată normală de viaţă. Ţinea să sublinieze că atunci când Kennedy suferise o nouă criză Addison, potenţial fatală, cum se întâmplase în Japonia în 1951, fusese din cauză că pacientul, care tindea să fie indolent în astfel de probleme, neglijase sau pur şi simplu uitase să-şi ia medicamentele. Medicul avea un simţ al datoriei bine

dezvoltat şi era înclinat să se învinovăţească sever când, în ciuda eforturilor sale, pacienţii se purtau nesăbuit.

La un an după ce a luat parte la nunta Kennedy, Elmer Bartels s-a dus la New York hotărât să-l împiedice pe senator să facă o greşeală catastrofală. Nu mai departe de august, Kennedy îi spusese vesel Gunillei von Post că avea de gând să vină la toamnă în Europa.4 Totuşi, până în septembrie, starea i s-a înrăutăţit şi i-a trimis Gunillei o telegramă în care afirma că, întrucât fusese spitalizat din cauza unui picior vătămat, era nevoit să amâne călătoria.5 În realitate, nemaiputând să suporte durerile de spate, pe 11 octombrie 1954 s-a internat la Spitalul de Chirurgie Specială, folosindu-se de alibiul că trebuia să-şi trateze o rană veche de război. De fapt, se afla acolo pentru dubla fuziune spinală recomandată de medicii din New York pentru spatele şubred cu care Bartels credea că el se născuse. Bartels încercase înainte să-l convingă să renunţe la această procedură pe motiv că, în combinaţie cu boala Addison, operaţia, care oricum era nechibzuită, ar fi putut avea consecinţe fatale. Când medicul din Boston a apărut în camera de spital a lui Kennedy, timpul aproape expirase. Dacă era să-l convingă pe senator să nu se opereze, Bartels trebuia să o facă acum sau niciodată.

Însă Jack Kennedy mai avea o vizită. Articolul cu titlul „Soţia senatorului se întoarce la şcoală" apăruse în numărul din octombrie al revistei *McCall's* şi de atunci Jackie ţinuse legătura cu fotograful pentru a obţine copii ale unora dintre fotografii. Revista îi trimisese deja o selecţie în timpul verii, dar se crease o anumită încurcătură cu privire la adresa soţilor Kennedy. Cum contractul de închiriere pe termen scurt a reşedinţei din Georgetown expirase în iunie, cuplul ducea ceea ce Jackie descria cu mâhnire ca fiind „o existenţă nomadă", făcând naveta între locuinţele părinţilor lor şi diverse hoteluri.

Prin urmare, s-a presupus că primul colet de la *McCall's* se pierduse la poştă. Acum sosise setul înlocuitor şi Jackie se agita în jurul patului soţului ei, preocupată să se uite cu el la numeroasele copii înainte ca doctorul să aibă ultima şansă de a-şi susţine cauza. Timp de trei sferturi de oră Bartels a fost lăsat să fiarbă în suc propriu, în timp ce Jackie comenta cu glas alintat fiecare fotografie din teanc.

Deşi pare aproape imposibil, între acele fotografii şi realitatea ei de zi cu zi era o nepotrivire şi mai mare decât cea care existase doar cu cinci luni în urmă. De când părăsiseră Dent Place, cei doi soţi nu mai aveau nici măcar iluzia unui cămin propriu. Acum, ea dorea mai mult ca orice rădăcini, stabilitate, „o viaţă normală în care soţul meu vine acasă de la muncă în fiecare zi la ora cinci" 6. Judecând după remarcile ei, viaţa lipsită de aventură pe care o considerase odată o capcană începea să arate destul de frumoasă. Oare nunta mondenă din 21 iulie 1954 a lui John Husted cu altă fată din Farmington, Ann Brittain, are vreo legătură cu această schimbare de atitudine? Din cauză că, anterior spitalizării, Jack fusese foarte des plecat cu treburi politice, ea visa la o vreme când el avea să-şi petreacă cel puţin „weekendurile cu mine şi copiii pe care sper că îi vom avea". Dar şi aici suferise o înfrângere. Indiferent dacă a avut sau nu legătură cu pierderea primului lor copil, tot în acele săptămâni Jack trebuise să se hotărască în sfârşit dacă să rişte totul pe o singură carte încuviinţând fuziunea spinală. Opunându-se cu vehemenţă, Bartels şi colegii săi ortopezi de la Lahey Clinic militau pentru un tratament mai conservator care implica fizioterapie şi exerciţii fizice. După ce pierduse deja un fiu, şi Joe Kennedy afirma cu tărie că pericolul era mult prea mare. Totuşi, la un moment dat, cu tot stoicismul lui Jack, durerea a învins toate celelalte considerente. În cele din urmă, la Hyannis Port, Jackie l-a auzit spunându-i tatălui

său: „Nu-mi pasă. Nu pot s-o mai duc aşa”. 8

Copiile pe care ea insista în mod supărător să le revadă una câte una când a venit să-l vadă în acea zi la Spitalul de Chirurgie Specială înfăţişau doi tineri frumoşi care îşi începeau viaţa împreună. Acum, la un an de la căsătorie, femeia de 25 de ani care, spre exasperarea medicului, trăncănea de zor despre nişte fleacuri se confrunta cu posibilitatea foarte reală a iminentei văduvii. Aproape sigur ştia ce venise să spună Bartels.

Jack sigur ştia. Dar în acest moment anume, deşi lipsită de puterea de a-şi influenţa soţul în probleme importante, scena era a ei, atâta timp cât alegea să o aibă în stăpânire.

Când Bartels s-a văzut în sfârşit cu Kennedy, nu a reuşit să-l convingă să anuleze operaţia. Medicul şi pacientul aveau un mod de a gândi total diferit. Bartels era precaut şi conservator. Kennedy era un om care îşi asuma riscuri. Bartels era un om care vorbea deschis şi evita spectaculosul. Kennedy era complicat şi greu de înţeles şi se punea singur în lumină.9 Deşi Bartels îl asigurase că un pacient cu boala Addison putea să aibă o speranţă normală de viaţă, Kennedy continuase să spună în particular că nu avea să treacă de vârsta medie. Din copilărie, scosese un fel ciudat de subzistenţă din proximitatea morţii. Unii observatori credeau că scurtele lui ciocniri cu moartea îl „eliberaseră” 10 într-un fel ciudat, forţându-l să umble după ce voia în viaţă mai devreme şi cu mai multă stăruinţă decât dacă situaţia ar fi fost alta. Sentimentul propriului sfârşit era demonul lăuntric care îl îmboldea. De aici viteza ameţitoare pe care a căutat mai târziu Jackie să o evoce când vorbea despre începutul căsniciei lor. În ceea ce îl privea pe soţul ei, el trebuia să lupte pentru fiecare centimetru din drumul său în viaţă până în acest moment, iar fuziunea spinală era doar un obstacol în plus peste care

trebuia să treacă. În ciuda a ce îi spunea tatăl, endocrinologul sau oricine altcineva pentru a-l face să-şi schimbe hotărârea, Kennedy se purta ca şi cum operaţia avea să reuşească sigur. În timp ce aştepta operaţia, făcea planuri amănunţite pentru acţiunile lui politice de după aceea.

La Hyannis Port, în săptămânile premergătoare spitalizării soţului ei, Jackie fusese mobilizată să ia notiţe când bunul lui prieten din zilele de dinainte de război din Londra, David Ormsby-Gore, îl ajuta să formuleze anumite politici şi crezuri care în cele din urmă aveau să-l ducă la Casa Albă şi să-i călăuzească acţiunile ca preşedinte.11 Aceste conversaţii neobişnuit de aprinse şi alerte au continuat în acel octombrie la New York, când înaltul şi uscăţivul Ormsby-Gore, care venise în luna precedentă în Statele Unite cu o delegaţie britanică la Adunarea Generală a Naţiunilor Unite, l-a vizitat la spital pe cel pe care îl considera „vărul american” 12. La rândul lui, Jack l-a caracterizat pe David lui Jackie drept, ca să folosim expresia ei, „cel mai deştept om pe care l-am cunoscut în viaţa mea” 13. Şi, de la început, şi ea a fost puternic atrasă de David, care avea să joace un rol important şi în viaţa ei.

Un deceniu mai târziu, când Jackie rămăsese de curând văduvă, a apreciat că după Bobby Kennedy şi ea, David fusese persoana „cea mai rănită” 14 de moartea lui Jack. Indiferent dacă aprecierea este sau nu obiectivă sau corectă, ea sugerează profunzimea legăturii ei sentimentale cu David din 1967. „Dacă mi-aş putea imagina acum pe cineva care ar reuşi să salveze lumea occidentală, acela ar fi David”, i-a spus ea lui Arthur Schlesinger Jr.[13] după asasinat. Vorbe mari, poate, dar

13 Arthur Schlesinger Jr. (1917-2007), istoric american. A lucrat în administraţia Kennedy fiind un apropiat al preşedintelui. După moartea lui Kennedy, a scris o carte

aceasta era semnificaţia pe care o ataşa ea muncii care a început când Ormsby-Gore a fost la Hyannis Port înainte de operaţia la spate a soţului ei. Deja în 1954, David întruchipa unele dintre trăsăturile de caracter care îi plăceau cel mai mult şi la Jack – pedanteria, flerul în conversaţie, legăturile familiale şi filosofice cu aristocraţia britanică şi nu în ultimul rând trecutul romantico-tragic despre care avusese primele indicii chinuitoare când îl auzise pe John White vorbind despre dragostea lui pierdută, Kathleen. Pentru Jackie, sosirea lui David a adăugat multe şi importante fragmente de sticlă colorată la mozaicul vieţii de mai înainte a lui Jack.

David Ormsby-Gore, strănepot al gigantului prim-ministru din epoca victoriană lordul Salisbury, făcuse parte dintr-un cerc de tineri nobili, în care intrase şi Nick Kennedy înainte ca fratele ei Jack, atunci student la Harvard, să vină la ea la Londra în 1938. Era vâr primar cu Billy Hartington, moştenitorul ducatului Devonshire, de care s-a îndrăgostit Nick şi cu care mai apoi s-a măritat. David crescuse practic ca frate al lui Billy, la fel ca fratele mai mic al lui Billy, Andrew Cavendish.15 Când Jack Kennedy a sosit la Londra în ajunul războiului, a fost primit în clubul celui de al doilea fiu, alcătuit din cei ca David şi Andrew care erau consideraţi a fi tras „paiul cel scurt în viaţă” 16. Întâmplător, în urma morţii fraţilor lor mai mari, toţi trei au fost propulsaţi în poziţie de „prim alergător” 17 în familiile lor. Andrew a devenit al II-lea duce de Devonshire, Jack unsul tatălui său ca primul viitor preşedinte irlandez şi catolic al Americii, iar David (al cărui frate mai mare, Gerald, a murit într-un accident de maşină în 1935) moştenitorul unui titlu nobiliar, fiind şi a opta generaţie de Ormsby-Gore din tată în fiu din Camera

---

despre preşedinţia acestuia, lucrare pentru care a luat Premiul Pulitzer în 1966 (n. coord.).

Comunelor.

După război, prietenia dintre Kennedy şi Ormsby-Gore s-a consolidat când David şi soţia lui, Sissie, s-au străduit să aibă grijă de văduva lui Billy, care alesese să rămână în Anglia. Şi Jack, când era în acea perioadă la Londra, a fost tratat de soţii Ormsby-Gore şi alţi membri ai grupului ca un „văr” 18 – nu puţin lucru în acea lume aristocratică. Jack şi David se bucuraseră multă vreme unul de compania celuilalt, vorbind despre jazz, lecturi, politică, istorie şi alte interese comune, dar relaţia de familie a întărit legătura şi a încurajat-o să se dezvolte.

Când prietenii s-au reîntâlnit în toamna lui 1954, David avea multe de spus despre gândirea strategică în afacerile internaţionale care aveau loc în administraţia Churchill de după război.

Înlăturat de la putere în 1954, Churchill redevenise prim-ministru în 1951, însă, după cum i-a spus David lui Jack, foarte mulţi credeau că liderul britanic era pe cale să predea puterea evidentului său moştenitor, Anthony Eden. Sigur că Eden şi alţi lideri conservatori, precum şi administraţia de la Washington, erau nerăbdători ca bătrânul să părăsească scena. În unele minţi, petrecerea închinată lui Churchill la împlinirea a 80 de ani, stabilită că va avea loc în noiembrie, părea un moment ideal ca el să-şi anunţe retragerea. Totuşi, Churchill susţinea că avea nevoie să mai stea un timp la putere. Lucrând cu furie să prevină al treilea război mondial care într-o epocă a armelor nucleare ameninţa să distrugă omenirea, prim-ministrul a rămas ferm hotărât să termine treaba lăsată nefăcuţi la Potsdam.

Cu un an înainte, când Jackie era reporter la ziar şi îi întreba pe oameni: „Malenkov a spus că toate problemele litigioase dintre Statele Unite şi Rusia se pot rezolva pe cale paşnică. Sunteţi de acord?”, întrebarea atingea o

diferenţă importantă în felul în care Churchill şi Eisenhower abordau relaţiile Est-Vest de după război. Gheorghi Malenkov era unul dintre noii lideri de la Moscova care preluaseră puterea după moartea lui Stalin pe 5 martie 1953. Churchill voia să se întâlnească necondiţionat şi imediat cu noua conducere rusă, nu atât din credinţa că rușii aveau să cedeze imediat în privinţa prezenţei sovietice în Europa Centrală şi de Est (şi a altor probleme controversate), cât din aceea că orice contact între Est şi Vest ajuta în mod inevitabil la deschiderea societăţii totalitariste până atunci închisă ermetic. După părerea lui Churchill, fiecare întâlnire, fiecare acord oricât de modest, fiecare infuzie de cuvinte şi de idei din Vest erau încă un pas spre înfrângerea comuniştilor sovietici fără vărsare de sânge. El argumenta că tot ce era rău în regimul de la Kremlin se temea de astfel de contacte şi infiltraţii şi că, dimpotrivă, liderii occidentali nu aveau de ce să se teamă de discuţiile la nivel înalt atâta vreme cât abordau acele întâlniri de pe o poziţie de forţă militară. Eisenhower, încă zbârlit că fusese minţit de Stalin în 1945 cu privire la Berlin, avea un punct de vedere clar diferit. El susţinea că urmaşii lui Stalin trebuiau să-şi dovedească buna-credinţă făcând anumite concesii înainte ca el să accepte să stea cu ei la masa tratativelor.

Începând cu octombrie 1954, liniile de bătălie dintre cei doi aliaţi occidentali principali, Washington şi Londra, nu s-au schimbat. Churchill continua să-l combată pătimaş pe Eisenhower în problema unei întâlniri la vârf, dar timpul era clar de partea preşedintelui american. Vârstnicul şi suferindul Churchill nu mai putea rămâne mult în funcţie. Când Ormsby-Gore i-a vorbit pe larg lui Kennedy despre expertiza pe care o căpătase în negocierile pentru dezarmare, contextul comentariilor lui era politica lui Churchill de a învinge paşnic comunismul

sovietic prin contacte şi acorduri. Ormsby-Gore i-a sugerat vechiului său prieten câteva lucruri măreţe pe care acesta le-ar fi putut realiza în faza următoare a carierei sale politice – numai dacă Kennedy, după ce ajunsese la ceea ce Disraeli numea fatala vârstă de 37 de ani, vârsta la care muriseră Rafael şi Byron, supravieţuia operaţiei din 21 octombrie.

La început, a părut că nu avea să supravieţuiască. La 72 de ore de la operaţia care durase mai mult de trei ore, Kennedy a făcut o infecţie de tract urinar. Înainte să intre în comă, a chemat-o pe Jackie care aştepta în faţa rezervei lui, dar personalul spitalului a refuzat să o lase să intre. Incidentul a făcut-o să jure că niciodată nu avea să-i mai lase pe medici, sau pe surori, s-o împiedice să fie alături de soţul ei când el avea nevoie de ea. Între timp, Evelyn Lincoln a fost înştiinţată la o oră târzie că medicii senatorului nu se aşteptau ca el să trăiască până dimineaţă. În cele din urmă, Jackie s-a alăturat altor membri ai familiei la căpătâiul lui, în timp ce un preot îi dădea ultima împărtăşanie. Apoi, după propria relatare, Jackie s-a rugat pentru prima dată în viaţa ei.19 Când doamna Lincoln a sunat la spital, i s-a spus că Kennedy îşi revenise în timpul nopţii.

Informată că următoarele 10 zile aveau să fie critice, Jackie a făcut totul să-şi ajute soţul – i-a citit, l-a ţinut strâns de mână, i-a pus comprese umede pe frunte, l-a hrănit cu lingura.20 Când partea cea mai rea a crizei părea să fi trecut, deşi el era încă în stare gravă şi avea dureri cumplite, Jackie a scris scrisori de mulţumire diverşilor demnitari care îi trimiseseră urări de bine senatorului. „Va trece mult până când el va putea să scrie o scrisoare, sau să vorbească la telefon”, i-a scris pe 4 noiembrie liderului majorităţii din Senat, Lyndon Johnson, „şi doreşte să ştiţi că apreciază mult că v-aţi gândit la el şi toate lucrurile

frumoase pe care le-aţi spus”. 21 Când în sfârşit Jack s-a simţit mai bine, a reuşit să se ocupe singur de o parte din corespondenţă. Majoritatea mesajelor le putea încredinţa lui Jackie, însă nu şi fermecătoarea epistolă pe care a conceput-o pe 11 noiembrie. „Am fost teribil de dezamăgit că în ultima clipă n-am putut să vin în Europa, mai ales că tu aveai să fii în Paris şi ne-am fi putut distra de minune”. 22 La o zi după ce Joe Kennedy negase public şi cu multă frenezie o avalanşă de zvonuri care umpleau Washingtonul cum că fiul său nu avea să se mai întoarcă la locul lui din Senat, Jack o asigurase pe Gunilla von Post, şi probabil se asigurase şi pe sine, că în ianuarie avea să fie înapoi la Washington şi că „negreşit” avea să vină în

Europa de îndată ce Senatul îşi suspenda activitatea pe timpul verii.23 Pe vremea când era un copil bolnăvicios în acel dormitor micuţ şi deprimat pe care mai târziu avea să-l împartă cu Jackie, apelase deseori la ascunzişuri, viclenie şi imaginaţie pentru a-şi atinge scopurile. Acum, visând la reîntâlnirea cu suedeza pe care o mai văzuse doar o dată în viaţa lui, era ca şi cum şi-ar fi impus să se facă bine. Deşi Jackie era o prezenţă constantă şi reconfortantă în rezerva lui de la spital, cea care încă îl obseda, scria el, era Gunilla.24 La două luni de la operaţie, medicii lui Kennedy se temeau că era posibil ca el să nu mai meargă niciodată. Aşteptând să fie mutat în casa familiei Kennedy din Palm Beach, pe 18 decembrie i-a scris iar Gunillei, fantazând despre planurile sale pentru vara europeană şi propunându-i să-i scrie pe adresa tatălui său.25 După trei zile, la nouă şi un sfert dimineaţa, însoţit de Jackie care îi şoptea vorbe de îmbărbătare, era scos pe targă şi urcat în ambulanţa care urma să-i ducă la aeroportul LaGuardia.

În casa întortocheată a familiei din Palm Beach, pe a cărei faţadă de stuc se vedeau zone cu tencuiala mucegăită

care se cojea şi unde un apartament cu două camere de la parter fusese prevăzut special cu un pat de spital, Jack a căzut curând într-o depresie adâncă. La New York se crezuse că mutarea avea să-i fie de ajutor. În loc de asta, era evident că starea lui nu se îmbunătăţea. Durerea provocată de placa de metal pe care medicii i-o înseraseră în speranţa de a fixa coloana vertebrală nu înceta. Rana de 20 de centimetri, urât mirositoare şi supurând, nu se vindeca. Bandajele trebuiau schimbate în mod regulat şi el petrecea mult timp culcat pe burtă din cauză că nu suporta nicio presiune pe spate. După multe luni de activitate politică frenetică, totul părea să fie prăbuşit spectaculos. Jackie, care dormea într-o cameră alăturată în eventualitatea că ar fi fost nevoie de ea noaptea, avea impresia că tot ce putea să facă Jack era „să se ferească să nu înnebunească” 26. Era trist şi posac cum nu mai fusese niciodată. Tatăl lui şi alţii se temeau că, deşi nu-l omorâse efectiv, operaţia cârpăcită ameninţa să-l distrugă pe Jack ca om.

De aceea a fost foarte important când el a început să ceară multe cărţi şi diverse materiale tipărite. Au fost aduse în cameră mese de lucru, dulapuri pentru bibliorafturi şi aparatură pentru dictare. Jackie i-a citit, a luat notiţe pe hârtie galbenă liniată şi a aranjat ca profesorul care îi predase la Universitatea Georgetown să semneze în calitate de cercetător. Pe senator l-a ajutat şi faptul că a lucrat efectiv, beneficiind şi de ajutor, la ceea ce a devenit încet noua sa carte. Nu obosea când scria singur mărunţişuri, precum scrisorile către Gunilla. Eforturile mai serioase erau altă problemă. Deşi reacţiona puternic, chiar visceral, la marea proză, fusese întotdeauna un scriitor stângaci căruia îi era greu să-şi pună ideile pe hârtie. Nick ştiuse de problema asta. La fel şi Inga Arvad şi John White. Astfel, în ultimul timp el îşi făcuse un obicei în a recurge la

un consilier de la biroul senatorial, tânărul Theodore Sørensen[14], pentru a pregăti articole şi alte lucrări, pe lângă multe alte îndatoriri pe care le avea acesta.

În ceea ce priveşte proiectul cărţii, se pare că Kennedy a conceput în mare parte capitolul introductiv şi încheierea, în vreme ce Sørensen a lucrat mai mult la capitolele interioare. Totuşi, tema de bază a manuscrisului – curajul politic şi aplicarea lui în problemele actuale – a fost în întregime produsul gândirii şi experienţei lui Kennedy. În 1938, Kennedy, Ormsby-Gore şi ceilalţi membri de viţă nobilă ai grupului de la Londra dezbătuseră cu aprindere problemele conducătorului ridicate de Churchill în cartea recent publicată *Arms Covenant*, *o* colecţie a discursurilor din 1932 până atunci. La acuzaţiile sale că guvernul Stanley Baldwin[15] abdicase de la datorie lăsând ţara „în derivă" în vreme ce Germania se reînarma sistematic, Churchill alăturase replica prim-ministrului în Camera Comunelor. Baldwin a susţinut că, dat fiind temperamentul electoratului, dacă el ar fi insistat pentru reînarmare – în a cărei necesitate credea – ar fi fost înfrânt în alegerile din 1935. A ţinut să precizeze că a pus politica pe primul loc nu din ambiţii personale, ci pentru că era neliniştit că socialiştii, ale căror declaraţii şi voturi împotriva măsurilor de apărare băteau toate recordurile,

---

14 Ted Sorensen (1928-2010), consilier al preşedintelui Kennedy, autor al multor discursuri ale acestuia. A urmat apoi o carieră de succes în domeniul Dreptului. În 1977, preşedintele Jimmy Carter l-a propus pentru conducerea CIA, dar a retras apoi propunerea înaintea votului din Senat (n. coord.).

15 Stanley Baldwin (1867-1947), politician britanic de orientare conservatoare. A fost de trei ori prim-ministru al Marii Britanii, respectiv perioadele 1924-1925, 1925-1929 şi 1935-1937 (n. coord.).

aveau să câştige şi, drept urmare, situaţia avea să fie mult mai rea decât sub conducerea lui. Ore întregi vorbitorii din grupul lui Jack dezbăteau cu furie dacă un lider al unei societăţi democratice avea datoria să ia măsuri care, deşi el le considera corecte şi necesare, îi puneau în pericol supravieţuirea politică.

După 16 ani, această întrebare avea să ocupe un loc central în cartea lui Kennedy *Profiles în Courage*. Scriind despre recentele lui conversaţii cu Ormsby-Gore, Kennedy sugera că era nevoie de o nouă abordare a relaţiilor Est-Vest pentru a învinge „o ideologie străină care se teme mai mult de libertatea de gândire decât se teme de bombele cu hidrogen” 27. Această frază era inspirată de părerea lui Churchill despre teama Kremlinului de vorbe şi idei ca o ameninţare la adresa societăţii totalitariste sovietice închise. Încă din adolescenţă, Kennedy îşi însuşise gândirea lui Churchill de dinainte de război. Pasajul, alături de altele asemenea, semnala faptul că Kennedy începuse să adopte şi gândirea lui Churchill de după război. Churchill a demisionat pe 5 aprilie 1955, înainte să fi reuşit să inaugureze noua epocă în relaţiile Est-Vest, care spera că o să prilejuiască înfrângerea paşnică a comunismului sovietic. Lucrarea semnată de Kennedy sugera că, în absenţa lui Churchill din viaţa publică, acel vis putea fi totuşi realizat de alţii.

Între timp, Kennedy îşi recăpătase hotărârea, dar nu şi sănătatea. Acum, după operaţie, avea dureri mai mari decât înainte. Când medicii au stabilit că rana care supura era infectată, s-a întors la Spitalul de Chirurgie Specială pentru a i se scoate placa metalică şi a i se face o grefa de os. În timpul unei vizite la spital făcute trei luni mai târziu, endocrinologul Ephraim Shorr, care îl asistase pe Philip Wilson la prima operaţie, i-a mărturisit lui Kennedy că şi el a fost de părere că operaţia n-ar fi trebuit să fie făcută. De

ce nu spusese nimic? Fiindcă se gândise că nu se cădea să-l contrazică pe colegul său ortoped. Dacă ar fi fost după Shorr, el, la fel ca omologul său din Boston, Elmer Bartels, ar fi recomandat altă metodă de tratare. Totuşi, acum că operaţia eşuase, voia ca Kennedy să meargă la un alt doctor din New York. Când a aflat că o chestiune de etichetă profesională îl împiedicase pe Shorr să vorbească înainte de operaţie, Jackie s-a înfuriat. În ceea ce o privea, faptul că se permisese ca operaţia să fie făcută era „pur şi simplu criminal". Jack nu îi împărtăşea furia. Un lucru caracteristic căsniciei lor este faptul că în vreme ce Jackie se indigna atunci când considera că soţului ei i se aducea un afront medical, politic sau jurnalistic, el reacţiona obiectiv şi pragmatic. În această privinţă, ea semăna cu Joe Kennedy, care a spus odată că, atunci când avea o experienţă urâtă cu cineva, el, spre deosebire de

Jack, „nu o uita niciodată". După cum a ajuns să înţeleagă şi să admire Jackie, Jack prefera să se uite cu indiferenţă la anumiţi oameni, ca şi cum ar fi fost doar nişte piese „pe o tablă de şah".

În mai, după o absenţă de şapte luni, Jack Kennedy s-a întors la Washington pretinzând că se însănătoşise aproape complet. Era foarte bronzat şi a susţinut în faţa reporterilor de la aeroport că renunţase la cârje doar cu câteva zile înainte. Lângă el, Jackie era palidă şi încordată, însă jurnaliştii nu erau acolo ca s-o examineze pe doamna Kennedy. A doua zi, senatorul a făcut altă ispravă solicitantă când a urcat treptele din faţă ale Capitoliului, la care pe atunci se ajungea pe jos, traversând o peluză mare. A dus la bun sfârşit totul, chiar perfect, dar efortul l-a costat mult. După aceea, singur cu Jackie, s-a retras în chinuri în patul de spital, care fusese instalat în hotelul lor. Mai târziu în acea lună, când Senatul şi-a suspendat activitatea pentru weekendul în care se sărbătorea Ziua

Eroilor, Kennedy, iarăşi în cârje, s-a prezentat în secret la Corneli Medical Center de la New York Hospital pentru a i se face injecţii cu novocainã de către dr. Janet Travell, anestezistul specialist pe care îl îndemnase să-l consulte Ephraim Shorn S-a întors în Senat pe 1 iunie 1955, iar Travell a continuat să îl trateze, până în august, când Senatul a intrat în vacanţă. Injecţiile cu novocainã au fost o rezolvare parţială în cel mai bun caz, care i-au permis să suporte durerea şi să continue să se poarte în faţa lumii ca şi cum nimic n-ar fi fost foarte grav.

Între timp, în particular, a mai făcut un gest, de data asta pentru soţia sa. Tânăra agitată care, cu mai multe luni în urmă, nedumerise şi iritase un observator mai în vârstă şi mai sobru cu trăncăneala ei despre nişte fotografii de revistă când trebuiau discutate urgent probleme de viaţă şi de moarte, în timpul lungii, dificilei şi nu întru totul încununatei de succes convalescenţe a soţului ei, se arătase în mod indiscutabil gata să facă orice pentru el. Acum că Jack era oarecum mai bine, el susţinea că ea făcuse destul. S-a gândit că merită puţină distracţie. Era convins că datorită injecţiilor cu novocainã pe care le făcea era în sfârşit destul de bine pentru a se descurca fără ea. Susţinea că, dacă el era nevoit să rămână în Washington până în august, nu exista niciun motiv să-i ceară şi ei să facă acelaşi lucru. Într-adevăr, ea era epuizată şi tânjea să scape. După atâtea luni, darul pe care i-l făcea el era cum nu se poate mai bine-venit. Lee, sora lui Jackie, se mutase la Londra, unde soţul ei, Michael Canfield, ajunsese secretarul personal al ambasadorului SUA în Marea Britanie, Winthrop Aldrich. Jack i-a propus lui Jackie să le facă o vizită în iulie soţilor Canfield. De îndată ce Senatul îşi suspenda lucrările, avea să vină şi el pentru a petrece împreună o vacanţă adevărată în sudul Franţei. În acelaşi timp, încerca să-i facă şi mai ademenitoare perspectiva

Londrei. Lui Jackie îi făcuse mare plăcere întâlnirea cu David din toamna precedentă. Jack avea să aranjeze ca, în Anglia, alţi membri ai grupului său de dinainte de război, despre care ea auzise multe dar nu-i cunoscuse încă, să o invite la cină şi să o ducă în weekend la casele lor de la ţară. A prezentat excursia ca fiind un gest de recunoştinţă şi sacrificiu de sine din partea lui. În realitate, numai asta nu era.

Ce nu i-a spus el lui Jackie era că, în tot acel timp petrecut în New York şi Palm Beach, visase cu ochii deschişi, scriindu-i suedezei sau sunând-o de pe patul său de suferinţă, probabil în acele clipe în care soţia lui nu era în cameră. îi cerea Gunillei să îi trimită fotografia ei. Fantaza la telefon, despre cum aveau să stea ei împreună pe o plajă italiană. Într-o perioadă în care orice măsură realistă precum o călătorie îi depăşea cu mult puterile fizice, el căuta să aranjeze un rendez-vous în sudul Europei. În cele din urmă, când prietena lui prin corespondenţă, ferindu-se la fel ca Jackie înaintea ei să pară prea nerăbdătoare, i-a cerut să facă măcar gestul de a veni la ea, el nu prea avusese de ales şi fusese de acord să meargă în Scandinavia. De îndată ce Senatul intra în vacanţă, putea să se oprească o săptămână în Bâstad în drum spre sudul Franţei unde avea să-şi întâlnească soţia.

Ce nu i-a spus însă Gunillei era că el îşi aranja în paralel şi o altă întâlnire, să o numim de rezervă, cu o stewardesă pe liniile aeriene suedeze, măritată, care să-l aştepte în Stockholm în eventualitatea în care alegea să nu rămână în Bâstad o săptămână întreagă.28 în cele din urmă, Jackie a plecat la Londra, unde soţii Canfield au dat o petrecere în cinstea ei în casa lor din Belgravia şi unde prieteni vechi ai lui Jack, precum Hugh Fraser, Jackie Astor şi William Douglas-Home s-au întrecut în atenţii faţă de ea. Când, din pricina deselor ei ieşiri la cină cu diverşi

aristocraţi au circulat poveşti cum că şi-ar fi părăsit soţul suferind, Jack a fost cel care a încercat să se dea partea vătămată. De fapt, el aranjase să i se abată atenţia lui Jackie prin ocupaţii plăcute când, însoţit de Torby MĂCD – onald pe post de paravan, a plecat pe 5 august în Europa. Ca nu cumva cineva să considere că era neserios din partea senatorului Kennedy să-şi programeze o vacanţă de lux în Europa cu soţia atât de repede după lunga lui absenţă din Washington, a plecat sub pretextul unei misiuni de constatare a faptelor în Polonia şi naţiunile membre ale Organizaţiei Pactului Nord-Atlantic, iniţiată de Congres. Conform versiunii oficiale, senatorul pleca peste hotare „pentru a munci, nu pentru a se odihni şi a se distra” 29.

În timpul convalescenţei, Jack Kennedy calculase mult datele, locul întâlnirii şi alte detalii ale idilei lui, însă nu uitase nici de obiectivul de a termina o carte nouă. De la bordul navei *USS United States* i-a telegrafiat Gunillei30 pentru a-i spune că în curând avea să fie lângă ea, ca apoi să-l contacteze pe tatăl său31 pentru a-l anunţa că îi trimitea primul şi ultimul capitol din ciorna cărţii *Profiles în Courage*, după ce Rose Kennedy predase restul manuscrisului când se întâlnise cu soţul ei în sudul Franţei la începutul vacanţei lor de vară. Tot într-un mesaj către Joe, Jack a explicat amănunţit unde aveau să stea el şi Jackie în Cap d’Antibes săptămâna următoare celei în care el avea să fie de unul singur în Suedia. Dorind ca soţia lui să se simtă în a doua parte a călătoriei ei tot atât de bine ca în prima, s-a gândit că lui Jackie i-ar fi plăcut mai mult să stea la Hotel du Cap decât în casa închiriată în care stăteau Joe şi Rose. În felul acesta, Jackie avea să fie aproape de sora ei atâta timp cât Lee era acolo. Se părea că Jack Kennedy se gândise la toate când, în cârje şi cu dureri mari, a ajuns pe 11 august în sud-vestul Suediei.

Curând, totuşi, s-a pomenit în faţa mult mai multor piese de şah decât ar fi putut anticipa, mama şi tatăl Gunillei, împreună cu numeroşi alţi membri ai familiei lor lărgite, inclusiv ambasadorul Suediei în Polonia, vărul Eric von Post, fiind şi ei în vacanţă în Bâstad în acea vreme.

Ce începuse ca un rendez-vous aranjat în secret s-a transformat dintr-odată într-o relaţie la vedere în faţa Mamei Brita şi a lui Papa Oile, care era cu aproape 20 de ani mai în vârstă decât soţia lui, şi diverşi alţi oameni. Oricât ar părea de improbabil, tumultul vieţii sociale a lui Jack în acea săptămână în Suedia aproape a rivalizat cu cel al vieţii duse de Jackie în altă parte a Europei. Şi mai ciudat, toţi suedezii păreau să ştie că iubitul şchiop al Gunillei era un senator american, nefericit în căsnicie, care aspira să fie într-o zi preşedinte. Între timp, senatorul îşi juca rolul. A asigurat-o pe Gunilla că încă o iubea. A susţinut în faţa Britei că dorea să o părăsească pe Jackie pentru a se însura cu fiica ei. A garantat că va discuta problema cu tatăl lui de îndată ce pleca din Suedia. Într-o discuţie confidenţială cu Torby MĂCD – onald, Gunilla a recunoscut că probabil Jackie îşi iubea soţul şi cu siguranţă fusese bună cu el pe toată durata suferinţei. Torby a răspuns că, deşi Jackie îl vizitase pe Jack la spital, „nu cred că era chiar atât de îngrijorată”.

Jack şi Jackie s-au întâlnit apoi în Cap d’Antibes, unde au format un grup vesel cu soţii Canfield şi William şi Rachel Douglas-Home, timp în care senatorul şi-a menţinut discret şi conştiincios contactele cu Suedia. Pe 22 august, o zi în care grupul cel vesel era tratat cu generozitate de prietenii din Palm Beach ai soţilor Kennedy, Charles şi Jayne Wrightsman, Jack a reuşit să scrie două scrisori, ambele cu cerneală roşie, pe hârtia cu antetul Hotel du Cap. În prima, îi spunea Gunillei32 că în sudul Franţei nu făcea decât să stea la soare, să se uite la mare şi să se

gândească la ea. Dintr-un motiv sau altul, a simţit şi nevoia să mintă că exact în ziua aceea a aflat că soţia şi cumnata lui erau pe cale să sosească în Cap d'Antibes, adăugând că atunci când avea să le vadă „totul va fi complicat". În a doua scrisoare, ca nu cumva uşa stewardesei să fie pe viitor închisă pentru el, a căutat politicos să îi explice de ce nu o sunase. Spunând că îşi petrecuse întreaga săptămână în Bâstad, a subliniat că nu văzuse acolo „pe nimeni atât de drăguţ" cum văzuse în vizita lui precedentă în Suedia, asta fiind o referire la altă angajată a liniei aeriene, prietenă bună cu stewardesa, cu care avusese o aventură în Stockholm în 1949. Au urmat mai multe telefoane date Gunillei, pe care spera să o convingă să se întâlnească cu el în Capri. Deja pusese în mişcare planul menit să-l elibereze.

Trebuind să plece imediat în Polonia, i-a spus lui Jackie să nu-l însoţească deoarece ar fi părut „neserios" să sosească la Varşovia cu soţia. Nici n-au părăsit bine Cap d'Antibes Jackie şi sora ei, că el a şi plecat direct spre Capri. În mai multe discuţii telefonice, a implorat-o pe Gunilla să vină la el. Totuşi, ea nu voia doar un al doilea rendez-vous cu senatorul. De data asta, a jucat pentru o miză mai mare – căsătoria. Când Jack a ajuns la Varşovia, s-a dus la ambasada suedeză pentru a vorbi cu ambasadorul von Post despre pasiunea lui pentru Gunilla şi despre dorinţa de a o părăsi pe Jackie. Era sigur că diplomatul avea să-i transmită verişoarei sale tot ce spunea el. După aceea, într-o convorbire telefonică, Jack i-a spus Gunillei că vorbise în sfârşit cu Joe Kennedy. Conform spuselor lui, bătrânul refuzase cu furie ca măcar să asculte motivele care îl făceau să vrea să divorţeze. Indiferent dacă Jack chiar avusese sau nu acea conversaţie cu Joe, lumina tristă în care se înfăţişa o dată în plus cu neajutorare (sau cu viclenie) ca fiind un simplu pion în

mâinile autoritarului său tată a impresionat-o pe suedeza îndrăgostită, care în cele din urmă a acceptat să se întâlnească la Copenhaga cu el. Totuşi, senatorul a sunat-o în scurt timp pentru a anula întâlnirea. Pornit să viziteze ţările NATO cu soţia lui, a spus că avea să fie „dificil" la Copenhaga.

Când, printre alte destinaţii, Jackie a plecat cu soţul ei la Roma, Paris şi Londra, intra în al treilea an în calitate de doamna John F. Kennedy. Căsnicia, nu e nevoie să spunem, nu era tot ce îşi visase ea. Chiar şi într-o perioadă în care cuplul părea să fi atins un minimum de linişte, atunci când Jackie îl ajuta la manuscris şi se îngrijea de nevoile lui, rotiţele din mintea lui continuaseră să născocească neobosit planuri pentru viitoarele întâlniri amoroase. Jack îi ascundea cu grijă şi alte zone ale vieţii lui. După cum a înţeles ea mai târziu, în perioada de după întoarcerea lor în Statele Unite pe 11 octombrie 1955, nu ştiuse aproape nimic despre ce avea el în gând cu privire la viitorul politic imediat. Tot în această perioadă, senatorul ţinuse să-i dea instrucţiuni lui Janet Travell, când aceasta l-a vizitat în Palm Beach: „Ar fi bine să nu-i dai lui Jackie amănunte despre problemele mele medicale". 35

În concluzie, Jackie a acţionat în necunoştinţă de cauză când s-a agăţat de ideea de a lua o casă lângă Merrywood, în McLean, Virginia, ca leac pentru tulburările din căsnicia ei. Iniţial, se gândise să construiască o casă cu un singur nivel în vârful unei stânci care domina Potomacul, pe proprietatea mamei şi tatălui ei vitreg.34 însă cheltuielile de aducere a apei până sus se dovediseră prea mari şi renunţase la idee după ce Janet i-a spus despre o casă de cărămidă în stilul georgian al secolului al XIX-lea, care fusese scoasă la vânzare. Proprietatea, care se întindea pe cinci acri, era cunoscută ca Hickory Hill. Imediat Jackie a văzut-o ca fiind ancora care îi lipsea

căsniciei ei, un loc la ţară unde se putea bucura de weekenduri liniştite alături de soţul ei, care, a presupus ea, avea să fie încântat de prilejul de a se odihni şi a se reface după eforturile sale publice. Problemele medicale ale senatorului erau mult mai grave decât era pregătit el să dezvăluie. După ce au achiziţionat proprietatea în octombrie, Jackie s-a pus pe treabă, supraveghind lucrările de renovare pentru asigurarea confortului de care avea nevoie Jack. De exemplu, în dormitorul şi dressingul lui, sertarele şi rafturile pentru încălţăminte trebuiau special instalate la un nivel care să nu-l oblige să se aplece.35 Dar chiar în timp ce se ocupa de aceste amănunte, şi-a dat seama că ceva nu era în ordine. La sfârşitul săptămânii de lucru, în loc să se retragă cu ea la Hickory Hill, el era veşnic în mişcare, urmărind un ţel nou despre care anterior nu îi dăduse niciun indiciu.

În timp ce se afla cu Jackie în sudul Franţei, din State venise zvonul că se discuta ca el să candideze pe aceeaşi listă cu Adlai Stevenson la alegerile prezidenţiale din 1956. După vorbele tatălui său, Jack a fost „foarte intrigat” 36 de aceste zvonuri, în vreme ce bătrânul se temea că faptul de a fi pe listă cu Stevenson putea să dăuneze ambiţiilor prezidenţiale pe termen lung ale lui Jack. Sørensen i-a scris la Hotel du Cap, spunându-i că un articol de pe prima pagină a ziarului *Boston Post* confirma că oamenii lui Stevenson îl cercetau. Când Jack s-a întors în State, l-a înştiinţat imediat pe Stevenson că avea de gând să formuleze o declaraţie publică de sprijinire a candidaturii acestuia, urmând ca declaraţia să fie publicată oricând considera Stevenson că îi era mai utilă. Jack voia locul al doilea, însă nu dorea să pară prea nerăbdător. În loc să-şi rişte prestigiul într-o campanie deschisă pentru poziţia numărul doi, prefera ca Stevenson să facă gestul de a veni la el. Pentru Kennedy provocarea era cum să-l determine

pe Stevenson să facă mutarea. De aceea a iniţiat ceea ce un biograf a descris bine ca fiind o „candidatură clandestină” 37. A călătorit, a ţinut discursuri, a luptat pentru controlul Partidului Democrat din Massachusetts. Însă nu a fost dispus să-şi dezvăluie adevăratul obiectiv nici publicului, nici soţiei sale.

După cum a înţeles Jackie abia după ce s-a stabilit la Hickory Hill şi a început să-şi petreacă singură weekendurile acolo, Jack era deja implicat total în avântul dezlănţuit de convenţia din august 1956 a Partidului Democrat. Bătălia pentru conducerea partidului din Massachusetts, în care senatorul se confrunta cu preşedintele actual, un cultivator de ceapă dolofan şi bătăios pe nume William „Onions”[16] Burke, era de fapt pentru cine avea să conducă delegaţia statului la convenţia naţională. Cum Burke era în dezacord cu Stevenson, dacă actualul lider rămânea în funcţie, Kennedy avea să pară slab la convenţie. Niciodată până atunci Kennedy nu îşi permisese să participe la o luptă politică locală murdară. Dar în situaţia critică actuală era limpede că, dacă nu se înjosea, nu putea câştiga. Consilierii lui nu-l mai văzuseră niciodată atât de „furios şi frustrat” ca în timpul luptei care a atins un punct critic când, la închiderea unei ample şi agitate şedinţe de partid care a implicat multe huiduieli, împingeri şi chemări la ordine cu ciocănelul, şi care a ameninţat în câteva rânduri să se lase cu pumni, facţiunea anti-Onions a prevalat. Şi acasă Jackie a fost uimită de starea de agitaţie a soţului ei în a cărui minte, după cum aprecia ea, se dădea constant o luptă nimicitoare.

La începutul lui 1956, Jackie a aflat că era însărcinată. Copilul urma să se nască în octombrie, la două luni după ce democraţii se întruneau la Chicago. Vestea sarcinii l-a bucurat foarte mult pe Jack, care nu şi-a ascuns

16 Ceapă (lb. engl.) (n.tr.).

dorinţa de a avea o familie mare ca aceea în care crescuse. Deşi Bobby şi Ethel, care aveau patru copii şi un al cincilea pe drum, se bucurau de un avans substanţial, Jack susţinea că el şi cu Jackie aveau să-i prindă din urmă destul de curând. Pentru Jackie, copiii erau indispensabili vieţii pe care spera să o aibă cu Jack la Hickory Hill. S-a apucat metodic să aranjeze o cameră a copilului şi să utileze casa. Totuşi, în ciuda planurile măreţe ale lui Jackie, mama ei consideră că era „prea izolată" la ţară, Jack fiind plecat mult timp. S-a dovedit că nici nu intenţiona să vină acasă după Chicago. Indiferent dacă reuşea sau nu să fie candidatul partidului său la funcţia de vicepreşedinte, avea de gând să plece imediat în străinătate. Cu un an în urmă, în august, fusese în vacanţă cu Jackie în sudul Franţei după acel *pas deux* cu Gunilla. Acum acesta, după cum i-a scris tatălui său pe 29 iunie, spera să plece cu George Smathers chiar după convenţie.38 Când Jackie a aflat de planurile soţului ei l-a rugat să renunţe la călătorie, însă Jack a rămas ferm pe poziţie.

În cele din urmă, vineri, 17 august 1956, ultima zi a convenţiei democrate care durase o săptămână, într-un local din Chicago, în care se serveau fripturi la grătar, Jackie, în vârstă de 27 de ani şi însărcinată în şapte luni, a abordat nefericitul subiect al sudului Franţei cu masivul, unsurosul, obraznicul, „ţărănoiul" 39 cum se descria singur în glumă, „Superbul George", cum era cunoscut marii mulţimi de femei din Washington. Jackie îl antipatiza puternic pe Smathers40. La rândul lui, Smathers avusese o părere proastă despre Jackie Bouvier când o întâlnise prima dată şi mersese până-ntr-acolo încât îl sfătuise pe Jack să mai aştepte, însă senatorul de Florida îşi schimbase total părerea când văzuse ce minunat îl îngrijise Jackie pe soţul ei în timpul lungii lui suferinţe.41 în cartea recent publicată, *Profiles în Courage*, care se bucurase de

un succes imediat, Kennedy nu dăduse numele colegului senator care recunoscuse fără ruşine în faţa lui că vota întotdeauna cu interesele speciale în speranţa că ele aveau să-şi amintească la modul pozitiv de el la vremea alegerilor şi că publicul nu avea să ştie niciodată de votul lui împotriva bunăstării lor. Acel politican era George Smathers, acum şeful delegaţiei statului Florida la convenţia de la Chicago.42 El reprezenta tot ce înfierase Kennedy în cartea lui, totuşi lui i-a cerut Kennedy să-şi depună candidatura la International Amphitheater. Tensionata întâlnire a lui Jackie cu Smathers a avut loc după ce soţul ei venise în faţa convenţiei „ca o vedetă de cinema", cum declara *The New York Times*, când a prezentat un documentar grozav despre partid, produs la Hollywood; după ce Jack îl propusese drept candidat pe Stevenson într-un discurs elaborat cu migală pentru a dovedi că vorbitorul nu era doar sexy, ci şi deştept; după ce Stevenson făcuse mutarea neaşteptată de a lăsa în seama convenţiei alegerea vicepreşedintelui; şi după ce gruparea Kennedy stătuse toată noaptea trează străduindu-se să obţină voturile delegaţilor.

Vineri, tot într-o alergătură, Jackie se oprise să privească pe un banc de ecrane de televizor cum soţul ei a fost cât pe ce să câştige nominalizarea, ca apoi să o piardă în faţa lui Estes Kefauver[17]. După aceea, cu un colţ al gulerului de la cămaşă ridicat de parcă ar fi fost un elev de şcoală pregătitoare care s-a îmbrăcat în grabă pentru a merge să ia cina cu părinţii, Jack s-a confruntat cu primul său eşec din viaţa publică. Ca situaţia să fie şi mai rea, a fost nevoit s-o facă în faţa unei audienţe de 40 de milioane

17 Estes Kefauver (1903-1963), politician american democrat. A fost membru al Camerei Reprezentanţilor în perioada 1939-1949 şi senator în perioada 1949-1963 (n. coord.).

de telespectatori. Într-un discurs lapidar, binevoitor, galant îngăduitor, pe care Jackie l-a urmărit cu tristeţe dintr-o lojă a amfiteatrului, el a cerut ca numirea lui Kefauver să fie însoţită de urale. Venind la încheierea unei drame autentice de televiziune urmărite cu sufletul la gură, acest ultim spectacol mişcător de starletă a consolidat ceea ce de acum înainte avea să fie reputaţia lui Kennedy de cel mai telegenic politician al Americii. Vicisitudinile încercării lui nereuşite de a obţine al doilea loc pe listă fascinaseră naţiunea şi, în doar câteva ore, alchimia contemporană a televiziunii transformase numele „Jack Kennedy" în aur politic. Sigur că pentru el eşecul era departe de a fi încântător, dar după discurs a părăsit sala în ceva foarte asemănător cu un abur de glorie. „Să nu vă fie milă de Jack Kennedy" 43, a scris *Boston Herald*. „Probabil e cotat drept singurul învingător adevărat al întregii convenţii. Charisma, demnitatea, intelectul lui şi, la sfârşit, sportivitatea lui elegantă… sunt fără doar şi poate ceea ce acei delegaţi vor ţine minte. La fel şi cei care au urmărit la televizor, sau au auzit la radio".

După marea înfrângere, Kennedy şi câţiva dintre apropiaţii lui s-au întors în restaurantul din spatele amfiteatrului. La masă, Jackie, purtând o rochie neagră şi perle, a plâns fără să se ascundă.44 A plâns şi Eunice, despre care se spunea că arăta „ca Jack cu perucă" 45, dar nici pe departe atât de mult precum cumnata ei. Se socotise înţelept ca, în încercarea de a o proteja pe Jackie de agitaţia vieţii politice, să stea la Eunice, care avea o casă în Chicago, în vreme ce Jack împărţea locuinţa cu Torby MĂCD – onald, acum congresmen. Dar, până la urmă, nu fusese deloc protejată. La un moment dat în timpul conversaţiei, Jackie se urcase pe un scaun din lojă pentru a aplauda discursul de nominalizare al lui Jack şi a salutat fluturând în mână o pancartă cu numele lui

Stevenson. În alt moment, fugise de întrebările unui reporter dispărând pe o scară ce ducea în inima amfiteatrului, apoi îşi ridicase poalele şi alergase într-o parcare subterană. Iar joi stătuse toată noaptea trează cu alţi membri ai campaniei („neclandestine", deja) Kennedy. În timpul săptămânii, fusese martoră la ceea ce aproape că s-ar putea descrie ca fiind apoteoza soţului ei. Văzuse mulţimea de delegaţi care o înconjurau din toate părţile oriunde se ducea, auzise ovaţiile şi laudele aduse lui Jack „al ei". Văzuse cupa apropiindu-se foarte mult de buzele lui, însă fusese prezentă şi atunci când ea i-a fost smulsă şi dată altui bărbat. E clar că dorise această victorie la fel de mult ca Jack, iar la restaurant comportarea ei nu a lăsat niciun dubiu că era „foarte dezamăgită" 46, după cum s-a exprimat un observator. Atât de tare, încât Jack a dat vina pentru ce i s-a întâmplat ei după aceea pe rezultatul frustrant al votului pentru candidatul la funcţia de vicepreşedinte. „Jackie s-a agitat prea tare la convenţie", avea să-i spună senatorul doctorului său în septembrie. „Pierderea a fost numai vina mea". 47

După vot, Jackie era furioasă pe Stevenson care, după părerea ei, se purtase urât cu soţul ei la convenţie. Jack, în schimb, când a ajuns la restaurant, se gândea deja la ce ar fi putut să însemne pentru viitor înfrângerea la mustaţă de azi. „Aş putea să fiu chiar preşedinte, cu ceva mai multă planificare". 48 La acea vreme, unii au văzut hotărârea lui Kennedy de a obţine candidatura la vicepreşedinţie în 1956 ca pe prima ruptură importantă cu tatăl său. Ea, care avusese prilejul să respire aerul camerei din copilărie a lui Jack de la Cape, înţelegea mai bine ca majoritatea că spiritul de independenţă şi ambiţia lui prinseseră rădăcini când era copil. Deşi doar în imaginaţia lui, el fusese mereu în mişcare, veşnic în alergare, deseori în ciuda planurilor tatălui său pentru el. La Chicago,

singura diferenţă adevărată a fost că avântul neabătut a fost dintr-odată evident şi pentru ceilalţi. Acum avea de gând să plece în sudul Franţei şi, după cum soţia lui descoperise deja, nici în problema asta nu putea fi oprit. Cu siguranţă că nimic din ce i-a spus ea lui Smathers când au discutat faţă în faţă la restaurant nu avea să schimbe asta. Vorbele ei parcă aveau o notă de ironie când i-a spus: „Ce-ar fi ca tu şi Jack să faceţi o excursie în zona mediteraneeană? El vrea să meargă”. 49 Cu o curtoazie prefăcută, Superbul George „a acceptat” prompt, deşi în realitate vacanţa cu iahtul fusese aranjată cu mult înainte. Jack a însoţit-o până în Massachusetts, unde a refuzat să stea de vorbă cu reporterii, cu scuza că nu dormise trei zile. După nici două ore, era plecat.

Pe 23 august, la Hammersmith Farm în Newport, Jackie a început să piardă sânge. I s-a făcut o cezariană de urgenţă la spitalul din Newport, însă fetiţa căreia avea de gând să-i pună numele Arabella s-a născut moartă. Jack, aflat pe un iaht închiriat, cu diverse tinere care nu fuseseră prea preocupate să rămână îmbrăcate, nu a putut fi contactat prin telefon sau orice alte mijloace. Când pe la două dimineaţa Jackie şi-a revenit din anestezie, primul chip pe care l-a zărit a fost cel al lui Bobby Kennedy. După convenţie, unde fusese coordonator, fratele în vârstă de 30 de ani al lui Jack plecase spumegând din Chicago (se pare că Bobby veşnic spumega), declarând că singurul motiv pentru care pierduseră în faţa lui Kefauver era că cineva din cealaltă tabără „aranjase ceva necinstit” 50. Bobby plecase direct la Cape să se odihnească în aşteptarea momentului când avea să se alăture campaniei lui Stevenson, nu fiindcă l-ar fi iubit în mod deosebit pe candidat, ci fiindcă experienţa avea să-i fie de ajutor când Jack candida la preşedinţie.

Până în acest punct al poveştii lui Jackie, Bobby

ocupase un loc undeva la marginea naraţiunii. În seara asta, după ce venise în fugă de la Hyannis Port, cu toată furia şi ardoarea care l-au caracterizat mult timp pe al treilea nefericit dintre cei patru fraţi Kennedy. „Spiritul lui furios” 51, cum avea să-l numească Chuck Spalding, s-a format devreme ca o consecinţă a dorinţei sale de „a-şi croi drum până în vârful” unui sistem ierarhic în care fraţii lui mai mari, amândoi mai solizi şi mai deosebiţi ca persoane, aveau putere şi influenţă.52 Totuşi, sub stratul gros de ferocitate acumulată de Bobby, existau rezerve de tandreţe şi empatie care au ieşit brusc la iveală în camera de spital a cumnatei lui. „Action Man” 53, cum l-a botezat cineva un an mai târziu, a luat imediat comanda. I-a spus lui Jackie că a pierdut copilul. S-a ocupat de înmormântarea micuţei Arabella. I-a declarat lui Rose Kennedy că el alesese să nu-l înştiinţeze pe Jack fiindcă, având în vedere depresia adâncă a lui Jackie, era mai bine pentru amândoi dacă nu se vedeau încă. Raţionament întortocheat, însă dat fiind comportamentul extrem de jenant al lui Jack, se pare că Rose s-a grăbit să-l înghită. În absenţa fratelui mai mare, Bobby, care înainte nu fusese deosebit de apropiat de cumnata sa, are grijă de ea cum şi ea avusese odinioară grijă de Jack când acesta fusese internat în spital.

În cele din urmă, pe 26 august, la o zi după ce copilul a fost înmormântat, Jackie aude glasul soţului ei la telefon din Genova. La îndemnul lui George Smathers, care l-a sfătuit să plece imediat căci altfel ar fi fost dezastruos pentru speranţele lui prezidenţiale, Jack s-a întors direct în Statele Unite.54 Când, pe 28 august a sosit în Newport, un membru al familiei Auchincloss îl aştepta cu o maşină. Chiar şi după ce i se spusese despre fiica lui, nu avusese chef să se întoarcă cu mult înainte de începerea campaniei naţionale pentru Stevenson în septembrie, cu un itinerar

care promitea să-i dea de lucru până în ziua alegerilor. Acum, dintr-odată, părea înnebunit să ajungă la spital. „Am să plătesc eu amenzile”, a spus el, îmboldindu-l pe şofer să treacă pe roşu şi galben la semafoarele de pe drum. Când în cele din urmă a văzut-o pe Jackie la spitalul din Newport, trecuse o săptămână de la convenţie, unde se dovedise că acum Casa Albă era dintr-odată dureros de accesibilă lor. Dar în cele câteva zile se schimbaseră multe. Era absolut sigur că se întorsese acasă la o soţie supărată, îndurerată, demoralizată, derutată cu privire la ce va urma. După două sarcini pierdute, Jackie se temea că nu o să mai poată să aibă copii şi, după atâtea luni de amenajare cu toată dragostea a unei camere pentru copil, se întreba dacă putea să suporte să revadă Hickory Hill, darămite să locuiască acolo pe viitor.55 în acest punct, era la fel de neputincioasă să influenţeze comportamentul soţului ei cum fusese când vorbise cu George Smathers despre iminenta vacanţă cu iahtul. Totuşi, în ciuda a ce făcuse Chicago pentru Jack, era nevoie doar ca ea să se hotărască să plece din ruinele fumegânde ale căsniciei sale pentru a-l distruge politic.

Capitolul 5

„Să vorbim deschis. La Washington circulă zvonuri că senatorul şi soţia lui nu se înţeleg şi s-au despărţit. Care este situaţia?” 1

Femeia care a pus întrebarea era Laura Bergquist, jurnalistă la revista *Look*. Lucrând la un articol despre familia Kennedy, se afla în campusul Universităţii Carolina de Sud, unde senatorul se pregătea să ţină discursul dinaintea acordării diplomelor. Era 31 mai, 1957; Dwight Eisenhower îşi începuse al doilea mandat de preşedinte, iar în urma înfrângerii listei Stevenson-Kefauver, Kennedy se hotărâse să lupte să fie candidatul la preşedinţie al partidului său în alegerile din 1960. Ca urmare a

apariţiilor incandescente ale lui Kennedy la Chicago, la biroul lui sosiseră atât de multe invitaţii de a ţine discursuri, încât umpluseră servieta pe care i-o făcuse cadou Ted Sørensen după vacanţa de rău augur cu iahtul. În lunile care trecuseră de atunci, deşi nu mai avea îndatoriri de campanie, fusese constant în tranzit, venind rar acasă, cum a spus Jackie mai târziu, şi atunci mai mult ca să doarmă. În tot acel răstimp, bârfa politică de la anumite dineuri din Washington începuse să includă subiectul senatorului şi al soţiei lui. Astfel se vorbea despre dezvăluirea din presă cu privire la eşecul familiei de a lua legătura cu Jack în Mediterana, în timp ce Jackie zăcea în spitalul din Newport; despre vânzarea subită şi surprinzătoare a reşedinţei Hickory Hill lui Bobby Kennedy; despre faptul că Jackie petrecuse cea mai mare parte a lunii noiembrie 1956 în străinătate cu sora ei; despre informaţiile din Washington că ea şi desfrânatul ei soţ erau foarte des separaţi; şi chiar şi despre un articol publicat în care se spunea că, după naşterea copilului mort, Joe Kennedy îi dăduse lui Jackie un milion de dolari ca să nu divorţeze. Bergquist se hotărâse să discute despre toate aceste zvonuri cu tabăra Kennedy.

Deşi Sørensen, asistentul în vârstă de 29 de ani, integru şi stingher în societate, căruia îi pusese întrebarea Bergquist, nu semăna în vreun mod evident cu Kennedy, era totuşi ciudat, chiar tulburător de asemănător cu şeful lui. Chuck Spalding aprecia că în decursul relaţiei lor profesionale, inconştient sau intenţionat, încetul cu încetul Sørensen „se modelase, îşi modelase gesturile, limbajul, gândurile” 2 după Kennedy. Laura Bergquist îşi dădea seama că Sørensen, pe care îl cunoscuse cu mult înainte de asocierea lui cu Kennedy, „prinsese multe din atitudinea şi felul de a fi” 3 ale lui Kennedy. Dat fiind faptul că Sørensen îl adora pe şeful său, ea a descris procesul

general ca fiind unul de „autoeclipsare pătimaşă” 4. În mod similar, Joe Alsop vorbea despre „dăruirea de sine” 5 a asistentului. Bineînţeles că Sørensen trebuia să se exprime asemenea senatorului când scria în locul lui. Dar nu după mult timp, lucrurile au mers mult mai departe. A venit o vreme când, dacă apărea o urgenţă, Sørensen se dădea uşor drept Kennedy la telefonul de la birou. În astfel de momente, era aproape ca şi cum un extraterestru ar fi pus stăpânire pe corpul lui Sørensen. De asemenea, Sørensen reuşise cumva să se insinueze în mintea lui Kennedy. Asistentul era mândru de faptul că, atunci când discuta cu Kennedy, avea talentul de a-i termina frazele şi de a-i anticipa întrebările. Lui Jackie lucrul acesta i se părea sinistru. Nu fără o notă de jenă, ea a susţinut mai târziu că îşi amintea când a început Sørensen să-l imite pe soţul ei. Recunoştea că el era mort după Jack şi că acea adulaţie era periculos înrădăcinată în senzaţiile lui de „resentiment” şi „inferioritate” 6. Cred că voia să fie degajat în toate privinţele, cum era Jack. Însă nu e mai puţin adevărat că, fără îndoială, soţul ei ar fi dat mult ca să aibă uşurinţa la scris a lui Sørensen. Şi McGeorge Bundy, mai târziu consilier pe probleme de securitate naţională în administraţia Kennedy, a observat elementul pericol, cum l-a caracterizat el, într-o „relaţie care era atât de strânsă şi atât de încâlcită şi atât de plină de îngrijorare pentru amândoi” 7, într-adevăr, în mai 1957, relaţia a fost pe punctul de a face implozie. Kennedy tocmai câştigase Premiul Pulitzer pentru *Profiles în Courage*, iar Sørensen făcea agitaţie prin oraş că, de fapt, el scrisese o bună parte a cărţii în locul senatorului. Subiectul implicării considerabile a altei persoane într-o lucrare pentru care numai Kennedy câştigase marele premiu s-a strecurat în discursul public sub formă de acuzaţii aduse de criticul de cultură Gilbert Seldes care, pe 15 mai, a scris în *Village*

Voice că senatorul avusese un colaborator, iar mai târziu, şi mult mai exploziv, de către editorialistul politic Drew Pearson, care a declarat la televiziunea naţională că Kennedy se folosise de serviciile unui scriitor-fantomă. E uşor de înţeles de ce în urma premiului literar Sørensen şi-a reconsiderat poziţia vizavi de Kennedy. Uşor de înţeles e şi nemulţumirea constantă a lui Kennedy legată de nevoia de a angaja un scriitor. În cele din urmă, în acea lună, Sørensen a acceptat o sumă de bani pe care la vremea aceea a considerat-o „mai mult decât echitabilă” 8, în schimbul acordului său scris de a nu mai căuta recunoaşterea publică a contribuţiei sale la scrierile lui Kennedy.

Aşa că, până la urmă, contrar zvonurilor, nu Jackie fusese cea plătită ca să nu prejudicieze cariera politică a soţului ei. Adevăratul primitor al banilor meniţi să cumpere tăcerea fusese Sørensen, pe care ea avea să-l numească mult timp „ticălos” 9. Într-un moment în care multă lume credea că nu se înţelegea cu soţul ei, Jackie se considera, nici pentru prima, nici pentru ultima dată, Garda Pretoriană a lui Jack, alcătuită dintr-o singură femeie. În loc să se indigneze inutil din cauza repetatelor trădări ale lui Jack, a considerat că era mult mai satisfăcător să se concentreze pe ce îi făcuseră alţii lui. „Jack ierta foarte repede”, a scris ea mai târziu, „dar eu nu l-am iertat niciodată pe Ted Sørensen. Am stat cu ochii pe el ca un şoim, în jur de un an”. Şi guralivul scriitor-fantomă, pe care între timp soţul ei izbutise să-l prindă în chingi, se vedea apărătorul zelos al lui Kennedy. Sørensen a răspuns la întrebările despre zvonurile privind viaţa conjugală cu „destulă aprindere” 10, cum şi-a amintit Bergquist. „Ei bine, nu-i adevărat”, a spus Sørensen care, atunci când vorbea despre şeful său avea tendinţa să fie cam prezumţios, sau aşa i s-a părut lui Bergquist. „În

realitate, pot să vă spun asta confidenţial, Jackie este însărcinată şi de asta nu călătoreşte cu el". 11 La vremea la care Sørensen a făcut această declaraţie, Jackie era însărcinată în trei luni şi nu avea de gând să trâmbiţeze vestea. O îngrozea perspectiva de a fi tocată în presă, cum se întâmplase când născuse copilul mort, dacă ceva mergea prost. În plus, Jackie dorea să reducă presiunile asupra ei pe durata sarcinii. De aceea bârfele despre căsnicia ei, furtuna legată de paternitatea lucrării *Profiles în Courage* şi în cele din urmă o serie de articole despre sarcină, îndeosebi unul scris de editorialista de pe Broadway Dorothy Kilgallen, erau deosebit de neavenite.

Pe 3 august 1957, însoţită de soţul ei, Jackie a ajuns în grabă la Lenox Hill Hospital de pe Upper East Side din Manhattan, dar din nefericire, când au ajuns acolo, era deja prea târziu. Cu câteva clipe înainte ca ei să intre în spital, Black Jack Bouvier a murit de cancer de ficat, la vârsta de 66 de ani. În timp ce soţii Canfield, care la acea vreme se aflau în Italia, au pornit spre State, Jackie, care acum era gravidă în şase luni, a supravegheat aranjamentele pentru slujba de înmormântare de la Catedrala St. Patrick de pe Fifth Avenue şi înmormântarea din East Hampton, Long Island. Confruntat cu problema bronzului de la lampa cu ultraviolete, de la care deriva apelativul Black Jack, antreprenorul de pompe funebre, presupunând că aşa îşi dorea familia, a folosit la cosmetizarea cadavrului fard de culoarea pielii. Văzând îngrozit rezultatul muncii profesionistului, un nepot al lui Bouvier – care întâmplător se pricepea puţin la pompe funebre – s-a apucat şi l-a făcut pe Black Jack din nou oacheş. Participarea la slujba de înmormântare a fost modestă, însă un întreg rând de bănci din spate a fost alcătuit din femei cu văluri negre ca smoala, care, deşi în mare parte necunoscute familiei, ar fi fost, după spusele

unora, câteva dintre amantele lui Black Jack. Înainte de închiderea sicriului, „cea mai frumoasă fiică pe care a avut-o vreodată un om” şi-a desfăcut o brăţară de la mână şi a depus cu tandreţe în mâna lui podoaba ieftină pe care Black Jack i-o oferise ca dar de absolvire când era fată.

Trei luni mai târziu, pe 27 noiembrie 1957, Jackie a născut la Lying-in Hospital din New York. De data asta, soţul ei a fost cum nu se poate mai drăguţ şi mai atent. Jack a fost cel care i-a adus prima dată la pat fetiţa nou-născută.12 „Nu cred că a ştiut cu adevărat cum e să iubeşti pe cineva până a avut-o pe Caroline”, îşi amintea Betty Coxe Spaldin. „A fost adorabil cu ea de la început”. 13 Jack era expansiv în dragostea lui pentru copil, atent să fie afectuos, cum nu fusese niciodată Rose Kennedy când era el copil, după cum i-a mărturisit el mai târziu unui prieten.14 Jackie s-a dovedit a fi părintele mai rezervat. Cu toate astea, pasiunea comună pentru fiica lor, iar mai apoi pentru John Jr., avea să ajute mult la menţinerea căsniciei în unele momente extrem de dificile. Naşterea lui Caroline a fost folositoare şi din punct de vedere politic. Pe coperta numărului din 21 aprilie 1958 al revistei apăreau senatorul şi doamna Kennedy, Jack ţinând pe genunchi fetiţa. Deşi cu întârziere, imaginea s-a înscris în mod satisfăcător pe traiectoria care începuse cu pozele de logodnă din şi continuată cu fotografiile tinerilor căsătoriţi la reşedinţa lor închiriată din Georgetown din revista *McCall’s*. Când această nouă imagine de copertă a apărut la standurile de ziare, soţii Kennedy aveau în sfârşit o casă a lor, un edificiu din cărămidă roşie cu două etaje, pe N Street în Georgetown, unde majoritatea timpului Jackie rămânea cu copilul, în timp ce senatorul călătorea în aşteptarea lui 1960.

În această perioadă importantă, din 1958 până în 1960, Jackie a început următoarea fază majoră a educaţiei

sale din Washington. Prima fază avusese loc pe Dumbarton Avenue, sub patronajul oarecum ciudat, totuşi foarte eficient, al lui John White. De data asta, sala ei de clasă s-a mutat vizavi unde, recent întors de la Paris unde stătuse un an, Joe Alsop s-a dovedit dornic să o preia. Sperând să servească interesele lui Jack devenind soţia pe care, credea ea, el o dorea şi de care avea nevoie acum, Jackie s-a dovedit la rândul ei o elevă silitoare. După aceea, şi-a adus aminte cu afecţiune şi recunoştinţă de îndrumările lui Joe Alsop. Analizându-i, bărbatul ursuz, cu experienţă, şi tânăra soţie voioasă din Washington alcătuiau o pereche ciudată. Amândoi fumau, el rupând ţigara în două şi îndesând-o, uneori cam cu furie, într-un ţigaret îngălbenit, cu efect teatral. Amândoi vorbeau grozav de afectat, accentul gâtuit şi intonaţia lui Joe aducând aminte de Charles Laughton în rolul lui Oscar Wilde, iar glasul şoptit, educat al lui Jackie sugerând o versiune reţinută a lui Marilyn Monroe. Şi, nu în ultimul rând, amândoi erau persoane publice sensibile, înzestrate în mod primejdios cu darurile satirizării şi ironizării, care îi apărau şi torpilau totodată.

Când Alsop studia un musafir prin ochelarii de firmă, masivi, cu ramă neagră de os, îşi ţinea în mâini faţa pătată, cu muşchii lăsaţi, ca şi cum l-ar fi durut toţi dinţii. El a văzut-o de la început pe Jackie ca pe o „concurentă la start” 15 care, în ciuda a tot ce făcuse sau îndurase până atunci, era chiar la începutul cursei speciale pe care era menită să o alerge în viaţă. El considera că, dintre toţi începătorii pe care îi văzuse şi cu care lucrase în cariera lui, nu existase niciunul care să merite „un handicap mai mare” 16, după expresia lui. Totuşi, el îşi dădea seama şi că, în ciuda imensului ei potenţial, nu avea mai deloc încredere în sine. Aici a intervenit Joe. Joe, vărul lui Theodore şi Franklin Roosevelt. Joe, arbitrul politic şi

social. Joe, snobul estet şi intelectual. Joe, care se retrăsese pentru scurt timp la Paris fiindcă se temea că cei mai buni ani ai săi pe plan profesional ar fi putut să fi trecut deja. Joe, care vedea o candidatură Kennedy ca pe o şansă nu doar pentru renaşterea ţării, ci şi, dacă nu mai important, pentru propria renaştere. El era persoana căreia să i te adresezi pentru faptele şi statistica referitoare la deficienţele poziţiei de apărare a lui Eisenhower, însă tot el era şi omul care putea să-ţi spună, cu aceeaşi ardoare, care restaurant era de evitat deoarece patronii nu întorceau în mod sistematic sticlele de vin în rasteluri. În timpul administraţiei Churchill de după război, Alsop fusese primul ziarist din Washington care aflase că prim-ministrul făcuse congestie cerebrală, lucru ţinut secret, însă tot el ştia toate detaliile despre marea doamnă din Europa a cărei rochie a fost oprită de autorităţile vamale din cauză că penele de fazan care împodobeau rochia ar fi putut transmite pesta găinilor. Acesta era mentorul care s-a apucat să o pregătească pe Jackie Kennedy pentru „marele ei rol” în istorie, după spusele lui. Când îi vorbea despre putere şi politică, când despre mâncare şi mobilă. îi dădea cărţi alese cu grijă şi o regala cu bârfe despre soţiile din Washington care anterior cunoscuseră provocări similare cu ale ei. Căutând să o întărească pe Jackie în faţa nenumăratelor neplăceri mărunte ale vieţii politice, îi oferea perspectiva atunci când era abătută şi, deşi atunci când era îngrijorat îşi rodea încheieturile degetelor până îi dădea sângele, o încuraja să-şi privească provocările cu calm. Stătea cu ea, îi telefona, îi scria, se plimba cu ea şi ieşeau împreună cu barca.

Jackie avea şi alţi sfătuitori. O fostă vânzătoare din Los Angeles, Jayne Wrightsman, era a doua soţie a

magnatului petrolului Charles Wrightsman[18], ale cărui ambiţii sociale se spunea că erau „la fel de mari ca averea lui” 17. Dispreţuiţi de vechea gardă din Palm Beach, cei doi soţi au pornit să câştige acceptarea socială reinventându-se drept cunoscători de artă şi antichităţi largi la pungă, cu accent pe Franţa secolului al XVIII-lea. Doamna Wrightsman, mai ales, studia cu atenţie cărţi de istorie a artei, stătea de vorbă cu dealeri de artă, custozi de muzee şi alţi experţi şi învăţa să facă deosebirea între, cum spunea Alsop, „obiecte care sunt doar bune de felul lor şi obiecte cu adevărat de mare calitate” 18. Ea şi-a însuşit principiul că testul suprem al unui colecţionar nu e dacă colecţia include numai lucruri de cea mai bună calitate, ci dacă proprietarul şi-a alcătuit colecţia ca „o adevărată operă de artă, independentă” 19. Iar asta ea reuşise cu siguranţă, declarase Alsop, referindu-se la apartamentul ei de pe Fifth Avenue, în care luxul se împletea cu atmosfera de muzeu.

Alsop o admira la fel de mult pe Rachel „Bunny” Mellon, altă sfătuitoare a lui Jackie, chiar mai importantă, în materie de stil şi modă. Moştenitoarea apei de gură Listerine, al cărei al doilea soţ, Paul Mellon, era moştenitorul unei mari averi din tranzacţii bancare, subscria la o estetică, dacă nu la o formă de snobism, total diferită de abordarea soţilor Wrightsman. Jayne Wrightsman scotea în lumină truda infinită dedicată perfecţionării gustului propriu şi adunării colecţiilor. Bunny Mellon, deşi la fel de migăloasă şi atentă la detalii (ca de pildă, buruienile pe care le făcea să crească exact până la înălţimea potrivită între dalele de piatră, alese cu grijă să fie neregulate, din curtea interioară), prefera să fie

18 Charles Bierer Wrightsman (1895-1986). A investit parte din câştigurile sale din petrol în colecţii de artă (n. coord.).

admirată pentru dezinvoltura şi naturaleţea ei. Ea exemplifica ideea că naturaleţea este poate cea mai vădită expunere. Locuinţele lui Jayne Wrightsman erau numai spectacol şi splendoare. Bunny Mellon trăia după dictonul „Nimic nu trebuie să atragă atenţia”. Pentru ea ostentaţia însemna anatemă. Impermeabilul ei era căptuşit cu zibelină, blana fiind doar pentru plăcerea ei, nu pentru etalare. Grădinăreasă perfectă, colecţionară de artă şi cărţi rare, cu locuinţe confortabile şi liniştite în Upperville, Virginia şi alte locuri, adeptă a meşterilor croitori Cristobal Balenciaga şi Hubert de Givanchy, Bunny Mellon nu ezita să verse mari sume de bani în proiectele ei – doar că ea considera că era vulgar dacă efortul şi cheltuielile erau vizibile. De asemenea, evita cu religiozitate publicitatea ca fiind degradantă pentru demnitatea unei persoane, o idee care, deşi pe Jackie personal o atrăgea, era în dezacord total cu întregul etos al familiei Kennedy, ba chiar cu unele dintre sfaturile practice pe care i le dădea Alsop în această perioadă.

Când Jackie s-a lepădat de ultimele rămăşiţe de „copilă şleampătă” 20, cum şi-o amintea cu afecţiune Bill Walton că era în faza ei John White, a apărut întrebarea: gusturile şi atitudinea rafinate, stilul aparte de a se îmbrăca şi împodobi, pe care le cultiva, o ajutau sau o stânjeneau din punct de vedere politic? După cum i-a spus ea clar lui Alsop, nu voia în niciun sens să fie percepută că îl încurca politic pe Jack.21 După spusele lui Walton, care, ca pictor, o sfătuia în probleme de aspect, voia mult să-i placă lui Jack: „Se făcea elegantă pentru el”. 22 Dar cum avea să fie percepută de poporul american această tânără tot mai şic? Ce aveau să creadă alegătorii despre coafura ei bufantă, hainele făcute la comandă şi predilecţia pentru tot ce era franţuzesc? Cum avea să reacţioneze ţara la remarcile vesele care întotdeauna dădeau atât de bine în

sufrageria cu mobilă lăcuită în roşu-închis a lui Joe Alsop? Comentariile lui Jackie pe acest ton aveau deseori un venin ascuns. Ce însemna mottoul franţuzesc „*Honi soit qui mal pense*”[19] înscris cu aur pe cureaua ei, a vrut să ştie odată cineva? „Iubeşte-mă, iubeşte-mi câinele”, a explicat ea binevoitoare. Vorbindu-i-se despre prejudecăţile religioase care ameninţau să torpileze speranţele prezidenţiale ale soţului ei, ea a replicat: „Cred că e foarte incorect din partea oamenilor să fie împotriva lui Jack fiindcă e catolic. E un modest catolic. Ei, dacă ar fi vorba de Bobby, aş înţelege”. Întrebată unde credea că ar fi trebuit să se ţină convenţia naţională democrată care se apropia, a răspuns pe un ton serios, inexpresiv: „La Acapulco”. Problema viabilităţii politice a lui Jackie era discutată cu fervoare în tabăra Kennedy şi, în ciuda sarcasmului şi sofisticării ei, aceste conversaţii erau capabile să o ofenseze profund. Când, în şedinţă cu echipa lui politică, formată din Dave Powers şi Kenny O’Donnel, senatorul s-a întrebat cu glas tare dacă America era „pregătită” pentru Jackie, ba chiar dacă n-ar fi fost mai bine s-o infiltreze subliminal în spoturi rapide de televiziune astfel încât să nu o observe nimeni, ea a fugit plângând din cameră.23

Totuşi, întrebarea dacă soţia lui Jack avea „prea mult *tuş* şi nu suficient *quo*”, cum spunea el adesea, avea să fie pur academică dacă nu reuşea să ofere motive convingătoare pentru ce trebuiau americanii să îl voteze. A început să prindă glas drept candidat la preşedinţie în vara lui 1958 când, urmând să candideze pentru încă un mandat de senator, l-a atacat violent pe Eisenhower pentru că a permis ca Statele Unite să ajungă periculos de slabe în faţa forţei militare sovietice în ascensiune. Pe 14 august

---

19 „Să-i fie ruşine celui ce se gândeşte la rău”, deviza Ordinului Jartierei (în text, în limba anglo-normandă; în franceza modernă: „*Honni soit qui mal y pense*”) (n. red.).

1958, într-un discurs hotărâtor ţinut în Senat, Kennedy a prorocit (incorect, după cum s-a dovedit), un „decalaj în dotarea cu rachete” când Washingtonul avea să-i cedeze Moscovei superioritatea nucleară. Făcând aluzie la discursul lui Churchill din 1936, „Anii Lăcustei”, una dintre cuvântările adunate în *Arms and the Convenant* care îl fascinase pe Kennedy când era tânăr în Londra, el a declarat că anii Eisenhower erau „anii pe care i-au mâncat lăcustele”. Kennedy a argumentat că administraţia republicană actuală a pus siguranţa fiscală în faţa siguranţei naţionale şi că acea politică avea să bage curând Statele Unite într-un pericol şi mai mare. Totuşi, a susţinut el, mai era timp pentru a recupera. „Cu vorbele lui sir Winston Churchill dintr-o perioadă neagră a istoriei Angliei: «Să mergem, aşadar, la datorie, la luptă şi la trudă – fiecare la partea lui, fiecare la postul lui… Nu e de pierdut nicio săptămână, nicio zi, nicio oră.»” Cu acest discurs, Kennedy şi-a început candidatura la preşedinţie, cum a spus mai târziu Harold MĂCM – illan, „pe lista lui Churchill” 24. Aici şi în cuvântările ulterioare, candidatul le-a cerut alegătorilor să examineze problemele internaţionale prezente prin prisma Angliei interbelice, când ameninţarea nazistă fusese ignorată prosteşte. Kennedy se prezenta drept un om de stat în tradiţia lui Churchill, pregătit să spună adevăruri supărătoare şi să ceară sacrificiile necesare apărării supremaţiei americane de sovietici, care, accentua el, sperau să îngroape Statele Unite nu doar din punct de vedere militar, ci şi economic, politic, cultural şi în toate celelalte sfere de interes. El a susţinut că, sub Eisenhower, Statele Unite pierduseră teren în fiecare dintre aceste zone.

JFK a avut ocazia să-l întâlnească în sfârşit pe Churchill când el şi Jackie erau în vacanţă în sudul Franţei după ce Senatul şi-a suspendat activitatea. În acest

moment, apare pentru prima dată în povestea lui Jackie o navă celebră sau rău-famată, depinde cum o priveşti, în parte locuinţă sigură, în parte oază de recreere. Nefericita întâlnire a senatorului cu eroul vieţii lui a avut loc la bordul navei *Christina*, fosta fregată de escortare din vreme de război, deţinută de armatorul grec Aristotel Onassis. Churchill îl întâlnise prima dată pe Onassis la Roquebrune, în apropiere de Monte Carlo, în 1956, unde le-a făcut cunoştinţă fiul lui Churchill, Randolf.25 Doi ani mai târziu, Churchill, care stătea în Cap d'Ail de la sfârşitul lui iulie 1958, era pe cale să se îmbarce pe *Christina* pentru prima lui croazieră, care era programată să înceapă la sfârşitul lui septembrie. Onassis avea reputaţia binemeritată de vânător de celebrităţi căruia îi plăcea să joace rolul de gazdă pentru Cretele Garbo din această lume. Oricum, deocamdată, îl considera pe Churchill cel mai important trofeu. Medicul lui Churchill, lordul Moran, se întreba în jurnalul său dacă „omul sau iahtul" 26 îl atrăgea pe Churchill. „E un omuleţ, nu la fel de înalt ca Winston, când stau alături" 27, scria sec doctorul despre Onassis în jurnalul său. Clementine Churchill îşi făcea griji, nicidecum pentru prima dată în acea dificilă, dar încântătoare căsnicie de o jumătate de secol, că soţul ei se asociase cu un element rău. Ea dezaproba nu atât iubirea de lux a lui Winston, cât disponibilitatea lui de a accepta defectele personale şi etice ale celor care aveau posibilitate să-i asigure lucrurile bune şi ambianţa pe care le dorea cu înfocare. În mod ilar, lordul Beaverbrook, gazda lui Churchill din Cap d'Ail, pe care Clementine îl dispreţuia tocmai din acest motiv, era şi el indignat, ba chiar mai mult decât ea, de noul prieten şi binefăcător al lui Churchill, asupra căruia plana proasta reputaţie. Deşi nu se menţiona nicăieri, proasta reputaţie plana şi asupra lui Churchill care, la fel ca tatăl lui, era

socotit de multă lume un oportunist şi un aventurier.

În decursul unei cariere de afacerist controversate şi gălăgioase, Onassis se catapultase din penuria de după războiul greco-turc din 1922 la o avere personală cifrată la 500.000 milioane de dolari. Hotărât să nu răspundă niciodată în faţa acţionarilor sau a unui comitet de conducere, a administrat individual în jur de o sută de companii interconectate adăpostite într-o duzină de ţări. Totuşi, cu Churchill, Onassis era veşnic pregătit, chiar dornic, să se umilească simbolic. Metamorfozat într-un protector devotat, îndepărta cu tandreţe firele de păr de pe gulerul paltonului lui Churchill, ba chiar îi dădea caviar cu lingura, ca la copiii mici. În această perioadă, existau momente când ochii bulbucaţi, cu vinişoare roz ai bătrânului erau goi şi lipsiţi de expresie, ca în alte dăţi să licărească iar de interes şi umor. Savurând din plin faima pe care prezenţa lui Churchill părea să o răsfrângă asupra lui, Onassis îl răsfăţa bucuros pe acesta, fie că era minunat de vioi şi vorbăreţ, fie că, aşa cum se întâmpla acum adesea, era doar un înveliş al vechii sale personalităţi.

Din nefericire, în această stare de apatie se afla Churchill când Jack Kennedy, îmbrăcat într-un smoching alb, şi Jackie, într-o rochie trapez albă, Saint Laurent, însoţiţi de soţii Gianni Agnelli şi soţii William Douglas-Home şi alţi câţiva prieteni au venit să-l vadă pe iahtul lui Onassis. La câteva săptămâni de la împlinirea a 84 de ani, titanul s-a dovedit total incapabil să poarte o conversaţie adevărată. După cum îşi amintea Jackie, JFK fusese „flămând să vorbească în sfârşit cu Churchill” 28, însă a devenit repede evident că aşteptase prea mult să îl abordeze. De obicei foarte calculat, nonşalant, Jack abia şi-a ascuns după aceea supărarea. Jackie a văzut şi i-a înţeles marea dezamăgire însă, după toate aparenţele, părea să trăiască într-un univers emoţional alternativ când a spus în

bătaie de joc: „Cred că s-a gândit că eşti chelnerul, Jack”. 29

Când soţii Kennedy s-au întors în Statele Unite, au fost întâmpinaţi de nişte veşti politice tulburătoare. Probabil din cauza poziţiei sale în problema Canalului Sf. Laurenţiu, a competiţiei cu Onions Burke şi a altor controverse din timpul primului său mandat, numărătoarea voturilor obţinute în întâlnirea preelectorală pentru Senat din Boston nu era cum ar fi trebuit să fie pentru un aspirant la preşedinţie.30 îndată, Jackie şi-a însoţit soţul în campania prin tot statul, pe care avea să şi-o amintească drept o umbră aparent nesfârşită de maşini şi hoteluri. „Tot pe fugă, pe fugă”. În cele din urmă, Kennedy şi-a recâştigat uşor locul de senator cu mai mult de 73 la sută din voturi, cel mai bun coeficient reuşit vreodată de un candidat din stat. Apoi a plecat iar, aproape în fiecare weekend şi mai mult, alergând din stat în stat în aşteptarea lui 1960.

Între timp, Jackie s-a străduit să-i ofere „prima lui casă cu adevărat minunată”, cum a spus Bill Walton, care, la fel ca Alsop, avea relaţii separate şi distincte cu Jack şi Jackie. Walton avea o interpretare unică a preferinţelor vizuale ale senatorului.

Mulţi au presupus atunci şi mai târziu că astfel de lucruri nu îl preocupau pe Kennedy. Nici vorbă, susţinea Walton. „Când vedea o casă mare, bogată, bine gospodărită, se uita la ea cu invidie. Comenta despre ea. Era întotdeauna foarte atent... ce purtau femeile, ce serviciu era pe masă, cum arăta casa. M-a uimit întotdeauna acurateţea cu care relata despre ea”. Casele părinţilor lui nu fuseseră genul pe care a ajuns el mai târziu să-l admire, iar locuinţele pe care le avusese ulterior în Washington ca burlac fuseseră caracterizate de o anumită dezordine vecină cu murdăria. Mulţi ani după

aceea, cusurgiului Joe Alsop îi plăcea să povestească prima sa întâlnire alarmantă cu Jack în casa din Georgetown a fraţilor Kennedy, casă care părea să fi suferit „de pe urma unei mici tornade, deosebit de violente” 31. Jackie voia să-i ofere lui Jack altceva, ceva ce simţea că el îşi dorea foarte mult. Dar eforturile ei nu trebuiau înţelese doar prin prisma nevoilor lui, sau a modului în care se ştia că trăiseră el şi familia lui. Şi familia lui Jackie era un punct de referinţă. După părerea lui Walton, pe N Street ea ţintea la un nivel de rafinament mult peste ceea ce realizase stăpâna de la Hammersmith Farm şi Merrywood. Jackie nu voise niciodată să fie casnică de Newport, şi nici acum nu dorea. „Familia Auchincloss trăia extrem de bine, dar nu cu eleganţa pe care până la urmă a atins-o Jackie” 32, a declarat Walton.

Acea aspiraţie a ajuns la miezul problemei când Jack a înţeles-o. În ciuda bogăţiei familiei lui, el numai mână largă nu era. Iar constantele transformări din casă, deoarece Jackie urmărea un veşnic ideal de gust şi şarm, erau cu adevărat o nemaipomenită sursă de iritare pentru el. Totuşi, când protesta împotriva cheltuielilor, când insista ca ea să returneze obiectele care fuseseră trimise sub rezerva aprobării, când a cerut hotărât ca renumita decoratoare Sister Parish, o prietenă a doamnei Mellon, să fie concediată în mijlocul unei noi renovări complete în N Street, exista un subtext clar şi consistent care transcendea banii şi confortul. Era vechea problemă a viabilităţii politice, întrebarea dacă nu cumva Jackie devenea repede o pasăre prea rară ca să-i atragă pe alegători.

După aproape o jumătate de secol, Bunny Mellon a spus despre ea: „Ştia totul despre femei, desigur, dar a rămas pe loc şi a hotărât că o să facă treabă bună”. 33 Numai că el a zădărnicit eforturile lui Jackie în această

privinţă, ceea ce a înrăutăţit situaţia. În această perioadă, Jackie îl vedea mult mai puţin decât i-ar fi plăcut, iar când erau împreună, exceptând obişnuitele nemulţumiri legate de mobilă, tapet şi altele de felul acesta, deseori era prea obosit ca să spună foarte multe. În cele din urmă, la un taifas cu Joe Alsop, Jackie a întrebat dacă „chiar merita" 34 ca Jack să candideze la preşedinţie. Calm şi autoritar (deşi nu se poate garanta că, la un moment dat, Alsop nu a fost tentat să-şi ducă la buze încheieturile degetelor), el a liniştit-o: „Este singurul joc care merită efortul". 35

Stabilită să aibă loc în aprilie 1960, întrunirea preelectorală democrată din Wisconsin, care îi aducea în luptă pe Kennedy şi senatorul Hubert Humphrey[20] din statul vecin Minnesota, urma să fie primul test important al forţei politice a lui Kennedy. Începând cu ianuarie, Jackie s-a alăturat soţului ei în campanie. îmbrăcată cu palton roşu bine croit, care s-a dovedit a fi o imitaţie Givenchy, şi ducând sub braţ romanul *Război şi pace*, Jackie a făcut o impresie plăcută. Deşi se plângea că oamenii din Wisconsin erau „cu adevărat duri", i-a cucerit pe votanţi cu glasul ei calm şi lipsa de timiditate. Era deznădăjduită că cetăţenii se fereau de deschiderea ei, totuşi, odată, a liniştit un auditoriu pe care soţul ei îl făcuse să aştepte o oră. Se spunea despre ea că putea fi distantă şi arogantă, dar şi că, atunci când ea şi senatorul acţionau pe părţile opuse ale bulevardului, ea atrăgea întotdeauna mai multă lume.

În această perioadă, lecturile ei nu s-a limitat nicidecum la Tolstoi. În seara alegerilor, când s-a întâlnit întâmplător cu un jurnalist pe nume Miles McMillin care scrisese critic despre soţul ei, în loc să urmeze exemplul

---

20 Hubert Humphrey (1911-1978), vicepreşedinte al SUA, în mandatul de preşedinte al lui Lyndon Baines Johnson, în perioada 1965-1969 (n. coord.).

lui Jack şi să fie politicoasă cu ziaristul, l-a ignorat de două ori. După o victorie uriaşă în Wisconsin, soţii Kennedy s-au dus în Virginia de Vest, unde senatorul a obţinut încă o izbândă considerabilă. Iar apoi, aproape imperceptibil la început, Jackie a renunţat la atenţia publicului.

La mica vilă pe care ea şi cu Jack o aveau la Hyannis Port, s-a izolat printre plantele şi florile pe care o sursă din Boston le trimisese la indicaţiile lui Sister Parish. Plină de elan, Jackie i-a spus decoratoarei că până la urmă Jack se răzgândise cu privire la ultima renovare din N Street.36 Ultima dată când vorbise cu doamna Parish despre asta, Jackie mai că plângea; acum, glasul ei la telefon emana vechiul entuziasm. Voia ca, în timp ce ea era la Cape, doamna Parish să se întoarcă imediat să se ocupe de casa din Georgetown. Într-o conversaţie telefonică avută cu mentorul ei, cu puţin timp înainte de Convenţia Naţională Democrată, constata că tot nu putea să-i spună de ce numai ea din tot tribul Kennedy avea să lipsească din Los Angeles în iulie. În cele din urmă, Jack i-a explicat totul lui Alsop, înainte ca stafful lui de campanie să facă un anunţ public. Odată ce vestea a fost adusă la cunoştinţa lumii, Dorothy Kilgallen, care apărea ca un fel de specialistă în problema sarcinilor lui Jackie Kennedy, a insistat asupra păstrării unei poziţii sceptice decente. A sugerat insidios că Jackie nu era de fapt gravidă şi că oamenii senatorului au recurs la acel vicleşug pentru a trage pe linie moartă o soţie care era pur şi simplu prea ciudată şi elegantă pentru a fi acceptată de votanţi. Acuzaţiile au fost dure, nu fiindcă Jackie minţise, ci fiindcă jurnalista a înţeles corect ambivalenţa staffului de campanie al lui Kennedy cu privire la consoarta senatorului.

După convenţie, unde Jack Kennedy a devenit candidatul partidului său la prezidenţialele din 1960, Alsop, care fusese la Los Angeles pentru a scrie despre

eveniment, a plecat la Cape, în Massachusetts, pentru a sărbători victoria alături de familie. A luat cu el şi un dar pentru Jackie, un exemplar rar al romanului *Manoeuvring*, scris în 1809 de Maria Edgeworth, o carte despre o femeie ale cărei stratageme în viaţă se soldează cu rezultate contrare intenţiilor ei.37 în mijlocul veseliei generale din Hyannis Port, Jackie şi-a întâmpinat musafirul gătită cu tot dichisul. Pe parcursul mai multor mese, precum şi la o plimbare cu barca pe care au făcut-o împreună, i-a vorbit lui Alsop de nemulţumirea ei. A criticat presa. A protestat împotriva întrebărilor personale pe care reporterii se simţeau liberi să i le pună şi s-a plâns de fotoreporteri, care păreau hotărâţi să o transforme pe fiica ei într-o „dezgustătoare Shirley Temple mică" 38, cum s-a exprimat ea. S-a arătat iritată de cumnatele ei Kennedy care toate „adorau" 39 publicitatea, pe care Jackie ajunsese să o deteste în anii care trecuseră de la prima ei şedinţă foto din Hyannis Port după ce Jack a cerut-o în căsătorie.

Atât personal, cât şi într-o scrisoare trimisă din Washington, Alsop a sfătuit-o să încerce să privească cu detaşare problema intimităţii. A îndemnat-o să accepte că în calitate de soţie a unui candidat la preşedinţie avea să trebuiască să facă lucruri pe care nu le-ar fi făcut niciodată dacă ar fi fost, cum s-a exprimat cu viclenie Alsop, „simpla doamnă Kennedy din New York, Londra şi de pe Riviera" 40. A sugerat, de exemplu, că ar fi fost înţelept dacă pe lângă necontenita flecăreală din presă despre predilecţia ei pentru croitoria de lux franţuzească ar fi apărut şi nişte articole care s-o prezinte cumpărând haine de gravidă de la magazinul universal Bloomingdale.41 Deşi iniţial s-a împotrivit multora dintre sugestii, în cele din urmă Jackie a recunoscut că fusese „nerezonabilă" 42. În interesul păcii, s-a hotărât să urmeze sfaturile lui Alsop.

Însă nu era atât de uşor să ai pace, a descoperit ea.

Soţia proaspăt alesului candidat la preşedinţie era bombardată de epistolari supăraţi care îşi băteau joc de coafura ei ca „un mop de podele” şi erau nemulţumiţi că cheltuia peste măsură cu hainele de lux. Şi ziarul comercial *Womens Wear Daily* şi alte publicaţii criticau preferinţele lui Jackie în materie de cumpărături. În cele din urmă, oamenii lui Kennedy i-au convocat pe ziarişti la Waldorf Towers din New York, unde, urmând recomandările lui Alsop, Jackie a probat şi a cumpărat diverse rochii de gravidă, necostisitoare şi de fabricaţie americană. Totuşi, în ciuda cooperării ei forţate şi bunei dispoziţii mieroase, în comentariile ei s-a strecurat o fărâmă de sarcasm. Luându-i peste picior pe ziariştii care spuneau că ea cheltuia 30.000 de dolari pe an la casele Balenciaga şi Givenchy, Jackie a declarat: „N-aş putea cheltui atât decât dacă aş purta lenjerie intimă de zibelină”. 43

Capitolul 6

Mai târziu, Jackie avea să spună povestea căsniciei ei cu Jack Kennedy din punctul de vedere al înţelegerii de către el a viabilităţii ei politice – un proces evolutiv care, cum l-a văzut ea, nu s-a încheiat până în ultimele lui ore de viaţă.

„Am lucrat din greu la căsnicie”, i-a spus ea reverendului Richard T. McSorley, un preot iezuit care a povăţuit-o după asasinat. „Am depus un efort şi am reuşit, iar el chiar a ajuns să mă iubească şi să mă felicite pentru ce am făcut pentru el”. 1 O poveste asemănătoare i-a prezentat şi decoratorului Billy Baldwin când i-a vorbit despre starea căsniciei în momentul decesului soţului ei, în 1963: „Ne-a luat foarte mult timp să rezolvăm totul, dar am rezolvat şi eram pe cale să avem o viaţă adevărată. Urma să merg cu el în campanie”. 2

Cei doi erau căsătoriţi de şapte ani când Jack

Kennedy l-a învins pe adversarul său, republicanul Richard Nixon, în alegerile prezidenţiale din 1963. JFK îşi atinsese în sfârşit ţelul spre care năzuise aproape de când se însurase cu Jackie, care acum avea 31 de ani. La început, se căsătorise din raţiuni politice, lucru mărturisit tară jenă. Tânărul de viitor cu aspiraţii prezidenţiale avusese nevoie de o soţie, deşi doar ca să-i şteargă imaginea de playboy uşuratic. Însă, când a ales-o pe Jackie

Bouviers, a obţinut şi alte avantaje importante. Nu fusese doar o tânără atrăgătoare, ci şi o tânără care, graţie celei de a doua căsătorii, avantajoase, a mamei ei, promitea să transfere asupra lui Jack strălucirea vechiului Newport, Rhode Island, societate pe care Joe Kennedy Sr. O dorea cu ardoare pentru fiul său.

De la începutul căsniciei, Jackie se obişnuise ca bătrânul Kennedy şi fiii lui mai mari, Jack şi Bobby, să vorbească despre ea pe tonuri lipsite de orice afecţiune. Trebuise să înveţe să treacă prin viaţă cu un bărbat care era deseori absent, în mod frecvent bolnav şi veşnic infidel. Trebuise să trăiască printre oameni care, deşi nu vorbeau niciodată despre asta în faţa ei, ştiau de infidelitatea soţului şi care, deşi declarau că ţin la tânăra soţie, era de aşteptat să pună întotdeauna pe primul loc interesele lui Jack. Pe parcurs, ea, care fusese adusă să-şi ajute politic soţul, a trebuit să înfrunte realitatea că el şi consilierii lui începuseră să se întrebe dacă nu cumva ea îi putea face mai mult rău decât bine.

Astfel de întrebări despre utilitatea lui Jackie s-au pus adesea în perioada victoriei la limită a lui JFK din 1960; ba chiar s-au înteţit în perioada premergătoare instalării în funcţie a preşedintelui, când o controversă cu privire la planurile Primei Doamne pentru Casa Albă l-a făcut pe soţul ei să izbucnească furios.

„Niciunul dintre membrii cabinetului meu nu a avut

un interviu”, a luat-o Jack la rost pe Jackie pe 23 noiembrie 1960, când a sosit la Washington pentru a sărbători cu ea şi fiica lor Ziua Recunoştinţei. „Vrei să-mi spui ce dracu’ face Tish Baldrige?”

În săptămânile care trecuseră de la alegeri, Jack fusese la casa tatălui său din Palm Beach, pentru a se odihni şi pentru a-şi aduna guvernul. Jackie rămăsese în reşedinţa din N Street, aşteptând să nască prin cezariană la Georgetown University

Hospital pe 12 decembrie. Între timp, angajase o veche prietenă, Letitia Baldrige, care fusese colegă cu ea şi în Farmington, şi la Vassar, să-i fie secretară pentru evenimente sociale la Casa Albă.

Baldrige, o femeie de 1, 82 metri, cu nas roman, a început cu stângul căci, pe 22 noiembrie, răspunzând întrebărilor reporterilor, a adoptat un stil zeflemitor, fapt care i-a făcut pe jurnalişti să se întrebe dacă vorbea serios sau nu.3 A spus că doamna Kennedy intenţiona să facă din Casa Albă o expoziţie de cultură contemporană. A anunţat, clipind din ochi, că noua Primă Doamnă avea să însufleţească clădirea cu lucrări de artă actuală. A glumit că s-ar fi putut chiar ca Jackie să aleagă să atârne temporar anumite lucrări din secolul al XX-lea peste tablourile expuse. Remarcile lui Baldrige au creat pe moment o bună dispoziţie generală, însă jurnaliştii s-au grăbit să noteze. Tot în această stare de spirit, Baldrige s-a referit la nenumăratele membre ale cluburilor de pe cuprinsul Americii, care aveau curând să vrea să o cunoască pe şefa ei, cu formularea „acele hoarde vaste de femele”. Şi mai interesante pentru cei din presă au fost comentariile ei despre faptul că Marnie Eisenhower nu îşi invitase succesoarea să facă un tur prin Casa Albă înainte ca cel de al 34-lea preşedinte şi soţia lui să o părăsească. Nu atât ceea ce a spus proaspăta secretară despre doamna

Eisenhower a reţinut atenţia ziariştilor, cât tonul de uşoară batjocură pe care, cel puţin anumite urechi, l-au sesizat.

Ziarele de a doua zi, pe care Jackie le-a citit în avionul care o ducea de la Palm Beach la Washington, au relatat zgomotos incidentul. „Jack a înnebunit”, şi-a amintit mai târziu Jackie. „Erau primele titluri rele, senzaţionale”. 4 Pe de o parte, controversa era absurdă. Dată fiind importanţa temelor prezentate în campania prezidenţială, perspectiva ca o nouă Primă Doamnă să atârne în Casa Albă picturi moderne nu prea părea să fie îndreptăţită să îngrijoreze. Pe de altă parte, agitaţia cu privire la intenţiile lui Jackie reflecta neliniştea din unele cercuri vizavi de schimbarea culturală potenţial tectonică reprezentată de rezultatul alegerilor prezidenţiale din 1960. Din punct de vedere politic, cultural, filosofic, Dwight Eisenhower fusese cu adevărat americanul obişnuit, din inima ţării, înfăţişat în campania publicitară TV când a candidat la preşedinţie în 1952. Opt ani mai târziu, o mare parte din teama naţională legată de ce putea însemna pentru ţară alegerea lui Jack Kennedy părea să se manifeste în anxietatea privitoare la soţia lui.

Dornic să se facă plăcut alegătorilor şi în ciuda unei vieţi de lecturi şi studiu, JFK a considerat deseori că e util să facă pe neştiutorul în faţa consoartei lui presupus mai cultivată. Totuşi, într-un moment în care Kennedy era încă într-o poziţie delicată din cauza victoriei sale la diferenţă mică (democraţii au câştigat cu doar 118 574 voturi), presa negativă pe care Baldrige o atrăsese noii administraţii l-a înfuriat. Aluzia de dispreţ – pentru vulnerabilele tradiţii de la Casa Albă, pentru membrele cluburilor americane, pentru Mami Eisenhower – pe care mulţi ascultători o detectaseră în comentariile lipsite de respect ale lui Baldrige păreau să confirme indiciile precedente ale sentimentului de superioritate culturală al

doamnei Kennedy.

Supărarea lui Jack a stricat ceea ce ar fi trebuit să fie o reuniune fericită a familiei. Conform programului, el a plecat în Florida a doua zi. Avionul familiei care îl transporta pe preşedintele ales aproape că ajunsese în Palm Beach, când JFK – care era încredinţat că stresul vieţii politice fusese răspunzător de faptul că Jackie născuse un copil mort în 1956 – s-a pomenit chemat brusc înapoi la Washington în urma veştii că ea intrase prematur în travaliu. Născut prin cezariană la scurt timp după miezul nopţii, pe 25 noiembrie, John F. Kennedy Jr „care a cântărit la naştere 2, 800 kg, avea plămânii insuficient dezvoltaţi şi a trebuit să fie băgat în incubator. În cele aproape două săptămâni care au urmat, în timp ce Jackie şi copilul au rămas în spital, iar Jack şi-a mutat sediul de tranziţie la Washington pentru a fi aproape de fiul său, controversa Baldrige a continuat sub forma unor articole în presă care prezentau „punctul de vedere confuz" al tradiţionaliştilor din Washington privind agenda lui Jackie pentru Casa Albă, aşa cum fusese prezentată în prealabil de secretara ei.

Între timp, s-a dovedit că JFK nu a fost prima figură politică proeminentă pe care a supărat-o Baldrige. Într-un moment în care pe Eisenhower încă îl mai deranja dispreţul lui JFK vizavi de şefia lui, atenţia concentrată asupra faptului că Marnie Eisenhower nu a primit-o pe Jackie a produs multă amărăciune la Casa Albă. În urma presiunilor făcute imediat de doamna Eisenhower, Jackie a acceptat cu reţinere invitaţia întârziată, care menţiona şi că avea să-i fie pus la dispoziţie un scaun cu rotile, dacă avea nevoie. Această vizită a trebuit să fie înghesuită între externarea lui Jackie în dimineaţa zilei de vineri, 9 noiembrie, şi plecarea ei spre Palm Beach cu soţul şi copiii, la câteva ore după aceea.

La eveniment, promisul scaun cu rotile nu s-a materializat, ceea ce a însemnat că Jackie, încă slăbită şi cu mari dificultăţi la mers în urma operaţiei, a fost nevoită să facă pe jos turul clădirii. Asta, la care s-a adăugat şi faptul că în niciun moment nu a fost invitată de Marnie Eisenhower să stea jos, lucru pe care Jackie l-a considerat o răutate din partea acesteia, a secătuit-o de ultima fărâmă de putere într-un moment în care se simţea aproape sfârşită. Când în cele din urmă a ajuns în Palm Beach, a făcut „o criză de plâns" şi cea mai mare parte a următoarelor două săptămâni a petrecut-o în pat.

Pe 20 ianuarie 1961, ziua preluării funcţiei de către preşedinte, Jackie era tot bolnavă şi demoralizată. Când, în orele de după imensul succes al discursului inaugural al soţului ei, s-a trezit pentru prima dată în apartamentul familiei de la Casa Albă, unde se dusese să se odihnească, spasmele musculare i-au paralizat ambele picioare. Chemată de pe platforma de unde urmărea cu cel de al 35-lea preşedinte al Americii parada inaugurală, dr. Janet Travell i-a dat lui Jackie o pastilă de dexedrină, în speranţa că avea să o ajute să reziste de-a lungul rundei de petreceri aflate în program. Nu peste mult timp, avea să fie nevoie de medicamente mult mai puternice şi periculoase dacă trebuia ca Prima Doamnă să-şi îndeplinească îndatoririle oficiale.

Între timp, un aer de bună dispoziţie s-a aşternut peste Casa Albă, unde JFK se lăuda curând cu un procent de 72 la sută susţinere populară, cifră chiar mai mare decât cea de care se bucurase Eisenhower după o singură lună în funcţie.5 Discursul inaugural al lui Kennedy entuziasmase naţiunea cu retorica lui înflăcărată şi temele churchilliene. În maniera lui Churchill, Kennedy a adoptat ca punct de plecare felul în care introducerea armelor nucleare la sfârşitul celui de al Doilea Război Mondial

transformase lumea. „Căci omul ţine în mâinile lui muritoare puterea de a aboli toate formele de sărăcie umană şi toate formele de viaţă umană”. În diverse cuvântări de după război, Churchill postulase exact alternativă. La fel ca eroul său, Kennedy a îndemnat Estul şi Vestul „să pornească din nou în căutarea păcii, înainte ca puterile întunecate ale distrugerii dezlănţuite de ştiinţă să arunce întreaga omenire în autodistrugerea plănuită sau accidentală”. Tot la fel ca Churchill, noul preşedinte a susţinut că ar fi o gravă greşeală să ispiteşti cealaltă tabără cu slăbiciunea ta. „Căci abia când armele noastre vor fi mai presus de orice îndoială, vom putea fi siguri dincolo de orice îndoială că nu vor fi niciodată folosite”, a spus Kennedy.

Inspirându-se din discuţiile sale esenţiale cu David Ormsby-Gore despre politica de dejucare a planurilor Moscovei prin contacte şi acorduri („strategia de pace”, cum o botezase candidatul Kennedy), JFK a declarat: „Fie ca, pentru prima dată, ambele părţi să formuleze propuneri serioase şi precise pentru inspectarea şi controlul armelor”. Churchill eludase acel prim acord crucial foarte dorit cu sovieticii. Pentru Kennedy, era „începutul” la care se referise în timpul campaniei („Problema e să găsim un început”) şi la care s-a întors în mod repetat în discursul inaugural („Aşadar, să începem din nou”, „Dar să începem”). Triumful oratoric al lui Kennedy le-a sugerat multor ascultători, atât de acasă, cât şi de peste hotare, că într-adevăr putea fi omul care să anihileze umilirile (doborârea unui avion american U-2 de recunoaştere deasupra Uniunii Sovietice, fapt care s-a soldat cu întreruperea Conferinţei de pace de la Paris a celor patru mai puteri la care participase şi Eisenhower) care ruinaseră ultimele luni la putere ale lui Eisenhower şi scăzuseră încrederea alegătorilor în el.

Totuşi, euforia de după inaugurare nu a durat mult. Pe 20 aprilie 1961, Jackie a observat ceva ce, a reflectat ea mai târziu, mai văzuse o singură dată, în 1954, când după operaţia la spate făcută de mântuială soţul ei era atât de bolnav şi deprimat, în dimineaţa respectivă, în apartamentul lor de la Casa Albă, l-a văzut pe Jack luându-şi capul în mâini şi plângând. Anterior, el autorizase un plan CIA de răsturnare a dictatorului cubanez Fidel Castro, care îi fusese transmis de administraţia

Eisenhower. Acum, atacul, întreprins de o forţă a exilaţilor cubanezi antrenaţi de Statele Unite, se soldase cu un fiasco. Castro se lăuda că invazia sprijinită de Statele Unite fusese zădărnicită şi el capturase aproape 2000 de prizonieri. În acea zi, preşedintele Kennedy, care în ultimele săptămâni păruse foarte exuberant, avea înfăţişarea omului „zdrobit" 6 care tocmai suferise „un puternic şoc" 7. În câteva luni de la intrarea în funcţie amintise de nenumărate ori pierderea puterii şi a prestigiului în timpul administraţiei Eisenhower, iar acum el însuşi păstorea un dezastru care se dovedea a fi o incompetenţă americană fără precedent şi nedumerea multă lume. El care îl desfiinţase pe Eisenhower pentru eşecul de a fi abordat discuţiile la Conferinţa de pace de la Paris a celor patru mari puteri, din 1960, de pe o poziţie de forţă, acum trebuia să înceapă întrunirile la nivel înalt, programate anterior, cu Franţa şi Uniunea Sovietică, într-un moment în care prestigiul Americii, ca să nu mai vorbim de prestigiul personal al lui JFK, fusese grav atins, în urma invaziei eşuate, liderul Franţei, Charles de Gaulle, îl considera pe Kennedy „nepotrivit" 8, iar liderul Rusiei, Nikita Hruşciov, socotea că era „un tânăr moale, nu foarte hotărât" 9, care nu avea curajul să trimită forţe SUA după ce exilaţii cubanezi au dat greş. În State, când a discutat cu Kennedy despre acest fiasco, Eisenhower nu a pierdut

prilejul de a-şi umili în particular succesorul, înşiruind greşelile, atât de organizare, cât şi de execuţie, care au dus la înfrângere.

În ceea ce o priveşte pe Jackie, spectacolul eşecului public al lui Jack a fost aproape insuportabil. „Era distrusă”, şi-a amintit Betty Coxe Spalding, care a petrecut cu soţii Kennedy weekendul de după „dezastrul cubanez”, „şi era distrusă şi de faptul că el era atât de supărat” 10. Ca nu cumva depresia Primei Doamne să o împiedice să îl însoţească în Europa, unde protocolul cerea prezenţa ei, Jack i-a trimis curând un alt medic. Pe 12 mai, pe domeniul Wrightsman din Palm Beach, unde soţii Kennedy şi soţii Spalding erau oaspeţi, lui Jackie i s-a făcut prima injecţie11 de către Max Jacobson12, cunoscut de o armată de pacienţi celebri drept „Doctorul care te face să te simţi bine”. JFK, care îi fusese prezentat medicului din New York de Chuck Spalding, se bazase el însuşi în secret pe injecţiile de ridicare a moralului în perioada dezbaterilor prezidenţiale cu Richard Nixon, înainte de alegerile prezidenţiale şi plecarea în Franţa, Jackie a mai făcut câteva injecţii cu misteriosul elixir. Numite de entuziaşti „seva bucuriei” al lui Jacobson, injecţiile erau un preparat alcătuit din metamfetamină, steroizi, calciu, placentă de maimuţă şi alte ingrediente pe care doctorul refuza cu fermitate să le divulge.

„Nu sunt pentru senzaţii tari, sunt doar pentru oameni care au treabă”, bombănea Jacobson cu un puternic accent nemţesc care îl făcea să pară „o caricatură a lui Sigmund Freud”, cum spunea un admirator. Preşedintele, după ce a avut din nou probleme cu spatele în urma participării la o ceremonie de plantare a copacilor în Ottawa, a cerut din nou să fie tratat de Jacobson, deşi anterior întrerupsese injecţiile pentru că, i-a spus el lui Chuck Spalding, nu-i plăcea senzaţia de pierdere a

controlului pe care i-o dădeau.13 în plus, deşi alţi pacienţi demonstrau rezultate complet diferite, JFK era convins că injecţiile afectau performanţa sexuală. Hotărât să nu ţină cont de recomandarea dr. Travell de a folosi cârjele când se întâlnea cu de Gaulle şi Hruşciov la Paris şi Viena, Kennedy a aranjat ca Jacobson să îi însoţească discret pe el şi Prima Doamnă în Europa. Pe 30 mai, înainte de decolarea din New York, neîngrijitul doctor, care în mod obişnuit trăsnea a ţigări şi medicamente şi ale cărui unghii erau pline de pete negre de la chimicale, le-a făcut injecţii ambilor soţi Kennedy în camera prezidenţială din Air Force One.

În timpul vizitei lor în Franţa, Jacobson le dădea doza de energie necesară înainte de apariţiile oficiale, iar după aceea le reducea ritmul, ca să poată dormi liniştiţi noaptea.14 Cocktailul lui de droguri i-a permis preşedintelui Kennedy să-şi îndeplinească îndatoririle în ciuda spatelui cu probleme, precum şi Primei Doamne care altfel, aproape sigur, ar fi dat înapoi. Totuşi, curând a devenit evident că în joc erau alţi factori care au făcut-o pe Jackie „vedeta spectacolului” 15, cum s-au exprimat chiar consultanţii politici care anterior se îndoiseră de darul ei de a atrage.

Imediat, coloana de maşini care îi transporta pe soţii Kennedy şi gazdele lor, preşedintele şi doamna de Gaulle, de la Aeroportul Orly a fost întâmpinată cu ovaţii „Vive Jacqueline!” pe traseul de 10 mile. Nimic din ce făcuse Jackie până atunci în călătorie nu înflăcărase mulţimile atât de tare ca un interviu dat de ea, înregistrat anterior la Washington şi transmis de televiziunea franceză în seara precedentă. Vorbind într-o franceză foarte simpatică, Jackie se prezentase fermecător ca fiind o fiică a Franţei. Transmisia a produs senzaţie, iar de Gaulle, care avea 70 de ani şi stătea lângă JFK într-o limuzină deschisă, a pus

pe seama fascinaţiei exercitate de doamna Kennedy asupra publicului francez numărul mare de oameni – un milion – ieşiţi să-i întâmpine. La rândul lui, JFK a spus în glumă, printr-un translator, că ar fi trebuit să fie gelos. De fapt, era încântat – până la un punct, oricum – de efectul pe care părea să-l aibă Jackie, nu doar asupra mulţimilor, ci şi asupra lui de Gaulle. Un ziar francez a satirizat comportamentul acestuia din urmă într-o caricatură care îl înfăţişa pe recunoscutul puritan de Gaulle dormind într-un pat cu baldachin şi visând-o pe doamna Kennedy, a cărei imagine plutea deasupra. Sub plapumă, banala soţie a liderului francez, Yvonne, se uita urât la Jackie şi exclama revoltată: „Charles!” în ziua sosirii soţilor Kennedy, la un prânz la Palatul Élysée, Jackie, aşezată lângă de Gaulle, l-a fermecat cu franceza pe care o vorbea şi cu tot ce ştia despre ţara lui. Femeia care în 1945, în Newport, nu îndrăznise să divulge cunoştinţele despre astfel de probleme îi vorbea acum fără rezerve despre ele eroului tinereţii ei. „Doamna Kennedy ştie despre istoria Franţei mai multe decât majoritatea franţuzoaicelor”, i-a spus imediat de Gaulle lui JFK. Când discuţiile cu cel mai irascibil aliat al Americii mergeau bine, Kennedy le spunea ajutoarelor sale (poate nu fără o urmă de ironie) că el şi de Gaulle se înţelegeau bine – „probabil fiindcă am o soţie atât de fermecătoare”.

Cea mai mare parte din cele două vagoane cu bagaje pe care soţii Kennedy le-au adus cu ei la Paris o reprezenta garderoba lui Jackie, compusă în mare parte din ţinute create pentru ea de designerul american Oleg Cassini. Totuşi, la dineul Kennedy de Gaulle din ziua a doua a vizitei de stat, ea a renunţat la regula inspirată de Alsop „fabricat în America” şi a apărut la Palatul Versailles într-o rochie de seară din satin alb brodată şi cu mărgele şi o mantie asortată, creaţii ale croitorului francez de lux

Hubert de Givenchy. Titlurile de a doua zi vesteau triumful lui Jackie: „Parisul are o regină” şi „Apoteoză la Versailles”. Adresându-se jurnaliştilor la o conferinţă de presă de rămas-bun, JFK a dat dovadă că are simţul umorului, lucru pe care admiratorii îl găsiseră mult timp irezistibil. „Nu cred că este cu totul nepotrivit să mă prezint acestui auditoriu”, a declarat sec liderul Americii. „Sunt bărbatul care a însoţit-o pe Jacqueline Kennedy la Paris şi mi-a făcut plăcere”. Totuşi, după unele păreri de după aceea, Kennedy era ambivalent, ba chiar supărat de imensa atenţie de care se bucurase Jackie. Se pare, însă, că era destul de pragmatic ca să aprecieze avantajul pe care îl prezenta pentru el succesul ei.

La Viena, Jackie a inspirat alte titluri şi hiperbole. „Prima Doamnă îl cucereşte şi pe Hruşciov”, a trâmbiţat *New York Times*. „Cuceritul Hruşciov este escorta fericită a lui Jackie”, nu s-a lăsat mai prejos *The New Herald Tribune*. În ceea ce pare să fi fost o izbucnire de dorinţă mimetică, mulţimile din stradă erau aproape la fel de dornice să o vadă pe Jackie cum fuseseră francezii, deşi ea nu se declarase niciodată o fiică a Austriei. Cu un anumit prilej, când maşina preşedintelui s-a apropiat de ambasada sovietică, mulţimea care aştepta a strigat-o pe Jackie şi a fost dezamăgită descoperind că JFK şi secretarul de stat Dean Rusk veniseră fără ea. „Rusk”, a glumit preşedintele, „eşti un înlocuitor teribil al lui Jackie!”

Şi la Londra Prima Doamnă a exercitat o fascinaţie universală când soţii Kennedy au sosit cu pretextul participării la botezul copilului surorii lui Jackie, Lee (acum soţia prinţului polonez Stanislas Radziwill), dar în realitate ca JFK să stea de vorbă cu prim-ministrul Harold Macmillan despre ce îi spuseseră de Gaulle şi Hruşciov. „În pub-uri” scria *New York Times*, „se vorbeşte mai mult despre «Jackie»… decât despre soţul ei şi politica

internaţională”. Joe Alsop i-a întâlnit pe soţii Kennedy la petrecerea de botez de la reşedinţa Radziwill şi, deşi Alsop avusese o mare contribuţie la pregătirea lui Jackie pentru viaţa publică, cel care a atras în mod deosebit atenţia jurnalistului a fost un preşedinte Kennedy „vizibil tulburat” şi „ciudat de preocupat”. Într-o conversaţie privată avută cu Alsop, JFK a făcut aluzie la ameninţarea, deocamdată necunoscută lumii, pe care o proferase Hruşciov la Viena. Hotărâtă să nu se mai confrunte cu o Germanie unită, şi mai ales cu o Germanie unită anticomunistă, Moscova ameninţa să taie accesul occidentalilor la Berlin, chiar dacă asta însemna declanşarea unui nou război mondial. Kennedy îşi făcea griji că propria lipsă de fermitate la Viena întărise părerea lui Hruşciov, exprimată în urma eşecului cubanez, că novicele lider al Americii avea să accepte aproape orice pentru a evita o confruntare nucleară. În particular, Jackie şi-a văzut soţul căzând într-o „stare de tristeţe” despre care el a refuzat să vorbească, dar care pe ea a făcut-o în mai multe rânduri să simtă ce mai târziu a descris drept „un mic şoc de spaimă” că nici chiar Jack nu avea să poată să facă asta să se sfârşească bine.

În acelaşi timp, ea s-a întors în Statele Unite cu o nouă încredere în sine şi o nouă putere. Încredere în sine, datorită total neaşteptatei primiri care i se făcuse în străinătate. Putere, deoarece călătoria o transformase într-o figură cu magnetism internaţional. În lunile care au urmat, şi-a folosit faima pentru a ajuta preşedinţia hărţuită a soţului ei. Ea, care atrăsese prima remarcă negativă în presă la adresa administraţiei, s-a reinventat drept unul dintre cele mai mari beneficii în relaţiile ei publice. A prezidat dineuri oficiale excelente şi a găzduit evenimente de artă remarcabile. Nu cu foarte mult timp în urmă, candidatul Kennedy se întrebase cu glas tare dacă n-ar fi

fost mai bine să o infiltreze subliminal în spoturi de televiziune rapide. Acum era protagonista unui program de mare succes transmis de toate cele trei reţele, „Un tur al Casei Albe cu doamna John F. Kennedy", care scotea la iveală munca pe care o depusese în colaborare cu decoratorul francez Stephane Boudin. Departe de iconoclasta care mulţi se temuseră că o să fie, Jackie s-a dovedit o campioană a restaurării şi conservării istoriei. Departe de a şoca naţiunea cu gusturile ei prea ciudate şi fanteziste, i-a încântat pe telespectatori cu rolul pe care fusese educată la

Farmington să-l joace: soţia cultivată care îşi foloseşte cunoştinţele însuşite cu osteneală şi graţiile în slujba soţului ei.

În cazul de faţă, cel puţin, soţul i-a întors favoarea continuând să o înşele cu alte femei, deseori distrându-se cu ele (lui JFK îi plăcea amorul în trei) chiar în patul lui Jackie din apartamentul familiei de la Casa Albă, în timp ce ea era la Glen Ora, casa de la ţară închiriată de soţii Kennedy în Virginia. Ba chiar a început o aventură cu o absolventă recentă a şcolii domnişoarei Porter, Mimi Beardsley, pe care o cunoscuse când adolescenta venise la Casa Albă pentru a-i lua un interviu Letitiei Baldrige pentru ziarul şcolii. „Nu că a înşelat-o era grav, ci că toată lumea ştia şi pe urmă ea trebuia să apară alături de el" 16, a spus Larry Newman, unul dintre agenţii Serviciului Secret însărcinaţi cu paza lui Jackie. Preşedintele nici nu şi-a limitat neapărat indiscreţiile sexuale la perioadele în care soţia lui era plecată. Pe lângă dineurile pentru şefii de stat, Jackie a organizat un număr de dineuri urmate de dans pe care, după spusele asistentului special Arthur Schlesinger Jr., le-a conceput „ca un mijloc de a aduce mai multă veselie în viaţa soţului ei. După trecerea câtorva luni de tensiune şi muncă, considera că venise timpul pentru

încă o serată dansantă… Preşedintele părea refăcut după participarea la ele şi a doua zi mergea cu un pas mai sprinţar” 17. Bineînţeles că mergea. Pe 9 februarie 1962, la o astfel de gală la care participau prietenii soţilor Kennedy, membrii cabinetului, diplomaţi străini şi alte personalităţi din Washington, Jackie a dansat twist cu ministrul apărării Robert McNamara, în una dintre sălile aglomerate, în timp ce JFK s-a bucurat de o întâlnire amoroasă cu una dintre numeroasele sale amante, Mary Meyer, în sala de clasă de la etaj a fiicei sale.18

Contrastul dintre rafinament şi viaţa de plăceri care se număra printre caracteristicile frapante ale acestei administraţii a început să se scurgă în public odată cu suprapunerea a doua evenimente mult promovate, dar altfel clar diferite, din mai 1962. Primul, desfăşurat la Casa Albă în ziua de 11, a fost dineul dat de soţii Kennedy în onoarea ministrului culturii din Franţa, Andre Malraux, care fusese amabil cu Jackie în timpul vizitei de stat la Paris. Jackie lucrase mult la lista invitaţilor care, la sugestia ambasadorului Franţei la Washington, Hervé Alphand, includea câţiva dintre cei mai preţuiţi artişti ai America. Au fost prezenţi, printre alţii, dramaturgul Tennessee Williams, criticul Edmund Wilson, romancierul Saul Bellow, regizorul Elia Kazan, pictorul Mark Rothko, dansatorul şi coregraful George Balanchine şi dirijorul Leonard Bernstein. Seara a culminat cu eforturile de multe luni ale Primei Doamne de a statornici „Kennedy Washington”, cum îi plăcea mentorului ei Alsop s-o numească, drept capitala mondială a rafinamentului şi culturii.

Poate mai puţin edificator, dar la fel de caracteristic, în felul lui, anilor Kennedy a fost un eveniment organizat de democraţi în vederea strângerii de fonduri, sub forma unui tribut adus lui JFK la împlinirea vârstei de 45 de ani,

care s-a ţinut o săptămână mai târziu la New York. În locul lui Jackie, care a hotărât să nu participe, vedeta evenimentului a fost Marilyn Monroe. Actriţa a cântat „Happy Birthday” într-un fel pe care vechea adversară a lui Jackie, Dorothy Kilgallen, l-a descris cititorilor ziarului sub forma: „a făcut dragoste cu preşedintele sub ochii a 40 de milioane de americani” care se uitau la televizor. De fapt, Marilyn fusese una dintre partenerele de sex ale lui Kennedy şi decizia lui arogantă de a o lăsa să apară pe acea scenă publică părea să-i provoace pe jurnalişti să-i investigheze amorurile cum nu o mai făcuseră. Dându-şi seama de răul pe care şi-l făcea, a trimis vorbă la diverşi oameni din presă că afirmaţiile că se culcase cu Marilyn nu erau adevărate. Totuşi, actriţa a împărţit patul cu el chiar în acea noapte la Carlyle Hotel din New York şi a continuat cu o serie de telefoane frenetice la Casa Albă în speranţa că avea să fie invitată să-l viziteze în Washington. „El o plăcea, dar ea îl plăcea pe el *mult*” *19*, şi-a amintit George Smathers. Iar la Kennedy, desigur, acel „mai mult” prezenta întotdeauna o problemă. După ce se transformase într-una din nenumăratele femei care „nu vor să mă lase în pace”, Marilyn a devenit persona non grata. Hotărât să o împiedice să mai telefoneze, preşedintele l-a trimis la Los Angeles pe Bill Thompson, unul dintre codoşii lui, să o controleze. Între timp, Kennedy a refuzat telefoanele ei. În cele din urmă, „ea a renunţat să-l mai bată la cap, fiindcă el a refuzat să-i mai vorbească” 20, a spus senatorul Smathers.

Dar speculaţiile din anumite cercuri referitoare la promiscuitatea preşedintelui n-au încetat. În trecut, atât JFK, cât şi tatăl lui respinseseră ipotezele că infidelitatea lui îi putea dăuna din punct de vedere politic. În ciuda zvonurilor despre stabilitatea căsătoriei lui care apăruseră după naşterea copilului mort în 1954, precum şi despre

alte aspecte, nimic concret nu apăruse încă în presă. Acum, imaginea iconică a lui Marilyn Monroe cântându-i lui JFK venea să confirme ceea ce auziseră sau îşi imaginaseră oamenii. Sugestive pentru senzaţia prevestitoare de rău care a domnit în Washington în lunile următoare au fost remarcile ambasadorului francez privitoare la Kennedy, încredinţate jurnalului său la acea vreme: „Iubeşte prea mult plăcerea şi femeile. Dorinţele lui sunt greu de satisfăcut fără să te facă să te temi de un scandal şi folosirea lui de către adversarii săi politici. Asta se poate întâmpla pentru că el nu îşi ia suficiente măsuri de precauţie în această societate puritană”. 21 în aceeaşi notă, în rândul susţinătorilor lui Kennedy exista neliniştea crescând că republicanii aveau să facă din destrăbălarea lui JFK un subiect de dezbatere în campania prezidenţială din 1964.

Totuşi, în loc să-i ceară preşedintelui să se abţină, consultanţii lui se uitau cu îngrijorare la Jackie. După multe distracţii şi călătorii în străinătate în calitatea ei de Primă Doamnă (inclusiv două călătorii în America Latină cu preşedintele, precum şi o misiune solo în India şi Pakistan), Jackie se gândea să petreacă în Italia câteva săptămâni cu Caroline. În climatul actual, experţii politici ai lui JFK se temeau că o astfel de călătorie, făcută fără alt motiv decât plăcerea personală a lui Jackie, avea să fie interpretată ca o dovadă de probleme în căsnicie. Casa Albă a căutat să abată orice percepţie de acest fel anunţând că sejurul ei în Italia fusese programat într-o perioadă în care JFK, plecat să ţină discursuri în diferite părţi ale ţării, nu avea să poată petrece weekendurile cu ea la Cape Cod. Implicaţia era că Prima Doamnă spera să îşi aline singurătatea peste hotare.

În acord cu instrucţiunile Casei Albe ca şederea ei în Ravello să fie „discretă” 22, Jackie a spus clar personalului

restrâns care o însoţea în cocheta staţiune italiană că trebuiau păstrate cu religiozitate toate regulile de bună-cuviinţă. „Era foarte preocupată de cine era ea şi cum se purta şi cum se comportau oamenii din jurul ei”, a povestit Mary Taylor, pe care ambasada SUA la Roma o desemnase ca asistentă a Primei Doamne în timpul şederii ei în Italia. „Voia ca toată lumea să se comporte manierat”. 23 Totuşi, în ciuda eforturilor lui Jackie, în scurtă vreme a devenit evident că neliniştea consilierilor nu fusese deloc neîntemeiată. După ce Prima Doamnă, soţii Radziwill şi prietenii au fost invitaţi pe iahtul de curse cu două catarge al soţilor Gianni şi Marella Agnelli, în presă au apărut fotografii în care părea că Jackie fusese singură pe iaht cu Agnelli, numai cu un chitarist care le cânta serenade. În realitate, soţia lui Agnelli, precum şi diverşi invitaţi, ca să nu mai spunem de agenţii Serviciului Secret care asigurau paza lui Jackie, fuseseră tot timpul acolo, însă fotografiile încadrate cu atenţie sugerau lumii că Jackie şi gazda ei aveau o aventură amoroasă. Dimpotrivă, croaziera nu fusese decât „o excursie propriu-zisă”, a atestat agentul Serviciului Secret Larry Newman. „Au fost doar nişte oameni frumoşi care s-au distrat”. 24 Când îl păzea pe preşedintele Kennedy, Newman fusese prezent în numeroase ocazii când JFK se distra cu alte femei. Agentul a constatat că în privinţa lui Jackie era o cu totul altă poveste: „N-am văzut niciodată din partea ei vreun gest sau vreo dorinţă necuviincioasă faţă de alt bărbat”. 25 După părerea lui, n-a fost nici înclinată să încerce să-i facă în ciudă soţului ei infidel făcându-şi de cap cu Agnelli în Italia, după cum au spus mai târziu unii că ar fi făcut. „Era mai presupus de toate asta”, a declarat Newman. „Nu era genul ăsta”.

Nici JFK, nici echipa lui nu credeau că Jackie chiar îşi făcea de cap cu Agnelli. Totuşi, îi îngrijorau potenţialele

consecinţe politice ale fotografiilor. Nici presa nu credea neapărat ceva din toate astea. Pe lângă faptul că puneau pe tapet ideea că nu totul mergea bine în căsnicia soţilor Kennedy, imaginile făceau apel la sentimentul popular că, deşi era de acceptat ca Prima Doamnă să-şi pună gusturile fine şi graţiile în slujba soţului ei, alta era să joace pe cont propriu, oricât de nevinovat, printre superbogaţii lumii. La un moment dat în timpul furtunii media rezultate, în mod ironic, JFK a fost invitat la reşedinţa din Santa Monica a cumnatului său, actorul

Peter Lawford, unde, cum le era obiceiul, preşedintele şi Dave Powers s-au distrat cu diverse femei aduse de gazda lor. Între timp, Jackie era cea pe care un grup cunoscut ca „Cetăţenii îngrijoraţi din America" ameninţa să o picheteze când s-a întors la Casa Albă. „N-ai fi servit mai bine naţiunea şi pe preşedinte rămânând acasă alături de el?" au întrebat-o criticii ei într-o scrisoare deschisă. „Ţi-am făcut marea cinste de a fi Prima Doamnă a ţării noastre. îţi cerem doar să nu profanezi demnitatea acestui titlu". 26

Jackie a venit acasă pe 31 august, la un soţ preocupat cu adevărat de o serie de fotografii făcute pe ascuns, însă nu cele despre care auzise ea. Şi, oricât ar fi dorit preşedintele Kennedy să fie altfel, realitatea pe care o dezvăluiau aceste noi fotografii nu putea fi pusă la îndoială, sau negată. Întâmplător, cu câteva ore înainte de întoarcerea lui Jackie, JFK primise dovezi solide sub formă de fotografii puse la dispoziţie de serviciile de informaţii, care arătau că sovieticii construiau baze de rachete în Cuba. Cu trei luni înainte, când Kennedy se zbânţuia cu Marilyn Monroe în New York, Kremlinul lansa în mod discret un plan de a-l forţa pe JFK să accepte concesii majore în Germania. În ziua aceea, Hruşciov vorbise cu

ministrul de externe sovietic Andrei Gromîko[21] şi alţii despre ideea sa de a instala rachete în Cuba. Hruşciov avea de gând ca, de îndată ce rachetele erau instalate, să vină la New York, probabil în ultima parte a lui noiembrie, ca să-i ceară lui Kennedy să accepte retragerea trupelor occidentale din Berlin, precum şi să renunţe la orice idee de unificare a Germaniei. Bazându-se pe slaba performanţă a lui Kennedy la Viena, unde liderul american fusese „desfiinţat" de omologul său sovietic, Hruşciov a calculat că, decât să rişte un război nimicitor, Kennedy avea să cedeze repede. La sfârşitul lui august, JFK nu ştia încă nimic din toate astea, doar că bazele de rachete se construiau şi că avea să trebuiască în scurt timp să ia o decizie cu privire la cum să reacţioneze la informaţia primită, dacă reacţiona.

Mai târziu, Jackie avea să vorbească despre criza din toamnă, când un singur calcul greşit, fie la Washington, fie la Moscova, ameninţa să trimită în aer rachetele nucleare, ca fiind perioada din întreaga ei căsnicie în care fusese cel mai aproape de soţul ei. „Te rog să nu mă trimiţi nicăieri", l-a implorat ea. „Dacă se întâmplă ceva, o să rămânem toţi aici cu tine. Chiar dacă nu e loc în adăpostul din Casa Albă, vreau doar să fiu cu tine, şi vreau să mor cu tine şi copiii la fel – decât să trăim fără tine". În cele din urmă, printr-o combinaţie de negocieri abile, coordonare inteligentă şi veritabil curaj, JFK a reuşit să rezolve ceea ce a ajuns să fie cunoscută drept criza rachetelor cubaneze. La sfârşit, Hruşciov a fost cel care a bătut în retragere, când a consimţit să îndepărteze rachetele din Cuba.

La Washington a urmat o perioadă ciudată în care, în

21 Andrei Gromîko (1909-1989), fost ministru de externe în perioada 1957-1985 şi preşedinte al Prezidiului Sovietului Suprem între anii 1985-1988 (n. coord.).

mijlocul corului răsunător de laude pentru victoria strategică a preşedintelui asupra lui Hruşciov, au existat pentru prima dată şi mari disensiuni între anumiţi membri ai cercului intim al lui JFK cu privire la orgiile, amantele, prostituatele, codoşii şi drogurile care caracterizau viaţa lui privată. „Transformaseră locul acela într-un bordel, nu-i aşa?” 27 a spus Betty Coxe Spalding despre atmosfera de depravare pe care preşedintele Kennedy, Dave Powers şi grupul lor o instalaseră la Casa Albă. Spalding era una dintre cei care în cele din urmă au hotărât că nu mai puteau încuviinţa desfrânarea lui Jack. „Nu eram de acord cu comportamentul lui”, şi-a amintit ea. „Era dezgustător”. Şi Sissie Ormsby-Gore, care îl cunoştea pe Jack de dinainte de război, când făceau parte din acelaşi cerc elitist din Londra, a făcut cunoscut că era „dezgustată” de faptul că o înşela pe Jackie, de care Sissie se apropiase în timpul în care David lucra în Washington. Sissie era una dintre puţinele persoane cărora, nu mult după criza rachetelor, Jackie le-a destăinuit că era însărcinată. Sarcinile lui Jackie au fost mereu problematice, iar acum, ca şi înainte, a fost de la început îngrijorată că s-ar fi putut ca pruncul să nu supravieţuiască. De aceea, Prima Doamnă s-a retras discret din activitatea publică în care intrase când soţul ei avusese nevoie de ajutorul său.

Totuşi, cu toate măsurile de precauţie luate de Jackie, copilul s-a născut prematur, cu aceeaşi insuficienţă pulmonară cu care se născuse şi John Jr., doar că în cazul de faţă situaţia era mult mai gravă. La spitalul de copii din Boston, la care fusese mutat Patrick Bouvier Kennedy, nou-născutul de 1, 97 kg, în speranţa de a-i ţine plămânii deschişi, specialiştii s-au gândit să încerce o cameră de compresie, folosită în mod tipic în operaţiile pe cord deschis. În noaptea aceea, JFK a insistat să doarmă în spital, unde copilul făcea eforturi vizibile să respire.

îmbrăcat cu halat alb şi bonetă, preşedintele a mângâiat ore întregi degeţelele lui Patrick. Pe 9 august 1963, puţin după patru dimineaţa, copilul a murit. JFK s-a dus direct la Jackie, la Otis Air Force Base Hospital, unde, cum a descris ea mai târziu scena, a îngenuncheat lângă patul ei şi a plâns în hohote. După aceea, Jackie i-a spus lui Betty Spalding că „niciodată n-am văzut aşa ceva la el” 28. Cu şapte ani în urmă, el reacţionase cu indiferenţă la naşterea copilului mort. De data asta, reacţia lui a fost total diferită, iar Jackie, după propria relatare, a fost „înmărmurită” şi a sperat că nenorocirea îl va schimba ca persoană.

Totodată, moartea copilului a făcut-o pe Jackie să cadă într-o depresie adâncă, vestea căreia a determinat o invitaţie, transmisă de sora ei Lee, într-o croazieră pe Marea Egee, cu iahtul lui Aristotel Onassis. Vacanţele precedente pe iahturi în Europa fuseseră o mare problemă pentru această familie în cel puţin două împrejurări, preşedintelui neplăcându-i iniţial ideea unei noi călătorii. În primul rând, trecutul de hărţuială legală a lui Onassis cu Comisia Maritimă a Statelor Unite şi Departamentul de Justiţie făcea ca acceptarea ospitalităţii magnatului să fie necuviincioasă. În sens mai amplu, afacerile lui cu guvernul Statelor Unite prin Victory Carrier, o companie armatorială cu sediul la New York, la care el deţinea un pachet mare de acţiuni prezentau probleme de conflict de interese. Pentru a agrava situaţia, în presă existau speculaţii că Onassis avea o legătură amoroasă cu sora lui Jackie. Editorialistul Drew Pearson a mers până-ntr-acolo încât a sugerat că Onassis uneltea să devină cumnatul preşedintelui american, cu toate avantajele pe care avea să le asigure statutul familial.

Totuşi, Jackie voia să meargă şi, în cele din urmă, JFK a cedat, deoarece, cum a spus el, croaziera „avea să-i facă bine” 29. Jackie a susţinut că nu se punea problema să

accepte propunerea gazdei sale ca, pentru a abate o parte din criticile potenţiale, el să lipsească de pe iaht pe durata şederii ei. Aşa că, ţinând seamă de fotografiile false publicate la vremea croazierei cu soţii Agnellis, la dorinţa soţiei, JFK l-a ales pe Franklin Roosevelt Jr., ministrul adjunct al comerţului, s-o însoţească pe *Christina*, în locul unei dame de companie. Nici prezenţa dinainte anunţată a lui Roosevelt şi nici cea a soţilor Radziwill nu a liniştit acele persoane din administraţie, procurorul general Robert Kennedy nefiind ultimul dintre ele, care considerau croaziera un coşmar etic şi electoral. În aceeaşi idee, ambasadorul SUA în Grecia, Henry Labouisse, l-a îndemnat pe preşedinte să nu o lase pe Jackie să se apropie de iahtul lui Onassis – nu fiindcă prezenţa ei pe *Christina* ar fi fost nepotrivită în sine, ci fiindcă avea să lase „o impresie proastă” 30.

Totuşi, astfel de critici au fost nimic în comparaţie cu furtuna care s-a dezlănţuit de îndată ce călătoria lui Jackie a fost anunţată publicului. Scrisori de protest au bombardat Casa Albă. Unele dintre ele erau opera obişnuiţilor ciudaţi, dar multe exprimau sincerele sentimente de trădare trăite de cetăţenii obişnuiţi care plânseseră moartea micului Patrick şi se simţeau cumva sfidaţi de vacanţa lui Jackie pe vasul playboy-ului. Dacă ea se simţea destul de bine să meargă în Europa, de ce nu îşi relua pur şi simplu îndatoririle de Primă Doamnă? De ce să nu fie soţie bună şi să rămână acasă pentru a-şi ajuta şi îngriji soţul ocupat? Substratul neliniştitor al multora dintre scrisori era întrebarea dacă oamenii din pătura ei socială reacţionau altfel la tragediile vieţii decât toţi ceilalţi. Corul nemulţumiţilor s-a intensificat când Jackie a apărut în Grecia, unde rapoartele despre zaiafeturile de pe *Christina* care ţineau toată noaptea, la care participau Prima Doamnă şi alţi vreo 10 invitaţi, au atras proteste

vehemente din partea publicului şi presei americane. De asemenea, croaziera lui Jackie i-a făcut probleme lui JFK în Congres, unde republicanii au numit excursia „indecentă" şi au întrebat de ce ea n-a ales să vadă mai multe din propria ţară, în loc să umble haihui prin Europa.

Privind retrospectiv episodul în lumina a ceea ce avea să se întâmple curând, Jackie şi-a regretat şederea prelungită în Europa, precum şi unele dintre purtările ei de după 17 octombrie 1963, când s-a întors în Statele Unite. „Eram deprimată după moartea copilului meu şi toamna trecută am stat departe mai mult decât era cazul", i-a spus ea părintelui McSorley. „Iar apoi, când m-am întors, el [JFK] a încercat să mă scoată din durerea mea şi poate că am fost cam tăioasă, dar aş fi putut să-i fac viaţa mult mai fericită, mai ales în ultimele săptămâni. Aş fi putut să încerc să trec peste depresie". Aşa, cel puţin, şi-a amintit ea în 1964, când era consiliată că era timpul să „treacă peste" moartea soţului. În mod interesant, sentimente de vinovăţie de origine foarte diferită existau deja când s-a întors în Statele Unite pe 17 octombrie 1963, la 10 zile după ce JFK semnase documentele de ratificare a Tratatului de interzicere a testelor nucleare limitate, pe care, consultându-se îndeaproape cu Harold Macmillan, îl impusese în cele din urmă sovieticilor – „începutul" despre care JFK vorbise des în campania prezidenţială, precum şi în discursul său inaugural. Aşa că, spre deosebire de eroul său Churchill, care trebuise să demisioneze înainte de a apuca să realizeze marele ţel, Kennedy reuşise să încheie primul acord preţios de după război cu sovieticii.

În ceea ce o privea, Jackie era neplăcut conştientă de problemele pe care i le pricinuise soţului şederea ei pe *Christina*; el era conştient că apela la „sentimentele ei de vinovăţie" când i-a cerut ca, împreună cu vicepreşedintele şi doamna Lyndon Johnson, să-l însoţească într-o apropiată

călătorie politică în Texas. Acceptul lui Jackie, dat fără ezitare, a luat forma unui „gest de căinţă” 31 din partea unei soţii care, după propria relatare, fusese mereu partenerul din căsnicie care făcea primul pas spre împăcare.

Jackie nu-l mai însoţise niciodată pe preşedinte într-o călătorie politică internă. Pur şi simplu, nici nu-i plăcea, nici nu era încrezătoare în sine pentru o astfel de călătorie. Putea ea acum să o ducă la bun sfârşit, mai ales că tocmai atrăsese o furtună de critici din partea publicului? Consultanţii politici ai lui Kennedy vedeau Texasul ca o cursă electorală de probă pentru campania prezidenţială. În ciuda a tot ce realizase până atunci ca Primă Doamnă, în tabăra Kennedy exista mult scepticism privitor la ce impresie avea să facă ea acolo.

Pe 21 noiembrie 1963, abia ieşise Jackie din Air Force One în San Antonio, Texas, când acel scepticism s-a evaporat. îmbrăcată nu ca turista bogată care stârnise recentele controverse, ci ca soţia conservatoare, deşi tânără şi drăguţă, a unui înstărit om de afaceri american, Jackie s-a făcut îndrăgită de mulţime cu ceea ce lady Bird Johnson a descris pe un ton aprobator „un zâmbet mare, şovăielnic” 32. Acea şovăire părea să semnaleze că Jackie accepta cu modestie că, indiferent de fostele ei triumfuri de la Paris, Viena, Londra şi din alte părţi, astăzi poporul Texasului trebuia să se hotărască în privinţa ei. Pe durata întregii deplasări, a jucat strategic, ascultătoare, rolul soţiei bune, obişnuite, veşnic iubitoare şi respectuoasă cu soţul ei. După aceea, secretarul de presă al Primei Doamne a spus: „Cred că a vrut să-l însoţească pe John Kennedy în Texas în calitate de femeie”. 33 în mod ironic, tocmai hotărârea de a rămâne în fundal a făcut-o repede pe Jackie „aproape punctul central al călătoriei” 34, cum scria un comentator de presă. În noaptea aceea, în apartamentul

lor de la Texas Hotel din Fort Worth, preşedintele i-a spus: „Ai fost grozavă azi”. 35 Dimineaţa următoare, a spus cu umor auditoriului adunat în sala de bal a hotelului: „Acum doi ani, m-am prezentat în Paris spunând că sunt bărbatul care o însoţeşte pe doamna Kennedy la Paris. Azi, când călătorim prin Texas, am aceeaşi senzaţie”. După aceea, în apartamentul prezidenţial, înainte de plecarea la Dallas, Kennedy a întrebat-o dacă vrea să îl însoţească într-o călătorie de campanie în California peste două săptămâni.

„Iar apoi, tocmai când totul se rezolvase între noi, mi s-a tras preşul de sub picioare fără să am vreo putere să fac ceva” 36, şi-a amintit Jackie în discuţia cu părintele McSorley.

Bineînţeles că atunci când a spus asta, evenimentele oribile şi neaşteptate o transformaseră în mod inevitabil şi ireversibil într-o persoană diferită de cea care fusese când soţul ei i-a făcut propunerea cu California. Totuşi, ce anume credea ea, sau cel puţin voia ca preotul să creadă, că „se rezolvase” în acea ultimă zi a vieţii lui JFK? Cu siguranţă, indiferent de ce a sperat Jackie cândva, pierderea unui copil nu îl schimbase mai mult decât căsnicia. În ambele cazuri, se întorsese repede la obiceiurile sexuale din trecut. Dacă asasinatul n-ar fi avut loc, Jackie ar fi trebuit să trăiască tot printre oameni care nu doar că ştiau de infidelitatea preşedintelui, ci şi care, în anumite cazuri, împărţeau în mod obişnuit fetele cu el. Ar fi trebuit să se confrunte tot cu femei – angajate de la Casa Albă, jurnaliste, membre ale cercului ei social – care, într-un moment sau altul, se culcaseră cu soţul ei.

Din clipa în care, în 1952, Jackie rupsese logodna cu alt bărbat pentru a continua relaţia cu Jack Kennedy, politica i-a fost şi duşman, şi prieten. Duşman, pentru că, la început, hotărârea lui Jack de a ajunge senator însemna că avea să fie des plecat de acasă. Prieten, pentru că, dacă

Jack reuşea să câştige un loc în Senat, date fiind ambiţiile lui, nu încăpea îndoială că în scurtă vreme avea să aibă nevoie de o soţie. De la început, relaţia lor fusese caracterizată de multe despărţiri şi dor, acesta din urmă din partea lui Jackie. Uneori el binevoise să-i acorde ceva mai mult decât glasul auzit prin zornăitul de monede din ce îşi imagina ea că era un bar unde se serveau stridii din Cape Cod; cărţile, în general britanice, pe care i le lăsa ca mod de a-i sugera cum se vedea el din punct de vedere intelectual; textele în limba franceză despre Indochina, pe care ea le-a tradus în multe nopţi de singurătate în speranţa că „după tot ce am făcut pentru el, trebuie să mă ceară de soţie”, în luna de miere, după cum le-a spus părinţilor lui într-o scrisoare, avusese grijă să-l lase singur câteva ore în fiecare zi. Dar chiar şi atunci, Jack îşi năucise proaspăta mireasă când îi sugerase să se întoarcă pe Coasta de Est, în timp ce el mai rămânea câteva zile singur în California. „Ce să fac?” întrebase ea la acea vreme o femeie mai în vârstă. Sub o formă sau alta, Jackie se confruntase, iar şi iar, cu acea întrebare pe parcursul celor 10 ani de căsnicie care au urmat.

Însă acum, pe lângă faptul că îi era duşman, politica se prezentase şi ca prieten. Primirea nemaipomenită care i se făcuse până acum în Texas îl convinsese în sfârşit pe Jack că America era „pregătită” pentru ea.

De acum înainte, când pleca la drum, o voia pe Jackie alături de el.

Capitolul 7

În lunga iarnă care a urmat, în nopţile de singurătate care păreau să nu se mai sfârşească, în nopţile de veghe pe care nicio cantitate de votcă nu le putea alina, Jackie retrăia secvenţa de timp dintre prima împuşcătură, care ratase maşina, şi a doua, care îi nimerise atât pe preşedinte, cât şi pe John Connally, guvernatorul Texasului.

Acele trei secunde şi jumătate au devenit pentru ea esenţiale. În timpul mariajului se imaginase Garda Pretoriană a lui Jack Kennedy, care îl apăra de jurnalişti şi chiar de cei din cercul lui, care, după percepţia ei, voiau să-i facă rău. Aşa că în acea iarnă 1963 – 1964, a reluat, iar şi iar, aceeaşi secvenţă scurtă. Dacă măcar s-ar fi uitat în dreapta, îşi spunea ea, poate şi-ar fi salvat soţul. Dacă ar fi recunoscut zgomotul primei împuşcături, l-ar fi putut trage în jos la timp.1

Jackie îşi amintea că acea primă împuşcătură i s-a părut doar rateul uneia din multele motociclete de escortă ale poliţiei.2 în soarele pârjolitor, stătea în partea din spate a unui Lincoln Continental decapotabil de un albastru foarte închis, zâmbind şi făcând cu mâna mulţimii din stânga ei. Era îmbrăcată cu un costum Chanel de lână roz cu revere bleumarin, şi mănuşi albe din piele de căprioară, cu nasturi la încheieturi. La mâna stângă îi strălucea o brăţară de aur. Jack, aşezat lângă ea în limuzină, stăruise ca ea să nu poarte ochelari de soare pentru ca oamenii din Dallas să-i poată vedea faţa. Trandafirii roşii pe care îi primise mai devreme la aeroport erau aşezaţi pe locul dintre ea şi soţul ei.

Când s-a tras prima împuşcătură, Jackie n-a mai făcut cu mâna şi s-a uitat în mulţime. El s-a întors scurt la stânga şi s-a uitat la soţia lui. Până să se uite Jackie în dreapta, el le făcea deja iar cu mâna privitorilor. Apoi, la fel ca preşedintele, şi ea s-a întors la loc spre oamenii de pe partea ei şi a început să facă din nou cu mâna. Zgomotul primei împuşcături fusese neclar. Agenţii Serviciului Secret care călătoreau în coloane îl luaseră şi ei drept zgomot de motocicletă, sau poate o pocnitoare. Însă nu putea exista nicio îndoială cu privire la cea de a doua împuşcătură, care a trecut prin ceafa preşedintelui, a ieşit mai jos de mărul lui Adam şi l-a nimerit în umărul drept pe

guvernator, care stătea în faţa lui Kennedy. Strigătele lui Connally „Oh, nu, nu, nu… Dumnezeule, au să ne ucidă pe toţi!” 3 au făcut-o pe Jackie să se întoarcă. Jack părea să-şi ducă mâna la gât. Mai întâi cu dreapta, apoi cu ambele mâini, ea l-a tras de braţul stâng ridicat într-un efort disperat de a-l trage în jos, cum reuşise să facă Nellie Connally cu soţul ei.4 însă ambele braţe ale lui Jack erau înţepenite şi timp de cinci secunde Jackie s-a chinuit în zadar.

Se uita direct la faţa lui Jack, când a treia împuşcătură a lovit în partea dreaptă a capului. La contact, s-a auzit o bufnitură puternică, ca aceea făcută de un pepene care explodează pe pavaj. Din rană a ţâşnit un fel de nor roz, diafan, de materie cerebrală şi osoasă, împroşcând faţa, părul şi hainele lui Jackie. Când el s-a prăbuşit spre ea, Jackie a strigat: „Dumnezeule, ce fac ei? Dumnezeule, l-au omorât pe Jack, l-au omorât pe soţul meu, Jack, Jack!” Ridicându-se în genunchi, a continuat:

„Creierul lui e în mâna mea”. 5 Putea fi ucisă şi ea dacă traiectoria glonţului ar fi fost puţin diferită, sau putea fi uşor omorâtă în limuzina deschisă după aceea. Deşi a supravieţuit, amintiri clare, vii, despre intervalul dintre prima şi a treia împuşcătură şi despre anumite incidente care au urmat, aveau să-i marcheze restul vieţii în feluri asupra cărora nu avea niciun control sau, în cel mai bun caz, foarte puţin. De atunci înainte, totul avea să fie diferit pentru ea din cauza celor opt secunde şi jumătate, efemere şi nepieritoare totodată.

În momentul celei de a doua împuşcături, agentul Serviciilor Secrete, Clint Hill, sărise peste partea laterală a maşinii care venea în urmă şi începuse să alerge spre limuzina prezidenţială. Se chinuia să urce pe partea din spate a limuzinei, când a treia împuşcătură a făcut ţăndări capul preşedintelui. Dintr-odată, Jackie a început să se

târască în patru labe pe portbagajul Lincolnului care acum lua viteză. Părea să întindă mâna în zadar după o fărâmă din capul soţului ei, care zburase în spate. Dave Powers, care era în maşina care venea în urmă, s-a temut că era pe cale să cadă şi să fie călcată de coloana care avansa.6 Când s-a apropiat, Hill şi-a dat seama că ea nu ştia că el era acolo. În cele din urmă, a reuşit să urce pe portbagaj şi a împins-o în scaunul din spate, unde i-a apărat cu corpul său pe ea şi pe preşedintele grav rănit.7

Jackie şi-a tras spre ea soţul. I-a ţinut capul strâns, cu ambele mâini, într-un efort conştient de a împiedica creierul să se scurgă afară.8 „A murit, a murit” 9, a auzit ea pe cineva strigând. Interiorul albastru-deschis al limuzinei se transformase într-un abator. În timp ce sirenele vuiau şi radioul din maşină pârâia, îl întreba în şoaptă pe Jack dacă auzea şi îi repeta că îl iubeşte. „Jack, Jack, ce ţi-au făcut?”

Şase minute mai târziu, maşina s-a oprit la peronul intrării de urgenţă din spatele spitalului Parkland. Alt agent, Paul Landis, a găsit-o pe Jackie tot ţinându-şi cu grijă soţul. Landis a luat-o de umeri, încercând să o ajute să se ridice, însă ea a refuzat să dea drumul capului preşedintelui. „Nu, vreau să rămân cu el”. 10 între timp, un medic rezident apăruse cu o brancardă. Studiind interiorul maşinii, a apreciat că preşedintele era mort.11 Nu mai întâlnise pe cineva cu o rană la cap de asemenea mărime, cu atâta materie cerebrală împrăştiată în jur, care să fi supravieţuit. În cele din urmă, dându-şi seama că Jackie nu voia ca soţul ei să fie văzut aşa, Clint Hill şi-a scos haina de la costum şi a pus-o peste capul lui Kennedy şi peste partea de sus a pieptului lui. Câţiva trandafiri roşii, pătaţi cu sânge, s-au agăţat de corpul lui Kennedy când agenţii l-au scos din maşină. Ochii lui Jackie dădeau impresia că priveau fără să vadă.12 Totuşi, când o soră a

întins mâna să sprijine capul preşedintelui pentru a fi pus pe brancardă, Jackie a dat-o la o parte şi a insistat să facă ea asta.13

În timp ce personalul spitalului gonea cu brancarda spre Sala de Traumatisme 1, Jackie mergea pe lângă ea, ţinându-l strâns de mână pe soţul său. Pe drum, haina de la costum a lunecat de pe faţa lui. Iniţial, ea a refuzat să aştepte pe hol. Totuşi, socotind că Jack era mort sau pe moarte, în cele din urmă s-a lăsat convinsă să iasă din sală, dar la scurt timp după aceea, când un medic a ieşit cu informaţia că preşedintele încă respira, a cerut să i se dea voie să se întoarcă. Surorile acoperiseră cu cearşafuri podeaua din jurul brancardei pentru ca medicii să nu alunece. Ignorând sângele din jur, Jackie a căzut în genunchi şi s-a rugat.14

Între timp, doctorii îi făceau preşedintelui masaj de resuscitare, după ce fusese dezbrăcat până la chiloţi, având şi o proteză la spate. De fiecare dată când inima lui Kennedy era comprimată, din craniul lui erupea un gheizer roşu, care se scurgea pe masă şi apoi pe podea.15 Nici masajul de resuscitare, nici traheotomia făcută mai devreme nu i-au îmbunătăţit respiraţia. Oricum, rana mortală era la cap, iar când dr. Kemp Clark, un neurochirurg, a văzut-o, i-a spus dr. Malcolm Perry, care făcea masajul de resuscitare, că nu era nevoie să continue. Când totuşi Perry a continuat, Clark a subliniat: „Nu, Malcolm, am terminat”. Între timp, Jackie umbla de la un capăt la altul al sălii. Înghiontind cu cotul un anestezist, i-a dat plină de speranţă acestuia un fragment din creierul preşedintelui.16

În cele din urmă, şeful sălii de urgenţe, dr. Charles Baxter, i-a spus că soţul ei era mort. Ea l-a ţinut de mână pe Jack pe sub cearşaf şi a început să se roage încet alături de preotul care a ţinut slujba de pomenire. După aceea a

aşteptat pe hol cât au pregătit infirmierele rămăşiţele lui pământeşti pentru drumul de întoarcere la Washington. Întrucât el tot mai sângera, i-au înfăşurat capul în patru cearşafuri17 şi, cum sângele continua să se scurgă, i-au izolat coşciugul cu o învelitoare de plastic18. Jackie s-a întors cu intenţia de a-şi pune verigheta în sicriu. Dar când a încercat să-şi scoată mănuşile, a descoperit că pielea înainte albă, acum înnegrită de sângele uscat, era atât de întărită încât a trebuit să apeleze la ajutorul unui poliţist. Însoţită de dr. Baxter, s-a apropiat de coşciugul de bronz, roşu-închis, unde l-a sărutat pe Jack pe vârful pantofului, pe abdomen şi pe buze. Apoi a încercat să pună pe mâna lui verigheta pe care o purtase în ultimii 10 ani. Şi verigheta era murdară de sânge şi a reuşit să o împingă doar până la încheietura degetului cel mic.

Pe coridorul din faţa sălii de urgenţă era o „linişte mormântală” 19 când uşa s-a deschis şi coşciugul a apărut pe un şasiu cu roţi de cauciuc. „Faţa ei avea o expresie total absentă”, a spus un observator. „Dacă cineva ar fi descărcat atunci un pistol în faţa ei… doar ar fi clipit. Parcă era plecată din lumea asta”. 20 Cu credinţa că orice întârziere în a scoate cadavrul din Dallas ar fi avut un efect incalculabil asupra lui Jack, Kenny O’Donnell şi Dave Powers erau nerăbdători să ducă sicriul la Air Force One înainte ca autorităţile locale să aplice legea statală care prevedea ca autopsia să fie făcută în jurisdicţia în care a avut loc omorul.21 Medicul legist al districtului Dallas apăruse deja la spital pentru a avertiza că trupul neînsufleţit trebuia să rămână unde era. Jackie nu ştia de această controversă şi, de aceea, a spus O’Donnel, „a fost poate derutată de viteza cu care încercam să plecăm”.

În spatele spitalului, agenţii au băgat coşciugul într-un dric şi au tras perdelele. Refuzând propunerile să meargă într-o maşină care venea în urmă, sau chiar pe

scaunul din faţă al dricului, Jackie a insistat să stea lângă sicriu. Cursa de mutare a rămăşiţelor pământeşti a continuat la aeroport. „Am sosit… şi eram toţi terminaţi”, a povestit O’Donnell. „Mă temeam că o să vină poliţia din Dallas să ia cadavrul din avion, iar Jackie o să facă atac de cord chiar în faţa noastră. Eram împietrit”. 22 Dar când O’Donnell i-a trimis vorbă pilotului, îndemnându-l să decoleze imediat, răspunsul acestuia a fost că Kennedy nu mai era comandant suprem. După cum s-a dovedit, preşedintele Johnson era deja în avion şi aştepta să depună jurământul înainte de decolare. Între timp, când Jackie s-a dus în dormitor pentru o clipă, l-a găsit acolo pe succesorul soţului ei. Imediat s-a întors în compartimentul din spate, unde fusese pus sicriul lui Jack. În cele din urmă, deşi lui Johnson îi fusese repartizat apartamentul prezidenţial când a urcat la bord, el a insistat că se cuvenea să îl ocupe văduva. Având la început reţineri să se întoarcă, Jackie a cedat în cele din urmă insistenţelor lui lady

Bird Johnson. De aceea, înainte de jurământ, a avut prima fărâmă de intimitate de la asasinat.

Cât a lipsit ea din apartamentul prezidenţial, cineva pusese acolo o rochie şi o jachetă albe şi pantofi negri, o invitaţie tacită să-şi schimbe hainele. Uitându-se în oglinda din baie, Jackie şi-a examinat sângele de pe faţă. Însă nici nu l-a şters bine cu un şerveţel că şi-a dat seama că făcuse o greşeală.23 „De ce am îndepărtat sângele?”, şi-a amintit ea mai târziu că s-a întrebat. „Trebuia să-l las acolo, să-i las să vadă ce au făcut”. Această răbufnire de mânie arată o emoţie pe care corpul, în efortul lui de a o lăsa să facă ce trebuia atât pentru soţul ei, cât şi pentru ea într-o situaţie de stres maxim, nu o decuplase. Când Jackie a apărut imediat la depunerea jurământului, purta sfidător tot costumul împroşcat cu sânge. Ciorapii îi erau „pur şi simplu îmbibaţi cu sânge” 24, cum i-a descris un

observator. Până şi brăţara de aur îi era plină de sânge. Jackie tocmai ieşise dintr-un fel de zonă de război în care detaşarea, la fel ca mânia, putea fi cheia supravieţuirii, amândouă lucrând pentru a înăbuşi emoţiile care puteau diminua concentrarea războinicului. Liz Carpenter, secretara de presă a lui lady Bird Johnson, a avut impresia că văduva preşedintelui asasinat „era în transă” 25. Aşa arăta persoana care a stat alături de Johnson la ceremonia din încăperea înăbuşitoare, pe parcursul căreia se putea auzi vuietul înfundat al unui motor de avion cu reacţie.26 După aceea, noul preşedinte a îmbrăţişat-o pe văduvă „peste coate” *27*. Lady Bird Johnson i-a strâns mâna şi a spus încet: „Întreaga naţiune îl plânge pe soţul dumneavoastră”. Imediat după aceea, Jesse Curry, şeful poliţiei din Dallas, i s-a adresat lui Jackie ca să audă toţi: „Dumnezeu să vă binecuvânteze, doamnă, dar ar trebui să vă întoarceţi şi să vă culcaţi. Aţi avut o zi rea”. 28

Lady Bird a însoţit-o pe Jackie în apartamentul prezidenţial, unde noua Primă Doamnă a cântărit priveliştea ciudată oferită de acea femeie „imaculată… extrem de frumos îmbrăcată”, cum a spus ea, încă acoperită de sângele lui Kennedy. Ciudată i s-a părut şi ferocitatea cu care Jackie a refuzat propunerea ei de a trimite pe cineva să o ajute să se schimbe. Ca un ecou al gândurilor ei de dinainte de jurământ, Jackie a spus: „Vreau ca ei să vadă ce i-au făcut lui Jack”. După aceea s-a aşezat lângă sicriu alături de ajutoarele lui JFK şi a stat acolo cât a durat zborul.

Când în cele din urmă Air Force One a ajuns la Baza Air Force Andrews din Maryland, Bobby Kennedy a apărut brusc şi misterios la bord. După ce a aşteptat vreo 30 de minute în spatele unui camion militar, ascuns de ochii presei, a ţâşnit şi a urcat rampa până la avion cu tot „spiritul furios” care îl caracteriza dintotdeauna. În

această împrejurare, sursele furiei lui Bobby erau multiple. Suferea, desigur, şi avea faţa „brăzdată de lacrimi” 29, cum a descris-o un martor. Dar spumega şi din cauza colosalului afront, cum l-a perceput el, din partea lui Johnson, de a fi insistat să depună jurământul înainte de decolare, când, după părerea lui Bobby, ar fi fost mult mai potrivit şi mai cuviincios faţă de familia Kennedy ca Jack să fie lăsat să se întoarcă în capitală ca preşedinte. Ignorând faptul că, chiar şi în lipsa unei ceremonii de depunere a jurământului, mantia prezidenţială i-ar fi fost transferată imediat lui Johnson când predecesorul său a murit, procurorul general l-a considerat pe Johnson un uzurpator care se năpustise scandalos să preia funcţia lui JFK. Mânia lui Bobby în privinţa asta nu era doar rodul unei minţi chinuite de durere. Spre deosebire de Jackie, care avusese o relaţie bună cu vicepreşedintele, Bobby îl socotea de mult pe Johnson un adversar, iar la rândul lui, LBJ îl ura. Antipatia dintre cei doi era, după descrierea lui Joe Alsop, „o chestie chimică” 30. Iar acum realitatea că Johnson era preşedinte părea să ofenseze sentimentul de prerogativă al lui Bobby. Alsop a spus: „Era ca şi cum o familie domnitoare fusese înlocuită de soarta nedreaptă”. 31 în Air Force One, Bobby i-a împins pe Johnson şi alţi pasageri ca să-şi facă loc, de parcă nu i-ar fi văzut sau, s-a temut LBJ, pur şi simplu n-a vrut să-i vadă.

„Unde e Jackie?” a întrebat Bobby. „Vreau să fiu cu Jackie”. În cele din urmă, şi-a amintit Liz Carpenter, „a răzbătut şi l-am dus la ea”. „Bună, Jackie”, a spus el şi a luat-o în braţe pe văduva fratelui său. „Sunt aici”. Bobby avea un elicopter care aştepta să o transporte la Casa Albă, în timp ce rămăşiţele pământeşti erau duse la Bethesda Naval Hospital din Maryland pentru autopsie, dar Jackie a persistat în refuzul de a se despărţi de sicriu. Când în cele din urmă a apărut în lumina reflectoarelor şi a

camerelor de pe pistă, privitorii au plâns la vederea veşmintelor ei murdare şi a privirii fixe. Sângele de pe lâna roz confirma caracterul subit al tragediei şi efemerul stăpânirii pământeşti. Tot ce crease cu trudă şi prin ce se făcuse cunoscută îi fusese smuls într-o clipită. Aceasta era o femeie ale cărei ţinute atrăgeau întotdeauna atenţia şi poate niciodată mai mult ca acum.

Stând vizavi de cumnatul ei în spatele ambulanţei Marinei, unde fusese aşezat coşciugul, Jackie nu se uita la Bobby, ci la perdeaua gri, trasă, din spatele acestuia. Luând parte la un ritual la care, de-a lungul secolelor, au participat deseori cei care se întorceau de pe câmpul de luptă, ea a început să spună povestea ororilor pe care le văzuse.32 A vorbit despre coloana de maşini, despre împuşcături şi despre haosul care a rezultat.33 La fel ca alţi oameni cărora Jackie avea să relateze ulterior o versiune a aceleaşi poveşti, Bobby a înţeles că era nevoit să asculte, fie că voia sau nu să audă ceva. Ea simţea nevoia să-i spună asta. Aşa că, timp de aproximativ 20 de minute, Bobby a stat în tăcere în timp ce ea a povestit. Din când în când, Bobby se pomenea uitându-se printre perdele la lumea de afară care trecea în zbor, dar Jackie a rămas în întregime preocupată de imaginile care, pe 22 noiembrie, i se gravaseră în creier.

Sigur, şi ea şi Bobby erau îndureraţi – durerea lor era adâncă, intensă, distrugătoare – dar în cazul lui Jackie exista un factor suplimentar, ceva pe care mulţi oameni, atunci şi în viitor, nu l-au putut deosebi de durere. Era concomitent întristată şi traumatizată.34 Spre deosebire de cumnatul ei, avusese o experienţă directă a băii de sânge din Dallas, atât ca victimă, cât şi ca martoră. Fusese neajutorată în faţa forţei copleşitoare. Fusese neputincioasă în a-şi salva soţul, ea însăşi fiind într-un pericol de moarte. Ţinuse în mâini, după cum avea să

spună ea în mod repetat, creierul lui Jack.

După ce Jackie i-a spus lui Bobby toată povestea, le-a spus-o şi altora când a ajuns la Bethesda Naval Hospital. A repetat-o, iar şi iar, pentru vizitatorii apartamentului prezidenţial de la etajul 17, unde fusese adusă pe durata autopsiei, care era efectuată altundeva în clădire. A descris moartea soţului ei lui John Walsh, medicul ei, lui Ben Bradlee, lui Tony Bradlee, lui Bob McNamara şi lui Charles Bartlett. Dr. Walsh a numit acest episod avântare logoreică.35 „Se mişca în transă pentru a vorbi cu fiecare dintre noi" 36, şi-a amintit Ben Bradlee. „Nu plângea", a povestit şi Charles Bartlett. „Lacrimile erau aproape, dar n-au venit". La început, medicul lui Jackie i-a sfătuit pe ceilalţi să o lase să vorbească indiferent cât de dureros era pentru ei să o asculte. „Lăsaţi-o să se descarce cum poate", a spus Walsh.

„Vrei să auzi?" începea Jackie. Dar, ca şi în ambulanţă cu Bobby, nu le dădea de ales decât să asculte. Să te opui monologului ei ar fi fost ca şi cum te-ai fi luptat cu morile de vânt. RFK îl invitase şi pe Bob McNamara să vină cu el la aeroport. În consecinţă, ministrul apărării aştepta cu Bobby când a aterizat Air Force One. Dar refuzase solicitarea lui Bobby de a-l însoţi în avion pentru a o lua pe Jackie. Acum, când McNamara a ajuns la spital, a făcut pe comandantul, chintesenţa „forţei dezlănţuite", cum a descris-o un martor. Era un om care părea că lucrează întotdeauna după un program strict, lucru care s-a adeverit în mod ciudat în actuala împrejurare. îşi lăsase soţia în maşină, aşteptându-se ca vizita lui la Jackie să fie scurtă. Dar când a devenit evident că Jackie prefera ca el să mai stea, i-a spus lui Marg McNamara să se ducă singură să-l ia pe fiul lor de la întrunirea detaşamentului de cercetaşi. În scurtă vreme, ministrul apărării, un bărbat impozant, cu ochelari sobri cu rame de sârmă şi părul lins,

cu cărare impecabilă stătea pe podea şi se uita la Jackie, care era cocoţată pe un taburet înalt. „Era cu acelaşi costum cu fusta pătată de sânge şi ciorapii îi erau plini de sânge”, a declarat McNamara. „Am simţit că trebuie să fiu calm pentru ea şi să o ascult… Eram concentrat în întregime asupra ei, pentru că avea nevoie de mine şi m-am gândit, la dracu’ cu ceilalţi, să-şi poarte singuri de grijă”. 37 Auditoriul a avut impresia că relatarea lui Jackie despre cele petrecute în Dallas a durat ore întregi.

Deşi era ameţită, nu a dat niciun semn că voia să doarmă. Se simţea „surescitată” 38, după cum s-a exprimat ea. La îndemnurile repetate ale vizitatorilor de a-şi schimba hainele, clătina categoric din cap. Între timp, Bobby Kennedy supraveghea pregătirile pentru slujba de înmormântare de la Catedrala romano-catolică St. Matthew şi înmormântarea de la Arlington National Cemetery, care urma să aibă loc pe 25 noiembrie. Fusese o vreme când Bobby dăduse în mod obişnuit ordine în numele fratelui său. În seara asta a menţionat în mod repetat autoritatea văduvei de 34 de ani a lui Jack. Cum seara se scurgea încet şi Jackie nu se prăbuşise de epuizare, dr. Walsh i-a sugerat să ia un somnifer. Când somniferul nu şi-a făcut efectul, i-a injectat un sedativ puternic. Walsh a anticipat că Jackie avea să adoarmă în maxim 30 de secunde, dar 10 minute mai târziu ea umbla fără astâmpăr prin apartamentul prezidenţial căutând o ţigară. Medicul, care aţipise într-un scaun, a fost mirat să o vadă tot în picioare.

În orele precedente, refuzase să se despartă de soţul ei muribund. Spusese clar că nu voia să părăsească Dallasul fără rămăşiţele lui pământeşti. Refuzase să meargă la Casa Albă înainte de a se fi terminat autopsia. În zilele care au urmat, avea să fie la fel de tenace. Intenţiona să meargă în urma sicriului lui Jack la procesiunea

funerară din Washington. Acest lucru prezenta o problemă, deoarece guvernul SUA se temea că asasinatul fusese doar începutul unei acţiuni a Kremlinului împotriva puterii americane. Însuşi Johnson suspecta că asasinatul putea fi vestitorul unui atac-surpriză în genul celui de la Pearl Harbor şi că oricând putea să înceapă să plouă cu rachete asupra Statelor Unite. Prinderea lui Lee Harvey Oswald părea să confirme teoriile de acest fel, căci atunci când subsecretarul de stat George Ball a cerut ca numele lui Oswald să fie verificat în arhivele departamentului, s-a descoperit repede că bănuitul asasin stătuse 32 de luni în Uniunea Sovietică nu mai departe de iunie 1962.39

Deşi nu asta fusese intenţia ei, hotărârea lui Jackie de a însoţi sicriul pe jos între Casa Albă şi Catedrala St. Matthew a părut să pună imediat presiune pe oficialii de rang înalt din guvern, precum şi pe demnitarii străini, să facă la fel. Serviciul Secret şi FBI-ul au spus că „preşedintele nu trebuia în niciun caz să îşi asume acel risc" 40. Dean Rusk[22] şi subsecretarul Ball îşi făceau griji cu privire la posibilitatea ca un asasin să ţintească unul sau mai mulţi şefi de stat care îşi anunţaseră participarea la funeralii.41 O îngrijorare aparte era legată de înălţimea lui Charles de Gaulle, care l-ar fi făcut o ţintă uşoară pentru asasinii care îl urmăriseră stăruitor în trecut. Întrucât liderul francez supravieţuise la cel puţin nouă atentate la viaţa lui, trebuia ca înainte de călătoriile lui să se asigure rezerve de sânge refrigerat din grupa lui rară, în eventualitatea că se impunea o transfuzie de urgenţă. Date fiind zvonurile despre implicarea comuniştilor în asasinarea preşedintelui Kennedy, exista şi îngrijorarea că era posibil ca un american dornic de răzbunare să-l caute pe emisarul lui Hruşciov la funeralii, Anastas Mikoian,

22 Dean Rusk (1909-1994), secretar de stat al SUA în perioada 1961- 1969 (n. coord.).

prim-viceprim-ministru al Consiliului de Miniştri al Uniunii Sovietice.42

Duminică, 24 noiembrie, o situaţie deja imposibilă a devenit mult mai rea. În timp ce fosta Primă Doamnă se pregătea să meargă la Capitoliu, unde publicul avea să vadă sicriul depus, un ucigaş misterios l-a împuşcat pe Oswald pe când acesta se afla în arestul poliţiei din Dallas. Văzută la televizor de milioane de americani care aşteptau să urmărească cortegiul, uciderea lui Oswald a exacerbat temerile că se plănuiau şi alte acte de violenţă.

Totuşi, Jackie s-a opus eforturilor de a o convinge să renunţe la planul ei de a merge pe jos la procesiunea funerară de a doua zi. Când i s-a spus că exista multă îngrijorare cu privire la pericolul la care se expuneau şefii de stat şi alţi demnitari dacă se hotărau să meargă pe jos la fel ca ea, Jackie a replicat:

„Ei pot să meargă cu maşina, sau să facă ce vor. Eu merg pe jos în urma preşedintelui până la St. Matthew”. 43 Concomitent, Dean Rusk a încercat să îl convingă pe generalul de Gaulle să accepte să meargă în maşină la înmormântare, dar şi el a refuzat. „Am să merg pe jos cu doamna Kennedy”. 44

În ziua de 25, deşi chiar în acea dimineaţă se primiseră ameninţări anonime cu moartea atât la adresa lui de Gaulle, cât şi a lui Mikoian, Jackie a mers pe jos în urma coşciugului până la catedrală, o distanţă de opt străzi. În actuala ei stare de detaşare, pericolul reînnoit, în loc să o sperie, părea să acţioneze aproape ca un stimulent, făcând-o să-şi concentreze atenţia asupra obiectivului de a ajunge la catedrală. Pregătiţi să acţioneze în eventualitatea altor împuşcături, George Ball şi subsecretarul de stat pentru afaceri politice, U. Alexis Johnson, au monitorizat evenimentele dintr-un birou din apropiere, în timp ce Johnson, de Gaulle, Mikoian şi alte

personalităţi reprezentând 92 de naţiuni au urmat-o pe văduva îmbrăcată în negru, care a rămas în starea de blocaj emoţional care se instalase în Dallas, când ea şi soţul ei erau în mare pericol.

În cele din urmă, în timp ce Jackie stătea cu Bobby Kennedy la marginea mormântului, un funcţionar de la cimitir i-a atenţionat că urmau să se tragă 21 de salve de tun. Şapte soldaţi au tras trei salve fiecare. Fiecare salvă a făcut-o să tremure, însă şi-a păstrat calmul exterior.

Rose Kennedy a participat la înmormântare neînsoţită de soţul ei, care, întrucât cu doi ani în urmă suferise o congestie cerebrală devastatoare, nu era în formă pentru a călători până la Washington. Când a sosit la Cape de Ziua Recunoştinţei, Jackie s-a dus mai întâi la casa principală unde a cerut să îl vadă pe bătrânul Joe. Infirmiera lui, Rita Dallas, care era cu el la etaj, a auzit glasul văduvei tunând în timp ce se adresa membrilor familiei. „După ton, era enervată şi hotărâtă. N-am auzit ce i se spunea, dar n-am auzit-o niciodată vorbind aşa de tare”. 45 „Vă rog, vă rog, lăsaţi-mă în pace! N-am nimic!”, spunea Jackie aproape strigând. În cele din urmă s-a dus cu forţa în camera bătrânului paralizat, unde s-a aşezat pe un taburet scund, lângă patul lui. Strângându-i şi mângâindu-i mâna, Jackie a relatat iarăşi povestea morţii lui Jack. A repovestit-o „amănunţit” 46, a declarat infirmiera.

Următorul care a auzit povestea lui Jackie, colaboratorul revistei *Life* Theodore White, a fost la fel de uimit ca infirmiera lui Joe Kennedy de faptul că ea „îşi amintea în totalitate” 47 calvarul. Când a evocat omorul, „scena a pus stăpânire pe ea, parcă o controla” 48, şi-a amintit mai târziu White. La 10 ani după ce venise la Hyannis Port pentru ce se aştepta să fie un eveniment de familie privat, în schimb se confruntase cu jurnaliştii de la

revistă invitaţi de bătrânul Joe pentru a face publicitate logodnei avantajoase din punct de vedere politic a fiului său, acum Jackie era cea care aranjase să se mai publice un articol despre ea în *Life*. A doua zi după Ziua Recunoştinţei, într-un moment când existau motive să se presupună că părăsise Washingtonul în căutarea intimităţii, Jackie personal l-a chemat pe Theodore White, care tocmai scrisese despre asasinat pentru *Life*, spre uimirea acestuia.

În săptămâna scursă de la evenimentele din Dallas, Jackie insistase să rămână aproape de sicriul soţului ei, să stea cu el, să călătorească cu el, să meargă în urma lui. Astăzi, Jackie căuta să apere reputaţia istorică a lui Jack. Neliniştită de aprecierile la adresa preşedinţiei Kennedy care, fără îndoială, aveau să înceapă curând să fie publicate, Jackie voia ca revista să transmită ceva naţiunii şi dorea ca Theodore White, pe care îl considera un jurnalist prietenos, să fie cel care să scrie. Vizita de vineri, 29 noiembrie, a lui White la Hyannis Port, a stat sub semnul legendei castelului Camelot. Nu pe nedrept avea să spună mai târziu Arthur Schlesinger că, probabil, compararea de către Jackie a preşedintelui răposat şi a administraţiei lui cu regele Arthur şi castelul Camelot „a atras mai degrabă o negare lipsită de respect faţă de John Kennedy” 49. În cele din urmă, White a trebuit să recunoască faptul că magicul Camelot al lui Jack Kennedy nu a existat niciodată în realitate şi chiar şi Jackie a admis în particular că metafora ei a fost „prea sentimentală”. În mod interesant, intriga secundară a asasinatului, din interviu, aşa cum a fost ea detaliată în notiţele lui White şi doar sugerată indirect în articolul tipărit în revista pe 6 decembrie 1963, a avut de departe o contribuţie mai valoroasă la consemnarea desfăşurării evenimentului. În timp ce asculta mesajul văduvei către America, White a

fost martor la ceva ieşit din comun.

Limuzina care îl aducea pe autorul bestsellerului *Making of the President, 1960* a sosit la reşedinţa familiei Kennedy la opt şi jumătate seara, pe o ploaie rece, puternică. Aşa cum făcuse când scrisese despre înmormântare, White ceruse ca revista *Life* să nu fie trimisă la tipar până nu era gata articolul lui. Pe de altă parte, nici nu era sigur dacă avea să rezulte un articol. Asta depindea în întregime de ce avea văduva să-i spună. Întrucât o oră suplimentară de ţinere a tiparniţelor în weekend costa 30.000 de dolari, fireşte că se simţea presat să discute cât mai repede cu editorii lui.

Totuşi, la început, stând pe o canapea joasă faţă în faţă cu văduva palidă, dar extrem de calmă, nu prea ştia de unde să înceapă interviul. Jackie l-a întrebat cum putea să îl ajute, o întrebare ciudată deoarece ea ceruse o întâlnire, nu jurnalistul. White a încercat să direcţioneze discuţia reluând conversaţia lor telefonică din acea zi. Pe un ton agasat, ea a spus că mai mulţi jurnalişti lucrau atunci la evaluarea istorică a preşedinţiei Kennedy şi că ea nu voia ca soţul ei să fie ţinut minte aşa. Cum dorea ea să fie ţinut minte? a întrebat atunci White.

A urmat un discurs haotic din partea lui Jackie. A vorbit despre intenţia ei de a se retrage din viaţa publică. „Când se va termina asta, am să mă târăsc în cea mai adâncă izolare care există”. 50 S-a referit la dorinţa ei iniţială de a se întoarce în fosta ei casă din Georgetown, la promisiunea pe care i-o făcuse Bob McNamara la Bethesda Naval Hospital de a răscumpăra el personal proprietatea pentru ea şi la gândul care i-a venit imediat după aceea că niciodată n-ar fi putut să se întoarcă în acel dormitor. „Mi-am spus: «Nu trebuie să-l uiţi niciodată pe Jack...»”. 51 Remarca părea să deraieze total de la firul iniţial al conversaţiei ei. Dintr-odată, fără legătură, vorbea despre

altceva ce nu putea uita niciodată. Acesta a fost momentul în care, conform percepţiei invitatului ei, „scena sângelui” 52, cum a numit-o el, a preluat controlul. Imaginile asasinatului s-au revărsat ca un torent, dar chiar şi în cele mai brutale puncte ale naraţiunii lui Jackie „totul era povestit fără lacrimi, ochii ei mari nici măcar văzându-mă, un recital pentru ea însăşi” 53, a spus White. Era aproape ca şi cum vorbitoarea uitase că mai era cineva acolo.

La fel ca alţii cărora Jackie le-a descris amănunţit evenimentele, White şi-a dat seama că era pe cale să audă mai multe decât voia. Şi aşa cum ea părea că nu avea de ales decât să le repovestească, nici invitatul nu a văzut altă alternativă decât să asculte.

Jackie a început: „Era cea mai mare coloană de maşini de la aeroport. Formidabilă. Extraordinară. Soarele ne ardea feţele. N-am putut să-mi pun ochelari de soare. Apoi am văzut în faţă un tunel. M-am gândit că în tunel o să fie răcoare. M-am gândit că dacă eşti în stânga soarelui, n-o să-ţi intre în ochi”. 54 A vorbit despre zgomotul ambalării motocicletelor, pe care îl auzise tot drumul, iar apoi de cel pe care l-a confundat cu un rateu. A vorbit despre ţipătul guvernatorului Connally şi despre clipa în care s-a întors şi l-a văzut pe Jack.

„Apoi Jack s-a întors la loc, foarte frumos. Ultima lui expresie era foarte plăcută. Era cu mâna afară. Am văzut o bucată din craniul lui desprinzându-se. Avea culoarea pielii, nu era albă. El avea mâna întinsă. Şi am văzut foarte clar bucata desprinzându-se din capul lui. Apoi s-a prăbuşit în poala mea. Sângele lui şi creierul lui erau la mine în poală”. Sărind peste intervalul în care s-a târât pe partea din spate a Lincolnului care lua viteză, a trecut brusc la drumul nesfârşit până la spital după ce Clint Hill reuşise să ajungă la maşină. „Eu tot spuneam «Jack, Jack, Jack», iar altcineva urla «E mort, e mort»… Mă tot aplecam asupra

lui, spunând «Jack, Jack, mă auzi? Te iubesc, Jack.» Îi tot ţineam jos creştetul capului încercând să împiedic creierul să iasă”.

Ascultând-o vorbind despre cutele roz-trandafirii din interiorul craniului soţului ei, White se simţea ca paralizat. În timp ce redacţiile şi tipografiile aşteptau veşti de la jurnalistul de la *Life*, în vila familiei Kennedy timpul părea să stea în loc. Jackie vorbea „încet” 55, cu un calm şi un prozaism care păreau să fie în dezacord şi să sublinieze mai tare grozăviile pe care le povestea amănunţit. „Internii ăştia importanţi din Texas îmi tot spuneau «Veniţi cu noi, doamnă Kennedy». Voiau să mă ia de lângă el. Dave Powers a venit în fugă la mine la spital… Mâinile mele, picioarele mele erau acoperite cu bucăţi din creierul lui. Când Dave Powers a văzut asta, a izbucnit în plâns. De aici în jos” – a ridicat mâna puţin deasupra frunţii ca să arate locul – „capul lui era tare frumos. Încercasem să-i ţin jos creştetul capului. Poate reuşeam să ţin creierul înăuntru. Ştiam că e mort… Au încercat să mă convingă. Au încercat să pună mâna pe mine, dar am spus că nu plec. Când l-au dus pe Jack înăuntru, Hill şi-a aruncat haina peste capul lui Jack. Iar eu i-am ţinut capul să arunce haina peste el. Nu mi-a fost silă niciun moment. Nu mi-a fost silă de nimic”. 56

A vorbit despre statul pe hol în faţa sălii de traumatisme, despre faptul că s-a întors cu forţa înăuntru şi despre doctorul Malcolm Perry, care voia ca ea să plece. „Dar eu am spus «Este soţul meu. Sângele lui, creierul lui este peste tot pe mine»… Peste Jack era pus un cearşaf. Piciorul lui ieşea de sub cearşaf, mai alb ca cearşaful. I-am luat piciorul şi l-am sărutat. Apoi i-am tras cearşaful de pe faţă. Gura lui era aşa de frumoasă. Avea ochii deschişi. Când a fost împuşcat, avea pe chip o expresie minunată. Ştii ce expresie avea când i se punea o întrebare… chiar

înainte să răspundă. Părea nedumerit. Şi apoi s-a prăbuşit în faţă”.

În timp ce Jackie vorbea întruna, White s-a gândit că „a trăit grozăvia orei” 57. Într-un sens ciudat, pentru ea era ca şi cum totul s-ar fi întâmplat din nou chiar acolo.

La ce anume asista invitatul ei? Pierderea subită a controlului conştient până la un potop de imagini de coşmar, abundenţa de detalii vii, stilul detaşat, de un calm deplasat al naraţiunii – toate erau o dovadă că amintiri traumatizante erau chemate din sistemul limbic al creierului, care procesează evenimente violente, foarte primejdioase şi care ameninţă viaţa.58 Această parte „reptiliană”, mai primitivă a creierului, se află dedesubtul cortexului cerebral, unde are loc gândirea raţională. Anumite experienţe extreme – să asişti neputincios la moartea unei persoane la care ţii; să treci tu însuţi razant pe lângă moarte; să iei în mână părţi din corpul uman – au un impact neurologic mai puternic decât evenimentele obişnuite. Creierul depozitează acest material cu încărcătură emoţională mai adânc şi sub formă mai concentrată decât o face cu alte amintiri. Dacă ar fi să te confrunţi mai târziu cu o ameninţare la fel de mare, creierul ar fi capabil să trezească instantaneu aceste imagini în scopul prevenirii şi călăuzirii. Procesul este involuntar şi se poate declanşa în momente în care nu există un pericol autentic. Atunci, departe de a ajuta supravieţuirea, scenele din trecut fac din tine o victimă neajutorată a răspunsurilor animalice ale creierului.

Soldaţii care se întorc de la luptă sunt deseori chinuiţi de amintiri puternice, agasante, din anumite întâmplări pe care le-au trăit. La fel şi văduva preşedintelui ucis, care, în alt context, a comparat experienţa cu „deschiderea ecluzelor” 59 în acea seară, în Hyannis Port, ecluzele s-au închis brusc, iar Jackie, vorbind

într-un alt registru, s-a întors la subiectul pe care îl abordase la telefon cu mai multe ore înainte. „Vreau să mai spun un lucru. Pentru mine a devenit aproape o obsesie”. 60 A evocat obiceiul nocturn al lui Jack ca înainte de a merge la culcare să pună câteva discuri la vechiul Victrola pe care îl aveau de un deceniu. A povestit că lui Jack îi plăcea cel mai mult un cântec care se afla la sfârşitul unei înregistrări a musicalului de pe Broadway *Camelot*. A sugerat că versul lui preferat din acea înregistrare putea fi un epitaf potrivit la preşedinţia lui: „Să nu se uite că a existat cândva un loc care, preţ de o clipă scurtă şi luminoasă, a fost cunoscut drept Camelot”. Acesta era mesajul pe care voia ea să-l transmită revista înainte ca alţi autori să caute să definească administraţia soţului ei. Voia ca oamenii să se gândească la anii Kennedy ca la Camelot. Voia ca publicul să înţeleagă că, deşi în viitor puteau fi şi alţi preşedinţi mari, „niciodată nu avea să mai existe un Camelot”. Indiferent dacă metafora cu Camelotul era validă sau nu, dorinţa de a o pune în discuţie fusese motivul raţional care o făcuse să-l cheme pe White. Restul ciudatei întrevederi fusese cu totul altceva.

Jackie a continuat să evoce imaginea lui Jack pe care o crease pentru a se anestezia în acele prime nopţi de singurătate pe care le petrecuse în camera lui de la Cape la scurt timp după luna de miere. A vorbit cu multă tandreţe despre „băiatul bolnav şi singuratic” 61 care în timp ce zăcea în pat citea despre Cavalerii Mesei Rotunde şi despre primul duce de Marlborough, strămoşul lui Winston Churchill. A împărtăşit impresia ei că ceea ce numea ea în mod interesant „istoria în satin roşu” (adică poveşti violente, îmbibate de sânge, despre eroi şi războinici) pe care o devorase Jack în tinereţe îl făcuse omul care era.

Însă apoi, la câteva clipe după aceste reflecţii, brusc, după impresia lui White, „s-a întors iar la scena asasinării” 62. Oare sintagma „istoria în satin roşu” 63 stimulase această nouă revărsare de imagini sângeroase? Indiferent de motiv, era iar în Air Force One, unde ceilalţi o îndemnau să se şteargă de sângele lui Jack în aşteptarea ceremoniei de depunere a jurământului de către succesorul lui.

La miezul nopţii, White s-a retras într-o cameră destinată servitorilor din vilă pentru a dactilografia articolul. Tocmai asistase la un spectacol fascinant. Notiţele pe care le luase în aproximativ trei ore şi jumătate erau pentru el atât de tulburătoare încât, după cum avea să-i spună ulterior lui Jackie, aveau să-i trebuiască trei săptămâni ca să le transcrie. Iar când a făcut-o, s-a ferit să le împărtăşească soţiei sau secretarei lui. Abia peste cinci luni avea să-i trimită lui Jackie o copie

„Provizorie” 64, pe care a caracterizat-o „material istoric” 65, împreună cu sugestia fermă de a nu o arăta nimănui, în afară poate de Bobby Kennedy. Totuşi, în noaptea interviului, White s-a grăbit să scrie un fel de document foarte diferit pentru editorii săi. A conceput o istorisire care elimina în mod protector toate imaginile foarte fierbinţi ale asasinatului, descrise de văduvă şi nu a făcut nicio referire la modul ciudat de lipsit de emoţie în care povestise ea.

După 45 de minute, i-a prezentat lui Jackie, spre aprobare, prima ciornă a articolului pentru revista Atunci s-a întâmplat încă un lucru remarcabil. Creionul văduvei nu a lăsat neatins niciun paragraf. A tăiat cuvinte şi rânduri întregi. În anumite cazuri, nu s-a mulţumit să taie cu o linie paragraful ofensator, ci l-a înnegrit pur şi simplu extrem de scrupulos. Când le-a înapoiat autorului, paginile dactilografiate erau pline de însemnări proprii. Persoana palidă, cu glas şoptit, pe care tocmai o văzuse cedând în

cel puţin două rânduri unui val de amintiri chinuitoare, pusese stăpânire în mod autoritar pe articolul lui. Cu vigilenţa pe care o manifestase deseori când considerase că interesele soţului ei erau în pericol, a rămas pe lângă White când acesta şi-a dictat articolul la New York de la un telefon de perete din bucătărie la ora două dimineaţa. Deşi Jackie nu auzea ce se spunea la celălalt capăt al firului, a clătinat nemulţumită din cap când s-a prins că editorii lui voiau să o lase mai moale cu tema legată de Camelot.

Răspunzând la semnul ei, White a insistat, spunând că tema Camelot era esenţa articolului publicat.

Şi, în cele din urmă, aşa s-a făcut.

Capitolul 8

„Am vrut doar să ştii că a fost iubit de foarte mulţi şi foarte mult. Eu sunt unul dintre ei” 1, a spus Lyndon Johnson, a cărui voce nazală de Texas era când paternă, când deosebit de caldă, uneori sugerând ambele atitudini în acelaşi timp, în timp ce vorbea cu Jackie la telefon.

Era luni, 2 decembrie, şi ea se întorsese cu copiii de la Cape Cod în seara precedentă în aşteptarea mutării din Casa Albă la sfârşitul săptămânii pentru ca Lyndon şi lady Bird să se poată muta acolo. La început sperase să fie gata de plecare marţi, dar mutarea trebuise să fie amânată până vineri.2 Urma să se mute temporar într-o casă pusă la dispoziţie de Harriman pe N Street, în Georgetown, la trei străzi de casa în care trăise John F. Kennedy când fusese ales preşedinte. împachetatul începuse în absenţa lui Jackie, dar ea avea de gând ca în următoarele zile să se uite prin garderoba soţului ei pentru a hotărî ce haine să păstreze şi pe care să le dea. Ajutoarele au pus hainele preşedintelui pe canapele, în cuiere, ca ea să le inspecteze. Făcând aparent o legătură între moartea iraţională a soţului ei şi pierderea celor doi copii, Arabella şi Patrick, s-a gândit şi să-i reîngroape imediat pe cei din urmă lângă

mormântul tatălui lor. În ceea ce o privea, nu era de pierdut niciun moment. Înmormântarea secretă era stabilită să aibă loc în acea săptămână sub patronajul episcopului Philip Harman care, la cererea lui Jackie, ţinuse discursul de elogiere a preşedintelui Kennedy la Catedrala St. Matthew. Rămânea doar ca Teddy Kennedy, cel mai mic dintre fraţii Kennedy, să aducă rămăşiţele pământeşti ale ambilor copii cu avionul familiei.

Între timp, când Jackie a venit duminică, o aştepta o scrisoare afectuoasă de la LBJ dar, cum i-a spus ea la telefon cu un glas sfios, a presupus că era atât de ocupat încât „nu a îndrăznit să-l deranjeze” 3 cu un răspuns scris.

„Trebuie să afli nişte lucruri”, a spus Johnson, „iar unul dintre ele este următorul: Tu nu mă deranjezi, tu îmi dai putere”. 4 Referitor la răspunsul scris, LBJ a avut o idee mai bună: „Nu-mi trimite nimic. Doar vino încoace şi ia-mă în braţe. Atât. Când nu mai ai altceva de rezolvat, să facem o plimbare. Să ne plimbăm prin curte. Şi să-ţi spun ce mult însemni pentru noi toţi şi că putem merge înainte dacă ne dai puţină putere”. 5

Johnson, care vorbea cu ea din Biroul Oval, a povestit în continuare de o perioadă anterioară din viaţa lui politică în care toţi în afară de mama, soţia şi surorile lui l-au abandonat. „Voi, femeile, aveţi un curaj pe care noi, bărbaţii, nu îl avem. Aşa că trebuie să ne bazăm pe voi şi să depindem de voi. Iar tu ai ceva de făcut. Tu ai un preşedinte care se bazează pe tine. Şi acesta nu e primul pe care l-ai avut. Nu sunt multe femei care umblă cu mulţi preşedinţi!” Această ultimă remarcă a provocat o explozie de veselie din partea lui Jackie: „A umblat cu doi preşedinţi, asta se va spune despre mine!”

Judecând după reacţia ei, e greu de imaginat că nu a găsit un dram de consolare în discuţiile cu Johnson. Totuşi, chiar era LBJ doar amabil cu tânăra văduvă? Sau căuta pur

şi simplu să o atragă de partea lui în lupta toxică ce izbucnise când Bobby Kennedy l-a împins ca să poată pătrunde în Air Force

One, când s-a dus să o ia pe Jackie? în cele 10 zile care trecuseră de la evenimentele din Dallas, de ambele părţi ale eternului conflict LBJ-RFK se acumulase multă duşmănie.

Bobby Kennedy era convins că Johnson dăduse dovadă de cea mai înspăimântătoare lipsă de respect faţă de Jackie în Dallas, însuşindu-şi dormitorul ei din Air Force One, spunându-i „scumpo" când îi prezentase condoleanţe, amânând în mod scandalos plecarea avionului prezidenţial, reuşind prin tertipuri să fie fotografiată alături de el când a depus jurământul. Iconografia politică a imaginilor din urmă era deosebit de dureroasă pentru RFK, care le considera o exploatare grosolană a cumnatei lui într-un moment în care el nu fusese de faţă pentru a o proteja. Realitatea este că, după aceea, Johnson a pus să-i fie ascultate discuţiile telefonice cu ea. Şi, cu toate că a înregistrat şi telefoanele cu alţii, în cazul lui Jackie a mers mult mai departe. În vacanţa de Crăciun, când ea şi copiii au plecat la Palm Beach, vrând să demonstreze intimitatea relaţiei sale cu soţia preşedintelui martirizat, a permis ca patru reporteri să asculte în secret un telefon pe care i l-a dat din Sala Cabinetului. În particular, spunea fără ocolişuri că ea putea să-i fie de folos. La o lună după asasinat, i-a împărtăşit lui Pierre Salinger, secretarul de presă pe care îl moştenise de la predecesorul său, ideea de a o numi pe Jackie ambasador în Mexic. „Dumnezeule atotputernic!" a continuat preşedintele. „Asta ar electriza emisfera vestică… Ea doar ar ieşi în balcon şi s-ar uita la ei, şi toţi ar face pe ei în fiecare zi". 6 Când Salinger a spus că avea nevoie de timp pentru a se gândi la propunere, Johnson a bătut în retragere: „Crezi că ei s-ar gândi că

încercăm să ne folosim de ea?” Salinger a mărturisit că într-adevăr asta îl îngrijora.

Confruntat cu acuzaţii că se purtase necuviincios cu Jackie, ba chiar o exploatase, Johnson a declarat mereu că, dimpotrivă, fusese în mod constant respectuos, ţinând-o sus pe un piedestal şi tratând-o cu demnitate şi consideraţie. După impresia lui LBJ, Bobby Kennedy, „mica javră”, cum îi spunea el, fusese cel care fusese revoltător de lipsit de respect faţă de el în Air Force One în Maryland, trecând valvârtej pe lângă el „pentru a nu trebui să se oprească şi a-l recunoaşte pe noul preşedinte” 7. Johnson a fost indignat când Bobby a scos-o din avion pe cumnata lui, lăsându-l pe preşedinte să părăsească scena fără să i se acorde obişnuita atenţie. În ultimii ani, Johnson spunea că din prima zi a preşedinţiei lui i-a fost groază de clipa în care RFK avea să-şi anunţe deschis intenţia „de a revendica tronul în amintirea fratelui său” 8.

Aura lui Jackie Bouvier de persoană din elita socială îl atrăsese mult pe Joe Kennedy când Jack o adusese prima dată să îi cunoască familia. Acum, pentru că mai mult decât orice altă persoană Jackie avea aura lui JFK, ea a devenit de la început o pârghie esenţială în lupta pentru loc şi putere de după asasinat. Loialitatea ei naturală se manifesta în mod accentuat faţă de Bobby care, în calitatea sa de nou cap al familiei Kennedy, îşi asumase rolul de protector puternic într-un moment în care ea avea multă nevoie de protecţie. Imediat după asasinat, Bobby fusese „singura persoană” 9 care părea capabilă să o consoleze. „Mergem în vizită la prietenul nostru?” 10 întrebase el în noaptea înmormântării după ce toţi ceilalţi îi lăsaseră singuri la Casa Albă. Un drum în miez de noapte până la mormânt, unde au îngenuncheat în întuneric să se roage, a fost doar primul dintre multele astfel de vizite cu încărcătură emoţională pe care le-au făcut împreună la

Arlington National Cemetery. În lunile care au urmat, în timp ce ea ţinea perioada de un an de doliu, Bobby stătea după-amiaza târziu cu ea lângă şemineul din camera ei de zi din Georgetown şi discutau. În comparaţie cu RFK, Johnson era clar inferior în competiţia lor pentru susţinerea oficială a văduvei. Totuşi, după cum atestă multe conversaţii vesele dintre Jackie şi LBJ, ea nu era nicicum insensibilă la farmecul lui de dandy. Mai important, faptul că ea şi cu Johnson fuseseră în Dallas la momentul asasinatului îi lega puternic; în ultimii ani, au vorbit despre ce s-a întâmplat pe 22 noiembrie într-un fel care nu lasă loc de îndoială privitor de empatia sinceră dintre ei. Însă acea empatie nu l-a împiedicat pe Johnson să caute să folosească în avantajul politic personal o legătură născută dintr-o tragedie. El nutrea speranţa de a o câştiga pe Jackie de partea lui şi, drept urmare, chiar şi cele mai serioase şi bine intenţionate discuţii cu ea erau pline de ambiguitate şi subtext. Motivele tindeau să se amestece în astfel de probleme, însă merită să ne întrebăm dacă, atunci când la începutul acestei perioade i-a spus lui Jackie să le spună copiilor ei că voia să fie un „tătic” pentru ei, se gândea în primul rând la interesele lor sau ale lui.

În acelaşi timp, în spatele feţei trase şi chinuite şi al ochilor nedormiţi, nici Bobby Kennedy nu era tocmai un nevinovat. Impactul morţii fratelui său asupra lui fusese mai mult decât evident. „Nu cred că am văzut vreodată durerea omenească exprimată ca pe chipul lui Robert Kennedy după asasinat”, şi-a amintit William vanden Heuvel. Pierre Salinger l-a descris ca pe „cel mai distrus om pe care l-am văzut în viaţa mea” 11. Cu toate acestea, la două săptămâni de la asasinat, Bobby vorbea despre posibilitatea de a candida la postul de vicepreşedinte. Şi înainte de sfârşitul lui decembrie, şi el îşi făcea planuri să

— William vanden Heuvel (n. 1930), diplomat şi avocat american, a fost consilier al lui Robert Kennedy (n. coord.).

se folosească de văduva lui Jack în avantajul politic personal. Scopul călătoriei lui JFK în Texas fusese, după cum s-a exprimat Charlet Bartlett, „să pregătească scena pentru 1964” 12. O lună mai târziu, iminentele alegeri prezidenţiale erau iar în joc, dar cu o distribuţie a personajelor semnificativ modificată. În mod ciudat, o constantă era impresia că implicarea lui Jackie putea fi un avantaj imens pentru candidatul democrat la prezidenţiale. Încă nehotărât dacă în 1964 prefera să fie vicepreşedinte sau secretar de stat, Bobby o vedea şi într-un caz, şi-n celălalt un obiect de negociere.

Arthur Schlesinger era un susţinător înfocat al ambiţiilor prezidenţiale pe termen lung ale lui RFK, pe care le intuia deja. Totuşi, şi-a exprimat scepticismul când Bobby i-a vorbit despre ce avea să fie „puterea de negociere” 13 a lor cu Johnson înainte de următoarele alegeri. Schlesinger a susţinut fie că Johnson îi dădea sau nu lui Bobby, în 1964, postul pe care îl dorea, Bobby şi susţinătorii lui nu aveau de ales decât să joace un rol în campania prezidenţială a lui LBJ, altfel aveau să fie „terminaţi pe vecie în partid” 14.

„Da”, a răspuns Bobby, „dar e o mare diferenţă între un rol de formă şi un rol adevărat. Putem să ne prefacem că facem ceva, sau putem să facem pe dracu’ în patru să obţinem. Ar putea avea importanţă dacă Jackie apare cu Johnson la ultimul miting mare, sau dacă în toamnă pleacă în Europa pentru sănătatea ei”. 15 Bineînţeles că Bobby sugera că avea să fie în situaţia de a-i dicta cumnatei sale ce hotărâre să ia în această problemă.

Cum ea însăşi a spus despre sine mai târziu referitor la acest moment, Jackie nu era „în stare să înţeleagă mare

lucru” din ce se petrecea. Cu toate acestea, încă nu se mutase de la Casa Albă când a trebuit să ia imediat o hotărâre cu privire la autorizarea primei cărţi despre asasinat. Autorul Jim Bishop, printre ale cărui cărţi precedente se numărau *The Lincoln Was Shot* şi *The Day Christ Died*, a fost primul care a ieşit cu planul cărţii *The Day Kennedy Was Shot*, dar fără îndoială aveau să urmeze şi alţi scriitori curând. Îngrozită de perspectiva aceluiaşi material dureros care, cum a spus ea, avea „să vină şi să vină” 16 la nesfârşit, s-a hotărât să-i blocheze pe Bishop şi ceilalţi, desemnând un autor căruia să-i dea acceptul exclusiv de a relata evenimentele din 22 noiembrie. În cele din urmă, s-a hotărât asupra unui scriitor care, în mod curios, nu îşi exprimase interesul de a întreprinde un astfel de proiect şi nu ştia că era avut în vedere. Ba mai mult, atunci când Jackie l-a ales (mai târziu a folosit cuvântul „angajat”) pe William Manchester, nici nu-l întâlnise vreodată. Manchester era un fost puşcaş marin în vârstă de 41 de ani care, aşa cum scria în actele medicale de lăsare la vatră, suferise „leziuni traumatice ale creierului” în timpul carnagiului din Okinawa, în 1945. Printre cele şapte cărţi precedente ale lui se afla un studiu măgulitor despre Kennedy intitulat *Portrait of a President*, ale cărui şpalturi le trimisese la Casa Albă înainte de publicare, pentru ca preşedintele să aibă prilejul, dacă dorea, să modifice vreunul dintre citatele sale. Acum, într-un moment în care Jackie nu putea face nimic pentru a stăvili potopul de amintiri despre Dallas, l-a ales pe Manchester pentru că, s-a gândit ea, măcar avea să fie uşor de manevrat.17

Înainte de a se muta în N Street, Jackie, împreună cu Bobby, mama, sora ei şi alţi câţiva s-au adunat la Arlington National Cemetery pentru a-i reîngropa pe Arabella şi Patrick. Ea şi episcopul Harman au pus micuţele sicrie pe

pământ, lângă mormântul proaspăt săpat al lui Jack. Văzând emoţia ei profundă, episcopul a ales să spună doar o rugăciune scurtă, la încheierea căreia Jackie a oftat adânc. În timp ce el o conducea înapoi la limuzină, ea a abordat anumite nelămuriri care o torturau de la întoarcerea din Dallas, în timp ce se chinuia să înţeleagă evenimente care, la urma urmelor, nu puteau fi explicate în termeni raţionali. Episcopul a avut sentimentul că ea a vorbit despre aceste lucruri „de parcă de asta depindea viaţa ei – ceea ce poate aşa şi era" 18.

Cum el şi văduva nu erau singuri, a întrebat dacă nu era poate mai potrivit să continue discuţia în altă parte.19 S-a gândit că poate ar fi fost mai bine să se întâlnească în casa parohială sau la Casa Albă, dar Jackie a continuat să-şi spună îngrijorările fără să ţină seama de propunerea lui. Nu îi păsa cine o mai auzea vorbind despre astfel de probleme foarte personale. Comportamentul ei în această privinţă era contrar caracterului unei femei care, cum i-a spus mamei, tindea să-şi ascundă sentimentele, însă ea avea toate aceste întrebări urgente şi dorea răspunsuri: De ce permisese Dumnezeu ca soţul ei să moară aşa? Ce motiv ar fi putut să existe pentru asta? A accentuat lipsa de noimă a faptului că Jack fusese ucis într-un moment când mai avea atât de multe de oferit. „Până la urmă", şi-a amintit preotul mulţi ani mai târziu, „conversaţia a devenit mai personală". 20 Jackie a vorbit despre frica sa faţă de rolul pe care i-l vârâse pe gât publicul american după evenimentele din Dallas. „A înţeles că îi era menit să aibă veşnic de a face cu opinia publică, cu sentimentele contradictorii, nu întotdeauna măgulitoare pentru ea. Însă nu voia să fie o figură publică… Totuşi, deja era clar că lumea o privea nu ca pe o femeie, ci ca pe un simbol al propriei dureri". 21

Întrebările fără răspuns pe care i le pusese Jackie

episcopului Harman încă o mai preocupau când, pe 6 decembrie, s-a mutat în casa pe care i-o pusese la dispoziţie subsecretarul de stat W. Averell Harriman până îşi achiziţiona o casă proprie. „Dormitorul lui Jackie era la primul etaj şi rareori ieşea din el”, şi-a amintit secretara ei, Mary Gallagher. „Îmi dădeam seama că suferea”. 22 Plângea. Bea. Când nu putea să doarmă, când se trezea ţipând din cauza coşmarurilor, nu avea nici măcar alinarea retragerii în inconştienţă23. Încercând să înţeleagă asasinatul, stătea trează, revăzând la nesfârşit evenimentele din 22 noiembrie. Ziua le povestea şi repovestea întâmplările lui Joe Alsop (care o ţinea strâns de mână pe toată durata povestirii), lui Betty Spalding şi multor altora. Când era „foarte înverşunată” 24, cum s-a exprimat ea, din cauza tragediei, când enumera inutil lucrurile pe care le-ar fi putut face pentru a o abate. Deşi nu avea niciun motiv raţional să se simtă vinovată, îşi analiza critic, *post factum*, fiecare acţiune şi reacţie din acea zi. Se lega de fiecare prilej ratat şi se gândea cum ar fi putut face să se întâmple altfel. În aceste scenarii, ajungea, iar şi iar, la o vină de-a ei: dacă n-ar fi confundat zgomotul împuşcăturii cu cel făcut de motociclete. Dacă s-ar fi uitat în dreapta „atunci”, cum şi-a descris ea mai târziu raţionamentul, „aş fi putut să-l trag în jos şi a doua împuşcătură nu l-ar fi nimerit” 25. Dacă ar fi reuşit să-i ţină creierul înăuntru în timp ce limuzina gonea spre Parkland Hospital. A stăruit chiar şi asupra trandafirilor roşii care îi fuseseră dăruiţi când grupul prezidenţial a sosit la Love Field în Dallas, pe câtă vreme la opririle precedente primise trandafiri galbeni de Texas. Trebuia să-i fi recunoscut drept un semn? 26

La două zile după Dallas, Bobby telefonase la ambasada britanică pentru a-i ruga pe David şi Sissie Ormsby-Gore să petreacă ziua cu Jackie, care, a explicat

el, avusese încă o noapte cumplită. După părerea lui Jackie, dintre toţi oamenii care fuseseră apropiaţi de Jack, David fusese, după ea şi Bobby, „cel mai rănit” de moartea lui. La fel ca Bobby, David considera că era sfânta lui datorie să aibă grijă de văduva lui Jack.27 Cu 19 ani înainte, el şi Sissie se simţiseră la fel de răspunzători de sora lui Jack, Nick, după ce tânărul ei soţ a murit. Pentru soţii Ormsby-Gore, ambii cu o structură a minţii deosebit de sensibilă, chiar fragilă, a fost o experienţă traumatizantă să stea cu Jackie după asasinat, să o audă povestind în mod repetat ceasul cel rău.28 în perioada în care David a fost ambasador, Sissie ajunsese să ţină extrem de mult la Jackie. Ambele soţii erau amazoane desăvârşite; amândouă erau catolice; amândouă erau renumite pentru flerul lor în materie de modă şi decor. După cum s-a exprimat McGeorge Bundy, în timpul anilor prezidenţiali Sissie fusese pentru Jackie „însoţitoare şi prietenă într-un fel în care foarte puţine soţii de demnitari au fost” 29. Alice, fiica lui Sissie, deşi mai mare decât Caroline, se jucase cu fiica lui Jackie şi, după mutarea văduvei în N Street, soţii Ormsby-Gore se oferiseră să găzduiască la ambasadă şcoala lui Caroline, deoarece nu mai putea funcţiona la Casa Albă.30 La mijlocul lui ianuarie 1964, David şi Sissie au însoţit-o pe Jackie într-o vizită pe plantaţia din Georgia a fostului ambasador al SUA în Marea Britanie, John Hay Whitney. După aceea, foarte tulburată, Sissie i-a destăinuit unei prietene că devenise aproape de nesuportat să asculte izbucnirile de imagini violente ale lui Jackie, de obicei aceleaşi episoade cu sânge şi creier, însă era nevoită să o facă.31

Alteori, discuţiile cu Jackie erau precum patinajul pe un iaz cu gheaţă subţire, cu anumite zone marcate ca fiind periculoase. Supărăcioasă din fire, se enerva când o femeie din cercul ei social îi lăuda comportamentul din timpul

slujbelor comemorative. „Cum se aştepta să mă comport?” 32 i-a spus după aceea Jackie lui Arthur Schlesinger, cu un oarecare dispreţ, după cum i s-a părut acestuia. După spusele ei, Jackie a fost uluită când alte prietene i-au destăinuit că ele sperau ca ea să se recăsătorească. „Consider că viaţa mea s-a terminat”, le-a răspuns ea, „şi îmi voi petrece restul vieţii aşteptând să se termine cu adevărat”. Se indigna când cei apropiaţi, cu bune intenţii, îi spuneau că timpul avea să le vindece pe toate.

I se părea prea dureros să vadă chiar şi o imagine a feţei soţului ei – faţa la care se uita când glonţul fatal a lovit. Singura fotografie a lui Jack pe care o avea cu ea în casa lui Harriman era una în care el stătea întors cu spatele.33 Şi picturile reprezentau o problemă. Când Bob şi Marg McNamara i-au trimis două portrete ale lui JFK şi au îndemnat-o să accepte unul ca dar, Jackie şi-a dat seama că, deşi îi plăcea în mod deosebit cel mic, în care soţul ei apărea şezând, n-ar fi putut suporta să-l păstreze. Înainte de a returna ambele tablouri, le-a rezemat de perete chiar în faţa uşii dormitorului ei. În decembrie, micul John a ieşit într-o seară din camera lui Jackie. Zărind portretul tatălui său, a scos acadeaua din gură şi a sărutat tabloul spunând „Noapte bună, tati”. 34 Jackie i-a relatat episodul lui Marg McNamara în loc de explicaţie a faptului că îi era imposibil să aibă în apropiere un astfel de tablou. A spus că aducea prea multe lucruri la suprafaţă.35

Cu toate astea, făcea tot ce putea să menţină o atmosferă de normalitate, oricât de zdrenţuită era, pentru Caroline şi John. Înainte de a părăsi Casa Albă, a dat o petrecere întârziată pentru cea de a treia aniversare a lui John, a cărui adevărată zi de naştere coincisese cu înmormântarea tatălui său. De Crăciun, la Palm Beach, ca să-i facă „pe copii să se simtă bine” 36, după spusele bonei, Maud Shaw, a agăţat în brad luminile, steluţele şi

globurile familiare, a atârnat ciorapi pe şemineu şi a repetat alte lucruri mărunte pe care le făcuseră ca familie când trăia Jack. Iar când a cumpărat o casă de cărămidă cafenie, din secolul al XVIII-lea, vizavi de reşedinţa Harriman de pe N Street, i-a arătat decoratorului Billy Baldwin fotografii cu camerele copiilor de la Casa Albă şi a precizat că voia ca noile lor camere să fie exact la fel.37

Pe 31 ianuarie 1964, la miezul nopţii, în ajunul mutării, Jackie i-a scris fostului prim-ministru Harold Macmillan, care atunci mai avea două săptămâni până să împlinească 70 de ani. Macmillan demisionase pe motive de boală în octombrie 1963. Fiind tot bolnav la vremea înmormântării preşedintelui Kennedy, îi desemnase pe Andrew* şi Debo Devonshire să îl reprezinte. Bobby Kennedy vorbise de curând la telefon cu Macmillan; iar Jackie voia să-i scrie, cum a zis ea, ca să-i spună ce mult îl iubise Jack.38 Dar, cum se întâmpla deseori cu ea în aceste zile, a deraiat curând de la scopul ei iniţial. Abia începuse să scrie pe hârtia cu chenar negru, când s-a pomenit vorbind despre accesele de amărăciune care continuau să o chinuiască, despre eforturile ei eşuate de a găsi consolare în religie şi despre sentimentul ei că viaţa era nedreaptă şi cei care aveau de suferit erau oamenii cei mai buni.

Totuşi, într-o perioadă în care Jackie susţinea încă în faţa prietenilor că viitorul ei murise odată cu soţul ei, în scrisoarea către Macmillan îşi exprima speranţa că mutarea de a doua zi chiar putea fi începutul unei „vieţi noi” 39. În cele două luni în care se bucurase de ospitalitatea subsecretarului de stat, grupurile de oameni care stăteau de veghe în mod regulat afară, uneori tremurând în zăpadă, fuseseră o sursă de nefericire pentru Jackie. Într-un moment de catastrofa naţională, oamenii făcuseră din Jackie o eroină. Într-o perioadă de derută şi

nelinişte în masă, oamenii îi atribuiseră ei puteri aproape magice de a ţine naţiunea laolaltă. Se agăţaseră de conduita demnă a văduvei la înmormântare pentru a o transforma dintr-un simbol al neajutorării şi vulnerabilităţii, într-un simbol al tăriei şi dârzeniei. În ceea ce o privea, Jackie era iritată

— Andrew Devonshire (1920 – 2004), fost ministru în cabinetul premierului britanic Harold Macmillan (n. coord.).

de corul de laude publice la adresa conduitei ei de după tragedie. „Nu-mi place să aud oamenii spunând că sunt echilibrată şi păstrez o mină bună”, i-a spus ea nemulţumită episcopului Harman. „Nu sunt actriţă de cinema”. 40 Nici nu prea se simţea eroină. Dimpotrivă, în sinea ei, era preocupată de ideea că ratase una sau mai multe şanse de a-şi salva soţul.

Şi mulţimile din faţa ei o supărau, dar în alt mod. Confruntată cu gloata de pe N Street, se temea că putea apărea brusc un pericol adevărat, ca pe 22 noiembrie.41 Sperioasă de fel, îşi simţea corpul încordându-se în aşteptarea altui atac, şi se alarma peste măsură când oamenii nu încercau doar să o vadă, ci să o şi atingă pe femeia care supravieţuise masacrului din Dallas, sau când unii dintre ei rupeau rândurile poliţiei în efortul de a-i săruta şi îmbrăţişa pe copiii preşedintelui asasinat.42 Pe măsură ce ianuarie se apropia de sfârşit, numărul celor de pe trotuar, în loc să scadă, părea să crească în aşteptarea mutării văduvei peste drum. De fiecare dată când Billy Baldwin venea de la New York să verifice stadiul zugrăvelii, perdelele şi alte detalii, era uimit de faptul că în faţa casei noi erau şi mai mulţi oameni care se întindeau să se uite înăuntru pe ferestrele uriaşe.

În scurtă vreme, problema nu era doar mulţimea. Strada îngustă a început să fie blocată de maşini şi chiar

de autocare. La Arlington National Cemetery, 10.000 de turişti, în medie, vizitau zilnic mormântul lui Kennedy. Mulţi mergeau în pelerinaj şi la noua casă a văduvei. Până în ziua mutării, N Street devenise „unul dintre obiectivele turistice ale Washingtonului”. Noua reşedinţă, pe care Jackie o botezase „casa mea cu multe trepte” 43, era cocoţată mult deasupra nivelului străzii. Cu toate acestea, şi-a amintit Billy Baldwin, am fost şocat de cât de uşor era să vezi în casă, în ciuda faptului că era atât de sus amplasată.44 După ce se întuneca, Jackie trebuia să tragă draperiile voluminoase de mătase de culoarea caisei ca să se ascundă de privirile străinilor care pândeau la toate orele.

Prima lună a lui Jackie în locuinţa nouă a coincis cu şedinţele inaugurale ale Comisiei Warren, un complet bipartizan de şapte juraţi convocat de preşedinte pentru a analiza şi a dezvălui toate faptele şi circumstanţele legate de asasinat şi uciderea ulterioară a presupusului asasin. Moartea lui Oswald lăsase naţiunea în suspensie referitor la cine era răspunzător de omorârea preşedintelui Kennedy. Printre scopurile lui Johnson în înfiinţarea comisiei se număra restabilirea ordinii prin asigurarea americanilor că asasinatul fusese pe deplin investigat şi rezolvat, responsabilitatea pentru tragedie fiind ferm stabilită. Johnson era nerăbdător şi să pună capăt speculaţiilor despre implicarea sovieticilor, care persista în multe cercuri. Era îngrijorat că, dacă începea să se teamă că Washingtonul plănuia să se răzbune, Moscova putea da prima lovitură.

Începând cu 3 februarie, ziua în care Marina Oswald, văduva presupusului asasin, a compărut în faţa comisiei, completul a audiat 552 de martori, incluzând asociaţi şi cunoştinţe ale lui Lee Harvey Oswald şi ale ucigaşului său, Jack Ruby, medici, spectatori, poliţişti, jurnalişti şi agenţi

ai Serviciului Secret. La cinci luni de la începerea lucrărilor şi Jackie avea să depună mărturie. Între timp, era aproape imposibil să te uiţi într-un ziar sau să deschizi radioul sau televizorul fără să auzi discutându-se despre asasinat. Într-un moment în care ţara era înnebunită să afle în sfârşit clar cine l-a omorât pe preşedintele Kennedy, Jackie a descoperit că nu o interesa aproape deloc acel individ. „Aveam sentimentul că ce conta ce aflau?" a spus ea mai târziu. „Nu puteau să aducă înapoi persoana dispărută".

O altă problemă pentru ea era că fiecare referire în media la ancheta oficială avea potenţialul de a declanşa un nou potop de amintiri nedorite. Încercase odată să oprească tocmai acest gen de material provocator care nu înceta „să vină şi să vină" (nu întâmplător exprimarea ei în această privinţă reflecta natura involuntară a acestor amintiri împovărătoare), când se hotărâse să exercite controlul personal asupra cărţilor despre asasinat. Totuşi, dintr-odată, i-a devenit imposibil să se ferească pe deplin de fluxul constant de informaţii de la Comisia Warren.

La aproximativ trei săptămâni după ce i-a trimis scrisoarea lui Macmillan, Jackie a primit un răspuns pe 15 pagini, abia descifrabil din cauză că el fusese împuşcat în mâna dreaptă în bătălia de la Loos din 1915. Mai târziu, Jackie a spus că nicio scrisoare din viaţa ei „nu a putut să fie vreodată" 45 ce a fost pentru ea acea scrisoare. A numit-o „stânca la care m-am întors, iar şi iar" 46 în iarna lui 1964. După un an şi jumătate, susţinea că încă o ţinea minte aproape „cuvânt cu cuvânt" 47. Şi chiar şi după patru ani, existau momente în care, declara ea, o propoziţie din lunga scrisoare a lui Macmillan se întorcea „sfărâmându-se în mintea mea – şi vedeam ca şi prima oară pagina pe care era scrisă – culoarea cernelii şi hârtia" 4S.

Macmillan îi spunea că „citise şi recitise” mesajul ei şi că „meditase profund asupra lui” 49. Deşi nu-i vorbea despre asta, înainte de a-i răspunde se consultase şi cu loialul său consilier Philip de Zulueta şi aflase ce putuse despre situaţia actuală a lui Jackie de la David Ormsby-Gore. Totuşi, în cele din urmă, experienţa personală de om care „trecuse prin două războaie” 50 a lui Macmillan a fost cea care a dat formă răspunsului său din 18 februarie 1964. Acea istorie personală i-a permis să facă un salt în imaginaţie. L-a încurajat să privească dincolo de statutul lui Jackie de văduvă îndurerată şi să ia în considerare alţi factori care erau şi ei hotărâtori în joc. I-a permis să privească suferinţa ei prin lentilele neaşteptate ale poveştilor cu războinici a căror imensă experienţă pe câmpul de luptă, la fel ca a ei în Dallas, le rezervase un loc aparte pe vecie.

În calitate de căpitan în regimentul de infanterie din Garda Regală în Primul Război Mondial, Macmillan fusese rănit grav în coapsa stângă în Bătălia de pe Somme. Zăcuse ore întregi înconjurat de morţi şi de răniţi care ţipau. Fusese în stare de şoc şi foarte aproape de moarte el însuşi. După cum i-a spus lui Jackie în scrisoarea sa, pierderile de vieţi omeneşti în acel război fuseseră „la o scară înspăimântătoare”. Până în 1918, „abia dacă mai avea un prieten sau o rudă în viaţă, de vârstă militară, în afară de cei care fuseseră prea bolnavi sau lipsiţi de vlagă ca să meargă” 51. Şi el simţise multă amărăciune. Şi el fusese pornit să întrebe „De ce – oh, de ce?” în efortul de a înţelege neînţelesul. Şi el avusese accese de depresie. Lui Macmillan i se părea că, în aspecte importante, necazurile lui Jackie erau şi mai profunde decât ale lui, căci soldaţii au măcar consolarea de a simţi că se sacrifică pentru ceva. „Dar asta ce ţi s-a întâmplat ţie şi, în felul ei, nouă tuturor, cum putem s-o acceptăm?”, a scris Macmillan. „Cum

putem s-o explicăm? De ce a permis-o Dumnezeu? Sunt sigur că îţi spui asta (la fel ca mine), iar şi iar. Ce pierdere! Ce nebunie! Ce lucrare proastă! Chiar poate să existe un Dumnezeu, care face şi călăuzeşte lumea?" 52 Recunoştea că nu existau răspunsuri mulţumitoare şi că singurul lucru care era de făcut era să încerce cumva să-şi păstreze credinţa în faţa a ceea ce se întâmplase, în esenţă, scrisoarea lui Macmillan se voia „un fel de supapă de siguranţă sau paratrăsnet" 53 pentru Jackie. O încuraja să-l privească drept un spirit înrudit căruia putea să-i scrie despre suferinţa ei în speranţa că cel puţin el avea să înţeleagă.

„Ai dat dovadă de cel mai minunat curaj în faţa lumii exterioare", a scris el. „Treaba grea este de fapt să simţi asta pe dinăuntru". 54

De multe ori în acea iarnă, Jackie s-a apucat să-i răspundă lui Macmillan.55 însă când revedea dimineaţa gândurile pe care le încredinţase seara hârtiei, trăgea concluzia că era mai înţelept să nu le vadă nimeni. Aşa că arunca ce scrisese.56 în cele din urmă, l-a rugat pe David să-i explice lui Macmillan de ce nu primise încă veşti de la ea.57

Între timp, şi-a promis că până la urmă, poate când venea primăvara şi lucrurile erau „puţin mai bune" 58, avea să reuşească să scrie o scrisoare care chiar să plece spre Birch Grove. Atunci avea să-i spună fostului prim-ministru că îmboldind-o să scrie toate acele scrisori netrimise o ajutase mai mult decât avea să ştie vreodată.

Scriindu-le, a spus ea mai târziu, se eliberase de multe lucruri care, dacă le-ar fi ţinut în ea, ar fi distrus-o.

În aceeaşi perioadă, Arthur Schlesinger a făcut prima dintre cele şapte vizite oficiale în N Street, unde şi-a instalat magnetofonul şi i-a propus lui Jackie să răspundă la întrebările lui despre soţul răposat şi administraţia lui

ca şi cum ar fi vorbit peste decenii cu „un istoric din secolul al XXI-lea”. Aceste interviuri, care au avut loc între 2 martie şi 3 iunie 1964, au făcut parte dintr-o acţiune mai mare întreprinsă de o echipă de istorici de înregistrare a amintirilor personale ale celor care îl cunoscuseră pe preşedintele Kennedy. La urmă, înregistrările pe bandă aveau să fie transcrise şi depozitate în arhivele viitoarei Biblioteci John F. Kennedy din Boston. Ideea din spatele istoriei orale, disciplina academică apărută pe neaşteptate, era că într-o epocă în care oamenii scriau mai puţine scrisori şi jurnale, era bine ca istoricii să-i intervieveze direct pe toţi jucătorii ca nu cumva amănunte preţioase, care înainte erau încredinţate hârtiei, să fie pierdute pe vecie pentru posteritate. Jackie şi-a dat acceptul de a participa la proiectul istoriei orale cu două condiţii. Prima a fost ca amintirile ei să rămână închise până cândva după moartea ei. A doua a fost ca, în orice caz, să aibă libertatea de a tăia din transcriere orice care, după o oarecare gândire, nu voia să apară în consemnarea istorică.

Astfel, ori de câte ori îi spunea lui Schlesinger să oprească magnetofonul ca să poată întreba: „Ar trebui să spun asta pe înregistrare?”, istoricul cu lavalieră îi reamintea invariabil de înţelegerea iniţială. „De ce să n-o spui?”, răspundea el. „Ai controlul asupra transcrierii”.

Pentru Jackie controlul era foarte important în interviuri fiindcă îi oferea şansa de a construi o naraţiune nu doar despre viaţa şi preşedinţia soţului ei, ci şi, mai problematic, despre căsnicia lor. Planul lui Jack fusese mult timp ca atunci când pleca din funcţie să-şi spună povestea aşa cum o vedea el şi dorea să o vadă şi alţii. Acum, credea Jackie, văduvei lui îi revenea sarcina de a încerca să o facă în locul lui, dacă nu într-o carte, atunci sub forma acestor conversaţii. Acţiunea prezenta o mare provocare, cauzată în mare măsură de faptul că JFK

avusese foarte multe secrete. Este limpede că pe alocuri în înregistrări Jackie nu prea ştia cât ar trebui să dezvăluie despre sănătatea precară a soţului ei. Şopteşte, ezită, cere să se facă o pauză de înregistrare. De aceea, înregistrările sunt în multe locuri la fel de interesante prin elipsele lor ca şi prin conţinutul lor, prin intervalele în care magnetofonul a fost închis de urgenţă, ca şi atunci când el mergea. În problema căsniciei, sarcina lui Jackie e şi mai complicată. Se observă că ea înaintează cu prudenţă, vrând să vadă ce poate să afirme în mod credibil în faţa unui interlocutor care, pe de o parte, ştie foarte bine despre desfrânarea lui Jack, iar pe de altă parte, de care este posibil, dar nicidecum absolut sigur, să poată scăpa cu o minciună.

Din când în când, când subiectul e deosebit de sensibil, ca atunci când se vede constrânsă să comenteze prietenia lui Jack cu George Smathers, Jackie se poticneşte în desişul propriilor fraze. Destinul e plin de spini şi la fiecare cotitură produc sângerări. La început, ea susţine că prietenia a existat „înainte de Senat”. Apoi spune nu, a fost sigur în timpul Senatului, dar „înainte să fie însurat”. Pe urmă sugerează că Smathers „a fost cu adevărat prieten cu o latură a lui Jack – un fel de latură imatură, m-am gândit eu mereu. Adică, nu că Jack ar fi avut latura imatură”.

Când subiectul e mai mult politic şi istoric decât personal, provocarea cu care se confruntă e tot un teren minat căci, de cele mai multe ori, tratează subiectul despre care n-ar fi îndrăznit să se pronunţe cât trăia Jack. Jackie nu doar că face ceva ce nu se gândise niciodată că o să facă, ea acţionează în cele mai neprielnice circumstanţe imaginabile – când nu poate să doarmă, când se tratează cu votcă, când e tiranizată de amintiri şi coşmaruri. Pentru Jackie, principalul rost al acestor interviuri este şlefuirea reputaţiei istorice a soţului ei. Cu siguranţă nu vrea să-i

facă vreun rău, însă există întotdeauna posibilitatea ca, din neatenţie, tocmai asta să facă.

Au existat şi alte potenţiale capcane în discuţiile ei cu Schlesinger care, pe lângă sarcinile lui de istoric, începuse de curând să lucreze pentru editorul Houghton Mifflin la o carte anunţată cu mare tam-tam despre preşedinţia Kennedy. Dată fiind recenta schimbare importantă a situaţiei profesionale a lui Schlesinger, acesta risca mult în proiectul cărţii, într-o perioadă în care Johnson fusese înnebunit să reţină cât mai mulţi oameni de-ai lui Kennedy, noul preşedinte nu prea îşi ascunsese dispreţul pentru Schlesinger, pe care îl izolase sistematic în cadrul administraţiei. Nu lipsit de temei, Johnson îl vedea pe Schlesinger în ligă cu RFK. Când Schlesinger şi-a înaintat demisia, i-a fost acceptată cu promptitudine, după impresia lui.59 La rândul său, Schlesinger sigur nu era un admirator al lui Johnson, însă nerăbdarea preşedintelui de a-l vedea plecat l-a durut. Pentru a înrăutăţi lucrurile pentru Schlesinger, Johnson şi-a pus în gând să-l convingă pe celălalt care plănuia o carte, Ted Sørensen, să rămână în administraţie. Spre deosebire de Schlesinger, pe care Johnson îl socotea un intelectual inutil, Sørensen avea talentul nepreţuit de a scrie cu exprimarea lui JFK.

Aşa că Johnson a fost nespus de dezamăgit când, la sfârşitul lui februarie, Sørensen a demisionat pentru a scoate propria producţie literară despre anii Kennedy. Editura Harper & Row a anunţat cu mare tam-tam cartea lui Sørensen pe 1 martie, cu o zi înainte de primul interviu de istorie orală a lui Schlesinger cu Jackie, ale cărei prietenie şi bunăvoinţă erau socotite de Schlesinger un câştig extraordinar. În anii petrecuţi la Casa Albă, fusese prieten de ocazii mondene cu preşedintele şi doamna Kennedy, un statut la care Sørensen nu putea emite pretenţii. În plus, Jackie nu era singura care îl antipatiza

pe Sørensen şi nu avea încredere în el. Şi Bobby, care la începutul perioadei de scriitor de discursuri a lui Sørensen manifestase o anumită gelozie pe relaţia acestuia cu JFK, fusese rece cu Sørensen. În orice caz, în timp ce Schlesinger şi Sørensen se întreceau care să fie primul cu o carte în librării, chiar prezenta Schlesinger garanţia că uita cu scrupulozitate tot ce îi spunea văduva în cursul interviurilor lor presupus confidenţiale? Era măcar înclinat să o facă?

Potenţialele probleme în această privinţă nu se limitau la faptul că, în acelaşi timp, el lucra la o carte. Dat fiind statutul lui Schlesinger de jucător în lupta pentru putere de după asasinat, anumite remarci ale lui Jackie, deşi făcute în baza presupunerii că aveau să rămână mult timp secrete, puteau deveni dintr-odată muniţie în acea luptă? Odată ce Schlesinger extrăgea anumite informaţii critice despre, să zicem, părerea personală a lui JFK despre Johnson, sau intenţiile preşedintelui decedat de a-l păstra sau nu pe Dean Rusk în funcţia de secretar de stat după alegerile din 1964, se putea aştepta Jackie, în mod rezonabil, ca acele informaţii să nu ajungă cumva în actuala încăierare politică?

În cele din urmă, când Jackie a spus că interviurile de istorie orală fuseseră o experienţă chinuitoare, e sigur că nu se referea doar la efortul pe care l-a presupus scoaterea din memorie a atâtor detalii despre JFK. Când s-a aflat faţă în faţă cu Schlesinger, a trebuit şi să hotărască pe loc pe care dintre acele detalii să le ascundă de posteritate, de cel care îi luă interviuri şi câteodată chiar de ea.60

Înregistrările de istorie orală tratau viaţa defunctului preşedinte începând din adolescenţă, lăsând în mod deliberat deoparte tema asasinatului. Într-o discuţie scurtă despre credinţele religioase ale lui JFK, a abordat unele dintre întrebările „De ce eu?” care o frământau în ultima

vreme. „De ce nu începi să te gândeşti la acele lucruri până ţi se întâmplă ceva îngrozitor?” i-a spus ea lui Schlesinger pe 4 martie. „Cred că Dumnezeu e nedrept acum”. Altfel, prefera să lase evenimentele din 22 noiembrie pentru iminentele ei discuţii cu William Manchester cu care, în mod intenţionat, încă nu se întâlnise. După cum a spus Jackie mai târziu, dacă cartea lui Manchester avea să fie totuşi publicată vreodată, şi-o imagina „cu coperţi negre şi pusă bine pe rafturi tainice de bibliotecă” 61. Imaginea este foarte sugestivă.

În unele momente, Jackie se purta de parcă odată ce ar fi vorbit pentru carte, amintirile apăsătoare puteau fi clasate într-un colţ întunecat al minţii de unde niciodată nu mai aveau să reuşească să-i tulbure conştiinţa. Într-un sens, cooperarea ei cu Manchester poate fi văzută ca o încercare de a birui materialul care până acum se dovedise insensibil la controlul conştient.

Până în clipa în care Jackie chiar a trebuit să stea faţă în faţă cu Manchester, a reuşit să trateze cu el prin diverşi emisari.62 Pe 5 februarie, a comunicat cu scriitorul din Connecticut printr-un telefon dat de Pierre Salinger. Pe 26 februarie, Bobby Kennedy s-a întâlnit cu Manchester la Departamentul de Justiţie pentru a expune în detaliu dorinţele ei. Când Manchester a spus că ar fi fost o idee bună să se vadă cu văduva înainte de a semna, RFK l-a asigurat că nu era nevoie. Aşa cum făcea procurorul general din acea primă noapte de la Bethesda Naval Hospital, şi acum a precizat că vorbea în numele doamnei Kennedy. În prezentele negocieri, Manchester s-a dovedit la fel de respectuos cum fusese când îl invitase pe JFK să-şi modifice propriile citate. După ce lui Manchester i-au fost transmise diverse hotărâri de sus, atât prin Salinger cât şi prin Edwin Guthman, locţiitorul lui RFK, autorul a semnat fără să ezite o înţelegere care prevedea că textul final nu

putea fi publicat „decât dacă şi până când era aprobat” atât de Jackie, cât şi de RFK. Imediat, oferta lui Manchester de a veni oricând la Jackie la Washington nu a avut niciun succes. La fel şi solicitarea de către el a unei întâlniri scurte pentru a şti ce să răspundă la întrebările presei odată ce se anunţa contractul pentru carte. Pe 26 martie, la o zi după ce biroul procurorului general a dat ştirea despre numirea lui Manchester, Jackie a plecat să petreacă weekendul de Paşte cu Bobby şi Ethel şi toţi copiii la schi în Stowe, Vermont. Între timp, Manchester a asigurat presa că intenţiona să se vadă cât mai curând cu ea, cât amintirile ei erau proaspete.

În scurt timp, Jackie, Bobby, Chuck Spalding şi soţii Radziwill s-au adunat în Antigua, unde urmau să petreacă o săptămână pe domeniul de pe ţărm al lui Bunny Mellon. Grupul a înotat şi a făcut schi nautic însă, după cum şi-a amintit Spalding, excursia era umbrită de un aer „copleşitor” 63 de tristeţe. A avut impresia că frumuseţea extraordinară a decorului, care domina Half Moon Bay, nu făcea decât să scoată în evidenţă „teribilul sentiment de deprimare al tuturor” 64. Jackie adusese cu ea cartea *The Greek Way* a lui Edith Hamilton, pe care o studia în efortul de a afla cum tratau grecii antici întrebările universale puse de suferinţa omenească.

Bobby, care de pe 22 noiembrie era frământat de propriile întrebări, a împrumutat cartea de la ea în Antigua. „Îmi amintesc că dispărea”, a povestit Jackie mai târziu. „Stătea îngrozitor de mult în camera lui… citind cartea şi subliniind lucruri”. 65 După părerea lui Spalding, Bobby era deprimat aproape până la paralizie. Nu putea să doarmă, se gândea înnebunit că acţiunile lui ca procuror general împotriva Cubei sau a crimei organizate ar fi putut să fi condus din neatenţie la omorârea fratelui său, slăbise foarte mult şi hainele atârnau pe el, ducându-te cu gândul

la o statuetă a lui Giacometti. Totuşi, cu toată suferinţa lui acută, Bobby îşi făcea griji şi pentru Jackie. Deşi într-un interviu televizat din 13 martie îl asigurase pe moderatorul Jack Paar că Jackie făcea „multe progrese”, în particular era evident că nu făcea. După ce s-au întors din Caraibe, îngrijorat de starea continuă de deznădejde a lui Jackie, Bobby a rugat un preot iezuit cu care el şi Ethel erau în relaţii strânse să stea de vorbă cu văduva fratelui său. Totuşi, mai întâi, drept răspuns la un nou bilet scris de mână de Manchester, în care îi solicita o întâlnire, Jackie a acceptat în sfârşit. Când, pe 7 aprilie, cu puţin înainte de amiază, autorul stingherit, ciufulit şi roşu la faţă a văzut-o în cele din urmă pe Jackie în camera de zi plină de cărţi şi tablouri, ea a spus că din cauza stării emoţionale pe care o avea nu putea să fie intervievată acum. Lui Manchester nu i-a rămas decât să aibă răbdare.66

Înainte ca Jackie să îl primească din nou pe Manchester, ea a început să se vadă cu părintele McSorley. Pretextul fragil al acestor şedinţe a fost acela că preotul, care întâmplător era un jucător de tenis foarte bun, se angajase să o ajute pe Jackie să-şi îmbunătăţească jocul. În acea primă zi pe terenul de tenis de la Hickory Hill, ea a abordat aproape imediat unele dintre frământările despre care vorbise anterior cu alţii. Comentariile făcute de ea cu această ocazie şi cu ocazii ulterioare au fost consemnate după aceea de părintele McSorley în jurnalul său. Astăzi au fost întrebările fără răspuns: „Nu ştiu cum a putut Dumnezeu să-l ia?”, i-a spus ea preotului. „E foarte greu de crezut”. 67 Au fost şi sentimentele de vinovăţie că nu acţionase la timp pentru a preîntâmpina moartea lui Jack: „Dacă aş fi ştiut, aş fi putut să-l trag în jos, sau să mă arunc în faţa lui, sau să fac ceva” 68, a spus ea cu căinţă. Dar abia a doua zi, când Jackie şi preotul s-au aflat iar faţă în faţă pe terenul de tenis, a început să vorbească deschis

despre sinucidere.

„Credeţi că Dumnezeu m-ar separa de soţul meu dacă m-aş omorî?” a întrebat Jackie. „E tare greu de suportat. Uneori mă simt de parcă am să-mi ies din minţi”. 69 Când l-a rugat pe preot să se roage ca ea să moară, acesta a răspuns: „Da, dacă asta vreţi. Nu e greşit să te rogi să mori”. 70 Jackie a continuat să susţină că lui Caroline şi lui John le-ar fi fost mai bine fără ea: „Le sunt inutilă. Sângerez pe dinăuntru”. Părintele McSorley a contrazis-o, argumentând că sigur lui Caroline şi lui John nu le-ar fi fost mai bine să locuiască la Hickory Hill, unde Ethel Kennedy n-ar fi putut să le acorde atenţia de care aveau nevoie. „E foarte presată de viaţa publică şi are aşa mulţi copii”, a spus el despre Ethel. „Nimeni nu poate fi bun pentru ei, numai dumneavoastră”.

La şase zile după ce i-a mărturisit părintelui McSorley că se gândea la sinucidere, Jackie s-a hotărât în sfârşit să discute cu Manchester despre asasinat. „O să notaţi toate faptele, cine ce a mâncat la micul dejun, sau o să vă implicaţi profund în carte?” a întrebat Jackie. Răspunsul lui Manchester că ar fi fost imposibil ca el să se ţină la o parte a părut să o mulţumească. Cu toate astea, în privinţe importante, ea şi scriitorul nu s-au înţeles. Ea dorea cu înfocare să nu mai retrăiască grozăviile. El era hotărât să le trăiască el însuşi şi să le dea şi cititorilor posibilitatea să le trăiască. Ea simţea nevoia să închidă în trecut ziua de 22 noiembrie. El năzuia ca prin măiestria lui s-o facă intens prezentă. Estetica lui Manchester, care atunci şi mai târziu a reliefat senzaţii, impresii şi minuţioasa reconstrucţie, moment cu moment, a evenimentelor, reflecta experienţele lui de bun ţintaş în timpul războiului, pentru care tot ce era văzut prin cătare avea, după spusele lui, „o calitate de camee, la fel de precisă şi bine definită ca o linie a lui Van Eyck” 71.

Manchester a adus în scriitura sa hiperconştienţa pe care o dezvoltă soldaţii din zona de război când corpul, confruntat cu o mare ameninţare, deviază sângele spre neuronii limbici într-un efort concentrat de a localiza şi îndepărta pericolul.72

În mod curios, când a întâlnit-o pe văduva lui JFK, Manchester mai avea ani buni până să poată să scrie despre război, războiul lui. „Se afla prea adânc”, a spus el mai târziu. „Nu puteam să ajung la el. Dar ştiam că trebuie să fie acolo… Unele amintiri nu mor niciodată. Zac în subconştient, azvârlite acolo, aşteptându-şi vremea”. 73 După spusele sale, Manchester era „un om frământat care, timp de peste 30 de ani, a reprimat ce nu suporta să îşi amintească” 74. Prin contrast, amintirile lui Jackie despre Dallas, unele în tot cazul, erau accesibile imediat şi din abundenţă, ba chiar mult prea accesibile pentru liniştea ei, dacă nu pentru sănătatea ei mintală. „E foarte greu să te opreşti odată ce s-au deschis zăgazurile” 75, avea să spună Jackie cu tristeţe despre interviurile date lui Manchester, pe care autorul le-a înregistrat la un magnetofon ascuns vederii lui Jackie, deşi ea ştia că înregistra. Ca nu cumva zăgazurile să se închidă la un moment dat, Manchester îi servea cocktailuri cu rom76, pe care le turna cu largheţe din carafe mari. Spre deosebire de cumnata sa, RFK refuza să bea când era intervievat. Drept urmare, Manchester se lamenta că răspunsurile procurorului general erau „bruşte, adesea monosilabice… şi mult mai puţin binevoitoare” 77. Din perspectiva scriitorului, era util şi ca înainte de a sta de vorbă cu ea să-i fi intervievat deja pe alţii care aveau legătură cu asasinatul. Venea la ea cu o abundenţă de amănunte adunate de la alte surse. Episoadele în care o ghida în mod repetat pe Jackie erau deja un teren familiar pentru el. A înţeles, chiar de la văduvă, şi că petrecea multe nopţi de insomnie răsucind în minte, pe toate

părţile, unele dintre aceste episoade; ea ştia că acum era inutil să se mai gândească, dar nu se putea opri. Pentru a nu porni de la zero, Manchester trebuia să o ghideze în mod corespunzător şi să se înscrie într-un proces chinuitor prin care ea mai trecuse de multe ori.

Diverşi oameni, începând cu RFK, care o auziseră pe Jackie vorbind despre Dallas, simţiseră că era gata să spună mai multe decât voiau să audă. Manchester, dimpotrivă, parcă nu se mai sătura de detalii. Nu voia doar informaţii obiective – voia să ştie cum fusese simţit totul la vremea respectivă. „El trebuie să fie acolo şi trebuie să fie atunci acolo”, a spus odată Manchester despre actul imaginativ care trebuie să aibă loc dacă un autor de scrieri nebeletristice e să aibă succes în recuperarea trecutului. În cazul de faţă, el îi cerea lui Jackie să-l ducă acolo. Din motive literare, avea nevoie ca ea să retrăiască asasinatul, în vreme ce ea, din motive personale, avea nevoie să înveţe cumva să-şi spună povestea fără să o retrăiască în întregime.78 Interviurile date lui Manchester erau extrem de dureroase pentru ea şi uneori glasul îi cobora atât de mult, încât el se temea că magnetofonul nu înregistrase toate cuvintele.

Nu este exagerat să presupunem că, urmare a intensificării caracterului emoţional al acestor şedinţe, unele experienţe despre care povestea ea s-au dovedit nefireşti, la fel ca cea a lui Manchester în lupta pentru Okinawa, chiar materialul pe care mai avea până să-l poată reînvia în mintea lui. E ciudat de spus, în lupta din Pacific şi el fusese împroşcat cu sânge şi creier când cineva din apropiere era ucis. Şi el fusese la un pas de a fi ucis. Şi el se simţise vinovat că supravieţuise. Aşa că atunci când Jackie vorbise despre astfel de probleme, pentru Manchester trebuie să fi fost fascinant, chiar stimulator şi din motive pur personale.

„Eu vorbeam despre lucruri intime”, avea să spună Jackie cu regret despre şedinţele cu Manchester. „Pe urmă omul pleca şi cred că era foarte tulburat în timp ce scria cartea”. 79

Întâlnirile cu părintele McSorley din acea lună au avut loc pe 4, 7 şi 8 mai. Până pe 19, părintele ajunsese să se teamă tot mai mult că Jackie „chiar se gândea la sinucidere” 80, cum a scris el. Preotul sperase ca ea să-şi revină, însă felul în care ea vorbea acum l-a făcut să-şi schimbe părerea. Vorbind din nou despre perspectiva sinuciderii, Jackie i-a spus că ar fi fost mulţumită dacă moartea ei ar fi grăbit „un val” de alte sinucideri, pentru că ar fi fost un lucru bun dacă oamenii ar fi fost lăsaţi să „scape de nefericirea lor”. L-a tulburat pe preot spunând că „moartea e grozavă” şi făcând aluzie la sinuciderea lui Marilyn Monroe. „Mă bucur că Marilyn Monroe a scăpat de suferinţa ei” a spus văduva lui JFK. „Dacă Dumnezeu o să facă mare tevatură judecând oamenii fiindcă îşi iau viaţa, atunci cineva ar trebui să-l pedepsească pe El”. 81 A doua zi, după ce părintele McSorley s-a străduit să o convingă pe Jackie că ar fi fost rău să se sinucidă, ea l-a liniştit spunându-i că era de acord cu el şi că nu avea să încerce niciodată să se omoare. Totuşi, din tot ce spusese ea înainte era limpede că era departe de a-şi reveni.

Despre această perioadă Jackie spunea că încerca „să urce o mică porţiune de deal” 82, doar pentru a descoperi brusc că se dusese iar de-a dura până la poale. Vorbea despre sentimentele ei în timpul slujbei de pomenire din 29 mai de la Catedrala St. Matthew, ţinută de episcopul Harman, în ceea ce ar fi trebuit să fie aniversarea de 47 de ani a preşedintelui Kennedy. Mai târziu, Jackie şi-a amintit că în timp ce stătea „în acelaşi loc din aceeaşi biserică” cum stătuse în noiembrie, se simţea „ca şi cum timpul se rostogolise cu şase luni înapoi”. Când pe urmă episcopul s-

a apropiat de ea pentru a transmite pacea lui Christos, Jackie a descoperit că nici nu suporta să se uite la el, căci se îndoia că va putea să-şi reţină lacrimile. După slujbă, i-a spus lui David Ormsby-Gore (care devenise lordul Harlech în urma morţii recente a tatălui său) că era tot atât de departe de a se împăca cu evenimentele ca în noiembrie. În aceeaşi zi, Jackie a plecat la Hyannis Port, unde ea şi cu RFK au participat la o emisiune omagială de televiziune închinată preşedintelui Kennedy la care a vorbit, din Anglia, şi fostul prim-ministru Macmillan şi alte personalităţi de talie mondială.

Dimineaţa următoare a adus veşti tulburătoare. În presă s-a raportat, în mod eronat după cum avea să se dovedească ulterior, că era de aşteptat ca constatările Comisiei Warren să arate, contrar multor păreri, că primul glonţ îl nimerise atât pe preşedinte, cât şi pe guvernator şi că ultima dintre cele trei împuşcături fusese trasă la întâmplare. Asta în mod sigur nu era ce îşi amintea Jackie. Imaginile care au continuat să-i potopească mintea erau foarte precise şi amănunţite. Însă aici erau informaţii noi care păreau să conteste validitatea amintirilor ei. Asta nu era prima discrepanţă ameţitoare dintre ce credea ea că îşi amintea şi ce a citit sau a văzut ulterior. La fel de derutante erau cadrele de film care o înfăţişau pe Jackie târându-se pe partea din spate a limuzinei prezidenţiale. Oricât ar fi încercat, Jackie nu-şi amintea un astfel de episod. Nu nega că avusese loc, dar nici nu avea pentru ea o realitate exactă. În timp ce Jackie se pregătea să depună mult aşteptata mărturie în faţa Comisiei Warren, devenea evident, chiar şi pentru ea, că în ciuda faptului că repovestise şi retrăise de foarte multe ori evenimentele din 22 noiembrie, era mai puţin sigură de ceea ce se întâmplase cu adevărat.

Pe 1 iunie, întoarsă la Washington, Jackie i-a spus

episcopului Harman că la slujba de pomenire avusese sentimentul că eforturile ei de a-şi reveni fuseseră „zadarnice”. A promis să încerce „din greu” de dragul copiilor ei în anii care îi mai rămăseseră – „deşi sper să nu fie prea mulţi”, a adăugat ea. În următoarele două zile, pe 2 şi pe 3, a avut întrevederi cu Arthur Schlesinger, iar pe 5 a primit acasă reprezentanţi ai Comisiei Warren. Aflată faţă în faţă cu preşedintele de tribunal Earl Warren şi consultantul general al comisiei, J. Lee Rankin, precum şi cu procurorul general, şi un reporter, Jackie a întrebat pentru a nu ştiu câta oară: „Vreţi să vă povestesc ce s-a întâmplat?” 83

Din noaptea de la Bethesda Naval Hospital când îi întâmpinase pe vizitatori cu hainele pline de sânge, relatase de nenumărate ori aceeaşi poveste, adesea cu fraze aproape identice, prietenilor şi celor care o intervievaseră. „Las-o să scape de asta dacă poate”, recomandase insistent medicul, însă după şase luni nu se putea nega că grozăvia nu-i era încă vie în minte. La Hickory Hill, şi tot mai mult în diverse cercuri, se considera că Jackie trebuia să se străduiască mai mult „să scape de toanele rele”, cum spunea cumnatul şi cumnata ei. „Tristeţea e o formă de autocompătimire”, o sfătuia Bobby. „Trebuie să mergem înainte”. Chiar şi Jackie se părea să atribuie lipsa progresului unei slăbiciuni personale. În conversaţiile cu părintele McSorley se plângea că îi lipseau energia şi aplombul lui Bobby şi Ethel. Se învinuia că, printre alte slăbiciuni, petrecea foarte mult timp în pat într-o ceaţă de depresie şi că în unele dimineţi avea nevoie de peste o oră să se trezească de tot. Totuşi, când RFK, părintele McSorley şi alţii o îndemnau să nu se mai gândească la ce a fost şi să-şi vadă de viaţă, ei îi cereau ceva care pur şi simplu era peste puterile ei, lucru pe care ei păreau să nu-l înţeleagă. Când

Jackie vorbise despre faptul că se simţea ca şi cum şi-ar fi pierdut minţile, părintele McSorley pare să fi interpretat vorbele ei exclusiv din punctul de vedere al văduvei care tânjea după soţul ei. Când ea vorbea despre sinucidere, se pare că, aşa concentrat cum era asupra recentei pierderi suferite de ea, preotului nu i-a trecut prin minte că poate ea reacţiona la fel de mult, dacă nu mai mult, la durerea de a trăi zi de zi cu tot ce încă se petrecea în capul ei.

Jackie sperase să înceapă o viaţă nouă când s-a mutat într-o casă a ei pe N Street. Dar cum era să facă asta când amintirile zilei de 22 noiembrie continuau să-i invadeze şi să-i uzurpe prezentul? Simţea permanent nevoia de a revedea la nesfârşit secvenţa evenimentelor din Dallas. Continua să aibă coşmaruri, sau îi era greu să doarmă. Simţea, chiar spera, că nu avea niciun viitor; avea impresia că era permanent ameninţată de ceva şi căuta veşnic să evite lucrurile care puteau să-i trezească amintiri despre asasinat.

În 1964 nu exista încă un nume pentru ce îndura ea. La acea vreme, poate Harold Macmillan a intuit cel mai bine caracterul chinului ei de după Dallas când l-a comparat cu experienţele veteranilor de război, aşa cum era şi el. Macmillan nu a putut să identifice precis problema, însă a sugerat cadrul corect în care să fie abordată. În deceniul următor, eforturile veteranilor din Vietnam şi ale unui număr mic de psihiatri impresionaţi de starea lor au condus la includerea în 1980 a tulburării de stres posttraumatic în manualul oficial al dereglărilor mintale al Asociaţiei Psihiatrilor Americani.84 Studiul ulterior al efectelor traumatice pe o gamă largă de subiecţi, incluzând veterani din Irak şi Afghanistan, au adăugat la tablou o abundenţă de detalii nepreţuite. În toate aspectele importante, calvarul lui Jackie corespundea tabloului care a rezultat treptat despre efectele

experienţelor devastatoare asupra corpului şi minţii. Simptomele tulburării de stres posttraumatic (TSPT) includ retrăirea evenimentului traumatizant, evitarea situaţiilor care ameninţă să evoce amintiri despre evenimente, starea de amorţeală şi starea de surescitare, coşmaruri şi tulburări de somn, gânduri obsesive şi o accentuare importantă a suferinţei în jurul aniversării evenimentului traumatizant.85

Nu toţi cei care au trecut printr-un eveniment traumatizant – precum participarea la luptă, atacul, abuzul sexual, sau un dezastru natural – devin mai târziu robii trecutului, lucru care caracterizează TSPT. Pentru unii, imaginile dureroase încep să pălească atunci când trauma este asimilată ca o experienţă extremă din trecutul lor personal care, atâta vreme cât ei nu se mai află în mediul ameninţător, e foarte puţin probabil să se repete. O deosebire esenţială între oamenii care sunt temporar stresaţi şi cei care suferă de TSPT este că, la un moment dat, cei din urmă încep să-şi organizeze cu migală viaţa în jurul traumei. Diagnosticul de TSPT necesită ca simptomele să se manifeste cel puţin o lună. Când ele durează trei luni, se spune că tulburarea este acută. Când persistă peste trei luni, tulburarea este descrisă drept cronică. Oamenii care au fost martori la moartea violentă a unei persoane iubite sunt deosebit de predispuşi la TSPT.86

Fundamentală în experienţa traumatică este recunoaşterea vulnerabilităţii existenţiale a omenirii pe care ne-o impune ea. Ideea că o mare parte din viaţă este hazard şi nu o putem controla este prea supărătoare pentru a o socoti adevărată. Căutăm o cale s-o ocolim. Ne învinuim, pe nedrept şi iraţional, de lucrul îngrozitor care s-a întâmplat, vrând să întărim, chiar şi pe socoteala noastră, iluzia fragilă a puterii omului. Caracteristic pentru

TSPT este faptul că, în timp ce anumite episoade sunt amintite cu o abundenţă de detalii limbice, pe altele, adesea pe cele în care ne-am confruntat cu propria neputinţă de a modifica cursa evenimentelor îngrozitoare, s-ar putea să nu ni le amintim deloc.87

Capitolul 9

„Cred că trebuie să reflectăm puţin la vicepreşedintele nostru”, a spus Lyndon Johnson. „Ştii cine face campanie pentru asta şi probabil o să fie o dispută foarte violentă. Ţinând seamă de faptul că doamna Kennedy îl propune şi de toate emoţiile… nu poţi să ştii ce o să fie acolo”. 1

Era 3 iulie 1964, cu o lună înainte ca democraţii să se adune în Atlantic City pentru a-şi desemna candidaţii la funcţiile de preşedinte şi vicepreşedinte. Johnson, aflat la ferma sa în weekend, vorbea la telefon cu John Connally despre ceea ce ajutoarele de la Casa Albă se obişnuiseră să numească „problema Bobby” 2. După cum dădeau clar de înţeles remarcile lui Johnson, era bântuit de viziuni cu Jackie apărând la Centrul Convenţiei şi propunându-l pe cumnatul său pentru poziţia numărul doi.

Imediat după asasinat, Bobby nu fusese singurul care se gândise la posibilitatea unui vicepreşedinte Kennedy. La începutul lui decembrie 1963, şi LBJ începuse să se gândească dacă era oportun să candideze pe listă cu RFK. În particular, preşedintele dădea clar de înţeles că perspectiva de a-l numi pe Bobby nu-l atrăgea deloc. „Nu vreau ca istoria să spună că am fost ales în această funcţie pentru că Bobby a fost pe listă cu mine”, a declarat Johnson. „Dar dacă voi avea nevoie de el, am să-l iau”. 3 Şase luni mai târziu, superbele ratinguri de susţinere a preşedintelui, cuplate cu cifrele sondajelor preliminare care sugerau că în noiembrie avea să surclaseze uşor orice adversar republican, indicau faptul că, la urma urmelor, nu

avea nevoie pe listă de inamicul său. În plus, când republicanii s-au adunat la mijlocul lui iulie în San Francisco, a apărut probabilitatea ca Barry Goldwater, senatorul ultraconservator din Arizona, să fie candidatul lor. Un mucalit din Washington a spus sarcastic că dacă Goldwater avea să fie candidat, LBJ putea să-l aleagă pe Mickey Mouse tovarăş de listă şi tot putea fi sigur de victorie.

Prin urmare, problema Bobby a lui LBJ nu mai era să hotărască dacă avea nevoie de RFK, ci cum să-l scoată cel mai bine din competiţie. În acest moment, acesta era un lucru pe care preşedintele trebuia să-l facă repede, însă era extrem de frământat de ce ar fi putut să se întâmple după aceea. De la început până la sfârşit, spectrul intervenţiei lui Jackie se contura ameninţător în calculele febrile ale lui LBJ. Johnson muncise din greu să o atragă de partea lui pe soţia predecesorului său, sau cel puţin să dea impresia că e de partea lui. După ce a eşuat în ambele privinţe (o dezamăgire aparte fusese refuzul ei ferm de a-l vizita la Casa Albă pentru că, a spus ea, „Mi-e tare frică să nu încep să plâng iar” 4), şi-a canalizat energiile spre împiedicarea lui Jackie de a vorbi în favoarea lui RFK în Atlantic City. La o zi după ce Johnson i-a vorbit lui John Connally tocmai despre teama lui de un astfel de obstacol, a sunat-o pe Jackie la Cape, unde ea şi copiii se aflau de la mijlocul lui iunie, în cursul obişnuitului taifas cu tachinări afectuoase, în loc să-i ceară ceva direct, LBJ a apucat-o cu ghearele de oţel.

Când a vorbit cu ea la telefon pe 4 iulie, femeia căreia el îi atribuia capacitatea aproape mistică de a influenţa marile evenimente din Washington era pe cale să anunţe public hotărârea de a nu se întoarce în capitală. Efortul ei de a lua totul de la capăt îşi strânsese deja aripile. Venise primăvara şi lucrurile nu erau nici măcar

„puţin îmbunătăţite” 5, cum anticipase ea odată. Noua reşedinţă se contaminase repede cu traumă, cuvintele şi imaginile ei din timpul diverselor interviuri îmbibându-se în pereţii proaspăt zugrăviţi în alb ai camerei de zi ca fumul de lemne. Şi nu în ultimul rând, mai fusese şi problema acelor ferestre enorme care dădeau în N Street şi a accesului la ea a unui public plin de adoraţie, dar şi cumva ameninţător. Mărturia lui Jackie în faţa Comisiei Warren („încercam să-i ţin părul pe cap. Din faţă nu vedeai nimic – cred că trebuie să fi fost şi acolo… Dar din spate vedeai, să ştiţi, încercai să-i ţii părul pe cap şi craniul în loc” 6) s-a dovedit a fi cântecul ei de lebădă în Washington.

Repetând fraza pe care o folosise în ajunul mutării precedente, Jackie i-a spus lui Marg McNamara că intenţiona să înceapă o viaţă nouă în New York.7 Recunoştea că în Washington devenea tot mai mult o pustnică.8 împreună cu părintele McSorley, care continua să o povăţuiască, spera că, printre alte avantaje, mutarea într-un oraş nou avea să o ajute să nu se mai gândească la trecut. Dar indiferent ce doreau Jackie şi preotul, nu avea să fie foarte uşor să scape de amintirile traumatizante care aveau să o însoţească mult timp, făcând ravagii în viaţa ei. Şi ea şi părintele McSorley credeau că ea suferea de neputinţa de a trece peste durerea ei. Preotul a mers până-ntr-acolo încât a sugerat că ea se simţea vinovată că îşi revenea şi că trebuia să se debaraseze de acea vinovăţie. Dar în feluri pe care pur şi simplu el nu le pricepea, Dallasul o împovărase cu o afecţiune care nu era atât psihologică sau emoţională, cât fiziologică. Cum avea să descopere curând, problema ei nu era ceva pe care putea să aleagă să-l lase în Georgetown ca pe o canapea pe care prefera să nu o ia în Manhattan fiindcă ar fi putut să nu se armonizeze cu noul decor.

În acea lună iulie, asasinatul a urmărit-o în mod

inevitabil până în Hyannis Port sub multiple înfăţişări, printre care stăruitoarea persoană a lui William Manchester, ale cărui vizite în N Street fuseseră foarte tulburătoare pentru ea. Autorul a apărut la Cape pentru a le intervieva pe Rose Kennedy, Pat Lawford şi pe văduvă. Lucru necunoscut de el la acea vreme, şedinţa lui cu Jackie din 20 iulie avea să fie ultima. Ca să nu-l mai lase pe Manchester ca prin întrebările lui foarte detaliate să o arunce înapoi la evenimentele din 22 noiembrie, Jackie a aranjat să nu mai fie intervievată niciodată de el. Spre marea lui frustrare, de acum înainte ori de câte ori suna la biroul lui Jackie, era îndrumat către secretarul lui RFK, care la rândul său îl pasa altor subalterni.

Relaţiile lui Jackie cu revista care pregătea un număr comemorativ JFK în legătură cu apropiata comemorare a asasinatului, erau mult mai complicate din cauza intereselor Kennedy cu care intrau în coliziune. Anterior, ea respinsese ideea unui articol optimist despre viaţa ei de după Dallas, pe care voia să-l facă fotograful Stanley Tretick pentru numărul comemorativ. Tretick o abordase fără succes pe 21 mai, la două zile după ce părintele McSorley începuse să se teamă că ea chiar ar fi fost capabilă să se sinucidă.9 Şi ea a rămas pe aceeaşi poziţie când Tretick a contactat-o din nou pe 12 iulie. „Am impresia că în contextul numărului comemorativ n-ar fi rău să arătăm că copiii [lui JFK]… se descurcă bine cu ajutorul fratelui său şi o parte din restul familiei. Şi că doamna John F. Kennedy (chiar dacă rana nu se va vindeca niciodată) nu e în adâncurile disperării profunde, că munceşte din greu să păstreze imaginea frumoasă a preşedintelui Kennedy şi că făureşte o nouă viaţă pentru ea şi copiii ei” 10, a scris Tretick.

Pentru Jackie, problema refuzării articolului era faptul că Bobby colabora cu entuziasm cu revista, pe care

o invitase deja la Hickory Hill să facă fotografii. Într-un moment în care opţiunile imediate ale lui Bobby includeau nu doar vicepreşedinţia, ci şi un loc în Senat pentru New York, un articol în *Look* care să-l prezinte luând în primire mantia politică a fratelui său, precum şi având grijă de văduva şi copiii lui JFK, nu trebuia refuzat cu uşurinţă. În cele din urmă, Bobby a convins-o să participe.

Deşi pentru foarte scurt timp Bobby se gândise să abandoneze politica, sau măcar să ia o pauză, după ce Teddy Kennedy fusese grav rănit într-un accident de avion în iunie, procurorul general se reintegrase cu entuziasm în viaţa publică. O călătorie în perioada 24 iunie-l iulie, pe care el şi cu Ethel o făcuseră în Germania şi Polonia, avusese un succes imens, mai ales vizita la Cracovia şi Varşovia, unde Bobby a părut să descopere în schimburile de cuvinte cu mulţimile de tineri admiratori o persoană publică nouă, mai degajată, mai eficientă. Ovaţiile care l-au întâmpinat în Polonia au părut să spulbere deznădejdea care pusese stăpânire pe el după moartea fratelui său. Revenit acasă, a descoperit o grămadă de articole de presă care lansau ipoteze cu privire la ce avea el de gând să facă în viitor din punct de vedere politic. Printre aceste articole, unul important a fost cel din 17. *S. News World Report* din 13 iulie, intitulat simplu „Viitorul lui Bobby Kennedy".

După unele surse, RFK nu şi-a revenit niciodată complet din depresie. „Când a ieşit el din asta?", avea să spună mulţi ani mai târziu sora lui Jean. „Nu cred că a ieşit vreodată". 11 Totuşi, la acea vreme, pare să se fi produs o anumită schimbare, perceptibilă, în bine. În mod caracteristic, Ethel s-a referit la asta ca fiind o problemă de „aducere a lui Bobby pe calea cea bună" 12. Şi Chuck Spalding avea să spună mai târziu: „Mie mi s-a părut că starea [de deprimare] a existat chiar până în momentul în care Bobby s-a descotorosit de ea, cum au făcut toţi

ceilalţi, mai devreme sau mai târziu… Şi pe urmă cred că probabil timpul înlătură din tine lucrurile astea… Tu pur şi simplu… nu poţi să exişti aşa, şi începi să-ţi umpli viaţa cu alte lucruri şi asta devine o amintire. Ceea ce odinioară îţi reţinea atenţia în întregime devine amintire şi păleşte”. 13

Jackie, dimpotrivă, nu părea să cunoască o astfel de ameliorare. „Sunt o rană vie” 14, a spus despre sine la vremea respectivă. Până atunci, ea şi cu RFK păreau să fie uneori o unitate separată de ceilalţi. Intensitatea electrică a legăturii lor (care, atunci şi mai târziu, i-a convins pe mulţi că aveau o relaţie amoroasă) deriva nu doar din marea ei nevoie, ci şi dintr-a lui. Prin grija şi atenţia pe care le revărsa cu dărnicie asupra văduvei fratelui său, el îndeplinea rolul de şef de familie pe care îl dorise cu înfocare toată viaţa, dar niciodată nu avusese motive să creadă că va fi vreodată al lui, deşi fireşte că ura modul în care îi revenise. De aceea, cum să explici neconcordanţa dintre aspectele şi viziunile lor care a început să se observe în acea primăvară şi vară din 1964? în formă incipientă, ea începuse deja să fie prezentă în ambulanţa care îi ducea la Bethesda Hospital, el uitându-se printre perdele la lumea de afară care trecea în zbor, ea pironită în imaginile înfiorătoare din mintea ei.

Opt luni mai târziu, în loc să se şteargă, sau măcar să înceapă să se estompeze, ziua de 22 noiembrie a rămas pentru ea foarte prezentă. Zăgazurile erau permanent în pericol de a se redeschide, de aceea nu voia să ia parte la şedinţa foto de la Hyannis Port. Dar Bobby avea nevoie ca ea să pozeze cu copiii, şi în cele din urmă a acceptat din loialitate – loialitate faţă de cumnatul ei, dar şi faţă de Jack, a cărui agendă Bobby se obliga să o păstreze vie.

Pe măsură ce iulie se apropia de sfârşit, întrebarea cât de departe avea să meargă Jackie luna următoare în susţinerea lui RFK rămânea de maximă importanţă la Casa

Albă. Republicanii chiar îl numiseră pe Barry Goldwater, a cărui forţă era în statele din Sud, tocmai unde RFK era cel mai slab. Totuşi, chiar şi cu cifrele categoric de partea lui, preşedintele era înnebunit că Bobby ar fi putut să-i dejoace planurile. „A pus-o pe doamnă [Jackie] să se gândească să meargă la convenţie şi ieri a exclus asta”, se plângea LBJ în dimineaţa zilei de 29. „El crede că cele mai multe delegaţii sunt în favoarea lui şi acesta e lucrul pe care îl vrea mai mult ca orice în viaţă. Dacă i se refuză, va fi «foarte crud»”. 15 Când Johnson a rostit aceste cuvinte, îşi făcea curaj să-l înfrunte pe Bobby care urma să vină în Biroul Oval în acea zi. Chiar şi atunci când, după ce i s-a spus că nu o să fie pe listă, RFK a părut să reacţioneze cu calm, preşedintele a continuat să-şi facă griji. Pe 30, ştirea că văduva lui JFK chiar plănuia să vină în Atlantic City, unde avea să-i îndemne pe delegaţi să susţină candidatura la vicepreşedinţie a lui Bobby, l-a pus din nou pe jăratic pe Johnson. „Azi-dimineaţă s-a auzit că Teddy îl vrea [să lupte pentru locul doi pe listă] şi doamna Kennedy merge la convenţie… iar asta înseamnă război” 16, i s-a plâns preşedintele lui Dean Rusk.

Vestea că Bobby invitase în acel weekend la Hayannis Port consultanţi politici importanţi l-a inflamat şi mai tare pe preşedinte. Asta însemna că RFK şi susţinătorii lui chiar plănuiau să provoace debandadă la convenţie? în realitate, întâlnirea cu fostul guvernator de New York Averell Harriman şi alţi susţinători s-a dovedit a fi, după spusele lui Ethel Kennedy (citând relatări de presă) „un punct de cotitură pentru Bobby” 17; s-a hotărât să candideze pentru Senat acum că vicepreşedinţia nu mai era de actualitate. McNamara, care se mândrea că păstra legături extrem de strânse cu familia Kennedy deşi continua să lucreze pentru LBJ, a risipit oarecum temerile preşedintelui când i-a spus că într-adevăr Bobby avea să candideze pentru un loc în

Senat. Asta era o veste bună pentru Johnson, deoarece însemna că era mai puţin probabil ca RFK să provoace tulburări la convenţie.

McNamara încurajase şi veştile despre Jackie. Între timp, ea dusese copiii la Hammersmith Farm, unde avea de gând să-i lase cu mama ei cât călătorea ea cu iahtul în lungul Coastei Dalmaţiene cu soţii Wrightsman, Radziwill şi Harlech (cum erau acum cunoscuţi David şi Sissie Ormsby-Gore). McNamara i-a spus lui LBJ că vorbise cu ea şi că aceasta nu voia niciun rol în vreo confruntare RFK-LBJ. în plus, ea avea să fie în Europa în toată perioada premergătoare Convenţiei Naţionale Democrate. „Sper să stea puţin mai mult decât a plănuit", a continuat McNamara, „... şi asta o va ţine departe de convenţie". Însuşi McNamara îl îndemnase pe RFK să urmărească locul din Senat, şi l-a asigurat pe Johnson că o rugase şi pe Jackie „să-l preseze". Convenţiile private ale lui McNamara cu Jackie înainte ca ea să părăsească Statele Unite pe 5 august şi disponibilitatea lui de a le raporta preşedintelui ilustrau vulnerabilitatea unei femei care nu se putea baza pe niciunul dintre aceste personaje – McNamara, RFK sau LBJ – pentru a o sfătui doar din punctul de vedere al intereselor ei. Fiecare bărbat vorbea cu ea într-un fel amabil, cald şi înţelegător, însă fiecare avea interesele lui şi nu şovăia să se folosească de ea pentru a promova acele interese. Asta nu însemna că ei nu ţineau profund şi sincer la ea, doar că politica şi carierele se amestecau veşnic în relaţiile lor.

În timp ce Jackie era peste hotare, susţinătorii lui RFK se gândeau cum să o folosească cel mai eficient pentru a spori şansele lui Bobby în New York, unde câţiva politicieni importanţi, printre care şi primarul oraşului New York, îl considerau pe Bobby un intrus. În Atlantic City era programat un eveniment omagial închinat lui JFK,

care LBJ insistase să aibă loc după ce el şi Hubert Humphrey, colegul său de listă, erau nominalizaţi, de teamă că Bobby şi susţinătorii lui să nu se folosească de prilej pentru a tulbura convenţia. În ciuda repetatelor coşmaruri cu Jackie ale lui LBJ, nu se pusese cu adevărat problema ca ea să apară la convenţie. La fel ca Johnson, şi ea se temea de efuziunile de emoţie pe care prezenţa ei le-ar fi provocat delegaţilor, dar în vreme ce preşedintelui îi era groază de potenţialul impact politic al acelor sentimente, ea era îngrijorată de efectul asupra propriei sale stări.

Dată fiind neputinţa celor din tabăra Kennedy de a o plasa pe Jackie alături de RFK în seara omagială, când era programat să prezinte un scurt film despre răposatul său frate, cea mai bună idee a lor a fost să o aducă la o recepţie pe bază de invitaţii găzduită în acea după-amiază de Averell Hardman la un hotel din apropiere, unde ea şi RFK să întâmpine împreună delegaţii. Însă un telefon pe care i l-a dat Johnson lui Bobby în Maine în dimineaţa zilei de 12 august a încurcat socotelile celor din tabăra Kennedy. Urmând să se întâlnească cu primarul Robert Wagner în aceeaşi zi, Johnson s-a oferit pe neaşteptate să-l ajute pe Bobby în New York. „Vreau să fie clar că eu vreau să fac ce vrei tu” 18, a spus Johnson, obligându-se în faţa unui om pe care îl dispreţuia şi despre care se ştia că, la rândul lui, îl ura. „Cred că ar fi al naibii de util”, a spus Bobby, pentru care până atunci Wagner se conturase ca fiind un obstacol important, poate cel mai important.

Dar cum avea să reacţioneze Johnson dacă afla că Jackie chiar venea la Jersey Shore? S-ar fi putut teme el că o insurecţie era încă pe ţeavă? Preşedintele era în stare să-l aducă de partea lui Bobby pe Wagner şi alte personaje importante, dar la fel de uşor putea să-i convingă să se opună unei candidaturi Kennedy. În efortul de a preveni un

astfel de dezastru, Teddy Kennedy a fost delegat să-l sune pe Johnson pe data de 13. „Domnule preşedinte”, a spus senatorul de Massachusetts, care era tot în convalescenţă după accidentul de avion, „am primit o invitaţie foarte amabilă de la guvernatorul Hardman la o recepţie pentru convenţia de joi, după alegerea candidaţilor la preşedinţie şi vicepreşedinţie... pentru doamna Kennedy. Jackie a menţionat că ar fi încântată să o accepte dar, desigur, am vrut ca acest lucru să fie în deplin acord cu dorinţele dumneavoastră”. 19

Ce putea să facă Johnson decât să se declare de acord, deşi e greu de imaginat că a fost încântat când a spus: „În situaţia dată, vreau să fac oricând tot ce pot pentru ca ea să fie cât mai fericită şi mulţumită”. 20 Contraatacul strategic al lui LBJ a fost s-o invite pe Jackie să stea lângă el în loja prezidenţială în timpul serii omagiale închinate defunctului ei soţ, televizată la nivel naţional; în acest fel, dacă tot trebuia să fie acolo, măcar strălucirea prezenţei ei avea să se răsfrângă şi asupra lui Johnson.

La eveniment, Jackie a preferat să se ducă la Atlantic City doar pentru ziua respectivă şi să plece cu mult înainte de seara omagială. La recepţia din 27 august dată în cinstea ei, ea împreună cu Bobby, Ethel, care era gravidă, şi alţi membri ai familiei Kennedy au întâmpinat aproximativ 5.000 de delegaţi în trei schimburi. Actorii Frederic March şi Florance Eldridge, soţ şi soţie, au citit pasaje din câteva lucrări literare preferate ale lui JFK, multe despre moarte şi tineri muribunzi, pe care Jackie le alesese pentru această ocazie. Prezentată publicului de Harriman, Jackie a vorbit cu un glas care abia se auzea: „Vă mulţumesc tuturor că aţi venit, tuturor care l-aţi ajutat pe preşedintele Kennedy în 1960”. Vorbele ei au fost şi mai greu de înţeles când a continuat: „Fie ca lumina lui să

strălucească mereu în toate colţurile lumii”. În timpul recepţiei care a ţinut cinci ore, Jackie a apărut de două ori într-un balcon exterior, prima dată cu Bobby şi apoi cu Ethel, pentru a saluta mulţimea agitată de pe promenada din Atlantic City.

Conform planului, a ajuns cu bine în Newport în acea seară când RFK a fost aplaudat şi ovaţionat timp de 16 minute în sala convenţiei când a ieşit să prezinte documentarul despre fratele său. Bobby şi-a încheiat cuvântarea cu un pasaj din *Romeo şi Julieta*, pe care i-l sugerase Jackie: „Când va muri, tu să faci mii de stele/Din trupul lui, care ar împodobi/Atât de mândru bolta înstelată, /Că lumea-ntreagă s-ar îndrăgosti/De tine, noapte – şi-ngâmfatul soare/N-ar mai afla pe nimeni să-l adore!”[23] Atunci şi mai târziu, mulţi au observat înţepătura din ultimele două versuri.

Era citatul un atac deliberat la adresa lui LBJ? Puţin probabil. Cu două zile în urmă, când Bobby, avându-l alături pe primarul Wagner, şi-a anunţat intrarea în cursa pentru Senat, reţinuse că preşedintele Johnson se angajase să facă campanie pentru el în New York. Era puţin probabil ca RFK să facă ceva la convenţie care să compromită sprijinul crucial al Casei Albe.

După aceea, Jackie i-a scris lui Joe Alsop că n-ar fi trebuit să urmărească la televizor, în Newport, omagiul adus lui JFK, unde ultimele fotografii din documentar cu el şi John pe plajă fuseseră făcute cu aproape un an înainte.21 După ce evitase cu succes o situaţie care foarte probabil ar fi declanşat amintiri tulburătoare, Jackie a ajuns imediat şi dezastruos în alta. Documentarul văzut în acest decor anume a cauzat un întreg lanţ de asocieri dureroase.

---

23 Traducere de Şt. O. Iosif, Editura Garamond, Bucureşti, 2002 (n. red.).

Pentru a înrăutăţi situaţia, scrisoarea din 28 august a lui Alsop, în care spunea că şi pe el îl impresionase profund filmul despre JFK, film pe care îl văzuse la convenţie, „a deschis zăgazurile” 22 din nou, după cum a spus ea. La nouă luni de la asasinat, în loc să scadă, cauzele declanşatoare de amintiri şi emoţii legate de traumă parcă se înmulţeau.23 Ajunsese într-un punct în care chiar şi o scrisoare bine intenţionată, ca aceea a lui Alsop, era în stare să provoace sentimente puternice de durere. Stârnindu-i emoţiile, scrisoarea lui Alsop o azvârlise înapoi în traumă. Pe 31, Jackie i-a răspuns lui Alsop că în loc ca timpul să vindece totul, cum se spunea, pentru ea era „exact invers” 24. În fiecare zi trebuia să se oţelească, cum s-a exprimat ea, să depună un efort mai mare pentru a-şi clădi o viaţă nouă. Aluzia cumplită a lui Jackie că moartea lui JFK o lăsase să fie „fiinţa nefericită” de care căutase mult timp să scape l-a îngrozit pe fostul ei mentor.

„Niciodată n-ai avut destulă încredere în tine”, a replicat pătimaş Alsop… „Fiinţa ta nu e «nefericită»”. 25 Amintindu-i că atunci când a venit prima dată la el îi dăduse cel mai mare handicap pe care îl dăduse vreodată unui începător, Alsop a îndemnat-o să se concentreze asupra prezentului când se străduia să o ia de la capăt.

Jacqueline la *Washington Times-Herald,* 1952.

Ziua nunţii, Newport, Rhode Island, 12 septembrie 1953.

Jacqueline şi John E Kennedy la nunta lor.

Jacqueline, John şi Caroline, pe o bancă de pe proprietatea familiei Kennedy, 22 iulie 1960.

Cu preşedintele Franţei Charles de Gaulle, în timpul vizitei în Franţa, ianuarie 1961.

Familia Kennedy îşi petrece sărbătorile de Paşte la Palm Beach, Miami, Florida, 14 aprilie 1963.

Jacqueline şi John, împreună cu John Jr. şi Caroline, la o casă de vacanţă, 14 august 1963.

Jacqueline, alături de cei doi copii, la ieşirea din Capitoliu după funeraliile preşedintelui John F. Kennedy, 25 noiembrie 1963.

Jacqueline, Caroline şi John F. Kennedy Jr. la începutul unei vacanţe în Irlanda, 15 iunie 1967.

e Getty Images

Jacqueline Kennedy şi fostul prim-ministru al Marii Britanii Harold MĂCM – illan, la Birch Grove, Sussex, 16 mai 1965.

Fosta Primă Doamnă a Statelor Unite în vizită la Angkor, Cambodgia, 3 noiembrie 1967.

Căsătoria cu Aristotel Onassis, pe insula Skorpios, 1968.

Jacqueline Onassis la sărbătorirea celei de-a 40-a

aniversări, alături de soţul ei, Aristotel Onassis, la un club din Atena, 1 august 1969.

Jacqueline alături de fiul său, John F. Kennedy Jr., 1 ianuarie 1989.

Jacqueline Bouvier Kennedy Onassis, 1 ianuarie 1990.

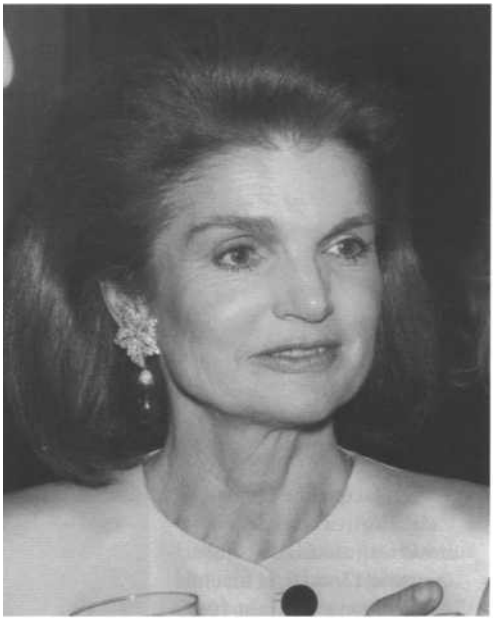

Jackie avea o bănuială despre ce putea să se întâmple la New York, unde urma să locuiască temporar la Carlyle Hotel cât i se aranja apartamentul pe care îl cumpărase pe Fifth Avenue 1040. Aşa cum i-a spus ministrului de finanţe Douglas Dillan, în a cărui competenţă intra şi Serviciul Secret, dorea mult să poată „să se plimbe prin oraş, să ia taxiuri, să facă toate lucrurile mărunte cotidiene, fără ca doi oameni să se ţină veşnic pe urmele ei” 26. Luni, 14 septembrie, prima ei zi în Manhattan, indiciile păreau fără îndoială pozitive. A dus ambii copii în Central Park la o plimbare cu barca şi puţini oameni au părut să-i observe. Era un lucru nou faţă de Washington, unde nu trebuia decât să apară în pragul uşii din faţă ca privitorii s-o strige pe nume şi să o fotografieze rapid. Preţ de câteva ore fericite, chiar a avut impresia că newyorkezii ar fi putut să-i îngăduie un minimum de intimitate, însă situaţia s-a schimbat brusc a doua zi.

După ce a lăsat-o pe Caroline la noua ei şcoală de la

mănăstirea de maici Sacred Heart din Carnegie Hill, Jackie şi micul John au vizitat sediul de campanie al lui RFK din zona semicentrală a oraşului. Personalul lui Bobby înştiinţase presa (însă nu şi secţia locală de poliţie) că văduva fratelui său urma să fie acolo pentru a-i saluta pe voluntarii angajaţi în campanie, şi un grup de fotoreporteri de la parterul clădirii de pe 42 East Street a atras în jur de 400 de oameni. Când, după vreo 10 minute, Jackie a ieşit cu micul John de mână din sediul de campanie, mulţimea prietenoasă, care ovaţiona, a înconjurat-o. În haosul creat, lumea s-a cam îmbrâncit. De mai multe ori, în timp ce lucrătorii de campanie încercau să-i facă loc să treacă, Jackie a fost pe punctul să cadă. În cele din urmă, ea şi fiul ei au ajuns cu bine la maşină. A fost genul de episod care, după Dallas, a scos puternic în evidenţă nevoile contradictorii ale lui

Jackie şi ale cumnatului ei, de care depindea şi pe care îl adora, într-o perioadă în care el candida la o funcţie publică acolo, New York-ul era aproape sigur printre ultimele lucruri în care să caute vreun fel de pace.

Momentul mutării ei s-a dovedit inoportun şi din alte privinţe. Constatările Comisiei Warren urmau să fie făcute publice în acea lună în speranţa anunţării rezoluţiei înainte de prima comemorare a morţii lui JFK. Părerea comisiei că un asasin nebun, care a acţionat de unul singur, fusese răspunzător de moartea fostului preşedinte nu o consola deloc pe Jackie, care ar fi preferat ca soţul ei să fi murit măcar pentru o cauză măreaţă precum drepturile civile. În loc de asta, hotărârea oficială nu făcea decât să evidenţieze lipsa de noimă a tragediei şi îi răpea orice cale de a-şi explica în mod raţional moartea violentă a soţului ei. În orice caz, după cum i-a spus ea lui Alsop, era hotărâtă să nu citească nimic din ce se scria până pe 22 noiembrie.27 Dat fiind gradul interesului public pentru

asasinat, una era să încerci în mod activ să eviţi lucrurile care aminteau de Dallas şi cu totul alta să reuşeşti când presiunea era atât de mare. Nesiguranţa cu privire la unde şi când s-ar fi putut materializa brusc a transformat Manhattanul, chiar şi apartamentul ei de la hotel, într-o cursă cu obstacole plină de nelinişte.

Şi nu doar amintirile în sine, când apăreau pe neaşteptate, adesea sub formă de cuvinte şi imagini, erau atât de tulburătoare. Însăşi anticiparea întâlnirii cu un nou factor declanşator putea fi acut dureroasă, ca atunci când, în această perioadă, Jackie se temea de perspectiva ca într-o zi să se pomenească în faţa unei cărţi intitulate *The Day Kennedy Was Shot*. „Pentru mine această idee este foarte dureroasă, nu suport să mă gândesc să văd – sau să văd anunţată cu mare vâlvă – o carte cu titlul şi subiectul ăsta” 28, i-a scris ea pe 17 septembrie lui Jim Bishop, a cărui carte în lucru nu o obstrucţionase până acum autorizând altă carte pe aceeaşi temă. Jackie a continuat: „Tot anul acesta a fost o luptă şi se pare că nu poţi scăpa de amintiri. Te străduieşti să le eviţi – apoi duci copiii la dugheana de ziare – şi acolo e o revistă cu o poză a lui Oswald pe ea, care se uită la tine”. 29 Fără să spună că fugea deja de Manchester, a citat în mod repetat din viitoarea lui carte autorizată, într-un nou efort de a-l opri pe Bishop. Jackie l-a implorat pe Bishop să nu continue lucrul la cartea lui, spunând că însăşi existenţa ei „ar fi un lucru în plus ca să producă suferinţă” 30.

Bishop a contraargumentat subliniind că lucrarea lui era doar una dintre multele cărţi pe acea temă. A citat diverse alte lucrări care fuseseră deja publicate sau erau chiar atunci „sub tipar”. „Azi-dimineaţă”, a continuat Bishop, „zeci de mii de ziare de pe tot cuprinsul Statelor Unite au publicat o reconstituire a evenimentelor din 22 noiembrie 1963. Săptămâna viitoare, editura Bantam va

plasa în librării 500.000 de exemplare cu reconstituirea. Tipografia Guvernului are un stoc de comenzi pentru raportul Comisiei Waren. John Day de la G.P. Putnam m-a anunţat că editura lui publică un bestseller european, «Cine l-a ucis pe Kennedy?»”. 31 Departe de a o linişti, aceste detalii şi altele asemănătoare au fost la fel ca pânza roşie pentru taur. Între timp, Jackie i-a trimis copii ale acestei corespondenţe îngrijorătoare lui Manchester care, departe de a fi mulţumit că ea amintea insistent de statutul lui privilegiat, s-a supărat la aluzia ei că îl angajase şi, ca atare, avea dreptul să hotărască nepublicarea cărţii lui.

În toiul discuţiilor ei aprinse cu Bishop şi editorii lui, Jackie a uitat să contramandeze livrarea ziarelor ei la Carlyle înainte de publicarea raportului Comisiei Warren, pe 28 septembrie.

„Le-am luat şi era acolo, aşa că am contramandat primirea pentru restul săptămânii” 32, a spus ea la vremea respectivă. Curând a aflat că asta nu avea să o protejeze îndeajuns. Să ai TSPT este ca şi cum ai locui într-o ţară asediată de terorişti. Nu ştii când se va produce următorul atac sau ce formă va lua. Poate veni într-un loc în care ai avut toate motivele să crezi că eşti în siguranţă. Jackie era la salonul de coafură Kenneth când a văzut numărul din 2 octombrie al revistei al cărui articol de fond trata raportul Comisiei Warren. Imaginile de pe copertă, extrase dintr-un filmuleţ al asasinatului realizat de un locuitor al Dallasului, Abraham Zapruder, cu ea luptându-se inutil să-şi tragă în jos soţul rănit în clipele de dinainte ca glonţul fatal să lovească.

„A fost îngrozitor”, a spus ea despre scurtul ei contact cu acea revistă. Apoi a adăugat: „Mai e de răzbit prin noiembrie… poate până la prima zi a anului…” 33 Când a făcut aceste comentarii, trecuse o săptămână de la incidentul de la Kenneth şi Jackie era acasă la Carlyle la un

pahar cu Dorothy Schiff, editoarea ziarului New York *Post*, *al* cărei sprijin se lupta atunci să şi-l asigure RFK. La începutul cursei pentru Senat în statul New York, printre susţinătorii lui Kennedy şi în alte cercuri existaseră aşteptări că până în acest punct al campaniei fratele fostului preşedinte îşi va fi asigurat un avans decisiv. Totuşi, cu mai puţin de o lună înainte de alegeri, principalele sondaje îl arătau pe RFK în urma deţinătorului scaunului senatorial, Kenneth Keating, un republican moderat. Se spunea că Bobby nu era atât de popular cum ţineau democraţii să fie în rândul alegătorilor americani de origine evreiască şi italiană din stat, că mulţi newyorkezi nu se simţeau în largul lor cu el deoarece fuseseră cu Richard Nixon în urmă cu patru ani, şi că un număr surprinzător de oameni care îl susţinuseră în 1960 pe

JFK ar fi putut să voteze pentru Keating de data asta. Chiar şi unii susţinători ai lui RFK se temeau că omul lor ducea o campanie lipsită de strălucire, că persoana publică mai accesibilă pe care el o dezvăluise în Polonia nu mai era prezentă şi că, în general, Bobby părea jalnic de prost distribuit în noul său rol. O complicaţie în plus era aceea că, deşi în public Bobby se prezenta ca fiind moştenitorul politic de drept al fratelui său, în particular detesta faptul că era nevoit să rămână atât de mult în umbra răposatului său frate. Odată, în timp ce privea o mare de newyorkezi care veniseră să-l vadă, i-a declarat unui consilier: „Ei sunt aici pentru el. Nu sunt pentru mine”. 34

Într-un moment în care presa din New York părea să se fi unit împotriva candidaturii lui, RFK era dornic să aibă încuviinţarea ziarului liberal din punct de vedere politic *Post*. În particular, Dorothy Schiff îl asemuia pe Bobby cu Sammy Click, protagonistul neîndurător, care înjunghia pe la spate, al romanului lui Budd Schulberg *Makes Sammy Run*?, însă ţinea mult şi ca Jackie să-şi pună semnătura în

York Post ca editorialistă. De aici întâlnirea din 10 octombrie 1964, pe care o pusese la cale RFK. în săptămâna precedentă, el promisese să i-o prezinte pe Jackie când Schiff spusese că voia mult să o cunoască. Totuşi, până practic în ultima clipă, editoarea presupusese că întâlnirea nu va avea loc niciodată. Dar campania lui Bobby era în impas şi lui Jackie îi revenea sarcina să iasă din iadul personal pentru a asigura susţinerea. Disperarea cu care dorea Jackie să-şi ajute cumnatul când ea nu era în stare nici măcar să încerce era reflectată de caracterul ciudat al anumitor remarci ale ei despre el: „Trebuie să câştige. Va câştiga. Trebuie să câştige", a spus ea. „Sau poate doar fiindcă îţi doreşti atât de mult asta gândeşti aşa".

Mai folositor, poate, Jackie a asigurat-o pe musafira ei că, deşi mulţi îl numeau pe Bobby „nemilos şi rece", în realitate el avea „cea mai bună inimă din lume". În rest, a vorbit fără legătură, printre altele, despre nevoia ei de a scăpa de Washington din cauza multelor amintiri de acolo şi despre temerile ei de a se muta într-un apartament nou, care dintr-odată părea mult mai puţin primitor decât atunci când îl văzuse prima dată. „Oamenii spun că timpul va aduce vindecarea" 35, a răbufnit ea. „Cât timp?" Atunci a vorbit şi de greşeala ei catastrofală din urmă cu câteva zile când uitase să contramandeze livrarea ziarelor, despre episodul de la Kenneth, despre noile încercări care o aşteptau în noiembrie şi despre speranţa că în 1965 lucrurile ar fi putut să se îmbunătăţească.

Întâlnirea cu Dorothy Stuff nu a fost nicicum singurul exemplu în care Jackie şi-a permis să se lase antrenată în susţinerea candidaturii lui Bobby. Odată, chiar l-a lăsat să-l ia pe micul John, îmbrăcat cu un jeresu alb şi pantaloni scurţi roşii la o şedinţă de fotografiere protocolară în Riverdale, Bronx, unde Joseph P. Kennedy Sr. avusese

cândva o casă. Amintind alegătorilor că Bobby locuise în adolescenţă în New York, vizita era menită să contracareze acuzaţiile de trepăduş politic care continuau să i se aducă în campanie. Ar fi putut să-şi ia unul dintre copiii săi în acea zi, însă era mult mai avantajos din punct de vedere politic să fie înfăţişat cu fiul lui JFK. Ca alegătorii să nu aibă impresia că numai Bobby se bucura de bunăvoinţa văduvei preşedintelui Kennedy, când a venit la New York conform promisiunii de a participa la campania lui Bobby, LBJ a cerut să fie dus la Jackie în noul ei apartament.

O maximă a lui LBJ era: „Când îi strângi de boaşe, sigur s-a zis şi cu mintea şi inima lor”. 36 Ce putea să facă Bobby decât să accepte, într-un moment în care cele mai mari speranţe ale lui de a fi ales păreau să fie, în mod unitar, un mare hatâr din partea lui Johnson şi când avea nevoie să se asocieze cu orice preţ cu Johnson? în eventualitatea că Johnson îl învingea pe Goldwater la diferenţă mare, din punct de vedere statistic era puţin probabil să fie destui cei care, după ce l-au votat pe Johnson, să-l voteze pe Keating de pe cealaltă listă. S-a făcut mare caz de lipsa de tam-tam de dinaintea întâlnirii lui Johnson cu Jackie de pe 14 octombrie, în 1040 Fifth Avenue, unde a fost anunţată în prealabil. Dar asta nu a însemnat că vizita strategică de 30 de minute, aranjată de Bobby, nu a fost pusă în evidenţă în ziarele de a doua zi, ceea ce era tot ce îi trebuia preşedintelui pentru a-şi reafirma legăturile cu JFK.

În cele din urmă, pe 3 noiembrie, Bobby a fost ales în Senatul Statelor Unite, fiind beneficiarul indiscutabil al victoriei răsunătoare a lui Johnson. Pentru unii admiratori ai lui RFK – pe care McGeorge Bundy i-a descris cel mai bine ca fiind acel „cerc de oameni care simţeau că speranţele şi fericirea lor au murit pe 22 noiembrie dacă nu puteau fi reînviate de fratele mai mic” 37 – victoria a

marcat prima zi a efortului de a înfăptui o restauraţie Kennedy în Washington. Jackie a luat parte la festivităţile de la Delmonico din seara alegerilor împreună cu Sissie şi David Harlech, însă triumful lui Bobby, oricât de mult şi-l dorise şi lucrase pentru el, nu a schimbat propria situaţie, deoarece se apropia prima comemorare a evenimentelor din 22 noiembrie. Jackie era preocupată mai mult ca niciodată să se blindeze împotriva a tot ce promitea comemorarea să aducă – omagiile, liturghiile pentru morţi, documentarele de televiziune, articolele din ziare şi reviste.

Atârna suspendată între hotărârea de „a-l scoate [pe JFK] din minte" 38, cum s-a exprimat ea, şi sentimentul că era de datoria ei să-l comemoreze. Deşi nu avea intenţia ca pe 22 să fie alături de Bobby, Ethel, Eunice şi ceilalţi la Arlington National Cemetery sau să participe la vreun eveniment omagial anterior acelei zile, tot trebuia să ia ultima decizie cu privire la locul de îngropăciune a lui JFK. Odată ce va fi făcut asta, John Warnecke, arhitectul pe care ea şi cu Bobby îl desemnaseră după asasinat, putea să convoace o conferinţă de presă, după cum părea potrivit, înainte de prima comemorare a morţii preşedintelui Kennedy. După spusele lui Warnecke, o fostă vedetă de fotbal în colegiu, înalt de 1, 85 metri şi cântărind 100 kg, care atunci avea 45 de ani, în ziua în care Jackie şi-a dat acordul pentru planul mormântului s-a şi culcat cu el.39 Dată fiind coincidenţa acestor două evenimente, a fost acesta din urmă un efort din partea ei de a începe procesul uitării despre care spunea, în alt context, că se străduia să-l înceapă în mod conştient?

În cele din urmă, Jackie, care slăbise mult în perioada trecută de la cursa pentru Senat a lui Bobby, pe 22 a stat retrasă. Copiii ei şi alţi câţiva membri ai familiei au fost cu ea la casa din piatră naturală care dădea spre Estuarul

Long Island şi pe care o luase de curând ca refugiu de weekend. După ce au bătut ultimele clopote ale bisericilor, a stat până noaptea târziu să scrie scrisori, pe care după aceea le-a rupt, deoarece, cum a spus ea, se temea că erau excesiv de emoţionale.40

Perioada de doliu de un an luând sfârşit, avea de gând ca imediat după aceea să apară la două evenimente caritabile – în Washington D.C. proiecţia filmului *My Lady* în beneficiul Centrului Kennedy pentru Arte Interpretative şi Comitetul Internaţional Kennedy de Salvare, şi un dineu de strângere de fonduri pentru Cedars-Sinai Hospital din Los Angeles. Însă, încă de pe 24 a devenit evident că nici acum nu se putea elibera de declanşatoarele emoţionale care o puteau ataca oricând pe neaşteptate. Cu câteva zile înainte ca mărturia ei în faţa Comisiei Warren să fie publicată în mod oficial, Jackie a deschis ziarul şi a descoperit extrase din spusele ei, incluzând o descriere a eforturilor sale de a-şi evalua acţiunile din Dallas.

Imediat după aceea şi-a anulat apariţiile iminente. Un purtător de cuvânt a anunţat că doamna Kennedy sperase să participe la ambele evenimente: „Însă, din cauza stresului emoţional din ultimele 10 zile se află în imposibilitatea de a participa la vreo întâlnire publică”.

Capitolul 10

„Tocmai am auzit că probabil ai să te duci la comemorarea preşedintelui” 1, i-a spus LBJ lui Jackie la telefon.

Când Johnson a sunat-o pe 25 martie 1965, ea tocmai sosise de câteva ore în Hobe Sound, Florida. În cele patru luni de la comemorările evenimentelor din 22 noiembrie, Jackie umblase mult; umblase aproape compulsiv. Fusese un timp în Aspen, Colorado, şi Lake Placid, New York. Călătorise în Mexic. Acum luase o casă pentru 10 zile la Jupiter Club în Hobe Sound. După asta, pleca în New

Hampshire şi Vermont, întrebarea nefiind dacă zăgazurile minţii se puteau redeschide spontan, ci cum să reducă cel mai bine la minimum acele ocazii inevitabile, astfel ea continuase să evite toate apariţiile publice.

În cele din urmă, Jackie a acceptat totuşi cu nelinişte o invitaţie, chiar şi numai fiindcă venise de la David Harlech, care demisionase de curând din postul de ambasador la Washington şi se întorsese în Anglia. Pe 14 mai, regina Elisabeta urma să dedice memoriei lui JFK o parcelă pentru amplasarea unei pietre comemorative în Runnymede, unde în 1215 regele Ioan s-a întâlnit cu baronii răzvrătiţi pentru a semna Magna Carta Libertatum, temelia guvernării constituţionale. LBJ o sunase pe Jackie în Florida pentru a discuta despre ceremonia închinată preşedintelui Kennedy.

„Am vrut să-ţi propun că, dacă vrei, tu şi grupul tău să luaţi unul dintre avioanele Boeing 707. Şi cred că aş putea să-i întreb pe Bobby şi Teddy dacă vor să meargă să mă reprezinte… Doar dă-mi de ştire şi voi aranja totul”.

„Oh, sunteţi foarte amabil, dar asta înseamnă risipirea banilor contribuabililor!” 2 a spus Jackie, pe care Alsop o avertizase de curând să nu-l lase pe Johnson să o îndatoreze.

LBJ a negat că trimiterea grupului Kennedy în Anglia cu avionul avea să fie o irosire a banilor din taxe. Dimpotrivă: „E foarte important pentru noi, şi foarte important pentru ţară”. „Oh, nu ştiu ce să spun”, a răspuns Jackie.

„Nu spune nimic”.

„Ăsta-i cel mai drăguţ lucru pe care l-am auzit vreodată”. „Nu mai fi atât de evazivă. E foarte mult de când nu te-am mai văzut”, a spus LBJ sugerând prin replica aceasta caracterul neliniştii şi calculelor lui. „Şi oricând, oriunde pot să fac ceva”, a continuat preşedintele,

„să ştii că sunt lângă telefon, dragă”. Poate a fost, însă trei zile mai târziu „draga” a ales să răspundă în scris ofertei lui. „Nu ştiam dacă aveam atâta putere să merg iar cu unul dintre avioanele alea” 3, i-a comunicat Jackie preşedintelui. După ce se gândise mai bine, se hotărâse să accepte: „Dar, vă rog, să nu fie Air Force One”. Ca ambianţa familiară să nu o ducă înapoi cu gândul la 22 noiembrie 1963, prefera să nu meargă tocmai cu avionul cu care se întorsese acasă cu rămăşiţele pământeşti ale soţului ei. Însă nu ar fi fost suficient nici să stea departe de avion. Deşi în mintea ei raţională ar fi ştiut că nu se afla în acel avion, chiar şi cea mai palidă amintire, imperceptibilă pentru ceilalţi, ar fi ameninţat să dea totul peste cap şi, odată ce imaginile şi emoţiile începeau să curgă, n-ar fi avut cum să le oprească.

„Vă rog să fie Boeingul 707 care seamănă cel mai puţin pe dinăuntru cu Air Force One”, l-a implorat Jackie. Aşa că Jackie şi copiii ei, împreună cu fraţii supravieţuitori ai lui JFK au plecat la Londra cu unul dintre avioanele prezidenţiale. Ziua ceremoniei din Runnymede era caldă şi însorită, puful moale şi alb al copacilor făcând un comentator să spună că „ninge în mai” 4. La trei după-amiază, în jur de 5.000 de invitaţi, unii cu coifuri improvizate din ziare împăturite pentru a se apăra de soarele dogoritor, erau adunaţi în poiana presărată cu flori aurii de păpădie şi piciorul-cocoşului. Asta era scena bucolică pe care ar fi observat-o majoritatea oamenilor. Dar Jackie nu mai percepea lumea la fel ca ceilalţi. Pentru privirea ei subiectivă, Runnymede era un câmp de mine emoţional, nu cea din urmă dintre amintirile de temut fiind prezenţa lui Harold Macmillan.5 La vremea la care David Harlech abordase prima dată ideea monumentului comemorativ, Jackie îi spusese că nu concepea să călătorească până la Runnymede decât dacă Macmillan era

rugat să vorbească. Însă, la eveniment, prezenţa venerabilului Macmillan pe podiumul vorbitorilor, unde şedea şi ea, s-a dovedit greu de suportat. Până în acest moment, ea îl asocia pe Macmillan nu doar cu răposatul ei soţ, ci şi cu splendida lui scrisoare din 18 februarie 1964, care catalizase atâtea scrisori netrimise ale ei. În Atlantic City, Jackie vorbise cu un glas abia auzit. La Runnymede, nu a fost în stare să vorbească nici măcar ca atunci.

Când Macmillan s-a adresat auditoriului, Jackie era atât de surescitată, încât şi-a dat seama că îi era cu neputinţă să ţină propriul discurs. Femeia asta era aceeaşi femeie al cărei comportament de la vremea înmormântării lui JFK îi făcuse pe concetăţenii ei să o îndrăgească atât de mult. La câteva zile de la asasinat, era încă în starea de blocaj emoţional în care o aruncaseră evenimentele din Dallas. După cum a spus ea, existaseră momente când vrusese să plângă, dar constatase că nu putea; 18 luni mai târziu, Jackie plângea mult prea uşor şi, odată ce se pornea, întotdeauna exista pericolul să nu se poată opri. În această împrejurare anume, dată fiind hotărârea ei de a nici nu încerca să vorbească, textul discursului ei, o cugetare despre felul în care istoria şi literatura engleză îl modelaseră pe JFK „cum n-a făcut-o nicio altă parte a educaţiei lui”, a fost publicat în presa londoneză.

La două zile de la Runnymede, Jackie a fost la fel de afectată în timpul vizitei particulare pe care familia Kennedy i-a făcut-o familiei Macmillan la Birch Grove. Multele aduceri-aminte ale preşedintelui Kennedy legate de casă, darurile pe care Jackie îl ajutase să le aleagă pentru prim-ministru şi pentru lady Dorothy, balansoarul special pe care îl folosise JFK în timpul şederii lui din 1963, diversele fotografii înrămate în care apăreau JF şi Macmillan, împreună cu imaginea gazdei lor conducându-l pe Bobby în biblioteca sa şi închizând uşa în aşteptarea

genului de conversaţie privată pe care înainte o purta cu JFK – toate au avut efectul de a-i provoca ceea ce un observator a descris drept „o stare foarte deprimată” 6.

Acea stare a persistat ziua următoare, când era prea întoarsă pe dos ca măcar să se dea jos din pat. După ce a ratat şansa unei „discuţii aşa cum trebuia” 7 cu Macmillan, deşi înainte comunicaseră cu emoţie pe hârtie, s-a apucat să-i scrie o scrisoare lungă în care îi vorbea despre intensitatea emoţiilor ei la Birch Grove, despre eforturile zadarnice de când se mutase la New York de a-l alunga pe Jack din gândurile ei de dragul copiilor şi că doar pentru copii mai trăia, pentru a face din ei oamenii care ar fi vrut Jack să fie.8 „Probabil că voi fi prea conştiincioasă, iar ei vor fi îngrozitori când vor fi mari”, a insinuat ea sumbru. Când a recitit ce scrisese, s-a simţit din nou stânjenită de vorbele ei şi s-a gândit că poate ar fi fost mai bine să nu trimită scrisoarea, însă când a încercat să scrie alta, aceasta a fost atât de rece şi formală încât, cum i-a spus ea lui Macmillan, a tras adânc aer în piept şi le-a trimis pe amândouă la Birch Grove în speranţa că el avea să înţeleagă.

În prima scrisoare din 17 mai 1965 trimisă lui Macmillan, Jackie sugerase că lucrurile la care ţinea cel mai mult soţul ei nu mai constituiau priorităţi în Washington şi că ea nu putea face nimic pentru a influenţa asta. Între timp, acasă, alţii, în special LBJ, aveau altă părere despre ce puteau însemna acum în sfera politică un cuvânt sau un gest al ei. În ciuda victoriei zdrobitoare în alegerile prezidenţiale din 1964, Johnson persista în credinţa că trebuia continuu să se înfăţişeze drept moştenitorul legitim al succesorului său, un lider hotărât să continue politicile preşedintelui Kennedy. După unele păreri, Johnson era dispus chiar să-şi politizeze declaraţia de la prima comemorare a zilei de 22 noiembrie, când a

subliniat că „viziunea lui John E Kennedy continuă să călăuzească naţiunea”. Oare? Sau LBJ, care avea propria agendă publică pentru ţară extrem de ambiţioasă, foarte diferită de tot ce fusese pregătit JFK să înfăptuiască, a vrut doar să asigure publicul american că totul era cum ar fi fost înainte? în ceea ce îl privea pe Johnson, Casa Albă nu-şi prea permitea să lase ca RFK să fie veşnic privit ca fiind mai în rezonanţă cu ideile fratelui său decedat decât Johnson. Mai ales acum că RFK plecase din administraţie, Johnson se străduia să pară cumva mai Kennedy decât Kennedy.

Lui LBJ i se urcase sângele la cap când, puţin înainte de preluarea funcţiei în ianuarie 1965, auzise zvonurile lansate de unii susţinători ai lui Kennedy cum că el ar fi aruncat vina pentru necazurile Americii din Vietnam pe imaturitatea şi lipsa de discernământ ale lui JFK. „M-ai auzit vreodată învinuindu-l pe Kennedy de ceva?” l-a întrebat LBJ pe Bob McNamara, care i-a răspuns pe un ton liniştitor: „Nu, nu, categoric nu!… I-am spus de mai multe ori asta lui Jackie”. 9 McNamara şi McGeorge Bundy exercitau o mare presiune asupra lui Johnson să aleagă între două posibilităţi: fie să extindă implicarea militară a Statelor Unite în Vietnam, fie să retragă trupele. Ca să nu se pună rău cu alegătorii, preşedintele amânase luarea unei decizii până după alegerile prezidenţiale. Acum, că era iar la Casa Albă, Johnson avea o nouă nelinişte şi anume că acea controversă cu privire la Vietnam putea primejdui programul intern Great Society care îi era atât de drag. Totodată, LBJ nu voia să fie supus atacului lui RFK şi al susţinătorilor lui că nu continuase politica privitoare la Vietnam a predecesorului său. Faptul că printre diversele secte ale religiei lui Kennedy părerile erau foarte împărţite cu privire la care exact fusese acea politică era o mare provocare în plus pentru LBJ.

La începutul lui iunie, o cablogramă de la generalul William Westmoreland, comandantul armatei Statelor Unite din Vietnam, care cerea suplimentarea trupelor pentru continuarea conflictului de acolo, l-a condus pe McNamara la concluzia că luarea unei decizii nu mai putea fi amânată. În timp ce aştepta ca preşedintele să ia în sfârşit o hotărâre, s-a oferit în mod repetat să ducă muncă de lămurire cu prietenii săi din tabăra Kennedy. În acel moment, cea mai mare şansă a lui să convingă cel puţin un susţinător Kennedy important să-şi schimbe părerea era să mai lucreze puţin cu Jackie.

De bună seamă, avea influenţă asupra ei. Jackie spunea despre McNamara că fusese ministrul cabinetului Kennedy care „a dăruit cel mai mult… la fel de mult cât a dăruit Bobby, fratele lui Jack” 10. îl socotea unul dintre foarte puţinii prieteni care nu o părăsise când încercase să o ia de la capăt în Georgetown după asasinat.11 Derutată de experienţa neajutorării totale în faţa evenimentelor copleşitoare, se ataşase puternic, cu căldură şi recunoştinţă, de acest om plin de forţă, care întotdeauna părea foarte sigur de ce trebuia făcut şi foarte convins că el era persoană potrivită. McNamara fusese cel care în noaptea asasinatului se oferise imediat să-i cumpere vechea casă din Georgetown în care locuise odată cu JFK; tot McNamara pledase ca preşedintele să nu fie îngropat în Massachusetts, cum ar fi vrut membrii familiei, ci într-un cimitir naţional şi tot el alesese locul în care a fost înmormântat JFK. îl numea pe McNamara cavalerul ei în armură strălucitoare.12 îi atribuia meritul de a o fi salvat de la înec. Mai târziu, a spus că în vremurile triste el fusese întotdeauna cel care o ajutase.13

Printre altele, lui McNamara îi plăcea să-i citească lui Jackie *Constructorul Solness* al lui Henrik Ibsen, o piesă care trata unele dintre întrebările cu care se luptase şi ea

după Dallas.14 Imaginea lui Bob McNamara, conducătorul tehnocrat prin excelenţă, partizanul ferm al ideii că omul are capacitatea de a controla în mod inteligent şi raţional evenimentele, care rostea tânguirile pătimaşe în faţa caracterului haotic şi imprevizibil al vieţii, care constituiau esenţa piesei – oferea un fascinant studiu al contrastelor. Protagonistul piesei se tot gândeşte la moartea celor doi prunci ai lui după un incendiu petrecut cu mai bine de un deceniu în urmă. Încercând să înţeleagă ceva din ceea ce este de neînţeles, el oscilează între a-l învinui pe Dumnezeu de moartea copiilor şi a se socoti pe sine răspunzător, deşi la nivel intelectual ştie că nu e de vină. Uneori aceste gânduri par să-l fi dereglat. Când la încheierea actului al treilea îşi pregăteşte moartea, nu se ştie dacă îşi ia sau nu viaţa.

E bine de amintit că McNamara se referea la o femeie care îl considera, şi cu care el chiar se purtase, ca un prieten loial şi iubitor, când, nu mult după întoarcerea ei din Europa, l-a asigurat încrezător, pe un ton tranşant pe LBJ: „Am de gând să iau cina cu Jackie diseară în New York. Pe frontul acesta pot să fac ceva, dacă cu Bobby nu reuşesc”. 15 Deşi Johnson era adesea paranoic, neliniştea lui că Jackie ar fi putut fi nemulţumită de administraţia lui, pe total sau în parte, nu era fără temei real. Confidenţial, ea le scrisese deja pe un ton negativ lui Macmillan şi Alsop despre cum se continuau lucrurile sub succesorul soţului ei. Aproape sigur, pentru Casa Albă pericolul nu era că ea ar fi spus în public astfel de lucruri sau ar fi lăsat să transpire în presă părerile pe care le-ar fi putut avea. Dar întotdeauna exista posibilitatea ca ea să stea de vorbă cu un prieten sau o cunoştinţă care, la rândul ei, să transmită altora că văduva era dezamăgită.

Aşa că LBJ era foarte dornic ca McNamara să încerce să o influenţeze pe Jackie la cină într-un nou efort de a o

pune în acord cu Casa Albă. În mod evident, William Manchester nu era singurul dispus să apeleze la alcool pentru a scoate de la Jackie ce voia. Aparent surâzându-i perspectiva, preşedintele a mers până-ntr-acolo încât i-a sugerat lui McNamara anumite puncte pe care putea să amâne să i le prezinte până după al doilea pahar.

Povestea nu s-a sfârşit cu cina de pe 17 iunie. McNamara a continuat să o influenţeze în săptămânile care au urmat. După un drum de recunoaştere în Vietnam, în urma căruia a recomandat suplimentarea trupelor, el a apărut la Cape cu un dar pentru Caroline şi John: un tigru vietnamez împăiat pe care i-l dăduse în Saigon aliatul Americii, care îl venera pe Hitler, noul prim-ministru vietnamez generalul Nguyen Cao Ky.

Jackie a răspuns cu o acuarelă pe care o pictase inspirată de tigru.16 încântat, McNamara a dat pictura la montat şi înrămat. În timp ce văduva şi ministrul apărării se distrau în acest mod fermecător, 50.000 de soldaţi americani au fost expediaţi în Vietnam la ordinul preşedintelui, după care au mai urmat mulţi alţii. Ca răspuns la decizia lui Johnson de a angaja forţe combatante americane, Norman Morrison, un quaker din Baltimore, Maryland, şi-a luat viaţa la 13 metri de fereastra biroului lui McNamara, de la Pentagon. La început, Morrison o avusese cu el pe fetiţa lui de un an, dar un privitor l-a implorat să o lase în viaţă şi el a aruncat copilul, salvându-l. Mai târziu, McNamara a scris: „Am reacţionat la grozăvia faptei lui stăpânindu-mi emoţiile şi evitând să vorbesc despre ele cu cineva – chiar şi cu familia mea. Ştiam că Marg şi cei trei copii ai noştri împărtăşeau multe dintre părerile lui Morrison despre război, la fel ca soţiile şi copiii mai multor colegi de ai mei din guvern. Şi credeam că am înţeles şi am împărtăşit unele dintre gândurile lui. Marg şi cu mine şi cu copiii am

fi avut multe de discutat, însă în momente ca acesta adesea mă închid în mine – e o mare slăbiciune. Episodul a creat acasă o tensiune care n-a făcut decât să sporească pe măsură ce dezaprobările şi criticile s-au înmulţit”. 17

În timp ce McNamara căuta s-o câştige pe Jackie de partea lui LBJ, ea s-a dovedit mult mai puţin maleabilă în relaţiile cu alţi doi veterani ai administraţiei Kennedy. Pe Arthur Schlesinger sau pe Ted Sørensen nu prea i-ar fi ajutat să-i ofere lui Jackie un al doilea pahar în timp ce se întreceau să obţină aprobarea oficială a manuscriselor pe care luptau să le termine la timp pentru a fi publicate înainte de a doua comemorare a zilei de 22 noiembrie. Spre deosebire de prietenul lor comun William Manchester, niciunul dintre ei nu avea o obligaţie contractuală cu familia. Însă, cum ambele foste ajutoare ale lui JFK sperau la un rol într-o iminentă restauraţie Kennedy, ce altă opţiune aveau decât să umble după binecuvântarea lui Jackie şi a lui Bobby?

Acceptul ei era de departe cel mai greu de obţinut. Cerea scoateri din text şi modificări, iar după ce i se făcea pe plac, insista cu indignare să se mai facă modificări. Se plângea de multe lucruri – de la obiecţia întemeiată la comentariul lui Schlesinger, conform căruia JFK venise la preşedinţie ştiind mai multe despre problemele interne decât despre afacerile externe, până la specificarea că anumitele camere în care stătuseră împreună ea şi JFK nu trebuiau descrise.18 Spunea tăios că împărţise acele camere cu el, nu cu cititorii Clubului Cartea Lumii. Date fiind multele cărţi despre Kennedy care se scriau, aceeaşi femeie care dorea să nu se mai gândească la soţul ei lupta şi să păstreze anumite detalii intime pe care numai ea să le deţină.

Deşi Manchester a afirmat mai târziu că două ore l-a rugat pe Sørensen să fie ferm, acesta, care şi-a anunţat

cartea ca fiind un înlocuitor al celei pe care ar fi scris-o JFK dacă ar fi trăit, s-a dat bătut repede.19 A cedat în faţa lui Jackie „punct după punct”, „slăbind ce ar fi trebuit să fie o carte grozavă” 20, după părerea lui Manchester. Când în acea toamnă a fost publicată cartea lui Sørensen, intitulată simplu *Kennedy*, autorul a recunoscut public că îndulcise textul, cum s-a exprimat el.21 Prin contrast, Arthur Schlesinger nu s-a lăsat cu una cu două. A fost ajutat şi de Manchester, care i-a scris lui Jackie în numele colegului său, susţinând că istoria nu trebuia transformată într-o poveste siropoasă scoţând prea mult din ea.

La sfârşit, Schlesinger i-a lăsat lui Manchester impresia că, în afară de acceptul de a elimina un singur pasaj provenit din interviurile de istorie orală înregistrate cu Jackie, refuzase să taie sau să modifice ceva. Scrisoarea lui Schlesinger către Jackie, scrisă pe 10 august 1965, privitor la supărarea ei legată de prepublicarea în serial a cărţii lui în revista *Life*, spune altă poveste. Schlesinger a susţinut că problema fundamentală a fost că toată viaţa se pregătise să fie istoric şi că jurământul hipocratic al profesiei sale era să se apropie cât mai mult de reconstituirea fidelă a evenimentelor din trecut.22 De aceea se apucase să scrie *A Thousand Days*: *John F. Kennedy in the White House*, cum se numea cartea lui, folosind acelaşi gen de materiale şi aceleaşi standarde ca la cărţile lui precedente despre administraţiile Roosevelt şi Jackson. Schlesinger a continuat: „Văd acum că am făcut o greşeală şi că nu se poate să faci o relatare corectă atât de aproape de evenimente. Ca atare, când voi obţine dovezile, am de gând să examinez amănunţit cartea şi să triez tot (încă nepublicat) ce ar reprezenta un titlu într-un ziar – controverse, personalităţi, relaţii intime şi aşa mai departe”. Schlesinger a spus că se temea că înlăturarea întregului acest material ar da cărţii un anumit caracter

insipid ca istorie, dar se consola afirmând că esenţa lucrării, care era caracterul preşedintelui, avea în orice caz să rămână. Chiar şi după capitularea jalnică a istoricului, Jackie a ripostat cerând şi alte revizuiri. Când, pe 4 septembrie, Schlesinger i-a trimis lui RFK un ultim teanc de foi, a spus că se hotărâse practic să o elibereze pe Jackie de carte.23

În timpul acestor negocieri, Jackie dusese cu siguranţă ce descria ea drept o „existenţă lipsită de raţiune" 24 înclinată senzaţiilor fizice – soare, mâncare, mişcare – mai întâi în Hyannis Port şi apoi în Newport. Însă, dată fiind lupta ei cu biografii, vara ei la malul mării n-a fost nici atât de liniştită, nici atât de ancorată în aici şi acum, cum îi plăcea ei să sugereze. Totuşi, pe 14 septembrie 1965, ultima ei dimineaţă la Hammersmith Farm înainte să se întoarcă la New York unde începea şcoala a doua zi, considera că se afla într-o stare mai bună decât fusese cu un an în urmă în aceeaşi perioadă. Într-o nouă scrisoare către Harold Macmillan, se bucura că îşi revenise suficient pentru a le fi de ajutor copiilor ei. Jackie era hotărâtă, „aproape cu furie" s-o ţină aşa până îşi găsea puţină pace.

Dar cum putea s-o ţină aşa? în lunile viitoare chiar ar fi fost cu putinţă să nu aibă gânduri rele, să nu-şi amintească şi să nu revadă la nesfârşit evenimentele din 22 noiembrie? Faptul că o îngrijora asta este sugerat de o altă frază pe care i-a scris-o lui Macmillan: „Când începe iarna – trebuie iar să te gândeşti". 25

La început a părut hotărâtă să alunge gândurile care promiteau s-o împiedice să meargă înainte. În acea toamnă, însoţită de Bill Walton, a prezidat o petrecere mare, zgomotoasă şi opulentă pentru ambasadorul lui JFK în India, John Kenneth Galbraith[24], dar la restaurantul Sign

24 John Kenneth Galbraith (1908-2006), economist american născut în

of the Dove din Upper East Side, care a marcat spectaculos întoarcerea văduvei în viaţa publică activă. Uitându-se dincolo de baricadele poliţiei pe ferestrele deschise, trecătorii întârziaţi au zărit-o pe Jackie dansând noul dans foarte ritmat, cu legănare de şolduri şi dat din mâini, „Frog”, cu Galbraith, McNamara şi alţi parteneri la lumina obscură a torţelor. În săptămânile care au urmat, New York-ul a asistat la încă multe petreceri la fel. A frecventat discotecile Arthur şi Le Club. A fost gazda unui dineu la restaurantul şic Le Pavillion. A apărut la petreceri şi la evenimente teatrale şi de balet.

Însă, treptat, în aşteptarea unei alte zile de 22 noiembrie (la fel ca 11 septembrie dintr-o eră recentă, însăşi data exercita o ciudată forţă malefică), a început să-şi reorienteze viaţa în jurul comemorărilor din acest an.

„Trebuie să trec cu bine de noiembrie”, îi spusese cu un an în urmă lui Dorothy Schiff şi povestea avea să se repete.

Iar.

Şi iar.

Pentru a-şi explica absenţa bătătoare la ochi de la petrecerile şi recepţiile date în cinstea prinţesei Margaret şi a soţului ei, contele de Snowdon, care urmau să aibă loc în Manhattan în noiembrie, întrebuinţând un eufemism pe care avea să-l folosească tot restul vieţii, Jackie a împrăştiat vorba că vizita lor coincidea cu „perioada ei dificilă” din an.

Capitolul 11

Ţinând cont de faptul că Bunny Mellon detesta publicitatea, aranjamentele pentru sărbătorirea zilei de naştere a lui Jackie, când împlinea 37 de ani, care urma să aibă loc cu întârziere pe domeniul din Massachusetts al

---

Canada, a devenit unul dintre cei mai influenţi promotori ai liberalismului economic (n. coord.).

soţilor Mellon, Osterville, pe 5 august 1966, au început cu discreţie. Însă, dată fiind lista invitaţilor, care includea figuri proeminente din lumea politicii, media şi arte, presa naţională avea să trâmbiţeze curând o ocazie descrisă pe rând ca „evenimentul verii la Cape Cod” şi „despărţirea de tristeţe şi… începerea categorică a unei vieţi noi” de către Jackie. În toată prima parte a anului 1966, în presă apăruseră pe scară largă fotografii şi articole despre ea în timp ce călătorea, călărea, dansa, lua masa în oraş şi apărea la braţul diverşilor bărbaţi, burlaci şi căsătoriţi, heterosexuali şi homosexuali. Pe baza a tot ce văzuse în ultimul timp în presă, William Manchester, care, aproape că nu e nevoie să fie spus, avusese des ocazia să se gândească la Jackie în cei doi ani de când nu se mai întâlniseră, a tras concluzia că, în sfârşit, „a ieşit de tot din doliu” 1.

RFK, care continua să-i reprezinte interesele în relaţiile familiei cu Manchester, era de altă părere. Cel puţin de la dineul din 1964 dat în onoarea ei, după care ea vorbise cu Arthur

Schlesinger despre drumul de întoarcere de la Dallas şi despre eforturile unora de a o convinge să-şi schimbe hainele, Jackie le spusese în mod frecvent ascultătorilor din diverse medii înstărite din Manhattan poveştile identice pe care i le relatase lui Manchester. „Ăsta e necazul. Trăieşte prea mult în trecut”, a fost auzit spunând Bobby într-o astfel de ocazie din ultima vreme.

Cu toate acestea, Bobby nu era pregătit pentru violenţa reacţiei ei când, cu puţin înainte de petrecerea dată de soţii Mellon, el s-a dus într-o dimineaţă de duminică la vila ei din Hyannis Port pentru a o informa de vânzarea către revista *Look* a prepublicării extraselor din cartea recent terminată a lui Manchester contra sumei record de 665.000 de dolari. Jackie, care petrecuse prima

parte a verii în Hawaii (o perioadă în compania lui John Warnecke), tocmai sosise de la Newport, unde îşi sărbătorise adevărata zi de naştere, 28 iulie, şi participase la nunta surorii ei vitrege, Janet Auchincloss. În săptămânile şi lunile furtunoase care au urmat discuţiei dintre Bobby şi Jackie din 31 iulie, el avea să regrete că a delegat locţiitorilor săi verificarea manuscrisului voluminos, în loc să-l citească personal. „În cea mai mare parte chiar e vina mea", avea el să spună. „Doar că n-am vrut să pierd timpul cu asta". 2 Avea să regrete eşecul în a-şi feri cumnata de suferinţe suplimentare şi avea să regrete marile necazuri politice pe care şi le atrăsese în acest mod în ceea ce părea a fi un moment hotărâtor din cariera lui.

Dar, până în acel moment de la Cape, când i-a transmis lui Jackie că, acţionând în numele ei precum şi al lui, îi dăduse deja lui Manchester acordul său scris („Membrii familiei Kennedy nu vor pune nicio piedică în calea publicării"), pur şi simplu nu prevăzuse amploarea emoţiilor pe care vestea avea să i le stârnească lui Jackie. Avusese toate motivele să presupună că ea voia să aibă cât mai puţin de-a face cu cartea.3 Nu ea îl numise pe Bobby agentul ei în toate problemele legate de carte? Nu căutase ea în mod evident să-l evite pe Manchester aproape la tot pasul? Nu fusese ea înclinată să ignore scrisorile lui Manchester şi, nu mai departe de începutul lui 1966, nu refuzase ea să citească manuscrisul lui cu explicaţia, pe care RFK a transmis-o editorului Harper & Row, că asta n-ar fi făcut decât să trezească amintiri grele?

Cu toate astea, când a înţeles că primele extrase erau programate să apară la standurile de ziare în octombrie, Jackie a fost ca un călător pe mare care zăreşte dintr-odată prin ceaţă prora altui vapor apropiindu-se rapid. Preţul fabulos obţinut la licitaţia pentru drepturile de publicare în

reviste sugera că, în loc să lâncezească „pe rafturi obscure de bibliotecă”, cum îşi imaginase ea că o să se întâmple, cartea avea să dea lovitura în mod garantat. Multe luni avea să fie imposibil de evitat complet cartea şi nenumăratele alte declanşatoare potenţiale, sub formă de publicitate şi comentarii, pe care sigur avea să le genereze ea. Jackie îi spusese odată lui Jim Bishop legat de cartea la care lucra acesta, *The Day Kennedy Was Shot*, că nu suporta gândul de a privi, sau de a vedea făcându-se reclamă unei cărţi cu acel titlu şi acel subiect. Deşi Manchester începuse să lucreze la ordinul ei, acum chiar şi aşteptarea confruntării cu *Death of a President* se dovedea insuportabilă pentru ea. Nu-i lăsase lui Bobby Kennedy nicio îndoială că voia ca proiectul să fie oprit imediat. Avea să facă asta pentru ea, nu-i aşa? Nu se angajase el, după Dallas, să facă astfel de lucruri pentru ea?

Pentru Bobby, toate astea picau într-un moment cum nu se putea mai nefericit. Deşi asasinatul îi schimbase instantaneu locul în lume, abia în ultimele săptămâni cei mai apropiaţi susţinători ai lui începuseră să se gândească în mod serios la candidatura la preşedinţie în 1968. Fusese o vreme când LBJ se temuse că Bobby o să-l critice pentru neluarea unor măsuri ferme în Vietnam. Acum, pericolul părea să fie un cuvânt de la Bobby că Johnson mersese prea departe. În rândul susţinătorilor lui RFK, aparentul angajament al preşedintelui de a extinde războiul din Vietnam, un război care dezminţise în mod spectaculos previziunile iniţiale absolut sigure ale lui McNamara, părea să facă ideea unei candidaturi a lui RFK „atât posibilă, cât şi necesară” 4, după cum scria Schlesinger în jurnalul său. Până în acest moment, când au verificat manuscrisul lui Manchester, oamenii senatorului se străduiseră să atenueze dovezile de antipatie flagrantă a autorului pentru LBJ, lucru care s-ar fi putut reflecta rău

asupra lui RFK într-o carte despre care se ştia că fusese sponsorizată şi aprobată de el. Acum a apărut o problemă cu totul nouă. După ce Bobby dăduse acordul familiei, orice gest de a interzice publicarea amenința să dea apă la moară acuzaţiilor de aroganţă şi cruzime care îl urmăriseră întreaga lui viaţă publică.

Deşi RFK a făcut cunoscut editorului Harper 8 e Row că Jackie era extrem de supărată, nu a mers încă până-ntr-acolo încât să ceară scoaterea cărţii de la tipar. Pentru Manchester, lucrurile au rămas în această stare înnebunitoare de incertitudine când, în scurt timp, familiile Bob Kennedy, Teddy Kennedy, Bob McNamara, Averell Harriman, Leonard Bernstein, William Paley şi multe altele au sărbătorit-o pe Jackie la domeniul Osterville al soţilor Mellon. Invitată de onoare era aşezată între Paul Mellon şi regizorul Mike Nichols, acesta din urmă un frecvent însoţitor al lui Jackie în această perioadă. Doamna Mellon trăia după maxima că nimic nu trebuie să se observe şi, în noaptea asta, cel puţin în ceea ce privea iminenta bătălie a cărţii, nimic nu se observa. Arthur Schlesinger, şi el invitat la petrecerea dată de soţii Mellon, pe care Manchester îl delegase să afle cum funcţionau mintea lui Bobby şi a lui Jackie, nu a reuşit să culeagă nicio informaţie importantă de la niciuna dintre surse. Abia după cinci zile, Bobby a înştiinţat brusc editorul Harper & Row că *Death of a President* nu trebuia publicată nici ca atare, nici în serie: „V-aş fi recunoscător dacă l-aţi informa pe William Manchester”. 5

În ultimii doi ani, Manchester lucrase 12, 15, uneori 20 de ore pe zi, 7 zile pe săptămână. Mânca puţin şi dacă apuca să doarmă visa despre Dallas. La un moment dat, a spus el mai târziu, pentru el timpul părea să se fi oprit la 22 noiembrie. „Cartea devenise o obsesie pentru mine; eram posedat de ea”. Manchester a căutat să se pună în

locul preşedintelui asasinat, al ucigaşului său şi al văduvei preşedintelui. A refăcut itinerarul lui JFK prin Texas până la Parkland Memorial Hospital. S-a târât pe acoperişul depozitului de carte şcolară din Texas şi a privit lumea din ascunzătoarea lui Oswald de la etajul al cincilea. A localizat şi a deschis cutia de carton în care fusese depozitat costumul roz al Primei Doamne. A desfăcut prosopul alb în care erau ciorapii pe care îi purtase ea în acea zi şi a observat că în lunile care trecuseră sângele preşedintelui se desprinsese de ţesătura transparentă în fulgi care acum se odihneau sub formă de mici bobiţe sfărâmicioase pe pluşul prosopului.

Manchester şi-a îndeplinit cu prisosinţă şi obligaţia de a se introduce în povestire, deşi în feluri pe care nici el, nici Jackie nu le-ar fi putut anticipa vreodată. Puţinele „pâlpâiri” 6 ale memoriei care îi aminteau de propriile episoade traumatizante din Okinawa erau „blurate” din cauză că, a apreciat el mai târziu, „erau atât de multe pe care nu voiam să mi le amintesc”. Abia după mulţi ani, acele amintiri i-au revenit năvală cu o

„Claritate orbitoare”, cum a numit-o el, care i-a permis în cele din urmă, în 1980, să-şi scrie amintirile despre Războiul din Pacific. Pentru a examina acele memorii, *Goodbye*, *Darkness*, alături de *The Death of a President*, înseamnă să începi să stabileşti precis cât despre sine scrisese în cartea despre Kennedy, şi cât despre Kennedy a scris ulterior în cartea sa.

Cu o astfel de râvnă lucra Manchester în 1965 încât, din cauză că ţinea stiloul atât de strâns, sângele îi mustea sub unghia degetului mare, mânjind hârtia. Degetul i s-a infectat şi a trebuit să fie operat de trei ori, însă Manchester a continuat să scrie. Schlesinger le-a spus prietenilor comuni că se temea că sărmanul Manchester era pe cale să clacheze. Într-adevăr, la a doua comemorare

a asasinatului, Manchester lucra la capitolul care prezenta uciderea lui Oswald, când stiloul i s-a oprit brusc şi a constatat că nu putea să mai scrie. După patru zile, a fost internat într-un spital din Connecticut pentru a fi tratat de epuizare nervoasă. În ultima parte a spitalizării, Manchester a finalizat în mare parte lucrarea. „Azi-dimineaţă când m-am trezit, mă simţeam de parcă aş fi ieşit dintr-un tunel lung şi întunecos” 7, i-a spus lui RFK după ce a terminat. Manchester era convins că scrisese o capodoperă. Aşadar, acesta era omul pe care RFK îi îndemnase pe editori să-l înştiinţeze că lucrarea lui urma să fie contramandată.

Fără a ţine seama de ce putea hotărî Harper & Row, rămânea problema vânzării serialului. Când s-a confruntat cu RFK la Washington după ce a aflat de decizia acestuia, Manchester a afirmat că semnase un contract cu *Look* din care pur şi simplu nu putea să se retragă acum. Întâlnirea a degenerat într-o dispută aprinsă. Manchester a făcut aluzie la recenta sa spitalizare şi a subliniat că era în continuare în îngrijirea unui medic. RFK a replicat: „Crezi că ai suferit mai mult decât Jackie şi cu mine?” 8

Când a aflat că *Look* tot mai avea de gând să publice, Jackie l-a învinuit furioasă pe RFK pentru încurcătură. Ea strigase după ajutor, însă el o lăsase baltă. În ceea ce o privea, controlarea lui Manchester era o problemă de viaţă şi de moarte, şi se bazase în totalitate pe cumnatul ei să facă ce era necesar. De aici furia ei pe ceea ce majoritatea oamenilor ar fi considerat, probabil, o simplă scăpare din partea lui Bobby, ţinând cont de tot ce făcuse pentru ea în trecut. Căutând să se distanţeze de aprobările scrise pe care le dăduse Bobby, Jackie a afirmat în faţa lui Gardner Cowles, editorul revistei *Look*, că nu era de fapt reprezentată de cumnatul ei. Care era atunci rolul lui? „Mă protejează, ca să zic aşa”. 9 Ce nu a spus însă era că

Bobby nu o protejase prea bine de data asta. În conversaţia cu Manchester, pe care l-a invitat la Cape într-un efort zadarnic de a-l convinge personal să se retragă din înţelegerea cu *Look*, a mers şi mai departe cu ridiculizarea lui Bobby, comparând cu severitate comportamentul lui din ultimul timp cu cel al unui „băieţel care ştie că a greşit” 10.

Cât despre Manchester, acesta a devenit încurcat şi derutat când conversaţia gazdei lui a deviat de la chestiunile legate de publicare la ceva ce i s-a părut un subiect total irelevant: problema care apăruse cu privire la amplasamentul mormântului preşedintelui Kennedy la Arlington National Cemetery. Pentru Jackie, însă, cele două subiecte aveau legătură. Se plănuia de mult ca rămăşiţele pământeşti ale lui JFK şi ale celor doi copii îngropaţi alături de el să fie mutate în morminte permanente, aflate la vreo şapte metri mai jos de amplasamentul temporar, de îndată ce construirea Memorialului Kennedy avea să fie terminată. Între timp, apăruse un dezacord privind amenajarea peisajului de la locul mormântului final, Jackie şi Bunny Mellon fiind de o parte şi Corpul de Armată al Inginerilor de cealaltă. Jackie, care ca mulţi oameni cu TSPT avea tendinţa să facă o catastrofă din orice, era absolut convinsă că vedea încă un „dezastru” 11 la orizont.

Înnebunită de ceea ce considera inepţia lui RFK în relaţia lui cu Manchester, i-a predat lui Bob McNamara disputa cu amenajarea peisajului. Omul capabil să ducă toate la bun sfârşit a rezolvat prompt şi fără probleme chestiunea amplasamentului mormântului spre deplina mulţumire a lui Jackie. După aceea, ea a susţinut că drept urmare a intervenţiei lui, s-a simţit „împăcată şi optimistă” 12 pentru prima dată după multe luni. Într-un moment în care Jackie începuse să-şi piardă încrederea în cumnatul ei, acest episod i-a intensificat ataşamentul faţă de

McNamara şi dependenţa de el. La rândul lui, ministrul apărării pare să fi primit cu o deosebită bucurie relaţia strânsă cu ea într-un moment în care începuse să-şi piardă încrederea în sine.

Bob McNamara din 1966 nu mai era persoana autoritară de la Bethesda Naval Hospital la întoarcerea ei din Dallas. Escaladarea pentru care militase în Vietnam, folosirea forţelor terestre, bombardamentele, nu aduseseră rezultatele pe care spusese că o să le aducă. McNamara fusese nevoit să admită că lăudatele sale copii la imprimantă nu corespunseseră aşteptărilor lui şi că acei comandanţi pe care el credea că îi dirija cu atâta abilitate îl induseseră în eroare. Acest om, care întotdeauna fusese sigur că toate problemele se puteau rezolva, se lovise în sfârşit de o problemă (Jackie o numea „mai complexă decât orice iad negru pe care l-a cercetat Shakespeare vreodată” 13) care punea sub semnul întrebării cele mai importante supoziţii ale lui. Confruntat cu dovada propriei ineficacităţi, arhitectul războiului din Vietnam a ajuns un om în război cu el însuşi.

Pe RF şi Schlesinger îi nedumerea faptul că, atunci când McNamara stătea de vorbă cu ei se arăta adeptul limitării războiului, însă în public rămânea purtătorul de cuvânt al administraţiei care susţinea extinderea lui.14 Dualismul minţii lui McNamara era de aşa natură încât a ţinut o cuvântare controversată în Montreal, care a părut să dea apă la moară criticilor războiului, un discurs în care s-a descris drept un visător utopic, un căutător al imposibilului, la fel ca iubitul său personaj din piesa lui Ibsen *Constructorul Solness*. Apoi, nu mult după aceea, a retractat acele remarci considerându-le copilăreşti, adăugând că în calitate de ministru al apărării în funcţie, a cărui sarcină era să motiveze soldaţii să lupte, n-ar fi trebuit să spună niciodată astfel de lucruri.

Acasă, suferea cumplit; plângea, scrâşnea din dinţi în somn, nelăsându-şi soţia să doarmă. În scurt timp, tot ca personajul lui Ibsen, McNamara şi-a căutat alinarea în compania altei femei, una care credea total în el, o femeie cu care el a constatat că putea să vorbească aşa cum nu o putea face cu soţia lui. În acelaşi timp, nu întotdeauna ştia ce să creadă despre confidenta lui, despre paroxismul, chiar violenţa anumitor sentimente şi acţiuni ale lui Jackie.

Într-o seară, după ce el şi Jackie au luat cina împreună în apartamentul ei din această perioadă de pe Fifth Avenue, stăteau pe o canapea în biblioteca ei. McNamara venise la New York să o vadă, Marg fiind în călătorie. Până în acest moment, războiul din Vietnam ajunsese să o deprime pe Jackie şi îl critica, ştirile de seară fiind inundate de imagini sângeroase într-atât încât ajunsese să fie numit „războiul televiziunii” 15. Dar nu despre Vietnam vorbeau el şi Jackie când McNamara a asistat la o răbufnire care, cum s-a exprimat el, l-a „copleşit atât de tare” 16 încât mulţi ani de acum încolo avea să-l nedumerească. Jackie şi musafirul ei discutau despre poeta chiliană Gabriela Mistral, mai precis despre poezia ei „Rugăciune”, o rugăminte la Dumnezeu să-l ierte pe bărbatul compulsiv necredincios pe care îl iubea („Spui că era crud? Uiţi că l-am iubit… Să iubeşti… e o sarcină chinuitoare”). Dintr-odată, McNamara a sesizat o reacţie puternică din partea lui Jackie. Părea atât de încordată, încât abia mai putea să vorbească. Izbucnind mânioasă în lacrimi, şi-a îndreptat furia spre el. Bătând cu pumnii în pieptul lui McNamara, i-a cerut să facă „ceva pentru a opri măcelul!” 17. La mult timp după aceea, McNamara scria în amintirile lui: „Dacă emoţiile ei au fost declanşate de poezie sau de ceva ce am spus eu, nu ştiu”. 18

Discuţia despre iubitul Gabrielei Mistral îi amintise lui Jackie de soţul răposat la fel de necredincios? Războiul,

care îl urmărea pe McNamara oriunde mergea, devenise pentru ea un declanşator de sentimente şi percepţii asociate cu masacrul din Dallas? Imaginile violente de la televizor se îngemănaseră cu imaginile violente din mintea ei? într-un fel ciudat, când l-a implorat pe McNamara să oprească măcelul, se referea nu doar la Vietnam, ci şi la amintirile tulburătoare de care nu putea să scape? Indiferent ce a declanşat acest episod, imaginea lui Jackie lovindu-l în piept pe McNamara rezumă o caracteristică importantă a TSPT avansată. Neputinţa îngrozitoare de a controla răspunsurile corpului şi minţii la o serie crescândă de factori declanşatori traumatizează din nou suferindul. Prezentul sentiment de neajutorare este o repetare a neputinţei trăite în timpul incidentului traumatizant iniţial.19 E interesant că McNamara nu a fost singura persoană apropiată de Jackie pe care răbufnirile ei fizice şi emoţionale a derutat-o. Sora ei Lee i-a spus unei prietene, fotografa şi jurnalista Cecil Beaton, că Jackie o lovea peste faţă brusc şi inexplicabil.20

La fel ca cei care se străduiau să înţeleagă un astfel de comportament, oamenii lui RFK au încercat toată toamna lui 1966 să priceapă reacţia turbată a lui Jackie la manuscrisul lui Manchester. Ce anume din text, pe care părea că nici nu-l citise, o deranja atât de tare? Care dintre detaliile preţioase ale lui Manchester trebuiau fi scoase ca ea să-şi dea acceptul? Din respect pentru chinul ei la perspectiva apariţiei la standurile de ziare a revistelor cu extrase din carte în „perioada dificilă” a ei, Gardner Cowles acceptase să amâne publicarea în serial până în ianuarie 1967, cartea urmând să apară în martie. Când a obţinut această concesie, Jackie a reîntors negocierile la Bobby, ai cărui locţiitori au profitat de perioada de calm oferită de amânare pentru a purica manuscrisul în vederea domolirii temerilor ei.

Avea să fie ea fericită dacă reuşeau să scoată imaginea, sau acea vinietă, sau vreun alt fleac peste care încă nu dăduseră? De fapt, jocul lor era ceva arbitrar şi zadarnic deoarece se baza pe o premisă falsă. În această zonă cel puţin, Manchester îşi înţelesese mai bine adversarul decât susţinătorii lui RFK. După mintea autorului, nu la un anumit fapt sau la o anumită uniune de fapte obiecta Jackie, ci la întregul manuscris. Pe scurt, niciun număr de tăieri n-ar fi mulţumit-o. „Singurul lucru pe care îl voia Jackie, şi singurul lucru pe care nu putea să-l aibă, era să nu existe un serial în revistă, să nu existe o carte; doar o mare pagină goală pentru 22 noiembrie 1963" 21, a fost de părere Manchester.

În orice caz, după ce cea de a treia comemorare a asasinatului a trecut şi cele două dezastre gemene – serialul din revistă şi cartea – continuau să se apropie, ieşită din obişnuita izolare din „perioada dificilă", Jackie şi-a căutat un nou protector. Cass Canfield, preşedintele comitetului executiv al Casei de editură Harper & Row, care întâmplător era şi fostul socru al surorii ei, a acceptat să îl înştiinţeze pe Manchester că, dacă nu făcea imediat toate schimbările cerute în numele lui Jackie, avea să contramandeze publicarea. Deocamdată, Jackie părea să se concentreze asupra disponibilităţii directorului editurii de a vorbi despre contramandare, în loc să se întrebe ce interes putea el să aibă ca să impună o listă de tăieri care să o mulţumească o dată pentru totdeauna. Convinsă că directorul Canfield nu avea să permită niciodată ca acea carte să ajungă în presă fără aprobarea ei, aprobare pe care desigur nu avea să o dea niciodată, s-a relaxat şi a început să facă planuri pentru Crăciun. Biroul din Washington al lui Bobby a anunţat că ea intenţiona să petreacă vacanţa cu el şi familia lui în Sun Valley, Idaho.

Între timp, Manchester şi-a exprimat indignarea la

ultimatumul editorului. „Am ajuns în punctul în care, dacă integritatea manuscrisului meu este violată, nu doresc să mai trăiesc”, i-a spus el agentului său, Don Congdon. „Sună a fanfaronadă, ştiu, dar sunt gata să mor pentru cartea asta”. Totuşi, în loc să negocieze un refuz, în felul acesta histrionic Manchester l-a pus pe Congdon să o facă în locul lui. Odată cu însărcinarea agentului, s-a înregistrat brusc un mare progres în editare. În cele din urmă, Canfield a înştiinţat-o pe Jackie că, în ceea ce îl privea, toate cererile legitime de schimbări făcute în numele ei fuseseră satisfăcute, iar manuscrisul lui Manchester era în sfârşit gata de publicare.

Lucrul acesta, desigur, era departe de ceea ce avusese ea în minte. Trecând peste obiecţiile puternice ale lui Bobby, Jackie l-a însărcinat pe avocatul ei să-i dea în judecată pe Manchester, casa de editură şi revista. Sfătuit de un consilier că o urmărire în justiţie însemna o greşeală teribilă, RFK a replicat: „Da, e o greşeală teribilă, dar nu se poate face nimic în privinţa asta”. 22 Partizanii lui aveau să susţină mai târziu că loialitatea faţă de văduvă învinsese orice consideraţii politice practice din partea lui, dar era limpede şi că, la fel ca Bob McNamara şi Lee Radziwill când pumnii lui Jackie începeau să zboare, nu avea nicio putere să o oprească pe femeia pe care în particular o numea cu tristeţe „cumnata mea nebună” 23. Deşi în curând în Washington se ştia că o îndemnase pe Jackie să se abţină, poziţia lui publică îi cerea să o susţină din toată inima în iminentul proces. În efortul de a întări acuzaţia lui Jackie cum că Manchester abuzase de starea emoţională în care se afla când îi povestise amintirile ei la începutul lui 1964, Bobby a spus presei că regreta că el o sfătuise să-i spună lui Manchester întreaga poveste. Ţinând cont de faptul că RFK îşi dăduse acordul scris în luna august, cu un an în urmă, cealaltă acuzaţie a lui

Jackie, cum că Manchester încălcase contractul, era clar un punct slab în cazul ei. Într-un afidavit trimis tribunalului, Bobby a căutat să explice telegrama sa afirmând că o trimisese numai după ce Harper & Row îi spusese că Manchester se îmbolnăvise de obsesia că manuscrisul său putea să nu fie niciodată publicat. După spusele lui Bobby, telegrama sa nu fusese decât un gest binevoitor menit să potolească temerile scriitorului.

Însă documentul incriminant exista şi erau motive să se creadă că revista, cel puţin, avea să aibă câştig de cauză în instanţă. Sub presiunea de a aranja lucrurile cu *Look*, Jackie a participat la ce ar fi trebuit să fie o întâlnire clandestină cu avocatul revistei în biroul acestuia de pe Wall Street. Metodic, cu calm, a trecut în revistă dovezile publicării în serialul care urma să apară, scoţând în evidenţă numeroasele detalii personale pe care le voia înlăturate. Zâmbea când a plecat de la întâlnire, dar ochii i s-au umezit la vederea reporterilor care o aşteptau. Manchester nu fusese prezent în biroul avocatului, dar când a aflat despre neconcordanţa dintre înfăţişarea calmă a lui Jackie din timpul discuţiilor şi mina înlăcrimată pe care a afişat-o după aceea în public a opinat că cea din urmă nu fusese decât un gest teatral.

Din clipa în care vestea despre furtuna care se apropia cu privire la cartea lui Manchester a ajuns la Casa Albă, LBJ a urmărit cu mult interes şi îngrijorare subiectul, nu în ultimul rând din cauza zvonurilor despre portretul negativ pe care i-l făcuse necruţător autorul. Atmosfera psihologică din tabăra Johnson se apropia de cea dintr-un buncăr, deoarece preşedintele, lady Bird şi Abe Forţas, persoană numită de Johnson la Curtea Supremă, făceau strategii privitoare la cum să răspundă mai bine acuzaţiilor de insensibilitate crasă faţă de Jackie şi membrii familiei Kennedy care erau pe cale să se abată asupra Casei Albe.

Din când în când, preşedintele pleca brusc de la această conversaţie pentru a se concentra mai bine pe ştirile de ultimă oră despre dezastrul din Vietnam de la televizorul său care urla continuu. Faptul că o astfel de relatare deloc măgulitoare despre comportamentul său de după Dallas se afla pe cale să fie publicată era deosebit de neavenită într-un moment în care coşmarul care îl bântuia pe LBJ din prima zi de preşedinţie – că RFK avea să revendice tronul – ameninţa să devină realitate.

Cu toate astea, curând a părut că de fapt controversa putea să-i aducă foloase şi preşedintelui. Rapoartele despre neînţelegerea dezastruoasă pentru ambele părţi, dacă să fie daţi în judecată autorul şi editorii, au părut să-i ofere lui Johnson mult căutatul prilej de a o desprinde pe Jackie de RFK. Pe 16 decembrie, chiar în ziua în care s-a anunţat că Jackie nu avea să fie cu Bobby şi familia lui în Sun Valley de Crăciun, o scrisoare ticluită cu grijă, care era profund înţelegătoare faţă de lupta ei în instanţă („Lady Bird şi cu mine am fost îndureraţi să citim relatările din presă despre nefericirea ta cu privire la cartea lui Manchester” 24) a plecat spre ea de la LBJ. Preşedintele a spus că văzuse relatări despre nemulţumirea ei legată de anumite pasaje din manuscris care le erau nefavorabile lui lady Bird şi lui. „Dacă e aşa”, a scris Johnson, „vreau să ştii că, deşi îţi apreciem bunătatea şi sensibilitatea caracteristice, sperăm că nu te vei expune la vreun disconfort sau neplăcere de dragul nostru. Nu te deprinzi niciodată cu calomniile, dar noi am învăţat să trăim cu asta. Orice s-ar întâmpla, liniştea ta este importantă pentru noi amândoi şi n-am vrea să înduri vreun necaz de dragul nostru”.

Scrisoarea din 16 decembrie era de fapt un efort de grup. Abe Forţas fusese cel care compusese textul, iar lady Bird avusese ideea ca soţul ei să-i scrie lui Jackie cu mâna

lui. Stângaciului Johnson i-a plăcut atât de mult scrisoarea, încât la un moment dat s-a gândit dacă n-ar fi fost avantajos să dea o copie presei, dar Forţas l-a sfătuit să n-o facă.25

Până pe 21 decembrie, când i-a răspuns lui LBJ, Jackie aranjase fără tragere de inimă lucrurile cu *Look*. Revista fusese de acord cu tăierile cerute de ea şi reprezentanţii ei. Însă era tot nemulţumită pentru că, a spus ea clar, a obiectat la tot ce rămăsese tot atât cât obiectase la materialul care fusese scos.26 Şi, la urma urmelor, ce rost avea un proces când nicio instanţă, sau înţelegere în afara instanţei, nu avea puterea să înfăptuiască ce voia cu adevărat ea şi avea nevoie – să facă zăgazurile să se închidă pentru totdeauna?

În procesul apelării la lege, rănise oameni la care ţinea, şi pentru ce? „Sunt sătulă de nefericirea pe care toată această treabă cumplită le-a provocat-o tuturor”, i-a scris Jackie preşedintelui. „Orice aş fi făcut putea să cauzeze doar durere”. 27 Deşi în trecut fusese avertizată să se păzească de încercările neobrăzate ale lui Johnson de a o manipula, în suferinţa ei, Jackie şi-a deschis acum imediat inima în faţa lui. A povestit că din august de când se întorsese din Hawaii, stăruise în mod constant prin scrisori, sau telefon, sau în persoană pe lângă unul sau mai mulţi oameni din cealaltă tabără, sau se zbătuse cu privire la ce măsuri să mai ia cu indivizii care o ajutau. După mintea lui Jackie, autorul şi editorii îşi încălcaseră în mod repetat cuvântul şi în cele din urmă ea ajunsese să înţeleagă ce anume intenţionau ei – să se joace cu ea de-a şoarecele şi pisica până la epuizarea ei, iar ei să ajungă în presă.

Acum, în aparenţă, ea câştiga, dar, cum i-a dezvăluit lui LBJ, victoria i se părea fără valoare, deoarece tot ce obiectase ea din carte ajunsese în toată presa mulţumită

celor 25 de copii ale manuscrisului care circulaseră spre editorii de reviste în aşteptarea licitaţiei pentru serial.

„Acum sunt foarte ameţită”, a declarat Jackie, „am impresia că niciodată n-am să mai pot să simt ceva”. 28

Capitolul 12

Pe 20 decembrie 1966, North American Newspaper Alliance a transmis un comunicat de presă „Spre publicare imediată”, însoţit de o notă către editorii a 90 de ziare: „Acesta poate fi primul articol din ziare care critică în mod deschis atitudinea lui Jacqueline Kennedy în America – mai presus şi dincolo de implicarea ei în disputa Manchester”. 1

Scris de Vera Glaser, şefa biroului din Washington al sindicatului de presă, articolul făcea o afirmaţie spectaculoasă: acţiunile lui Jackie de a obstrucţiona publicarea cărţii *Death of a President* slujeau la „prelungirea traumei naţiunii” 2. Glaser nota că de la Dallas, „Inima naţiunii se îndreptase spre ea cu iubire, compătimire şi protecţie. Se scriseseră topuri întregi care îi aplaudau curajul”. Dar acum, spunea Glaser, oamenii erau gata „să o privească altfel pe fosta Primă Doamnă”. Glaser scria despre „o naţiune suprasaturată”, despre „foşti admiratori” care începuseră să o privească pe Jackie drept „o martiră profesionistă”, despre critici care susţineau că se bucura de prerogativele ei „dincolo de un statut rezonabil de limitări”.

„Între timp”, continua Glaser, „merită observat că, după 22 noiembrie 1963, peste 6.000 de americani au murit de moarte violentă în Vietnam. La fel ca John F. Kennedy, aceşti bărbaţi erau tineri, hotărâţi, plini de visuri şi făgăduinţe. Rămăşiţele lor mutilate fuseseră trimise înapoi în coşciuge de aluminiu văduvelor îndurerate, dintre care cele mai multe nu sunt frumoase sau bogate. Curajul lor în timp ce se chinuie să-şi crească copiii fără taţi, să se

descurce cu finanţele, să-şi plătească ipotecile trece în general nelăudat”. Spre deosebire de Jackie Kennedy, sugera autoarea, aceste văduve încearcă, pline de curaj, „să nu privească înapoi”.

În săptămânile şi lunile care au urmat, articolul Verei Glaser a fost urmat de alte articole critice dintr-o varietate de publicaţii. Ca şi înainte, Jackie era acuzată de sabotarea libertăţii presei şi de faptul că trata istoria administraţiei soţului ei răposat ca pe o proprietate personală. Dar, la fel ca Glaser, şi aceste articole noi loveau puternic în ea personal. Pe rând, Jackie era atacată că se complăcea în văicăreală şi aproape acuzată că simula durerea ca să obţină ce voia la proces. Criticată sever pentru faptul că era cheltuitoare şi petrecăreaţă, era descrisă ca răsfăţată, uşuratică şi poruncitoare. „Pentru prima dată… doamna Kennedy era pusă cu spatele la zid”, a scris Mary McGrory în New *York Post*. „Simpatia şi înţelegerea pe care lumea i le-a acordat din momentul comportamentului ei minunat din timpul tragediei îi întorc spatele”. Comentând despre oprobriul care în mod uluitor şi neaşteptat începea să o bombardeze pe odinioară sacrosancta lui cumnată, într-o scrisoare către editorul Washington *Post*, Katherine Graham, Bobby Kennedy protesta faţă de necruţătoarea batjocorire „a unei femei care nu comisese vreo mare crimă, dar care zi de zi era atacată şi pusă la stâlpul infamiei în tot soiul de atacuri scandaloase” 3. Jackie, spunea RFK, era „foarte supărată şi cu adevărat zdrobită” de toate criticile publicului.

Ce a făcut ca Jackie să treacă de la idealizare la stigmatizare? Articolul Verei Closer reliefează cum nu se poate mai bine păcatul de bază al lui Jackie. El era acela „de a retrăi tristeţea şi durerea” asociate cu asasinarea lui Kennedy. Closer se referea la ce vedea ea ca fiind dorinţa ţării, şi anume ca toată acea tristeţe să ia sfârşit. Înainte

ca Air Force One să fi părăsit măcar Dallasul în ziua asasinatului, nişte mâini nevăzute îi pregătiseră în mod sugestiv văduvei o rochie şi o jachetă albe şi pantofi negri: o invitaţie tacită de a începe cel puţin procesul de a se distanţa de vărsarea de sânge. De când, patru luni mai târziu, RFK i-a asigurat pe telespectatori că Jackie deja făcea „un progres mare”, fuseseră multe anunţuri şi aluzii că în sfârşit era pe cale să înceapă o viaţă nouă. Acum, însă, la trei ani de la uciderea soţului ei, suferinţa ei era prea vie şi brută pentru starea de bine a multora. Într-un moment în care americanii, încă flămânzi de o rezoluţie, devorau detaliile proaspete despre Dallas din rapoartele despre serialul din revista *Look* care urma să apară, au început să se întoarcă împotriva ei în masă.

Jackie era departe de a fi prima persoană traumatizată din istorie, şi cu siguranţă nici ultima, pentru a fi tratată în acest fel. Într-o perioadă mai recentă, de exemplu, pompierii din New York City, de la 11 septembrie, iniţial lăudaţi ca eroi, au fost ulterior repudiaţi când, la fel ca Jackie vizavi de asasinat, nu s-au refăcut destul de repede pentru a satisface nevoile unei societăţi hotărâte să şteargă amintirea suferinţei.4 Aceşti idoli căzuţi ai secolului al XXI-lea aveau să fie acuzaţi de delicte care includeau abuzul de alcool şi de droguri, încăierări şi orgii sexuale. Oamenii vătămaţi puteau fi folosiţi, cum sigur fusese folosită Jackie, atât de Lyndon Johnson, cât şi de Bobby Kennedy, în scopuri politice. Însă obligaţia de a contempla neajutorarea umană în faţa unor evenimente copleşitoare este atât de supărătoare încât, la un moment dat, putem să mergem până-ntr-acolo încât să acuzăm victima că ne reaminteşte de lucruri pe care preferăm să le înăbuşim şi să le uităm. Această respingere a victimei este ceea ce teoreticienii numesc „a doua rănire” şi, pe termen lung, se poate dovedi şi mai dăunătoare pentru individ

decât episodul traumatizant iniţial.5

A doua zi după Crăciun, Jackie a plecat la domeniul lui Bunny Mellon din Antigua, sperând, cum a spus ea, să-şi aline supărarea. În prima seară acolo, plecase să facă o baie în mare, când doi fotoreporteri şi-au făcut apariţia în apele cristaline din apropierea a ceea ce se presupunea a fi plaja privată a gazdei ei. După ce agenţii Serviciului Secret însărcinaţi cu paza lui Jackie i-au alungat pe intruşi, un purtător de cuvânt a făcut o declaraţie publică, cu sonoritate regală, despre marea nemulţumire a fostei Prime Doamne: „Doamna Kennedy este enervată. A pretins intimitate totală”. 6 Enervată? A pretins? Faptul că ceva se schimbase în atitudinea presei faţă de văduva lui JFK se reflecta în materialele despre episod adesea scrise pe un ton frivol. Semnele citării din titlul din *New York Times*, „Doamna Kennedy «enervată»”, inculcau o notă de ironie care sugera că, în urma bătăliei pentru carte, America începuse să-şi piardă răbdarea cu atitudinea ei arogantă şi modul de exprimare trufaş.

Jackie nu a văzut ziarele din Antigua, însă în timpul şederii ei acolo s-a pomenit citind un articol dintr-o revistă veche de câteva săptămâni despre însăşi controversa de care tocmai dorise să scape plecând în Caraibe. Articolul reda afirmaţia lui Manchester din carte că ea obiectase la faptul că LBJ îi spunea „scumpo”. Când a citit asta, i-a scris lui Johnson în ultima ei zi în Antigua: „Toată furia pe care încercam să o înăbuş şi să o uit aici a clocotit din nou”. Într-un moment în care era foarte criticată, „scumpo” fiind un cuvânt afectuos, Jackie a afirmat că i-ar plăcea să-l audă mai des. Într-o perioadă în care foarte mulţi oameni păreau să-şi fi schimbat atitudinea faţă de ea, Jackie scotea în evidenţă constanţa sentimentelor ei pentru Johnson, deşi recunoştea că era posibil ca şi el să fie pe cale să se schimbe. Prezicând că, fără îndoială, avea să

dorească să fi rupt scrisoarea imediat ce o expedia, Jackie a explicat că a scris-o cu scopul de a exprima „tandreţea pe care o voi simţi mereu pentru dumneavoastră – indiferent ce se întâmplă, indiferent cum s-ar putea schimba sentimentele dumneavoastră pentru mine. Odată ce hotărăsc că ţin la cineva – nimic nu mă poate face să mă schimb vreodată”.

Cu două zile înainte ca primul episod al serialului din revista *Look* să apară la standuri, Jackie s-a întors la New York în seara zilei de duminică, 8 ianuarie 1967, şi a găsit intrarea clădirii de pe Fifth Avenue, unde se afla apartamentul ei, scăldată de luminile camerelor de televiziune. Când a intrat în hol şi-a ferit ochii cu mâna de lumina orbitoare, în timp ce reporterii îi puneau zadarnic întrebări despre „carte”. În aceeaşi duminică, titlul de pe prima pagină a ediţiei locale a *World Journal Tribune* era „Jackie coboară de pe piedestal”, primul dintr-o serie lungă. Numind tărăboiul din jurul cărţii lui Manchester „de prost gust, nedemn şi esenţialmente fără rost” 7, scriitoarea Liz Smith declara că, fie că erai de acord sau nu cu acţiunile lui Jackie, era limpede că nu avea să iasă „nevătămată” din acel episod. „De acum înainte nu o să mai apară în lumina rampei cu toată acea demnitate de regină intactă. Lucrurile au fost spuse, insinuările repetate”. Într-un articol însoţitor de pe prima pagină, scris de Larry Van Gelder, se vorbea despre „primele detalii” din *The Death of a President*.

Însă luate în sine, pasajele picante prepublicate, oricât de ademenitoare, ofereau puţine indicii despre forma literară anume pe care o concepuse Manchester pentru materialul pe care revista *Look* îl alesese pentru primul episod. Poate faptul că el ştia de multele nopţi în care Jackie revăzuse scenele asasinatului în gândurile ei îl făcuse să spună această parte a poveştii exact cum a făcut-

o; poate şi fiindcă el avusese cam aceeaşi experienţă după Okinawa. În orice caz, autorul şi-a structurat naraţiunea în jurul unei serii de întrebări implicite „şi dacă?" ce contribuiau mult la puterea psihologică unică a lucrării. Şi dacă preşedintele n-ar fi respins folosirea unui acoperiş sub formă de cupolă transparentă la limuzina prezidenţială? Şi dacă ar fi fost ales unul dintre celelalte locuri propuse pentru discursul preşedintelui, caz în care nu ar fi fost nevoie să se treacă pe lângă Texas School Book Depository în drum de la aeroport? Şi dacă în Washington n-ar fi fost ignorate avertizările de a se evita Dallasul? Şi dacă unii agenţi ai Serviciului Secret n-ar fi stat până târziu în noaptea de dinainte? Şi dacă Marina Oswald i-ar fi spus prietenului ei despre puşca lui Lee Harvey Oswald? Şi dacă Marina, care îl părăsise pe Lee, ar fi acceptat să se întoarcă la el? Şi dacă nu l-ar fi umilit în seara din ajunul vizitei preşedintelui Kennedy în Dallas? Punând în mod repetat întrebarea cum s-ar fi schimbat rezultatul zilei de 22 noiembrie dacă un singur detaliu s-ar fi modificat, partea întâi reflecta dorinţa stăruitoare de a crede că oamenii sunt capabili să-şi controleze destinul. La fel ca reflecţiile obsesive ale bolnavilor de TSPT, naraţiunea lui Manchester îi îngăduia cititorului să caute în propria minte să dezlege lanţul evenimentelor care conduseseră la incidentul traumatic şi, astfel, să restabilească iluzia controlului.

La câteva ore după ce numărul care conţinea primul episod a fost pus în vânzare în Times Square din New York, în jur de 4.000 de exemplare fuseseră cumpărate doar în acel loc. În cursul mult mediatizatului serial din patru părţi, revista a vândut cel mai mare număr de exemplare pe număr din istoria ei. Cifra totală a sărit de la 7, 5 milioane pe număr la 9, 5 milioane. Standurile, ale căror vânzări au sărit de la 500.000 pe număr la 2 milioane pe

număr, nu aveau revista în stoc, fapt care le-a făcut să îndemne administraţia revistei să lanseze o campanie prin afişe cu sloganul „Dacă nu poţi s-o cumperi, ia-o cu împrumut”. Între timp, guvernatorul Connally şi alţi jucători din saga asasinatului au intrat brusc şi ostentativ în luptă, plângându-se presei de diversele lor nemulţumiri faţă de povestirea lui Manchester.

Coloanele ziarelor erau pline şi de rapoarte despre refuzul revistei vest-germane *Stern*, care cumpărase drepturile de publicare în serial, de a respecta tăierile convenite cu *Look*. Primul episod în limba germană includea o scrisoare a lui Jackie către soţul ei în timp ce ea se afla în Europa în vara lui 1963. Conţinutul acelei scrisori era printre detaliile personale pe care ea ceruse cu insistenţă să fie scoase din extrasul pentru revista *Look*. Totuşi, acum, *New York Times* a publicat scrisoarea în contextul abordării de către ziar a problemei *Stern*. Episodul a dat un nou înţeles percepţiei lui Jackie despre deşertăciunea victoriei ei, percepţie pe care i-o comunicase anterior lui LBJ. La o lună după ce James Reston de la *Times* sugerase în editorialul lui că ea încerca zadarnic „să se apere de avalanşă ridicând mâna”, ea a acceptat cu tristeţe să renunţe la procesul care contribuise mult la mediatizarea cărţii a cărei publicare sperase s-o interzică. Drept care Manchester, pe care până acum Harper & Row dorise să-l ţină în frâu, s-a simţit liber să o atace public pe femeia pe care o considera răspunzătoare de necazurile lui din ultima vreme.

Acuzele la adresa ei, atât rostite cât şi scrise, au continuat săptămâni întregi. Contestând ideea larg răspândită că era la latitudinea lui Jackie să autorizeze publicarea cărţii despre preşedintele asasinat, Manchester sugera că, în ciuda plângerilor ei, el redase povestea exact cum ar fi vrut JFK să fie scrisă. El susţinea că JFK era

singurul Kennedy care trebuia mulţumit. Atrăgea atenţia că aerul de fragilitate etalat de Jackie fusese întotdeauna înşelător şi că, după Dallas, devenise tot mai hotărâtă. Susţinea că „nimic din noua ei viaţă nu a descurajat această tendinţă” 8. Afirma că era izolată de lume prin bogăţia ei şi prin lingăii care făceau sluj în faţa ei în speranţa de a-şi asigura viitorul politic într-o administraţie RFK. Încuraja publicul să o privească drept o desăvârşită actriţă de tragedie. „Trebuie s-o vezi ca să o crezi”, spunea Manchester. „Când îşi etalează farmecele, e incredibilă”. 9 După spusele lui, Jackie era în stare şi să plângă la comandă, cum făcuse când zărise reporterii în ziua discuţiilor pentru rezolvarea diferendului cu revista *Look*. Toate astea voiau să spună că persoana care dăduse dovadă de un control emoţional impresionant la înmormântarea soţului ei era acum la fel de stăpână pe acţiunile ei şi că durerea afişată de Jackie în public cu privire la *Death of a President* fusese un teatru menit să-i acopere firea hrăpăreaţă, poruncitoare.

Prin contrast, Manchester o prezenta în carte pe Jackie drept eroina a cărei conduită la înmormântarea lui JFK „ne-a ţinut pe toţi laolaltă… şi… a reaprins mândria noastră naţională” 10, cum a scris el într-un alt context. Sugestiv e că Manchester era încredinţat că ultimul capitol, care acoperea evenimentele din 25 noiembrie, era cel mai bun şi mai important din tot ce scrisese el. Ca artist şi povestitor, el ţinea să aducă „izbăvirea” 11 pe care ofrandele prezentate mai stângaci şi la întâmplare ale Comisiei Warren nu o aduseseră. („Din câte ştim”, scria Manchester, „niciun comitet nu a compus vreodată o simfonie genială, nu a creat o pictură extraordinară – nici nu a scris o carte memorabilă”. 12) Din perspectiva arhitecturii cărţii lui, el a conceput penultimele scene, prezidate de văduvă, ca un „catharsis” 13, care transmitea

cumva „îngrozitoarea zădărnicie” 14 care înainte fusese inclusă în intenţie. Faptul că, în remarcile lui publice despre proces, Manchester o compara acum cu mare plăcere şi vehemenţă pe aceeaşi eroină cu Maria Antoaneta şi Mao Zedong provoca un oarecare scepticism. Totuşi, opinia generală îi era favorabilă lui Manchester, persoana umilă care se dovedea un brav luptător pentru libertatea presei cu femeia care, din capriciu, îi refuza naţiunii rezoluţia pe care o merita.

La sfârşitul lui ianuarie 1967, sondajele Harris şi Gallup arătau clar cine era învinsul. Conform sondajului Harris, unu din trei americani avea o părere mai puţin bună despre Jackie ca urmare a disputei cu Manchester. Fără îndoială că lapidarea publică la care fusese supusă de la Vera Glaser înainte, avusese un efect şi asupra percepţiei oamenilor. După ce anterior o asigurase pe Jackie că liniştea ei era extrem de importantă pentru el şi lady Bird, LBJ savura sondajele naţionale care confirmau răul pe care îl făcuse cu mâna ei cu procesul, atât reputaţiei ei, cât şi ambiţiilor prezidenţiale ale lui RFK. „Doamne, asta-i ucide pur şi simplu şi pe Jackie şi pe Bobby!” a spus preşedintele exultând când a revăzut ultimele cifre ale sondajelor. „După treaba asta, sunt morţi amândoi!” 15

Sentimentul de asediere trăit de Jackie în această perioadă a legat-o mai puternic de Bob McNamara. Avea o senzaţie de rudenie imaginară cu ministrul apărării, pe care îl vedea la fel de greşit înţeles şi de ameninţat privitor la Vietnam. Atunci şi mai târziu, Jackie s-a concentrat asupra acelor momente în care McNamara părea în mod periculos atacat de activiştii antirăzboi, pe de o parte, şi de adversarii lui din guvern, pe cealaltă. După părerea ei, acei adversari voiau să-l distrugă puţin câte puţin pe McNamara „pentru scopurile lor nechibzuite” 16. Până în

acest moment, criza personală a lui McNamara ajunsese într-un punct în care lua pastile ca să doarmă, nopţile lui fiind bântuite de gânduri negre şi vise urâte pe care ea le asocia cu ale ei. La puţin timp de la publicarea ultimului extras în *Look*, un profil important al lui McNamara din revista *Parade* i-a provocat lui Jackie lacrimi de a căror autenticitate nici chiar William Manchester, dacă ar fi ştiut de ele, n-ar fi putut fi tentat să se îndoiască, deoarece au fost vărsate în taină.17 Amintindu-şi deviza lui JFK „Un om singur poate schimba lucrurile”, Jackie s-a întrebat legat de lupta solitară a lui McNamara: „Când a schimbat lucrurile vreodată un om de unul singur?” 18

Ea, care tocmai eşuase în eforturile ei de a stăvili o avalanşă de amintiri, pe 7 martie i-a scris lui McNamara că era mândră de el: „Cu toată forţa distrugătoare a guvernului, a armatei împotriva ta – şi tu singur, încerci să stăvileşti totul, să opreşti coşmarul”. 19 Ea, care deseori stătuse noaptea trează gândindu-se la greşelile ei din Dallas, îl liniştea pe acest bărbat care acum îşi recunoştea în particular calculele greşite care costaseră atâtea vieţi în Vietnam: „Ştiu ce mult trebuie să cedezi pe ascuns”. 20 Ea, care căutase în nenumărate rânduri să dezlege în imaginaţie trecutul tragic, mărturisea: „Mă simt atât de aproape de tine în vremurile care ştiu că trebuie să fie dificile pentru tine – pentru că în vremurile mele întunecate ai fost mereu cel care m-a ajutat. Aş vrea să pot schimba lumea pentru tine”. 21

Jackie credea din toată inima în autojustificările lui McNamara că trudea cu pasiune şi dezinteresat pentru a modifica politica externă din cadrul prezentei administraţii, unde putea să acţioneze mult mai eficient decât dacă şi-ar fi dat pur şi simplu demisia. În timp ce mulţi alţii îl vedeau pe McNamara un simbol al maşinăriei de război americane, Jackie îl vedea un om care încerca de

unul singur să pună capăt războiului. În timp ce străinii de pe stradă îl întâmpinau cu strigăte furioase – „Criminalule” şi „Incendiatorule de copii!” – Jackie se întreba câţi oameni aveau să-i „datoreze viaţa sau pacea din viaţa lor şi a copiilor lor” într-o bună zi. Unde o mulţime de sceptici vedeau un individ fără limite de ambiţios care se străduia să se ţină de putere sub Johnson în timp ce căuta să-şi asigure prin tertipuri o funcţie într-o nouă administraţie Kennedy, Jackie vedea un om hotărât să facă ceea ce trebuie cu orice preţ personal.

Odată i-a spus legat de eforturile lui de a opri războiul din Vietnam: „Tu eşti constructorul Solness”. 22 Oricât ar părea de ciudat, în relaţiile ei cu McNamara, Jackie reproducea rolul tinerei exaltate din piesa lui Ibsen, care crede că numai ea îl înţelege pe marele constructor („Oh, nimeni nu-l cunoaşte ca mine!”) şi percepe înălţimile pe care e în stare să le atingă.

În aprilie 1967, a venit tsunamiul de publicitate din jurul primei ediţii de 600.000 de exemplare a mult aşteptatei sau, în funcţie de perspectivă, a mult temutei cărţi a lui Manchester. Pentru o femeie care încă mai caută un mod de a închide în trecut asasinatul, dezideratul lui Jackie era şi mai dificil din cauza faptului că ucigaşul soţului ei era din nou şi neîncetat în centrul atenţiei. În această perioadă, a început să aştepte cu înfrigurare un eveniment public la care era programată să participe, botezul portavionului *E Kennedy* în Newport News, Virginia.23 La ceremonie, ca la Runnymede, avea să se confrunte în mod inevitabil cu o armată de factori declanşatori traumatici, de data asta sub forma numeroaselor feţe cunoscute asociate cu anii ei la Casa Albă. Pe măsură ce ziua se apropia, era conştientă de o stare de blocaj emoţional de autoapărare, pe care după aceea i-a descris-o lui Marg McNamara drept „un fel de

transsă” 24.

Când la ceremonia de pe marginea docului, din 27 mai 1967, a întâlnit în realitate acele chipuri, transa a devenit cu atât mai intensă, după cum a povestit ea.25 în acea zi, lui Bob McNamara i-a revenit sarcina să o conducă prin mulţime la sosire şi să o scoată din aglomeraţie imediat după discursul scurt dar acid al lui LBJ. Remarcile preşedintelui s-au dovedit a fi o încercare de-abia voalată de a contesta autoritatea lui JFK pentru continuarea de către actuala administraţie a războiului din Vietnam. La eveniment se afla şi Bobby Kennedy care, cu câteva săptămâni înainte, îl scandalizase cu un discurs care făcea apel la administraţie să ia iniţiativa în Vietnam oprind bombardarea Nordului şi anunţând disponibilitatea Washingtonului de a negocia. RFK fusese îngrijorat că un astfel de gest din partea lui avea să fie prea riscant din punct de vedere politic, dar cercul lui îl presa să vorbească deschis. Având în vedere toate astea, derularea spectacolului care s-a desfăşurat în Newport News a evidenţiat actuala politică prezidenţială.

Prin contrast, pentru Jackie, evenimentul însemnase de la început până la sfârşit cu totul altceva, plecarea ei bruscă după ceremonie fiind departe de a reprezenta expresia tacită a nemulţumirii ei faţă de politica lui Johnson în Vietnam şi de solidaritate familială cu RFK, cum au interpretat unii observatori. Disperată să scape înainte ca zăgazurile să se deschidă, Jackie, cum a povestit ea mai târziu, şi-a ţinut răsuflarea când McNamara l-a trimis cu şiretenie pe Johnson în zona de recepţie asigurându-l că avea să vină şi ea imediat.26 Acesta a fost unul dintre momentele în care a simţit foarte puternic nevoia de a se retrage din atenţia publicului. Nu voia să cadă pradă inevitabilului torent de amintiri şi emoţii nedorite în faţa altor oameni. Aşa că, înainte ca preşedintele să apuce să-şi

dea seama că fusese tras pe sfoară şi nu mai avea să se fotografieze cu văduva predecesorului său, McNamara i-a condus în grabă pe Jackie şi pe copii la elicopterul care aştepta să-i ducă la micul lor avion. La întoarcerea în Hyannis Port, a fost evident că, deşi scăpase la timp, ziua fusese pentru ea o experienţă groaznică. „Am ajuns într-un punct în care nu mai pot să fac faţă activităţilor publice”, i-a spus Jackie infirmierei bătrânului Joe, pe care din păcate o chema Dallas. „Ziua de azi a fost cumplită… şi nu pot s-o mai ţin aşa”. 27

Totuşi, nu avea de ales decât să încerce; 72 de ore mai târziu se pregătea brusc să plece în Anglia cu RFK şi alţi membri ai familiei Kennedy la înmormântarea lui Sissie Harlech care, la 45 de ani murise într-un accident de maşină în Ţara Galilor. De la plecarea lordului şi a lui lady Harlech din Washington, David Harlech acceptase un post în cabinetul-fantomă al lui Edward Heath, de adjunct al şefului Camerei Lorzilor, între timp, vizitase des Statele Unite, unde contribuise la rebotezarea unei facultăţi de la Harvard cu numele de Kennedy School şi plănuia o Bibliotecă Kennedy care urma să adăpostească documentele prezidenţiale ale lui JFK. A fost şi sfătuitor de încredere pentru Bobby Kennedy, precum şi pentru Jackie. După înmormântarea lui Jack, a plănuit să o viziteze pe Jackie în Irlanda, unde ea urma să stea şase săptămâni. „Erau ca două păsări rănite”, a spus fiica lui, Jane Ormsby-Gore, despre văduv şi văduvă. „Li s-au întâmplat lucruri înfiorătoare”. 28

Încă un lucru înfiorător era cât pe ce să se întâmple în timpul şederii lui Jackie. Fără să spună nimănui, nici chiar agenţilor Serviciului Secret care îi însoţiseră pe ea şi pe copii în străinătate, seara se strecura din casa în care stătea şi se ducea într-un golf mic unde putea, în singurătate, să treacă înot canalul înainte şi înapoi. Într-o

după-amiază, era la un picnic pe un banc de nisip cu alţi câţiva când a simţit nevoia obişnuită de a evada. Încredinţată că nimeni din grup nu o văzuse plecând, a mers pe plajă aproximativ jumătate de milă până la locul ei secret. Veterană a multor veri petrecute în East Hampton, Newport şi Hyannis Port, era o înotătoare desăvârşită, într-un alt moment, aproape sigur şi-ar fi dat seama că nivelul apei în care se pregătea să intre era periculos de crescut. Dar, concentrată asupra demonilor ei şi a încercării de a-i ignora, cum tindea să fie în aceste zile, în mod ciudat nu şi-a dat seama de pericol. La mijlocul canalului, a fost prinsă de un curent foarte puternic şi atât de rece, încât nu-şi putea ţine degetele împreunate în timp ce înota.

Foarte obosită, neajutorată în faţa curentului şi frigului, s-a temut că o să treacă de fâşia de pământ şi o să fie aruncată în golful lung de 12 mile. Însă, brusc, „un delfin mare”, cum l-a descris ea mai târziu pe salvatorul ei, s-a materializat lângă ea. Acesta s-a dovedit a fi un agent al Serviciului Secret care, fără ca ea să ştie, o urmărise seară de seară până la golfuleţ. Astăzi plecase şi el de lângă grupul de la picnic pentru a o urmări aici. Lipindu-şi umărul de al ei, a condus-o la ţărm, unde ea a stat mult timp pe plajă, tuşind şi vărsând apă de mare. Dacă agentul nu ar fi fost acolo, probabil că Jackie s-ar fi înecat. În lunile precedente, Jackie spusese în particular că era ameţită, că nu era sigură că o să mai poată simţi vreodată ceva, că trăia într-un fel de transă. De vreme ce nu ea alesese să trăiască în felul acesta, mai bine să se concentreze pe evitarea amintirilor şi emoţiilor dureroase. Însă, în Irlanda, o situaţie menită să o mai scutească de suferinţă era să aibă consecinţe fatale. Faptul că dispăruse atâta timp de lângă ceilalţi fusese cât pe ce s-o coste viaţa.

O altă consecinţă era că se pomenea adesea reprimând nu doar sentimente şi percepţii dureroase, ci şi

unele potenţial plăcute. Era ca şi cum orice stimul ar fi fost periculos, ca şi cum numai în absenţa totală a sentimentelor ar fi fost în siguranţă.29 În acelaşi timp, tânjea să simtă şi să se bucure, să o „intereseze iar lucrurile” 30. Tocmai în acest scop se gândise în această perioadă la o călătorie pentru a vizita templele din Angkor, capitala unui imperiu care a înflorit între secolele al IX-lea şi al XV-lea. Era exact genul de călătorie pe care Jackie ar fi găsit-o amuzantă când era Primă Doamnă. Ar fi putut să fie iar aşa pentru ea? Ar fi ajutat-o o vizită la ruine să se elibereze de tirania trecutului? Nu era simplu să ajungi la Angkor. Cambodgia, unde se găseau templele, rupsese relaţiile cu Statele Unite cu doi ani în urmă din cauza războiului din Vietnam şi a altor surse de fricţiuni.

L-a rugat pe McNamara să vadă ce se putea aranja. În cele din urmă, el a descoperit că şeful statului cambodgian, prinţul Norodom Sihanouk, nu numai că era de acord cu vizita, ci chiar o saluta. Evident că preşedintele Johnson nu era singurul lider mondial dornic să fie fotografiat alături de ea. Pentru Sihanouk, a face pe gazda pentru văduva unui preşedinte american avea să fie un mod de a irita China, aliatul lui de odinioară din regiune. Se pare şi că prinţul a văzut invitaţia ca o propunere oficială de prietenie faţă de Bobby Kennedy, despre care credea că probabil avea să stea la Casa Albă foarte curând. În orice caz, eforturile încununate cu succes ale lui McNamara de a obţine accesul pentru Jackie într-o naţiune ostilă pe faţă Statelor Unite a făcut-o să-l asemuiască afectuos cu Harry Lime, personajul şţrengar interpretat de Orson Welles în filmul din 1949 *Al treilea om*, care în mod miraculos face rost de un paşaport pentru o actriţă tânără şi frumoasă interpretată de Alida Valii.31 Jackie i-a smuls lui McNamara promisiunea să ecranizeze *Al treilea om* în timp ce ea era în Cambodgia, însă în scurt

timp se lamenta cu un aer cochet la perspectiva că el avea să se îndrăgostească de Alida Valii.32

Şi în alte feluri *Al treilea om*, pe care Jackie îl văzuse prima dată când era studentă, la Paris, în 1950, a ocupat un loc important în imaginaţia ei în acea toamnă furtunoasă a lui 1967. I-a povestit lui McNamara că, în urmă cu 17 ani, filmul o inspirase să facă o călătorie până la Viena, unde trupele sovietice patrulau pe străzi şi unde se speriase ca niciodată până atunci.33 Spunând că America de azi semăna foarte mult cu perioada zugrăvită în *Al treilea om*, Jackie părea să sugereze că şi acum îi era la fel de frică. Ceea ce generase aceste reflecţii pline de îngrijorare era o fotografie dintr-un ziar care îl înfăţişa pe McNamara uitându-le de la fereastra biroului său la miile de demonstranţi care se adunaseră în Washington pe 21 octombrie 1987, hotărâţi să închidă Pentagonul. Consultându-se cu LBJ, McNamara înconjurase clădirea cu un cordon de soldaţi înarmaţi. Orice confruntare cu demonstranţii care aruncau cu obiecte, dintre care nu puţini păreau porniţi să-i provoace pe soldaţi, ameninţa să degenereze în violenţă, punctul culminant al lunilor de tulburări naţionale care închiseseră nu doar protestele împotriva războiului din Vietnam, ci şi tulburările rasiale urbane cunoscute drept Lunga vară fierbinte a lui 1967.

Până în acest moment, poziţia lui McNamara în administraţie se şubrezise considerabil faţă de cel în care, cu puţin înainte de botezul portavionului *John F. Kennedy*, îi spusese preşedintelui că războiul din Vietnam nu se putea câştiga şi, prin urmare, era mai înţelept să se negocieze o pace, oricât de nefavorabilă. În cursul continuării acestui război, Johnson se agăţase de faptul că sfătuitorii săi fuseseră şi consilierii lui JFK. Acum, când un consilier atât de important adoptase tranşant un punct de vedere diferit, LBJ oscila între a da vina pe influenţa

corupătoare a lui Bobby Kennedy pentru schimbarea lui McNamara şi a sugera că ministrul apărării ajunsese dezechilibrat mintal. „E un om grozav, un om minunat Bob McNamara”, a spus Johnson. „A dat tot, aproape tot… doar că nu ne putem permite alt [James] Forrestal” 34, aceasta din urmă fiind o referire clară la ministrul apărării din epoca Truman, care, într-o criză de depresie, s-a sinucis aruncându-se de la fereastra unui spital. Era şi McNamara pe cale să clacheze? Era şi el pe cale să-şi ia viaţa? Johnson nu era singura persoană din Washington care îl considera pe McNamara „scrântit”. Purtând povara vinovăţiei pentru sacrificarea multor vieţi în Vietnam, dar şi a sănătăţii foarte şubrede a soţiei sale, bolnavă de ulcer, de care se simţea la fel de răspunzător, Bob McNamara din aceste luni era un bărbat cărunt, numai piele şi os, care, după spusele unui consilier de la Casa Albă, părea că abia „se mai ţine doar de un fir de aţă” 35. În ziua demonstraţiei de la Pentagon, McNamara avea o figură chinuită în timp ce se uita de la fereastră la mulţimea furioasă, însă Jackie nu l-a perceput deloc aşa. Punând o înregistrare a musicalului de pe Broadway, Omul *din La Mancha36*, *pe* care o ascultaseră des ea şi McNamara, a scris pentru a-l asigura pe hăituitul ministru al apărării că nu văzuse niciodată „pe cineva atât de curajos” 37 ca el.

Persoana ministrului apărării a stârnit o discuţie pătimaşă în tabăra Kennedy când, la scurt timp, drept răspuns la o tiradă împăciuitoare a lui McNamara, Johnson a recurs la manevra de a-l înlătura din funcţie nominalizându-l la conducerea Băncii Mondiale. Bobby Kennedy l-a implorat pe McNamara nu doar să refuze noul post, ci şi să-şi dea demisia din funcţia de ministru al apărării, anunţând public că nu mai putea să servească această administraţie cu conştiinţa împăcată. Bobby l-a îndemnat să dea „al dracului de tare în Johnson” 38.

Renunţarea principială la portofoliu a lui McNamara, deşi fără îndoială costisitoare pentru el pe termen scurt, ar fi dat o anumită legitimitate poziţiei antirăzboi a lui Bobby Kennedy. Pe de altă parte, o decizie a lui McNamara de a se lăsa redus la tăcere de preşedinte ar fi fost „o mare lovitură" 39, cum s-a exprimat unul dintre susţinătorii lui RFK, din punct de vedere politic pentru Bobby. În cele din urmă, disponibilitatea lui McNamara de a accepta în mod servil postul de la Banca Mondială a părut să confirme părerea despre el că era un om pe care principiile îl interesau mai puţin decât locul. Răspunzând la analiza caustică a unui consilier că atunci când a ales „supunerea clară" McNamara îi permisese lui Johnson să-l „desfiinţeze" şi să-i „smulgă coloana vertebrală", RFK a spus cu tristeţe: „Cam aşa e". Prin contrast, Jackie nu a văzut niciun motiv să-şi schimbe părerea despre eroismul lui McNamara. Mai târziu, amintind tot ce realizase el în timpul cât a fost ministru al apărării, se întreba dacă el ştia câte vieţi salvase – începând cu a ei.40

Pe 18 octombrie 1967, Jackie, însoţită de un grup, a plecat în sfârşit la Roma, prima oprire din drumul ei spre Cambodgia. În Italia i s-a alăturat şi David Harlech, al cărui fler diplomatic promitea să fie util când, în scurt timp, ea avea să fie primul cetăţean american primit cu onoruri de stat de când

Cambodgia rupsese relaţiile cu Statele Unite. În diverse ocazii, atât ea, cât şi McNamara încercaseră să-l convingă pe Sihanouk că ea dorea ca vizita să fie ţinută secretă. Din respect pentru nevoile politice ale gazdei ei, Jackie consimţise ca atât sosirea, cât şi plecarea ei să fie redate pe larg în presă. Altfel, a stipulat că avea să fie suficient ca fotograful personal al lui Sihanouk să facă o singură fotografie cu ei împreună la Angkor, pe care după aceea prinţul era liber să o distribuie.

Însă, pe 2 noiembrie 1967, nici n-au aterizat bine Jackie şi grupul ei în Cambodgia, că toate planurile ei s-au năruit. Cei 10.000 de oameni care o aşteptau, ritualurile de bun venit la care au participat prinţul, diverşi oficiali cambodgieni şi membri ai corpului diplomatic au fost prea mult pentru ea. În cele din urmă, Jackie a fost condusă în camerele ei, unde ea şi David Harlech s-au certat din cauză că ea susţinea că era prea obosită pentru a lua parte la dineul pe care îl oferea în acea seară Sihanouk în onoarea ei.41 Spre deosebire de McNamara care se obişnuise cu răbufnirile lui Jackie şi care considera că rolul său era să facă tot ce îi cerea ea, Harlech, care avea un accentuat simţ al datoriei faţă de probleme mai importante decât propria persoană, s-a înfuriat pe comportamentul pe care îl socotea copilăresc de egoist.

În cele din urmă, Jackie a acceptat să meargă la dineul de la palat dar, înainte de a ceda, a tras o ceartă pe cinste cu Harlech, la sfârşitul căreia el a spus ceva neaşteptat. Rămas văduv de şase luni, bunul prieten al lui JFK a ales acest moment extrem de ciudat pentru a-i cere lui Jackie să se mărite cu el. Cererea lui în căsătorie era deplasată, stânjenitoare şi absolut ciudată, însă ea a trebuit să răspundă. Vorbind în termeni generali, i-a spus că nu voia să se căsătorească şi să-i fie iar inima rănită.

În ciuda acestei respingeri, Harlech nu a renunţat la ideea de a o face pe Jackie soţia lui. Prin urmare, s-a văzut frecvent cu ea la New York, unde fiica lui cea mică, Alice Ormsby-Gore, mergea la şcoală. De asemenea, el şi Jackie au mai făcut împreună o călătorie, la plantaţia din Georgia a prietenului lor, fostul ambasador SUA în Marea Britanie John Hay Whitney, pe care îl mai vizitaseră când trăia Sissie. Dar, deşi el a ridicat în mod repetat problema căsătoriei, Jackie a continuat să-l ducă cu vorba. Refrenul ei că nu voia să fie iarăşi rănită pare să fi fost un mod

delicat de a-l refuza fără să trebuiască să explice ce anume avea să-i reproşeze unui bărbat pe care îl admira sincer şi care îi era drag.42 Cât a trăit David Harlech, ea părea să nu fi şovăit niciodată în convingerea exprimată la scurt timp după Dallas, că el ar fi putut fi exact omul „care putea salva lumea occidentală”.

Însă, după cum sugera ea cu melancolie mulţi ani mai târziu, tocmai capacitatea lui David de a face o anumită persoană să se simtă în siguranţă fusese incertă. Acea persoană, firește, era chiar Jackie.

Capitolul 13

Duminică, 18 februarie 1968, zgomotul de focuri de revolver a declanşat în mod automat sistemul de securitate din creierul lui Jackie. Cecil Beaton, care o însoţise la New York City Ballet în acea seară, la un spectacol rar în care coregraful George Balanchine interpreta rolul lui Don Quijote, a văzut-o aproape sărind de pe locul ei şi peste balustrada balconului.1 însă de la asasinat, Jackie reacţiona instantaneu, fără să se gândească o clipă. Veşnic în gardă că trauma s-ar putea repeta, memoria limbică care intra în funcţiune independent de controlul ei conştient, a reacţionat la împuşcăturile false ca şi cum Jackie continua să fie în pericol. În acea clipă, parcă violenţa la care fusese martoră în 1963 era pe cale să se desfăşoare iar, de la un capăt la altul.

Multe luni, Bobby Kennedy oscilase dacă să concureze sau nu cu Johnson la funcţia de preşedinte al partidului lor. îşi făcea griji că, din punctul de vedere al ambiţiilor sale, poate era mai bine să aştepte până în 1972, că o decizie de a se lupta cu Johnson ar fi dat crezare celor care susţinuseră mult timp că era motivat nu de principii, ci de o vendetă personală bolnăvicioasă împotriva succesorului fratelui său şi că chiar şi o încercare profitabilă din partea sa de a-şi asigura candidatura n-ar fi

făcut decât să divizeze Partidul Democrat şi să fie ales Richard Nixon sau alt republican.

Însă, începând cu sfârşitul lui ianuarie 1968, masiva Ofensivă Tet a Vietcongului în Vietnamul de Sud, lansată la doar câteva săptămâni după ce generalul Westmoreland profeţise în mod confidenţial că în 1968 Statele Unite aveau să înainteze mult mai mult decât în 1967, a dat brusc peste cap calculele politice de la Washington. „Reportajele bang-bang" (cum erau cunoscute în limbajul industriei TV secvenţele de film cu soldaţi trăgând unul în altul) de la ştirile de seară au părut dintr-odată să scoată în evidenţă forţa şi curajul inamicului şi să pună sub semnul întrebării veridicitatea unei administraţii care îi înfăţişase stăruitor pe comunişti ca nefiind în stare să încerce o ofensivă majoră.

Ofensiva Tet a pus într-o lumină nouă candidatura senatorului Eugene McCarthy, militant antirăzboi, care a fost la trei sute de voturi să-l învingă pe LBJ în alegerile preelectorale ale Partidului Democrat din 12 martie 1968 din New Hampshire. Dintr-o singură lovitură, McCarthy a dovedit că o încercare de rebeliune era viabilă; totuşi cel puţin după unele calcule, Bobby Kennedy era cel care avea cele mai mari şanse să-l învingă pe Johnson. La patru zile de la alegerile din Hampshire, vorbind chiar în Camera Senatului în care JFK îşi anunţase în urmă cu opt ani candidatura la prezidenţiale, Bobby Kennedy şi-a declarat intenţia de a concura cu Johnson.

Pentru prima dată, el a făcut din tendinţa spre violenţă a vieţii americane din cea de a doua parte a anilor 1960 o temă de campanie. „În fiecare seară vedem orori la ştirile de seară", a spus senatorul pe 18 martie în Kansas. „Violenţa se întinde inexorabil peste naţiune, umplându-ne străzile şi mutilându-ne vieţile". El a susţinut că administraţia Johnson nu oferea nicio soluţie la război –

niciuna decât folosirea la scară tot mai mare a forţei militare… într-un conflict în care forţa armată nu a rezolvat nimic.

Spectrul violenţei o preocupa şi pe Jackie în timp ce se gândea la perspectiva candidaturii cumnatului ei. Era în Mexic, la ruinele mayaşe, în compania fostului subsecretar de stat al apărării Roswell Gilpatric, un bărbat însurat care o însoţea frecvent în public, când reporterii au întrebat-o despre decizia lui Bobby de a candida. „Indiferent ce va face senatorul Kennedy, ştiu că va fi bine", a spus ea. „Întotdeauna voi fi cu toată inima alături de el. Am să-l susţin". Totuşi, teama cea mai mare a oricărui individ traumatizat este că momentul de groază se va repeta. Contrar a tot ce spunea Jackie în public, acea teamă se regăsea în remarcile ei făcute în particular despre candidatura la preşedinţie a lui RFK. La o cină acasă la Diana Vreeland, editoarea revistei *Vogue*, din 2 aprilie 1968, Jackie l-a întrebat pe Arthur Schlesinger: „Ştii ce cred că se va întâmpla cu Bobby dacă o să fie ales preşedinte?" 2 Schlesinger a spus că nu ştia. „Acelaşi lucru care i s-a întâmplat lui Jack", a continuat Jackie. „E atâta ură în ţara asta, iar pe Bobby îl urăsc mai mulţi decât îl urau pe Jack. De asta nu vreau să fie preşedinte". Jackie îi vorbise şi lui Bobby în diverse împrejurări despre temerile ei, dar el nu ţinuse seama de ele şi mersese înainte. Se ştia şi că unii dintre oamenii senatorului îşi făceau griji pentru siguranţa lui, însă el refuza mereu să ia măsuri de precauţie.

La două zile după ce Jackie i-a împărtăşit lui Schlesinger presimţirile ei, a luat parte la instalarea arhiepiscopului Terence Cook la Catedrala St. Patrick de pe Fifth Avenue. LBJ, care anunţase de curând că nu intenţiona să candideze pentru încă un mandat şi că între timp spera să negocieze un acord cu Vietnamul, a fost şi el

prezent la ceremonia de instalare. În acest moment, Johnson se simţea de parcă ar fi fost alergat de o uriaşă masă de oameni agitaţi: răzmeriţe rasiale şi proteste pentru pace, Ofensiva Tet şi performanţa uluitoare a lui McCarthy în New Hampshire.3 însă, în cele din urmă, ceea ce l-a făcut pe Johnson să nu-şi mai dorească funcţia a fost faptul că şi-a dat seama că Bobby Kennedy avea să pună mâna pe coroană, lucru de care se temuse mereu după 22 noiembrie 1963. Judecând după atmosfera senină din catedrală şi din jurul ei, purtătorii de pancarte care îl batjocoreau şi îl chinuiau oriunde mergea nu mai vedeau niciun motiv să apară. Imaginea preşedintelui năruit flecărind afabil cu Jackie în catedrală pe 4 aprilie 1968 s-a dovedit a fi liniştea dintre rafalele furtunii.

În aceeaşi zi, Martin Luther King a fost asasinat în Memphis. Oraşele de pe cuprinsul Statelor Unite au dat în clocot. Cartiere întregi au fost incendiate. Magazinele au fost prădate, cocktailuri Molotov aruncate. Naţiunea care în ultima vreme o certa pe Jackie că-i împiedica pe americani să lase trecutul în urmă s-a trezit dintr-odată aruncată chiar în acel trecut, deoarece comentatorii legau omorârea liderului care milita pentru drepturi civile de asasinarea preşedintelui Kennedy. „Chiar au trecut patru ani şi jumătate de la Dallas?” 4 întreba scriitorul Michael Arlen în *New Yorker*. Pentru Bobby Kennedy era ca şi cum asasinul fratelui său ar fi „dezlănţuit ceva în ţara asta” 5. Indiferent de rezoluţia sau mântuirea pe care Raportul Comisiei Warren şi *The Death of a President* reuşiseră să le aducă, ele au dispărut odată cu valurile de fum negru care se înălţau din nenumăratele clădiri incendiate la ştirile de seară.

Nemaifiind singură în asocierea vărsării de sânge actuală cu evenimentele din 22 noiembrie 1963, Jackie a dat o declaraţie publică de solidaritate cu văduva şi copiii

lui King. „Când va învăţa ţara noastră că cine scoate sabia de sabie va pieri? Mă rog ca prin preţul pe care l-a plătit el – viaţa – să facă loc în inima oamenilor pentru iubire, nu pentru ură. Unii oameni nu ucid niciodată – însă dacă vorbesc despre alţii cu ură este acelaşi lucru şi pricinuieşte moarte”. Dar avea să participe Jackie la înmormântarea liderului ucis, care urma să aibă loc în Atlanta pe 9 aprilie? Coretta Scott King a discutat despre participarea fostei Prime Doamne cu Bobby Kennedy, care avea de gând să ia parte la procesiunea de înmormântare de a doua zi, precum şi la slujba religioasă.

RFK a răspuns: „Asta ar fi foarte greu din cauza propriilor ei experienţe, dar dacă asta ar însemna ceva pentru tine, o să încerce să vină”. 6 Când doamna King a spus că într-adevăr ar fi contat mult, RFK a promis să o aducă. După cum anticipase el, Jackie nu voia să meargă la Atlanta. îi era groază de mulţimea de oameni şi de inevitabilele amintiri despre înmormântarea preşedintelui Kennedy. Un nou val de violenţă în oraşele americane, izbucnit în weekend, cum nu se mai văzuse de la Războiul Civil, a produs în unele cercuri îngrijorare privitor la ce se putea întâmpla în Atlanta în ziua înmormântării. Totuşi, Jackie a fost de acord să plece în acea dimineaţă pentru că o rugase Bobby.

Când a sosit la biserica baptistă Ebenezer, unde se adunase o mulţime de oameni care cântau şi plângeau pe o căldură sufocantă, Jackie arăta încordată şi îngrozită. Prinsă într-un val de mulţime, s-a pomenit „trasă şi împinsă” 7 în biserica devenită neîncăpătoare, care avea doar 750 de locuri. În timpul slujbei de pomenire, Jackie a cercetat dintr-o stranã chipurile unora dintre persoanele îndoliate. Privirea ei a rătăcit pe feţele americanilor care, şi-a amintit ea mai târziu că a gândit, cunoşteau moartea – moartea prin violenţă, adică – pentru că o vedeau „tot

timpul” şi erau „pregătiţi pentru ea” 8. Afinitatea ei cu aceştia se baza pe faptul că şi ea cunoştea moartea, şi ea era pregătită. La întoarcerea la New York, Jackie a prezis că revărsarea de simpatie pentru familia King care fusese evidentă în ultimele zile nu avea să dureze. „Bineînţeles că oamenii se simt vinovaţi o clipă”, i-a spus ea sarcastic lui Arthur Schlesinger. „Dar ei urăsc să se simtă vinovaţi. Nu suportă asta foarte mult. Atunci se sucesc”. 9 Jackie cunoscuse direct acea repudiere.

De când fusese gazda lui Jackie în 1963, Aristotel Onassis, nevrând să renunţe la o relaţie splendidă ca aceasta, o sunase din timp în timp şi cinase cu ea în secret. Din partea lui Jackie existase mereu o anumită măsură de vinovăţie legată de timpul petrecut pe *Christina* după moartea lui Patrick. Totuşi, nu se putea tăgădui faptul că Onassis se purtase frumos cu ea după asasinarea lui Kennedy. El apăruse imediat la Washington pentru a participa la înmormântare în compania soţilor Radziwill. Mai recent, fusese o prezenţă nepotrivită la botezul portavionului *John F. Kennedy*, unde Jackie fusese surprinsă şi, pare-se, încântată să-l zărească printre toate acele chipuri cunoscute din Washington. Cum avea să spună sora ei Lee despre Onassis într-un alt context, „Pentru el, viaţa era o partidă de şah… Şi avea multă răbdare”. 10 în perioada frământată de după înmormântarea lui King, Onassis şi-a văzut şansa. S-a oferit să-i transporte pe Jackie şi pe copii cu avionul său la Palm Beach, unde ea urma să petreacă vacanţa de Paşte. Ea a acceptat recunoscătoare. Într-un moment în care ea şi asasinarea preşedintelui Kennedy erau din nou în centrul atenţiei datorită prezenţei ei în Atlanta, zborul cel puţin avea să o scutească de chinul de a călători sub ochii publicului cu un avion comercial. Din perspectiva lui Onassis, el îi oferea prilejul şi de a o însoţi personal,

înainte de a-şi continua voiajul până la Nassau, unde urma să se întâlnească cu fiica lui. O lună mai târziu, când cei mai mulţi membri ai familiei Kennedy erau în campanie pentru RFK în alegerile preliminare ale Partidului Democrat, iar Bobby ţinea să le câştige pe toate, Onassis i-a oferit lui Jackie un prilej de evadare sub forma unei croaziere de patru zile pe Christina *în* Insulele Virgine. Înainte de sosirea ei, versata gazdă împodobise salonul, fumoarul şi biroul îmbrăcat în lambriuri de tec cu fotografii cu rame de argint ale preşedintelui şi doamnei Kennedy. Dar fotografiile au fost date jos imediat când servitoarea lui Jackie, care venise la bord mai înainte, i-a spus lui Onassis că văduva încă nu suporta să aibă în preajmă fotografii cu soţul ei ucis.

Până în acest moment, Bobby Kennedy ieşise victorios în Indiana şi Washington D.C. pe 7 mai şi în Nebraska pe 14. Interesul său pentru acei membri ai societăţii lipsiţi de putere şi privilegii îi permisese în cele din urmă să-şi contureze o identitate politică distinctă, separată de cea a fratelui său decedat. Totuşi, cifrele de până acum ale lui RFK nu erau suficiente pentru a-l elimina pe Eugene McCarthy. Se întrezăreau Oregon şi California, iar McCarthy părea că o să se descurce bine în ambele întreceri. Mai târziu, Jackie avea să spună că discutase cu Bobby despre îngrijorarea sa cu privire la siguranţa lui – „de mai multe ori” 11. Cu toate astea, Bobby părea mai pornit ca niciodată după moartea lui Martin Luther King să nesocotească pericolul în ceea ce îl privea. Sigur că recunoştea existenţa acelui pericol. Nu spusese el în orele de după asasinarea lui King „Puteam să fiu eu”? Totuşi, o săptămână mai târziu, când stafful de campanie al lui a fost înştiinţat că un străin care mânuia o armă fusese observat pe un acoperiş din apropiere, RFK s-a împotrivit sfaturilor unui consilier de a coborî storurile în

apartamentul său de la hotel. „Dacă au de gând să tragă”, a spus Bobby tulburat de orice pretins asasin, „o să tragă”.12

Jackie a debarcat de pe *Christina* marţi, 28 mai. În ziua aceea, McCarthy a câştigat în Oregon. Căutând să minimalizeze declaraţii anterioare despre ce putea însemna o singură pierdere, RFK a sugerat că, dacă marţea viitoare nu câştiga în California, avea să se retragă. După ceea ce numea *Los Angeles Times* „lovitura în plex” din Oregon pentru campania Kennedy, California apărea ca „destinul final”. Chiar şi o victorie modestă a lui McCarthy ameninţa să scadă şansele lui Bobby Kennedy nu doar în 1968, ci şi în 1972. În ultima săptămână învolburată a campaniei, Jackie şi-a menţionat dorinţa de a nu se alătura celorlalţi membri ai familiei. Însă, la fel ca şi ei, a înţeles că pentru Bobby putea fi acum sau niciodată. Aşa că pe 4 iunie, în ciuda temerilor ei pentru el, a fost încântată să afle că el câştigase în California. Jackie se afla la New York, unde era cu trei ore mai târziu decât pe Coasta de Vest. S-a dus la culcare înainte să poată să-l vadă la miezul nopţii, ora din Los Angeles, vorbind la televizor.

Era în jur de patru dimineaţa în Manhattan când lumina de la telefonul de pe noptiera lui Jackie s-a aprins. Apelantul era Stas Radziwill, care se afla la Londra.

„Nu-i aşa că-i minunat?” 13 l-a întrebat Jackie, încă sub imperiul entuziasmului şi speranţei din ultimele zile. „A învins. A câştigat în California”.

Stas a întrebat: „Dar ce face?”

„Oh, e bine. A câştigat”.

Stas a insistat: „Dar ce face?”

„Ce vrei să spui?”

Chiar în acest pat, ea se luptase multe luni cu amintiri nedorite legate de omorârea soţului ei. Retrăise la nesfârşit, neputincioasă, asasinatul sub formă de vise şi

reverii. Dar ce i-a spus în continuare Stas despre trăgătorul care îl aşteptase pe

Bobby Kennedy după ce ţinuse discursul victoriei la hotelul Ambasador din Los Angeles nu era un coşmar din care până la urmă avea să se trezească. împuşcăturile care răsunaseră în acea noapte fuseseră mult prea reale.

Lee Radziwill, şi ea la Londra la acea vreme, a vorbit cu Cecil Beaton despre efectul pe care probabil avea să-l aibă această nouă tragedie asupra stării de spirit deja zbuciumate a surorii ei. „Nu ştii cum e să fii cu Jackie", a explicat ea. „Mai are puţin şi-o ia razna de tot. Nu doarme noaptea, se gândeşte întruna la ea şi îşi plânge de milă! «Sunt atât de neocrotită!», spune ea. Dar e înconjurată de prieteni, de ajutoare, de FBI... Nimic nu o interesează mai mult de două minute. Aleargă de colo-colo făcând vizite, dar nu se stabileşte nicăieri. Nu poate iubi pe nimeni... Noua grozăvie o va învia pe cea veche şi o să trec prin chinurile iadului încercând să o calmez. Se enervează atât de tare, încât mă loveşte peste faţă aşa, degeaba". 14

Jackie a plecat imediat la Los Angeles unde o aştepta la aeroport Chuck Spalding, acum susţinător înfocat al lui Bobby, cum fusese şi al lui Jack odinioară. „Am dus-o la spital", a povestit mai târziu Spalding. „Toată lumea avea sentimentul că retrăia toată treaba, de la început până la sfârşit... toată lumea era copleşită de repetarea aceluiaşi eveniment". 15 în camera de spital, Bobby zăcea conectat la diverse aparate. Alături de el era Ethel Kennedy, însărcinată cu al II-lea copil. Teddy Kennedy se ruga în genunchi la piciorul patului. Atacul înfăptuit de un tânăr palestinian care se afla în Statele Unite de mai bine de un deceniu îi provocase lui RFK o leziune ireversibilă la creier. Nu exista nicio ameliorare, nicio speranţă. Timp de 24 de ore cât au stat de veghe, de fiecare dată când secretarul de presă Frank Mankiewicz ieşea în faţa

camerelor de televiziune pentru a da ultimele informaţii, faţa lui era mai răvăşită decât înainte.16

La un moment dat, când Jackie şi secretarul de presă erau singuri pe coridor, ea a vorbit gânditoare despre unii dintre oamenii pe care îi văzuse cu două luni în urmă la înmormântarea lui Martin Luther King, oameni care, a explicat ea, chiar cunoşteau moartea pentru că o vedeau în mod constant şi erau pregătiţi ca ea să se întâmple iar. La fel ca după omorârea soţului ei, a vorbit tulburător despre atracţia pe care o exercita moartea asupra ei în urma a ceea ce se întâmplase. „Ei bine, acum tu şi cu mine cunoaştem moartea, nu-i aşa?” i-a spus ea lui Mankiewicz. „De fapt, dacă n-ar fi copiii, am primi-o cu bucurie”. 17

Jackie era lângă RFK când el a fost declarat mort, la aproape 26 de ore după ce fusese împuşcat. Era cunoscut că Bobby se plângea că Jackie trăia prea mult în trecut. Dar după ce şi el fusese omorât, cum se mai putea ea dezlipi de trecut? Cum putea ea să înveţe să vadă asasinarea primului Kennedy ca un fapt izolat care, deşi corpul şi creierul îi spuneau că nu e aşa, era foarte puţin probabil să se repete? Cum putea ea să accepte evenimentele din Dallas ca pe un exemplu de imprevizibilitate a vieţii, când uciderea lui Martin Luther King şi a lui RFK, împreună cu a lui JFK, părea că făcea parte dintr-un şablon repetitiv pe care nu doar ea îl percepea? Ce mai conta că Bobby o numise cumnata lui nebună când atâţia alţi oameni – oameni întregi la minte, rezonabili, responsabili – îi împărtăşeau dintr-odată sentimentul de groază?

David Harlech, stabilit să poarte sicriul la înmormântarea lui Bobby, a deplâns public violenţa care inflama America de la sfârşitul anilor 1960, numind-o „un scandal internaţional”. Lyndon Johnson şi Teddy Kennedy se temeau că îi aştepta aceeaşi soartă tragică de care

avuseseră parte JFK, King şi RFK. De la moartea soţului ei, Jackie aşteptase cu încordare alt atac.

Având în vedere ce i se întâmplase lui Bobby, se temea că ea era următoarea ţintă. În situaţia dată, cine putea spune cu certitudine că se înşela?

Johnson a trimis un avion prezidenţial pentru a transporta rămăşiţele pământeşti ale lui RFK, împreună cu Ethel, Jackie, Teddy şi restul grupului Kennedy, la New York, unde urma să se ţină o slujbă de pomenire la Catedrala St. Patrick. Când a sosit pe aeroportul internaţional din Los Angeles, Jackie a refuzat la început să urce în avion, crezând că era cel în care însoţise sicriul lui JFK de la Dallas. Însă ea nu a fost singura persoană care şi-a amintit cu durere de acea călătorie. Scena de la aeroportul LaGuardia din New York, unde se adunaseră iar unii dintre oamenii care fuseseră la Baza Forţelor Aeriene Andrews, era foarte cunoscută, nota Arthur Schlesinger în jurnalul său; domnea aceeaşi tristeţe.18 în 1963, Bob McNamara aşteptase cu RFK în spatele unui camion militar. Însă cunoscând bine temperamentul lui Bobby, refuzase să-l însoţească în Air Force One să o ia pe Jackie. Decizia lui McNamara de a rămâne în urmă îl scutise de a fi atras imediat în inevitabila luptă a lui RFK cu LBJ, care, la urma urmelor, era noul şef al ministrului apărării. În 1968, deşi cel din sicriul de mahon era Bobby, acea luptă continua în mod absurd. Într-un moment în care Johnson căuta deja să împiedice ca vechiul său duşman să fie înmormântat lângă preşedintele Kennedy la Arlington National Cemetery, McNamara a apelat discret la el să lase ca RFK să fie înhumat conform dorinţelor familiei lui. Dar toate astea au fost doar o acţiune frenetică de culise. Când a sosit avionul de la Los Angeles, McNamara, care şi el fusese rugat să poarte sicriul la înmormântare, a zăbovit într-o maşină din apropiere, ferit de ochii cameramanilor

de la televiziunile prezente. În cele din urmă, după spusele unui privitor, „a sărit din maşină, târându-şi soţia după el” 19. A alergat la Jackie, care şi-a lăsat capul pe umărul lui şi a plâns. De bună seamă, în acea seară el a fost cel care şi-ar fi dorit să poată schimba lumea pentru ea.

Seara, în Catedrala St. Patrick, Rose Kennedy a încercat să o liniştească pe Jackie luând-o în braţe după ce aceasta a izbucnit în lacrimi deasupra sicriului lui Bobby. Rose şi Ethel Kennedy erau susţinute deopotrivă de puterea credinţei lor. Andrew Devonshire, care a luat parte la înmormântarea lui RFK, şi-a amintit mai târziu că a fost invidios pe convingerile religioase de nezdruncinat ale lui Rose Kennedy, care i-au permis acesteia să reacţioneze cu atâta calm la pierderea încă unui copil al său. În timp ce sicriul lui RFK era expus în naosul boltit, Jackie şi-a adus aminte ce îi spusese Ethel Kennedy după ce murise Jack: „Măcar ai alinarea de a şti că şi-a găsit fericirea veşnică”. Atunci, ca şi acum, Jackie nu putea pur şi simplu să împărtăşească credinţa de neclintit a lui Rose şi Ethel, oricât de mult şi-ar fi dorit. După cum avea să spună curând, pentru ea nu exista consolare, speranţă.

După o noapte albă, Teddy Kennedy, în vârstă de 36 de ani, a impresionat puternic când a ţinut un discurs de elogiere la înmormântarea fratelui său pe 8 iunie. „Fratele meu nu are nevoie să fie idealizat sau preamărit în moarte dincolo de ceea ce a fost în viaţă”, a spus Teddy cu ochii plecaţi, „ci ţinut minte ca un om bun şi decent care a văzut răul şi a încercat să-l îndrepte, a văzut suferinţa şi a încercat să o vindece, a văzut războiul şi a încercat să-l oprească”. Însă, în particular, lui Teddy, ca şi lui Jackie, îi lipsea în mod palpabil liniştea lui Rose şi Ethel. îl iubise şi depinsese de Bobby, a cărui existenţă fusese un ultim ecran de protecţie în faţa unui rol la care, spre deosebire de RFK sau JFK, nu râvnise niciodată. Teddy, copilul

răsfăţat al familiei, iubitul aducător de bucurie şi veselie, se mulţumise mult timp să lase în seama fraţilor săi să poarte steagul familiei. Bobby suferise profund şi mult timp după Dallas însă, indiscutabil, s-a şi grăbit să cerceteze noul peisaj politic, modificat, prin prisma ambiţiilor sale prezidenţiale cu bătaie lungă, precum şi să calculeze la rece cum putea să-i fie de ajutor văduva lui JFK în negocierile cu LBJ. Patru ani şi jumătate mai târziu, Teddy tot nu manifesta vreo înclinaţie când, la mai puţin de o oră după ce fratele său fusese declarat mort, Allard Löwenstein, democrat-liberal şi fondator al mişcării Jos Johnson, l-a abordat în liftul spitalului şi i-a comunicat pe un ton serios că el, Teddy, a cărui candidatură la un loc în Senat fusese considerată nu cu foarte mult timp în urmă o glumă, era tot ce îi rămăsese partidului.

În zilele şi săptămânile care au urmat, când alţi democraţi de frunte căutau să-l convingă să preia lupta fratelui său candidând împotriva lui Richard Nixon în 1968, Teddy nu înclina să fie mai receptiv la propunerile lor. Într-o perioadă de nelinişte naţională, provocată de nebunia care avusese deja loc în acel an şi de nebunia care avea să vină, liderii partidului îl vedeau pe Teddy o verigă de legătură cu ceea ce acum părea o epocă mai simplă şi mai optimistă, anii în care un Kennedy ocupase ultima dată Biroul Oval. În cele din urmă, Mike Mansfield avea să meargă până-ntr-acolo încât să spună că Teddy Kennedy nu a avut de ales dacă să accepte rolul de conducere în partid, pe care Mansfield l-a caracterizat „predestinat… o chestiune de destin”. Dat fiind mitul reţinerii lui Jack Kennedy de a prelua ştafeta de la Joe Jr. după război, acceptarea de către Teddy a unei vechi poveşti de familie pe care pare-se nu a pus-o niciodată la îndoială a părut predestinată.

Toate astea au constituit pentru Teddy ceea ce s-a

dovedit o povară imposibilă. După spusele lui Jackie, a plecat în acea vară în Nantucket Sound „cu o expresie teribilă de falsă veselie pe faţă, cu buzele crăpate şi sângerii… când i-a luat pe fiii lui Bobby şi fiul lui Jack pe mare” 20. Ea a caracterizat aceste voiaje ca fiind un ritual celtic, asemănător cu cel în care Jack îl luase pe Teddy pe mare după moartea lui Joe Jr.21 Dar, după cum bine înţelegea ea, erau şi un mod al senatorului de a scăpa de importantul rol public care i se impunea. Sondajele naţionale sugerau că numele Kennedy pe listă, indiferent dacă sus sau jos, le putea asigura democraţilor o majoritate zdrobitoare, în contrast cu şansele egale profeţite pentru noiembrie. Însă, la începutul lui iulie, când, la un pahar cu Jackie în vila acesteia din Hyannis Port, Schlesinger doar a făcut aluzie la posibilitatea ca Teddy să candideze, ea s-a grăbit să respingă ideea.22 Jackie era convinsă că, dacă Teddy participa mai activ la viaţa publică, şi el avea să fie împuşcat.

După părerea lui Jackie, Teddy era extrem de curajos în situaţia dată. El accepta fără să şovăie ceea ce înţelegea a fi datoria lui: nu doar să ţină loc de părinte pentru copiii lui Jack şi Bobby, ci şi să îmbărbăteze şi să aibă grijă de văduvele fraţilor ucişi. Cu toate astea, era departe de a fi forţa din viaţa lui Jackie care fusese Bobby după moartea lui Jack. Hăituită de viziuni cu propria nimicire, cum mărturisea Jackie că era, ea avea nevoie în acest moment de un protector puternic, ceea ce era peste puterile sărmanului Teddy. Jackie compara atmosfera din familie de după asasinarea celui de al doilea Kennedy cu mediul bieloruşilor de la Paris, mari duci care beau şi se lamentau toată ziua, deznădejdea fiind elementul în care înotau şi respirau.23 însă noaptea, preciză ea, „aveau muzică – şi exista acest moment sălbatic de sfidare şi disperare şi râs”. Aceasta era provocarea morală şi emoţională care l-a

întâmpinat pe Aristotel Onassis când a venit să o vadă pe Jackie la mai puţin de două săptămâni după înmormântarea lui Bobby Kennedy.

Când şi-au dat seama de importanţa a ceea ce realizase Onassis în cele patru luni ciudate care au urmat, chiar şi unii dintre oamenii care fuseseră atenţi la el atunci, în Hyannis Port, Newport şi New York City, au fost uimiţi. Cum îi ieşise asta? Cum reuşise să o curteze pe văduva lui JFK într-o vreme când atât familia Kennedy, cât şi familia Auchincloss, fără a mai vorbi de Jackie, erau încă ameţite de uciderea lui Bobby? Nimeni nu l-a putut acuza mai târziu pe Onassis, cu ochelarii lui pătrăţoşi, de gangster, cu lentile închise la culoare, cu părul dat cu briantină şi veşnic învăluit într-un nor de fum de trabuc Montecristo, că nu a lucrat la vedere. Casetele cu daruri conţinând, una peste alta, diamante, rubine, smaralde şi perle în valoare de câteva milioane de dolari, pe care i le-a trimis cu insistenţă în toată perioada în care urmărea să o facă pe Jackie soţia lui, nu avuseseră nimic subtil sau secretos. Bijuteriile ca atare, sub formă de brăţări, diademe, coliere şi altele, fuseseră atât de ostentative, încât ar fi fost greu să acuzi expeditorul că nu îşi făcuse cunoscute intenţiile când el le strigase în gura mare oricui voise să vadă sau să audă. Inversând învăţăturile lui Bunny Mellon, Onassis părea să creadă că totul trebuia să fie remarcat.

Cu toate astea, deşi discutase cu Onassis la Cape în acea vară (şi primise de la el o brăţară scumpă, despre care presupusese imediat că nu era veritabilă), Rose Kennedy părea să fi fost sincer „uluită” şi „perplexă” 24 când, în toamnă, a aflat în sfârşit de căsătoria iminentă. Rose era deranjată de diferenţa de vârstă (Onassis afirma că avea 62 de ani, deşi se zvonea că era mai în vârstă) şi religie – şi, cu siguranţă, de faptul că era divorţat. A

mărturisit în jurnalul ei că David Harlech ar fi fost de departe alegerea mai logică pentru că era mult mai compatibil intelectual şi datorită istoriei lui de familie. David nu era catolic, desigur, dar cel puţin fusese însurat cu o catolică. Janet Auchincloss, pe care o vizitase de asemenea Onassis (şi îi făcuse daruri generoase) la Hammersmith Farm, a reacţionat isteric la vestea că avea în curând să-l aibă drept ginere. Poate nu a existat un indiciu mai puternic al nemulţumirii lui Janet decât atunci când a evocat numele lui Black Jack Bouvier. După ce a eşuat în a o întoarce pe Jackie de la intenţia ei, mama a spus plângând că fiica ei cea mare găsise în sfârşit un mod de a o pedepsi fiindcă divorţase de Black Jack. Arthur Schlesinger îl cunoscuse pe Onassis în acea vară în New York, în clubul de noapte El Morocco.25 Onassis l-a flatat pe Schlesinger spunându-i că auzise multe despre el de la Jackie şi i-ar fi plăcut să stea de vorbă. Dar când magnatul a început să laude noua dictatură militară din Grecia, care pusese mâna pe putere la Atena, Schlesinger s-a scuzat şi a plecat. Ulterior, fostul consilier al fraţilor Kennedy a crezut că Jean Kennedy Smith[25] probabil glumea când l-a informat că Jackie era pe care să se mărite cu Onassis. Neîncrederea s-a transformat în groază când şi-a dat seama că era adevărat. Părerea lui Schlesinger, că măritişul lui Jackie cu acest susţinător făţiş al coloneilor greci avea să fie o insultă adusă memoriei lui JFK şi o trădare a tot ce reprezentase preşedintele decedat, rezuma punctul de vedere al multor veterani ai administraţiei Kennedy. În cele din urmă, hotărârea lui Jackie de a-l accepta pe acest bărbat cu care nu avea nimic în comun în materie de intelect, stil, politică şi multe altele a făcut-o pe Bunny Mellon s-o întrebe direct: „De ce faci

25 Jean Kennedy Smith, sora lui John F. Kennedy, născută în 1928. A fost ambasador al SUA în Irlanda în perioada 1993-1998 (n. coord.).

asta?” „N-am avut de ales”, a răspuns Jackie. „Se joacă *Zece negri mititei*[26]. Nu vreau să fiu următoarea”. 26

Mai târziu, vorbind despre absurda ei a doua căsătorie, Jackie s-a întors asupra perioadei de după asasinarea lui RFK: „Voiam să plec. Voiam să fiu undeva în siguranţă”. 27

Poate niciodată nu a fost mai clar că Jackie nu mai putea găsi siguranţă la căldura aripilor membrilor familiei Kennedy decât atunci când, la invitaţia lui Onassis, a plecat cu Teddy în Grecia la începutul lui august. Teddy a făcut o figură jenantă pe Skorpios, insula de patru sute de acri a lui Onassis din Marea Ionică, din apropiere de coasta de vest a Greciei. Misiunea lui Teddy fusese să preîntâmpine căsătoria, în cel mai bun caz şi, în cel mai rău caz, să negocieze o înţelegere financiară în favoarea văduvei. În cele din urmă, s-a dovedit a nu fi de talia lui Onassis care, înainte de discuţia lor, l-a tratat din belşug cu uzo şi fete. În timpul unei petreceri la bordul iahtului *Christina*, un jurnalist despre care s-a crezut că s-a infiltrat printre cântăreţii la bazuka angajaţi (dar pe care unii oameni l-au bănuit mai târziu de a fi fost postat chiar de Onassis) l-a fotografiat pe senatorul însurat, cu cămaşă roz şi aprins la faţă în timp ce petrecea cu o tânără blondă. După aceea, Teddy a cerut furios dar zadarnic ca jurnalistul să-i predea filmul, ameninţându-l că îi distruge cariera. Mai târziu, Onassis s-a prefăcut că apelează la influenţa sa pe lângă guvernul de dreapta ca tânărul să fie arestat în Atena, unde autorităţile l-au forţat să predea filmul care le-ar fi putut pricinui neplăceri lui Jackie şi rudelor ei prin alianţă. Aşa că până la urmă, Teddy, care aterizase pe Skorpios ca presupus protector al lui Jackie, trebuise să se protejeze pe sine – şi de Onassis şi de coloneii greci deopotrivă. Atât de lipsit de eficienţă, cel

26 Roman poliţist scris de Agatha Christie (n. red.).

puţin în această privinţă, a fost noul lider al familiei Kennedy, care s-a întors singur în Statele Unite, unde se intensificaseră cererile ca el să conducă America. La 10 zile de la plecarea lui Teddy din Skorpios, Jackie l-a urmat acasă cu sentimentul că Onassis, cu regatul său insulă, cu forţa de securitate alcătuită din 75 de oameni înarmaţi, cu iahtul cât o navă de război şi linia aeriană proprietate privată, putea să-i asigure izolarea de care avea nevoie faţă de „lumea exterioară" 28.

La acea vreme, „lumea exterioară" părea într-adevăr un loc foarte ameninţător – nu doar pentru ea, ci pentru oricine avea televizor. Jackie se întorsese într-o Americă îngrozită de imagini similare ca formă cu reportajele bang-bang din Vietnam cu care se intercalau, cu tineri americani loviţi cu bâte şi atacaţi cu gaze lacrimogene pe străzile din Chicago, unde la International Amphitheater era în desfăşurare a 35-a Convenţie Naţională Democrată. În jur de 10.000 de protestatari antirăzboi erau atacaţi de un număr dublu de poliţişti cu căşti din Chicago şi soldaţi din Garda Naţională din Illinois, ultimii având instrucţiuni să tragă şi să ucidă, la nevoie. Folosind de la gaze lacrimogene, la bastoane de cauciuc şi până la paturi de puşti, autorităţile atacau de-a valma oamenii de pe stradă. În lunile de după asasinate, tulburări civile şi anarhie generală, imaginile din Chicago înfăţişau o societate în distrugere.

Haosul era îndeaproape monitorizat în Hyannis Port, unde între timp Teddy Kennedy se gândea cum să răspundă mai bine mişcării Alege Kennedy care se forma la convenţie. Pe de o parte, se gândea că familia lui avusese „multe de tras" în 1968, iar pe de alta avea sentimentul puternic că 1968 nu era anul lui. Lui Eugene McCarthy, fostul oponent al lui Bobby, îi lipseau voturile necesare pentru a porni o ofensivă eficientă împotriva aproape-

numitului Hubert Humphrey. Dacă Humphrey ajungea preşedinte, părea probabil să continue politicile lui Johnson în Vietnam, unde numărul pierderilor de vieţi omeneşti ajunsese la un nivel foarte ridicat de la decizia lui Johnson de a nu candida pentru un nou mandat. McCarthy s-a oferit să-l sprijine pe fratele mai mic al lui Bobby Kennedy, dar în cele din urmă Teddy a ales să iasă din cursă. A spus, cu jumătate de gură, că prefera să candideze mai târziu, când va fi avut ocazia să deţină „într-o oarecare măsură controlul evenimentelor". Aşa cum stăteau lucrurile, naţiunea se apropiase foarte periculos de pierderea controlului de când Bobby Kennedy prezentase un film omagial în memoria preşedintelui Kennedy la Convenţia Naţională Democrată din 1964 din Atlantic City, convenţie la care Teddy nu a îndrăznit să vină personal la Chicago pentru a prezenta un documentar similar închinat lui RFK. în schimb, Teddy trebuia să se adreseze convenţiei din Cape Cod.

Peste mai mult de o săptămână, Jackie s-a întors în Newport News, Virginia, pentru ceea ce avea să se dovedească a fi ultima ei apariţie publică în Statele Unite ca doamna John F. Kennedy. Ocazia a fost ceremonia oficială de predare către Marină a portavionului botezat în onoarea soţului ei răposat. Teddy Kennedy a ţinut o cuvântare scurtă, însă discursul principal a fost ţinut de Bob McNamara. Jackie a găsit discursul lui McNamara de elogiere a lui JFK, cu ecourile lui din discursul funebru al lui Pericle închinat tinerilor războinici ucişi ai Atenei, cutremurător de emoţional, nu în ultimul rând pentru că ea credea că dintre toate lucrările pe care le admirase Jack, textul lui Pericle îi fusese cel mai apropiat din punct de vedere filosofic.

sine – şi de Onassis şi de coloneii greci deopotrivă. Atât de lipsit de eficienţă, cel puţin în această privinţă, a

fost noul lider al familiei Kennedy, care s-a întors singur în Statele Unite, unde se intensificaseră cererile ca el să conducă America. La 10 zile de la plecarea lui Teddy din Skorpios, Jackie l-a urmat acasă cu sentimentul că Onassis, cu regatul său insulă, cu forţa de securitate alcătuită din 75 de oameni înarmaţi, cu iahtul cât o navă de război şi linia aeriană proprietate privată, putea să-i asigure izolarea de care avea nevoie faţă de „lumea exterioară" 28.

La acea vreme, „lumea exterioară" părea într-adevăr un loc foarte ameninţător – nu doar pentru ea, ci pentru oricine avea televizor. Jackie se întorsese într-o Americă îngrozită de imagini similare ca formă cu reportajele bang-bang din Vietnam cu care se intercalau, cu tineri americani loviţi cu bâte şi atacaţi cu gaze lacrimogene pe străzile din Chicago, unde la International Amphitheater era în desfăşurare a 35-a Convenţie Naţională Democrată. În jur de 10.000 de protestatari antirăzboi erau atacaţi de un număr dublu de poliţişti cu căşti din Chicago şi soldaţi din Garda Naţională din Illinois, ultimii având instrucţiuni să tragă şi să ucidă, la nevoie. Folosind de la gaze lacrimogene, la bastoane de cauciuc şi până la paturi de puşti, autorităţile atacau de-a valma oamenii de pe stradă. În lunile de după asasinate, tulburări civile şi anarhie generală, imaginile din Chicago înfăţişau o societate în distrugere.

Haosul era îndeaproape monitorizat în Hyannis Port, unde între timp Teddy Kennedy se gândea cum să răspundă mai bine mişcării Alege Kennedy care se forma la convenţie. Pe de o parte, se gândea că familia lui avusese „multe de tras" în 1968, iar pe de alta avea sentimentul puternic că 1968 nu era anul lui. Lui Eugene McCarthy, fostul oponent al lui Bobby, îi lipseau voturile necesare pentru a porni o ofensivă eficientă împotriva aproape-numitului Hubert Humphrey. Dacă Humphrey ajungea

preşedinte, părea probabil să continue politicile lui Johnson în Vietnam, unde numărul pierderilor de vieţi omeneşti ajunsese la un nivel foarte ridicat de la decizia lui Johnson de a nu candida pentru un nou mandat. McCarthy s-a oferit să-l sprijine pe fratele mai mic al lui Bobby Kennedy, dar în cele din urmă Teddy a ales să iasă din cursă. A spus, cu jumătate de gură, că prefera să candideze mai târziu, când va fi avut ocazia să deţină „într-o oarecare măsură controlul evenimentelor”. Aşa cum stăteau lucrurile, naţiunea se apropiase foarte periculos de pierderea controlului de când Bobby Kennedy prezentase un film omagial în memoria preşedintelui Kennedy la Convenţia Naţională Democrată din 1964 din Atlantic City, convenţie la care Teddy nu a îndrăznit să vină personal la Chicago pentru a prezenta un documentar similar închinat lui RFK. În schimb, Teddy trebuia să se adreseze convenţiei din Cape Cod.

Peste mai mult de o săptămână, Jackie s-a întors în Newport News, Virginia, pentru ceea ce avea să se dovedească a fi ultima ei apariţie publică în Statele Unite ca doamna John F. Kennedy. Ocazia a fost ceremonia oficială de predare către Marină a portavionului botezat în onoarea soţului ei răposat. Teddy Kennedy a ţinut o cuvântare scurtă, însă discursul principal a fost ţinut de Bob McNamara. Jackie a găsit discursul lui McNamara de elogiere a lui JFK, cu ecourile lui din discursul funebru al lui Pericle închinat tinerilor războinici ucişi ai Atenei, cutremurător de emoţional, nu în ultimul rând pentru că ea credea că dintre toate lucrările pe care le admirase Jack, textul lui Pericle îi fusese cel mai apropiat din punct de vedere filosofic.

În acea noapte târziu, la Hammersmith Farm, după ce toată lumea plecase la culcare, i-a scris lui McNamara ca să-i spună că numai el „scumpul, scumpul Bob” a adus

prin discursul lui speranţă – „ori asta ne face pe toţi tovarăşi în iubire şi sânge într-o perioadă de absenţă a speranţei” 29. Când violenta şi tumultuoasa vară a lui 1968 se apropia de sfârşit, Jackie a scris cu înfrigurare despre buzele crăpate şi sângerii ale lui Teddy, despre certitudinea că ea, Teddy, Bob McNamara şi restul aveau să fie „toţi anihilaţi în cele din urmă” 30 şi despre ce înţelegea ea a fi mesajul lui Pericle şi anume că decât să cauţi consolare şi speranţă e mai bine să accepţi pur şi simplu „lucrurile îngrozitoare aşa cum sunt ele” 31.

Sânge, roşul de pe buzele ultimului dintre fraţii Kennedy, care supravieţuise, anihilare: acest lanţ de asocieri oferă un fascinant mod de a înţelege cum lucra mintea ei în săptămânile anterioare momentului în care a zguduit din nou lumea prin hotărârea de a deveni Jacqueline Kennedy Onassis.

Capitolul 14

În seara ploioasă de 20 octombrie 1968 – într-un cor de proteste zgomotoase venite de la jurnaliştii frustraţi din multele vase de pescuit închiriate pe care junta le oprise să se apropie prea mult de Skorpios unde era în desfăşurare ceremonia de cununie greco-ortodoxă – Jackie a început ultima repetiţie a ceea ce continua să numească „noua mea viaţă” 1.

Fusese o vreme, la puţin timp după Dallas, când se întreba dacă voia ca JFK să poată să vadă ce se alesese de lume după moartea lui.2 Cinci ani mai târziu, era sigură că, dacă el ar fi putut să „vadă şi să ştie tot ce s-a întâmplat… de când a murit” 3, ar fi înţeles hotărârea ei de a se mărita cu Aristotel Onassis. Ba chiar, susţinea Jackie, căsătoria era „ce ar fi dorit Jack pentru mine” 4 în situaţia dată.

Însă puţini vedeau lucrurile ca ea.

„De ce, Jackie?” suna un titlu din presa

internaţională. „Cum ai putut, Jackie?”, „Jack Kennedy moare astăzi a doua oară”, „America a pierdut o sfântă” şi „Jackie se măritǎ cu cec în alb”, scriau altele. *New York Times* sugera că „era aproape ca şi cum o legendă americană îşi abandonase poporul”.

Căderea lui Jackie din graţii de la vremea controversei Manchester fusese nimic în comparaţie cu ce i s-a întâmplat după 17 octombrie, când şi-a făcut publice planurile de căsătorie. Multe se schimbaseră în societatea americană de când fusese atacată în presă pentru râvna „de a prelungi trauma naţiunii”. După un an cu asasinate şi răzmeriţe urbane, inclusiv aşa-numita „răscoală a poliţiei” de la Convenţia Naţională Democrată din Chicago, Richard Nixon candida la preşedinţie promiţând restaurarea legii şi ordinii în Statele Unite. În acest climat încărcat, văduva lui JFK, care jucase un rol foarte vizibil atât la înmormântarea lui King, cât şi a lui RFK, a devenit un simbol şi mai supărător decât înainte. O naţiune care mai avea câteva săptămâni până să-l aleagă pe Nixon se dovedea mai nerăbdătoare ca niciodată să se distanţeze de o femeie care, în suferinţa ei necurmată, era o amintire vie a tragediei şi traumei din anii 1960, pe care concetăţenii ei abia aşteptau să le lase în urmă. Într-un sens, însăşi harababura de acasă care o făcuse pe Jackie să caute siguranţă pe Skorpios i-a condus pe americani să salute prilejul oferit de ea pentru a o izgoni. Privit din acest punct de vedere, poate nu legenda americană şi-a abandonat poporul, ci invers.

Prin contrast, în loc să o vadă atinsă de traumă, coloneii greci abia aşteptau să o îmbrăţişeze. La vremea când s-a căsătorit cu el, Onassis era în discuţii referitoare la un parteneriat de afaceri cu guvernul grec, parteneriat care, după calculele organizaţiei Onassis, avea să-l facă în următorii 10 ani cel mai bogat om din lume. Din

perspectiva mirelui, spectaculoasa căsătorie promitea să-l înalţe în ochii dictatorilor şi să asigure succesul noului său plan. Din perspectiva Atenei totalitare, prezenţa lui Jackie promitea să îndulcească imaginea internaţională a regimului instalat de 18 luni, poate chiar să ademenească o parte din mult râvniţii dolari de investiţii americani pe care până acum dictatorii nu reuşiseră să-i atragă. Dornică să se scalde în aura lui JFK, la fel ca LB ŞI RFK înaintea lor, junta a trimis poliţia şi paza de coastă să netezească drumul lui Jackie spre Skorpios înainte de căsătorie. De asemenea, guvernul militar a ţinut la distanţă de insulă toate vasele care nu erau ale lui Onassis, în fericita zi.

Însă interzicerea navigaţiei nu a oprit strigătele reporterilor excluşi să concureze cu cântările prelatului cu barbă neagră şi veşminte din aur şi brocart care săvârşea ceremonia printre nori de fum de tămâie dinaintea unui grup compus din 21 de invitaţi, într-o capelă micuţă din secolul al XVIII-lea, luminată de lumânări. Ţinând strâns lumânările ceremoniale, John, în vârstă de şapte ani, şi Caroline, în vârstă de 10 ani, stăteau de o parte şi de alta a cuplului. Spre deosebire de jurnaliştii care tânjeau să fie lăsaţi pe insulă, unii invitaţi sigur ar fi preferat să nu fie prezenţi acolo. Janet Auchincloss era tot de neconsolat. În absenţa vizibilă a lui Teddy Kennedy, două dintre surorile lui JFK, Pat şi Jean, reprezentau familia preşedintelui decedat, care se ştia că făcuse eforturi repetate de a împiedica nunta. Copiii lui Onassis, Alexander, în vârstă de 20 de ani, şi Christina, de 17 ani, care speraseră ca tatăl lor să se recăsătorească cu mama lor – pe care o părăsise în 1960 pentru o relaţie amoroasă cu Maria Callas – arătau nefericiţi când Jackie şi bătrânul au schimbat verighetele şi au sorbit vin roşu dintr-un pocal de argint. Tatăl nu-l informase pe niciunul dintre copiii săi despre planurile de însurătoare decât cu câteva zile înainte de nuntă.

După ceremonie, alte strigăte dinspre vasele de pescuit au întrerupt din când în când festivităţile de pe *Christina*, până când în cele din urmă a invitat câţiva oameni de presă la bord. În unele momente, Jackie părea îngrozită de bliţurile aparatelor de fotografiat. Totuşi, atunci şi mai târziu, presa şi publicul au fost de acord că ea îşi atrăsese atacul media căsătorindu-se din calcul, nesocotind sensibilităţile altora, cu un bărbat destul de în vârstă să-i fie tată. La cinci ani după ce personificase vulnerabilitatea omenească şi groaza în timp ce se târa pe partea din spate a Lincolnului care prindea viteză în imaginile iconice văzute de toată lumea, absurda ei căsătorie făcea să fie privită cu totul altfel: ca aventuriera care, departe de a fi neajutorată, se servise foarte frumos cu averea lui Onassis.

La două zile după nuntă, copiii lui Jackie s-au întors la New York unde, fiind încă la şcoală, aveau să fie în grija unei guvernante şi a Serviciului Secret, în a cărui sarcină continuau să fie. Mama lor, dimpotrivă, a pierdut automat protecţia Serviciului Secret când s-a recăsătorit. La 48 de ore de la plecarea copiilor, Jackie s-a pomenit singură pe *Christina* când Onassis a plecat la Atena să reia discuţiile de afaceri cu şeful juntei, George Papadopoulos[27]. De acum înainte avea să fie păzită de forţa de securitate privată a soţului ei, dar niciun număr de oameni înarmaţi n-ar fi fost de ajuns să o apere de duhurile rele care se strecuraseră în fortăreţele unite ale lui Onassis şi ale dictatorilor când mireasa aleasă sosise pe insulă cu o săptămână în urmă.

Într-o seară, la scurt timp după căsătoria lui Jackie, decoratorul Billy Baldwin a asistat la o scenă ciudată. Ea şi decoratorul, pe care îl chemase din Manhattan, erau pe *Christina* când au auzit uruitul unui motor de hidroavion.

---

27 Georgios Papadopoulos (1919-1999) a condus guvernul militar din Grecia în perioada 1967-1973 (n. coord.).

La început, Jackie a rămas nemişcată, cercetând cerul după aparatul cu care trebuia să se întoarcă soţul ei de la Atena. Când în sfârşit a văzut avionul, a făcut cu mâna fericită. Dar pe urmă corpul i-a îngheţat, rigid şi încordat de groază. Cât timp clienta sa a rămas aşa, Baldwin nu a îndrăznit să scoată o vorbă. Abia când, în cele din urmă, ea a auzit cum hidroavionul atinge apa, a părut în sfârşit să se relaxeze. „Slavă Domnului că a ajuns cu bine!” 5, a spus Jackie. Deşi în trecut Onassis amerizase de multe ori fără incidente, experienţa lui Jackie cu cele două asasinate Kennedy răsturnaseră cu susul în jos ipotezele fundamentale despre siguranţă şi predictibilitate şi o împovăraseră cu aşteptarea pericolului şi morţii iminente.

Deconectată de la prezent, privea constant, cu neputinţă, înainte în timp – sau înapoi. Tot în „luna de miere” din acea toamnă a lui 1968, când Onassis era plecat în mod frecvent să se târguiască cu Papadopoulos, Jackie a vorbit cu sora soţului ei, Artemis Garoufalidis, despre amintirile din Dallas, care continuau să o hărţuiască. Într-o astfel de împrejurare, Artemis a observat că Jackie părea tristă şi necomunicativă. Întrebată dacă s-a întâmplat ceva, Jackie a început să plângă. „Ştiu că acum ar trebui să fiu fericită”, a spus ea când lacrimile au secat, „dar azi nu pot să nu mă gândesc la primul meu soţ şi la ce i s-a întâmplat în Texas”. Problema s-a dovedit a fi mult mai complicată decât amintirile nepoftite. „Uneori cred că nu voi mai putea să fiu niciodată cu adevărat fericită”, a continuat Jackie. „Mă străduiesc, dar nu pot să uit durerea. Iar când sunt fericită, aştept ca ea să se întoarcă”. 6

Acea ultimă frază era cheia. Deşi amintirile poate nu o copleşeau întotdeauna, Jackie, după spusele ei, era veşnic tulburată aşteptând ca acestea să reapară. Prezentul, în măsura în care era în stare să-l trăiască, era

erodat neîncetat, marcat de traumă. Sentimentul de neliniște mărturisit lui Artemis nu era o chestiune de anticipare a unei întâlniri cu un nou element declanşator extern, ca atunci când însuşi gândul de a vedea cărţile lui Bishop sau Manchester, sau referiri la ele în media, se dovedise atât de chinuitor. În acest caz, evenimentul înfricoşător era strict intern. Jackie venise pe Skorpios în căutarea protecţiei faţă de pericolele care se întrezăreau în lumea exterioară. Dar, cum sugerează cele spuse de ea cumnatei, lumea ei interioară nu era mai puţin o zonă de pericol decât violenţa şi haosul de care fugise. Uneori amintirile ei adânc întipărite în minte luau forma senzaţiilor fizice, precum pulsaţia intermitentă, câteodată insuportabilă, din zona gâtului, pulsaţie care, i-a explicat ea lui Artemis, era rezultatul şocului nervos suferit când a ţinut cu ambele mâini capul preşedintelui Kennedy după ce fusese împuşcat.

Pe 1 noiembrie 1968, Onassis a convocat la Atena o nouă conferinţă de presă pentru a anunţa că guvernul îl însărcinase să construiască reţeaua de industrii – o rafinărie de petrol, o uzină de aluminiu, o uzină de producere a energiei termoelectrice – care, se lăudase el, era cea mai mare investiţie individuală făcută vreodată în Grecia, precum şi o dovadă de stabilitate a regimului Papadopoulos. Prin încheierea acestui contract, Onassis dejucase planurile vechiului său rival personal şi în afaceri, Stavros Niarchos, care ţinuse şi el să devină partenerul comercial al unei dictaturi care în mod curent întemniţa şi tortura pe oricine nu era de acord cu politica ei. Dar nu mai puţin important pentru egoul lui Onassis de om la apogeul puterii – „Regele Soare”, cum l-a caracterizat un asociat din această perioadă – era faptul că învinsese de unul singur uriaşa Opoziţie a familiei Kennedy, Vaticanului şi opiniei mondiale la un loc când se însurase cu Jackie.

Pentru Onassis, titlurile din presa internaţională revoltată şi uluită nu făcuseră decât să sublinieze importanţa faptului că reuşise să convingă Frumoasa să se mărite cu Bestia. După conferinţa de presă, Onassis a dat un dineu în onoarea lui Papadopoulos. îmbrăcată cu o rochie neagră, mulată şi purtând un colier de diamante, Jackie a fost „piesa de rezistenţă" a serii.

După aceea, proaspeţii căsătoriţi au plecat într-o croazieră de o săptămână în Insulele Sporades din nord-vestul Mării Egee, la încheierea căreia au făcut o escală în Anglia pentru a vizita familia Radziwill. Această oprire a fost tulburată de un hoţ de bijuterii care a intrat pe fereastra dormitorului de la primul etaj al casei în care stăteau soţii Onassis şi a luat diverse pietre preţioase. Însoţită de unul dintre directorii lui Onassis, Jackie a plecat la New York pe 18 noiembrie pentru a fi alături de John şi Caroline de ziua lor de naştere, pe data de 25 a lunii şi a ei cu două zile mai târziu. Ca întotdeauna, Jackie a petrecut în izolare comemorarea asasinării lui JFK, de data asta la Wind Wood, casa ei închiriată din Peapack, New Jersey. Onassis, care aranjase ca proprietatea să fie înconjurată de paznici, a plecat de la Paris ca să fie acolo cu ea în acea noapte. Două zile mai târziu, Jackie se plimba singură pe proprietate, cum îi plăcea, când un fotograf francez a apărut din senin şi a urmărit-o pe câmp, încercând să o fotografieze.

După doar o lună de căsnicie cu Onassis, hoţul de bijuterii, fotograful contravenient, fără a mai vorbi de bărbaţi cu pistoale şi grenade care pe 8 noiembrie au deturnat un avion de linie al lui Onassis, aparţinând liniei aeriene Olympic, în semn de protest împotriva regimului Papadopoulos, sugerau deja că niciun loc, oricât de bine păzit, nu era inexpugnabil. Aşa că, din nevoia de a-şi idealiza noul soţ, Jackie a cerut Serviciului Secret să

reducă în mod considerabil protecţia guvernamentală acordată copiilor ei, atât în New York, cât şi în vizitele lor în Europa. Sigur că asta se datora în parte vechii probleme a intimităţii care îi fusese atât de dragă, precum şi ideii, exprimate la scurt timp după Dallas, că era esenţial să le ofere copiilor o viaţă cât mai normală. Dar Jackie a adoptat altă poziţie în scrisoarea trimisă pe 11 decembrie 1968 directorului Serviciului Secret James Rowley, în care susţinea că măsurile de securitate pe care Onassis le instituise pentru propriile scopuri au să servească din plin şi nevoilor ei şi ale copiilor. Într-un moment în care Jackie era foarte criticată că trădase memoria preşedintelui Kennedy, ea susţinea că, în privinţa lui John şi Caroline, făcea doar ce ar fi vrut JFK: „Copiii nu vor fi niciodată mai în siguranţă decât vor fi pe Skorpios sau *Christina*... *Ca* persoana cea mai interesată din lume de siguranţa lor, şi care cunoaşte cel mai bine ce ameninţări există în lumea din afară, vă asigur că m-am gândit şi am încercat toate căile şi că ceea ce vă cer este ce ştiu că e cel mai bine pentru copiii preşedintelui Kennedy şi ce ar fi dorit el pentru ei”. 7

La prima vedere, cererea lui Jackie pare paradoxală prin prisma incidentelor recente. Dar înseşi sentimentele de neajutorare şi groază care o făcuseră să se pună sub protecţia lui Onassis după al doilea asasinat Kennedy îi alimentau nevoia de a crede în continuare în această zeitate tutelară. Se agăţa de iluzia puterii – ideea că Onassis putea să prevadă şi să preîntâmpine orice pericol potenţial care o atrăsese dintr-un bun început pe Skorpios. Rowley a îndemnat-o să privească mai realist. Făcând aluzie la episodul din Irlanda petrecut cu un an în urmă când, la scurt timp de la moartea lui lady Harlech, Jackie fusese cât pe ce să se înece fiind ciudat de oarbă la anumite forme de pericol, Rowley i-a spus să se gândească

la ce s-ar fi putut întâmpla dacă agentul de pază nu i-ar fi nesocotit dorinţa de a fi lăsată singură. Directorul a insinuat că securitatea nu era o afacere chiar sigură cum îşi imagina ea şi că nu toate pericolele puteau fi anticipate şi abătute, oricât de mult s-ar fi dorit. În ceea ce îl privea pe Rowley, rolul securităţii era „să ferească mai mult decât de ameninţarea evidentă şi previzibilă”. Din toate astea se înţelegea că, în mod inevitabil, Onassis nu era la înălţimea aşteptărilor ei idealizate. În cele din urmă, Serviciul Secret a avut câştig de cauză privitor la detalii, chiar dacă directorul nu a reuşit să o facă pe Jackie să se răzgândească.

Oricum, deocamdată, oricât de chinuite ar fi fost iluziile ei, ele păreau să-i susţină deseori moralul. În astfel de momente, arăta „senină şi fericită” 8, sau aşa i s-a părut lui Joe Alsop când, în primăvara lui 1969, a revăzut-o pe Jackie la New York pentru prima dată de la controversata ei căsătorie. Alsop, care a ţinut să o asigure că „întotdeauna” 9 îl plăcuse pe „Ari”, nu mai era arbitrul care fusese cândva. Propaganda lui delirantă în favoarea războiului din Vietnam, nu doar în scris, ci şi la masă, făcuse să fie considerat în anumite cercuri fiinţa cea mai detestată – o pacoste. De groaza tiradelor lui Alsop despre Vietnam, mulţi îşi făceau o regulă din a refuza invitaţiile în sufrageria lui cu panouri lăcuite în roşu intens care fusese odinioară un important loc de adunare a tribului din Washington. Lumea politică a lui JFK şi chiar şi a lui RFK dispăruse deja în asemenea măsură, încât Alsop, odată marele preot al religiei lui Kennedy, se pomenise salutând cu amărăciune alegerea lui Richard Nixon în noiembrie 1968.

În ciuda decăderii lui Alsop, el a rămas pentru Jackie preceptorul adorat, omul care o ţinuse strâns de mână când vorbea despre Dallas, prietenul rar care nu o

abandonase când ea a vrut să o ia de la capăt în Georgetown.10 Cum recunoştea ea cu afecţiune, el îi iubise şi pe Jack şi pe Bobby, deşi în cele din urmă îl atacase pe RFK pentru că a trădat ce credea el că fusese poziţia categorică a preşedintelui Kennedy cu privire la Vietnam.11 Scriindu-i lui Alsop în săptămânile de dinainte de a se recăsători, Jackie precizase că niciodată nu avea să mai poată să iubească sau să ţină la cineva şi că, indiferent ce a sperat odată, acum ştia că durerea era un element în care avea să trăiască mereu – „ca marea sau cerul sau pământul” 12. Astfel, la mai puţin de un an după ce ea îşi exprimase acele sentimente, Alsop a fost încântat şi fără îndoială uşurat să o vadă atât de mulţumită şi atât de bine. A comparat fericirea pe care o radia ea în compania lui Onassis cu „un foc bun” 1? într-o cameră englezească rece.

Oricât ar părea de ciudat, în acest moment relaţia proaspeţilor căsătoriţi se desfăşura mai puţin după modelul legăturilor de dragoste înfocate ale lui Onassis cu Maria Callas (cu care, s-a dovedit mai târziu, încă se vedea) şi alte iubite, cât după cel de supraveghetor devotat al bătrânului Winston Churchill. Departe de a ignora sau minimaliza rănile care o împinseseră pe Jackie în această căsnicie, Onassis şi-a asumat misiunea de a o salva de ce îi plăcea lui să numească „anii ei de durere”. Încă de la început, el şi-a înştiinţat personalul şi cercul intim că mireasa lui fragilă emoţional avea să necesite o îngrijire atentă. „Era ca şi cum domnul Onassis s-ar fi însurat cu o făptură beteagă, iar noi toţi trebuia să-i ajutăm rănile să se vindece” 14, şi-a amintit vechea lui secretară particulară Kiki Feroudi Moutsatsos. Soţul îndrăgostit îi vorbea şoptit lui Jackie, râdea cu ea, îi spunea poveşti, îi cânta şi, în general, îi făcea toate voile. În aceste zile, ea era veşnic împodobită cu bijuteriile cu care el o răsfăţa, precum cerceii cu rubine în formă de inimă şi inelul cu rubin de

mărimea unei boabe de zmeură care îi ascundea în întregime încheietura degetului şi pe care trebuia să-l scoată ori de câte ori dădea un telefon. Deşi unii observatori erau revoltaţi de faptul că Onassis se grozăvea cu viaţa lui sexuală alături de soţia mai tânără şi mai înaltă (pipăind-o în feluri care păreau în dezacord cu fragilitatea ei asupra căreia tot insista el), nu toate gesturile lui erau nesăbuite şi egoiste. Bărbatul care a mobilizat pentru ea poliţia şi avioane era capabil de demonstraţii mai intime de grijă şi afecţiune. Fumător înrăit, el însuşi încerca să o facă pe Jackie să fumeze mai puţin smulgându-i pachetul de ţigări ori de câte ori ea întindea mâna după el. Rareori reuşea să o împiedice să-şi aprindă ţigara, dar încercările lui, adesea însoţite de un fals aer de exasperare, erau glumele îndrăgite ale cuplului, iar pentru ceilalţi erau un semn de sinceră preocupare din partea lui.

Important era faptul că Onassis nu era extraordinar de grijuliu doar cu Jackie, ci şi cu John şi Caroline. Când copiii au venit să-şi petreacă prima vacanţă de vară în Grecia, el le-a făcut turul insulei lui în formă de scorpion, pe care se afla şi o zonă împădurită, sălbatică, în care le-a arătat animalele şi plantele unice care o duceau bine acolo. I-a însoţit pe copii în plimbări cu barca cu motor şi expediţii de pescuit şi, cu un glas despre care se spunea că semăna cu „prundişul fin” 15, i-a încântat cu poveşti despre copilăria lui. Deşi John şi Caroline erau însoţiţi de agenţi ai Serviciului Secret, Onassis a insistat ca paza sa particulară să fie răspunzătoare pentru copii.

Jackie, care în acea vară a împlinit 40 de ani, îşi petrecea zilele înotând, practicând schi nautic, plimbându-se, pictând, citind şi studiind. Fugind de o identitate anterioară pe care ea o socotea periculoasă, căuta să se reinventeze. A învăţat greaca. A studiat istoria şi cultura noii ei ţări. A apelat la diverşi experţi şi cunoscători pentru

sfaturi şi îndrumare. Şi-a însoţit soţul în plimbări lungi, de plăcere, prin regatul-insulă al lui, în timpul cărora Onassis, printre pufăituri din trabuc, i-a recitat în greceşte poezii. A împodobit casa veche pe care el o zugrăvise în roz pentru mireasa lui cu mobilă şi artă grecească alese cu grijă. Pentru a-şi explica obsesia de a rearanja clădirea şi împrejurimile, a declarat că erau multe lucruri pe lume pe care nu putea să le schimbe, dar când era vorba de chestiuni precum mobilă şi draperii şi flori, îi stătea în putere să facă toate schimbările pe care le dorea. Iar asta, a accentuat ea, o mulţumea foarte mult.

În ciuda eforturilor tuturor, nu în ultimul rând ale ei, această primă fază relativ liniştită a căsniciei s-a dovedit a fi de scurtă durată. Jackie se gândise să înscrie din toamnă unul sau ambii copii la şcoală în Elveţia, dar în cele din urmă a hotărât că tot la New York era cel mai bine. Drept urmare, la începutul toamnei s-a întors în Manhattan cu John şi Caroline, când ei au început noul an şcolar. Deşi atunci Jackie nu a recunoscut, după-amiaza zilei de 24 septembrie 1969 a fost începutul a ceva foarte important. Nici n-au ieşit bine mama şi fiul pe uşa din faţă a imobilului de pe 1040 Fifth Avenue în drum spre plimbarea cu bicicletele în parc, că un fotograf a şi sărit de după copacii aflaţi pe trotuarul din faţa clădirii. La şase ani de la primul asasinat Kennedy, Jackie încă se mai speria uşor şi mai târziu a povestit că a fost îngrozită când bărbatul a început să facă fotografii.

Oricât de neplăcută, întâlnirea în sine nu a fost ceva neobişnuit. Căsătoria cu Onassis părea să fi distrus orice respect pentru văduvia ei pe care presa îl mai avea după controversa cu Manchester. În mod ironic, mariajul care ar fi trebuit să apere intimitatea lui Jackie contribuise mult la erodarea pe mai departe a credinţei că ea era îndreptăţită la aşa ceva. Cu 11 luni înainte, în Grecia, Billy Baldwin

fusese uimit şi chiar înspăimântat de „balamucul de observatori profesionişti ai lui Jackie şi fotografi” 16 care se năpustea din toate părţile asupra ei ori de câte ori era în public. Când Baldwin a mers până-ntr-acolo încât să admită că se temea pentru viaţa ei, ea l-a liniştit spunându-i că cel mai bun răspuns pentru toţi acei oameni de presă agresivi era pur şi simplu să le zâmbească. Totuşi, în timpul incidentului din 24 septembrie 1969, când acelaşi fotograf care tocmai o speriase în faţa locuinţei din New York a ieşit ca un omuleţ pe arcuri dintr-un tufiş din Central Park, făcându-l pe John să se îndepărteze brusc cu bicicleta, Jackie nu a mai fost în stare să zâmbească.

Nici pe liber-profesionistul Ron Galella, din Bronx, în vârstă de 38 de ani, nu l-ar fi mulţumit o atitudine falsă. El se definea artist, studiase arta fotografică şi considera că genul de fotografiere pe care îl practica el era unic. Voia ceva mai mult decât expresii studiate de la oamenii faimoşi pe care îi urmărea. Ţintind să prindă „toată gama de emoţii omeneşti”, după cum s-a exprimat el, se baza pe elementul-surpriză. În mod frecvent se camufla, dar când în cele din urmă apărea brusc din ascunzătoare, în loc să se uite prin vizor, prefera să-şi privească direct în ochi prada. Departe de a fi o problemă, dezorientarea subiectului, care atrăgea după ea dezvăluirea emoţiilor autentice ascunse sub faţada alcătuită cu grijă a celebrităţii, era foarte de dorit. Galella se mândrea cu cutezanţa lui. Aşa că atunci când, la îndemnul lui Jackie, agenţii Serviciului Secret care îl păzeau pe John au făcut ca fotograful să fie acuzat de hărţuire, rezultatul a fost departe de cel dorit de ea. Curtea de Judecată din Manhattan abia respinsese acuzaţiile, când Calella s-a întors sfidător să mai facă nişte fotografii, pe care considera că avea tot dreptul să le facă. De aceea, a stat de veghe în faţa clădirii lui Jackie şi a urmărit-o pe jos şi cu

maşina şi avionul. În aceşti ani, şi alţi paparazzi o vânau, dar niciunul cu încăpăţânarea şi simţul misiunii personale ale lui Galella, asemănătoare cu ale lui Manchester.

Galella mai avea ceva în comun cu autorul cărţii *The Death of a President*. Tehnica de intervievare intensivă a lui Manchester, care a încurajat-o pe Jackie să retrăiască minut cu minut evenimentele din 22 noiembrie 1963, o aruncase în mod repetat şi dezastruos înapoi în traumă. Metoda lui Galella, care punea accent pe surpriză şi provocare, îi inspira sentimente asemănătoare cu cel de vulnerabilitate şi neputinţă pe care le cunoscuse în Dallas. Din 1969 înainte, după propriile relatări, Jackie a trăit cu teama intruziunilor bruşte, înspăimântătoare în viaţa ei de zi cu zi. Niciodată nu putea şti când sau cum avea să răsară pe neaşteptate în faţa ei, doar că până la urmă avea să o facă şi ea nu putea face nimic pentru a-l opri. E drept că el voia doar să o fotografieze pe Jackie, însă ea răspundea la prezenţa lui ca şi cum era atacată iar. În această privinţă, comportamentul ei faţă de acest paparazzo ar putea fi comparat cu cel al câinelui lui Pavlov.17 Amintirile vagi se transformaseră în stimuli care determinau apariţia sentimentelor şi asocierilor insuportabile care pe drept cuvânt aparţineau trecutului.

Multele fotografii „sincere” făcute de Galella lui Jackie erau o reiterare a relaţiei ei schimbătoare cu o societate care încă se chinuia să scape de emoţiile dureroase ataşate de un set de imagini anterior realizat de un cu totul alt fotograf. Să comparăm, pe de o parte, secvenţele de film viscerale, neprelucrate ale lui Abraham Zapruder în care ea se târăşte pe partea din spate a limuzinei prezidenţiale într-o stare vizibilă de disociaţie şi, pe de altă parte, imaginea emblematică realizată de Galella, „Jackie cea bătută de vânt” în care, luată pe nepregătite pe Madison Avenue, se întoarce şi îi adresează

urmăritorului ei un „zâmbet de Mona Lisa”. Atât în imaginile lui Zapruder, cât şi în cele ale lui Galella, ea fusese luată prin surprindere – în primele de un asasin, iar în celelalte de un paparazzo. Şi în unele şi în celelalte, ea e înfăţişată în mişcare, în fugă. Însă în cele ale lui Galella, neorânduiala din momentul în care a fost surprinsă se limitează la filigranul de păr care i se revarsă frumos pe faţă. Cu toată spontaneitatea de care vorbea Galella, era şi un artist migălos, cu un simţ fin al compoziţiei pictoriale. După cum avea să atragă el atenţia, în „Jackie cea bătută de vânt” prinsese nu orice moment, ci momentul exact în care zâmbetul ei începuse să prindă formă. „Când vezi dinţii”, a explicat doct Galella, „e prea târziu şi nu-i atât de grozav”.

Prin realizarea unei versiuni detaşate emoţional şi prezentate într-un mod foarte artistic a anumitor elemente de bază (condiţia de victimă, neputinţa, încercarea de a scăpa) în filmuleţul lui Zapruder, în „Jackie cea bătută de vânt” a lui Galella şi în multe alte imagini s-au înţeles impulsurile conservatoare din societatea care năzuia să dezactiveze şi să se lepede de memoria colectivă a suferinţei. Jackie a ţinut în mod expres ca ideea ei de zâmbet să-i ascundă lui Galella emoţiile pe care se străduia el să le provoace. La rândul lui, Galella a folosit expresia ei facială pentru a da crezare afirmaţiei, esenţială în argumentarea sa juridică şi estetică, că, departe de a fi hărţuită şi terorizată, lui Jackie chiar „îi plăcea mult” să fie urmărită şi fotografiată de el. Aşa că a continuat să o sperie cu flash-uri de bliţ, urmărind-o pe străzi întunecate din Manhattan şi silind-o să iasă din casă pe uşa din spate. Purtând mustaţă falsă, perucă şi alte accesorii de deghizare, cel care o chinuia se materializa pe neaşteptate în restaurante, cluburi de noapte, teatre şi magazine unde se întâmpla să se afle Jackie singură, sau cu soţul şi copiii

ei. Ba o dată a reuşit chiar să treacă de forţa de securitate a lui Onassis pentru a o lua prin surprindere pe Jackie pe Skorpios. După aceea, regatul-insulă proclamat drept locul în care copiii ei aveau să fie în cea mai mare siguranţă nu a mai părut atât de sigur.

În timpul uneia dintre plimbările cu soţul ei, care înainte îi plăceau atât de mult, Jackie s-a panicat când ea şi cu Onassis s-au trezit captivi într-un loc cu vegetaţie deosebit de deasă din zona sălbatică a insulei. „Îmi era frică de şopârle şi de şoareci, dar cel mai mult îmi era groază că cineva o să ne facă rău” 18, a povestit ea ulterior. Când a început să se întunece şi ei nu s-au întors la *Christina*, personalul a plecat în căutarea lor. Tufişurile în care se încurcaseră cei doi erau atât de dese, încât angajaţii au trebuit să folosească o toporişcă pentru a-i elibera, întoarsă cu bine pe iaht, Jackie a continuat să fie foarte agitată. Onassis a râs de spaimele ei spunându-i, ca RFK, că dacă cineva voia să-l omoare, sigur avea să-l găsească oricâte măsuri preventive s-ar fi luat. La care Jackie a clătinat din cap supărată şi a plecat. Episodul i-a întărit definitiv sentimentul că presupusul salvator atotputernic spre care se întorsese după al doilea asasinat Kennedy abia dacă era în stare să se apere pe sine, darămite pe ea.

Şi în alte privinţe, în mod vădit Onassis nu mai era persoana care părea să fie la vremea nunţii. Investitorii din Statele Unite pe care căsătoria lui cu o legendă americană ar fi trebuit să-i atragă nu se materializaseră. Poate din cauza poziţiei îndrăzneţe de negociere pe care o adoptase după ce pusese mâna şi pe Jackie şi pe contractul valoros cu guvernul. Poate din cauză că regimul brutal Papadopoulos se dovedise a fi un negociator mai dur cu investitorii americani decât îşi închipuise Onassis. Nici chiar după ce, spre furia lui Onassis, junta a insistat să-l

introducă în peisaj pe Stavros Niarchos, eforturile combinate ale celor doi titani greci ai afacerilor n-au reuşit să salveze megacontractul. La fel de dezamăgit de mireasa lui trofeu cum era şi aceasta de el, Onassis a început să fie tot mai mult văzut în public cu Maria Callas, cu care simţea că putea să vorbească despre necazurile lui cum nu reuşea cu soţia. Pe Skorpios, el şi cu Jackie se certau violent şi des, şi ea era tot mai atrasă de New York, unde el o vizita din timp în timp.

La începutul anului 1972, Jackie se descria în mod public drept o soţie şi o mamă care îşi petrecea anul şcolar în America şi verile şi vacanţele şcolare în Grecia. Această declaraţie a fost făcută când a depus mărturie la tribunalul federal din Manhattan, unde cerea protecţie legală împotriva a ceea ce descria ea drept hărţuirea asiduă a ei şi a familiei ei de către Ron Galella, atât în Statele Unite, cât şi peste hotare. La rândul său, Galella a dat-o în judecată că îl împiedica să-şi câştige existenţa. În prima ei depoziţie publică de la mărturia depusă în faţa Comisiei Warren în 1964, Jackie vorbea iar despre faptul că era înspăimântată.19 în boxa martorilor din sala de judecată de la etajul 14, sală plină până la refuz de lume care venea de dimineaţă să o vadă şi pleca de îndată ce ea termina, ea a descris efectul dăunător pe care îl avea asupra ei faptul că ştia că Galella o urmărea peste tot. „S-a repezit la mine şi mârâia şi spunea «Te bucuri să mă revezi, Jackie, nu-i aşa, păpuşă?»”, a povestit ea o întâlnire. „Şi pe urmă a luat cureaua aparatului de fotografiat şi a început să mă atingă pe umăr cu ea”. 20

Dacă Jackie n-ar fi vrut cu disperare să-l oprească pe Galella, nu s-ar fi expus zi de zi privirii scrutătoare a publicului, aşa cum a făcut în timpul procesului desfăşurat în perioada februarie-martie 1972. Totuşi, tonul nenumăratelor articole din presă varia de la hazliu la

dispreţuitor. *York Times* numea procesul „Cel mai bun spectacol din oraş, care nu se joacă pe Broadway” 21, iar revista *Life* respingea toate acuzaţiile, considerând procesul un caz de „meschinărie incredibilă”. Simpatia publicului părea să se îndrepte spre Galella, care susţinea că îşi făcea doar meseria când a fotografiat-o pe „frumoasa numărul unu a lumii”, o femeie pe care o caracteriza, iar *à la* Manchester, „snoabă şi rece”.

Dată fiind atitudinea poporului faţă de ea după ce a devenit doamna Aristotel Onassis, era oricum de aşteptat ca reclamaţiile lui Jackie împotriva lui Galella să provoace mult scepticism şi luare în derâdere. Însă ea a avut ghinionul să se adreseze justiţiei într-un moment cultural în care americanii erau deosebit de dornici să se distanţeze de violentul trecut recent al naţiunii pe măsură ce noile alegeri prezidenţiale se apropiau, în 1968, Jackie fusese un simbol neconvenabil. Iar acum, patru ani mai târziu, se dovedea a fi la fel. În 1972, politicieni precum Hubert Humphrey, George McGovern, Edmund Muskie, George Wallace, precum şi preşedintele Nixon însuşi aveau să-şi facă o regulă din a se expune în mod riscant pentru a demonstra că violenţa din anii 1960 se terminase şi pentru a restaura încrederea şi mândria naţionale. Alegerile prezidenţiale preliminare erau deja în desfăşurare când cel mai important supravieţuitor al masacrului din Dallas făcea notă discordantă insistând asupra groazei ei faţă de un nou individ care ameninţa să iasă în orice moment din umbră.

Jackie nu putea fi trecută cu vederea, cum sunt mulţi oameni prejudiciaţi atunci când încearcă să vorbească deschis.22 însă, la fel ca alţii cu afecţiuni posttraumatice, s-a pomenit bombardată cu mii de întrebări şi a stârnit multe suspiciuni cu privire la autenticitatea suferinţei ei. Chiar era atât de îngrozită precum pretindea că este? Sau,

cum a susţinut Alfred Julien, avocatul lui Galella, în expunerea introductivă, „exagerase grosolan” când şi-a catalogat temerile? La proces, Julien a arătat o fotografie pe care clientul său o făcuse în aeroportul din New York. „Fotografia asta arată o doamnă Onassis speriată sau alarmată?” a întrebat-o el. „Nu pot să spun, domnule” 23, a răspuns ea. Căutând să stabilească „pragul suferinţei morale” 24 a fostei Prime Doamne, cum l-a numit el în mod curios, Julien a întrebat-o dacă cărţile sau alte lucrări despre ea şi familia ei publicate în ultimii ani îi produseseră suferinţă. Judecătorul federal Irving Cooper a admis o obiecţie din partea avocatului ei, Martin London. Dar chiar şi fără răspunsul lui Jackie, impresia rămasă a fost că, date fiind bine cunoscutele ei plângeri legate de Manchester şi alţi autori, era o femeie care strigase „lupul!” degeaba.

Între timp, când lupta în instanţă a lui Jackie trena, asupra lui Teddy Kennedy se exercitau tot mai multe presiuni să intre în cursa pentru candidatura la preşedinţie a democraţilor. După episodul Chappaquiddick din 1969, când Teddy a ieşit cu maşina de pe un pod, lăsându-şi tânăra însoţitoare să moară în maşina scufundată, el promisese solemn să nu candideze la preşedinţie în 1972. Dar, cum a scris în *New York Times* în aprilie 1972 istoricul James MĂCG – regor Bums25, senatorul mai avea până să intre în încleştarea unor forţe şi evenimente dincolo de controlul lui, precum o convenţie în impas şi neputinţa aripii stângi a partidului să prezinte un candidat puternic. Abia s-a discutat în mod deschis despre perspectiva unei noi candidaturi Kennedy, că s-a vorbit şi despre spectrul unui asasinat. Burns a citat un prieten din şcoală al lui Kennedy, care a vorbit despre efectul pe care l-ar fi avut asupra moralului naţiunii asasinarea a încă unui frate Kennedy. Totuşi, nemulţumirea din anumite cercuri faţă de

competiţia candidaţilor democraţi deschidea posibilitatea ca Teddy Kennedy să fie tentat să intre în cursă.

Până când, adică în mai 1972, tentativa de asasinare a guvernatorului George Wallace a dat peste cap calculele tuturor. Lucrul de care se temeau toţi se întâmplase. Apăruse brusc încă un trăgător. Nebunia şi anarhia pe care americanii erau înnebuniţi să le lase în urmă erau încă un factor demonstrabil în viaţa publică. Nimeni nu a părut surprins când, aflând de atacul aproape fatal asupra lui Wallace, care a rămas paralizat pe viaţă, preşedintele Nixon a ordonat imediat ca Serviciul Secret să-i asigure protecţie lui Teddy Kennedy, deşi senatorul nu era candidat. Două luni mai târziu, invocând „responsabilităţile familiale personale" atât faţă de familia sa, cât şi faţă de cele ale lui JF ŞI RFK, Teddy a refuzat locul al doilea pe lista prezidenţială, locul întâi fiind ocupat de senatorul George McGovern.

Pe 7 noiembrie 1972, Nixon a fost reales la o diferenţă uriaşă, punând capăt unei campanii umbrite de teama încă unei vărsări de sânge. După cinci zile, Jackie era acasă în Fifth Avenue şi se uita la interviul televizat al lui William Buckley cu Harold Macmillan, care promova un nou volum al memoriilor sale. Pentru ea, lumea era iar caracterizată de haos şi dezastrul care se întrezărea. Astfel, când i-a scris lui Macmillan imediat după emisiune, a evocat o societate în care, parafrazându-l pe William Butler Yeats, „centrul nu mai poate ţine" 26. Acele vorbe, pe care sigur cititul Macmillan le-a recunoscut, erau o aluzie la „A doua venire" a lui Yeats. Presărată cu imagini cu sânge şi anarhie, poezia din 1919 descrie o lume în curs de dezintegrare.

În cele din urmă, tribunalul federal a scăpat-o pe Jackie de cel puţin una dintre temerile ei când, cu toată simpatia publicului pentru Galella, judecătorul Cooper a

decis ca inamicul ei să nu se apropie la mai puţin de 50 de metri de ea şi de 75 de metri de John şi Caroline. Dar abia a avut câştig de cauză în această privinţă, când Jackie s-a confruntat cu noua spaimă care avea să o stăpânească şi anii următori. Ea îl adora pe Teddy Kennedy şi se împotrivise cu ardoare însăşi ideii candidaturii lui la preşedinţie. Ideea, tot mai vehiculată în înalte cercuri ale democraţilor, că Teddy, care îşi confirmase din plin atracţia la public când făcuse campanie pentru McGovern, trebuia să fie cap de listă data viitoare, a redevenit acum un blestem pentru ea. Tot ca în 1968, iarăşi nu mai era singura care vedea un şablon în violenţa care lovise America după Dallas. De acum înainte, posibilitatea unui al treilea asasinat Kennedy avea să fie de regulă abordată ori de câte ori comentatorii politici aveau să evalueze perspectivele fratelui supravieţuitor în 1976. Pe lângă Chappaquiddick, teama pentru siguranţa fizică a lui Teddy se număra printre principalele dezavantaje ale senatorului ca potenţial candidat.

Pe 12 noiembrie 1972, Jackie nu urmărise singură emisiunea lui Buckley. Aşa cum i-a spus lui Macmillan, o văzuse în compania lui Onassis şi a lui John, care avea 11 ani. Ea şi cu Ari sărbătoriseră recent a patra aniversare a căsătoriei lor cu o petrecere la El Morocco, la care au participat, printre alţii, majoritatea membrilor familiei Kennedy, cu excepţia lui Teddy, care în acea seară alerga după voturi pentru McGovern în Newark. În ciuda afacerii Callas şi a altor încercări, Jackie stăruia în marea ei afecţiune pentru al doilea soţ care, cum a spus ea mai târziu, „m-a salvat într-un moment în care viaţa mea era înghiţită de umbre”. Aprecia în mod deosebit multele şi neîncetatele lui favoruri faţă de copiii ei, mai ales faţă de John, care ajunsese să ţină foarte mult la tatăl său vitreg. Relaţia lui Onassis cu propriul fiu era încordată, nu în

ultimul rând din cauza puternicei antipatii a lui Alexander faţă de Jackie. Totodată, lui Ari îi plăcea şi chiar excela în a fi personajul formidabil de care avea nevoie fiul lui JFK în absenţa tatălui său adevărat. Scena liniştită, banală, cu Jackie, Ari şi John urmărindu-l pe Macmillan vorbind despre preşedintele Kennedy cu fraze afectuoase pe care, se bucura ea, băiatul era destul de mare ca să le înţeleagă, oferă un tablou grăitor al uzatei, totuşi ciudat de viabilei căsnicii Onassis cu două luni înaintea neaşteptatului eveniment tragic care avea să o distrugă pentru totdeauna.27

Pe 21 ianuarie 1973, avionul în care se afla Alexander Onassis s-a prăbuşit la Atena, accidentându-l grav pe fiul lui Ari. După decesul lui Alexander, survenit 27 de ore mai târziu, în rândul populaţiei greceşti a început să se vorbească despre „blestem”. De la primul asasinat Kennedy, Jackie fusese acuzată de multe lucruri, însă nimic nu se compara cu ce începea să se spună acum despre ea. Femeia, care fugise din Statele Unite în speranţa de a scăpa de distrugere, s-a pomenit acuzată că transportase tocmai seminţele distrugerii în Grecia. Deşi e drept că, la fel ca fratele ei, Christina Onassis o antipatizase mult timp pe Jackie, în acest moment Christina nu făcea decât să dea glas bănuielilor multor compatrioţi ai săi când a subliniat că, înainte de sosirea lui Jackie, familia Onassis era puternică şi o ducea bine. „Înainte să vină la noi, era alături de soţul ei american când el a murit”, a atacat-o Christina. „Nefericitul meu tată a trebuit să se ducă s-o găsească şi s-o aducă pe ţărmurile noastre. Acum blestemul face parte din familia noastră şi în curând ea ne va ucide pe toţi”.

Jackie a povestit mai târziu că atunci când fiul lui a murit, Ari parcă a îmbătrânit brusc.28 De aceeaşi părere a fost şi secretarea lui, care a spus că durerea l-a îmbătrânit

cu 20 de ani. Acest om, care strânsese o avere atât de mare şi care deţinea atâta putere, nu putuse să îşi protejeze fiul. Pe Skorpios, se ducea noapte de noapte la mormântul fiului său cu o sticlă de uzo şi două pahare, unul pentru el şi celălalt pentru fiu. Vorbind cu mormântul ca şi cum mortul putea să-l audă, Onassis întreba, iar şi iar, dacă era cu putinţă să se fi întâmplat un astfel de accident. Refuzând să-l socotească pe Alexander, cu atât mai puţin pe sine, o victimă a vieţii imprevizibile, Onassis susţinea că accidentul fatal trebuie să fi fost rezultatul unui sabotaj. Obsesiv şi marcat de vinovăţie, revedea la nesfârşit împrejurările exacte ale morţii fiului său în speranţa de a stabili cine dintre membrii numerosului său personal şi duşmanii profesionali putea fi răspunzător.

Când două anchete oficiale importante, una efectuată de procuratura greacă şi cealaltă de un reputat anchetator britanic specializat în accidente şi angajat de Onassis, au concluzionat că prăbuşirea fusese accidentală, Onassis a respins cu indignare constatările lor. Înnebunit să obţină iarăşi controlul sau cel puţin să întreţină iluzia acestuia, Onassis a oferit o recompensă de 20 de milioane de dolari pentru informaţii privitoare la cauza tragediei. Ba se lupta să ţină ancheta deschisă, ba susţinea că voia să moară. Comportamentul lui Onassis era de aşa natură încât, atunci când fostul secretar particular al lui Churchill, Anthony Montague Browne, l-a reîntâlnit în această perioadă, s-a temut pentru judecata nefericitului om.29

Între timp, Jackie şi soţul ei păreau să-şi fi schimbat în mod misterios poziţiile. Acum el era făptura vătămată, iar ea cea care se străduia să-i ajute rănile să se vindece. Jackie a aranjat o croazieră de la Dakar până în Antile şi o vacanţă în Mexic. Când, în timpul vacanţei, el a început dintr-odată să plângă, cum obişnuia, „Jackie l-a cuprins în braţe, exact ca în Pieti”, a povestit jurnalista de modă

Eleanor Lambert, care a asistat la scenă în Acapulco. „L-a lăsat să se agaţe de ea cam vreo 10 minute”. 30 Totuşi, nimic nu părea să aibă efect. Abia s-a întors

Onassis pe Skorpios că şi-a reluat monologurile nocturne la mormântul lui Alexander.

Pentru ca situaţia să fie şi mai rea, deşi la început înclinat să-şi reducă fiica la tăcere când o critica pe Jackie în prezenţa lui, Onassis, devenit tot mai superstiţios, s-a pomenit ascultând cu resemnare teoria Christinei cum că Jackie – „văduva neagră”, cum o numea ea – era răspunzătoare pentru nenorocirea care se abătuse asupra Casei Onassis. Necazurile din familie n-au încetat nici după moartea lui Alexandru. Tina, mama copiilor lui Onassis, a murit. Organizaţia Onassis a pierdut controlul Liniilor aeriene Olympic. Mai multe relaţii de afaceri s-au înveninat. Sănătatea lui Onassis s-a înrăutăţit considerabil din cauza bolii neuromusculare de care suferea, *myasthenia gravis*, ceea ce venea parcă să confirme că Jackie era o purtătoare de catastrofa.

În drum spre casa din Mexic, Onassis şi-a rescris testamentul în favoarea fiicei sale, lăsându-i văduvei lui un venit anual de 200.000 de dolari, plus 25.000 de dolari pe an pentru fiecare copil până la majorat. Şi, cu trei luni înainte de moartea sa, l-a contactat pe avocatul american Roy Cohn cu privire la intenţia sa de a divorţa de Jackie. Însă, când a devenit evident că Onassis nu mai avea mult de trăit, planurile de divorţ au fost abandonate. Jackie, Christina, Artemis şi alţi membri ai familiei au stat de veghe la căpătâiul lui în spitalul din Paris în care el a zăcut multe săptămâni. În cele din urmă, asigurată că starea soţului ei era stabilă, Jackie a plecat la New York să-şi vadă copiii. Pe 15 martie 1975, a aflat că Onassis murise în absenţa ei.

Un zâmbet a apărut pe faţa lui Jackie când paparazzi

au întâmpinat-o la aeroportul Orly din Paris. Era expresia ei facială o viclenie conştientă? Un gest reflex? Un pic din amândouă? în orice caz, venind după faptul că Jackie nu fusese alături de al doilea său soţ când el trăgea să moară, zâmbetul acela, o versiune a celui pe care îl folosise des pentru a-şi ascunde emoţiile, le-a sugerat acum multora că era în mod straniu lipsită de emoţii – deşi, poate nu atât de straniu, chiar era aventuriera cu sânge rece cum fusese descrisă în 1968.

Când a părăsit spitalul după ce a văzut cadavrul soţului răposat, Jackie a zâmbit iarăşi exact când a trecut printr-un tunel de oameni de presă care se înghesuiau. Şi iarăşi, la aeroportul Lefkada din apropiere de Skorpios, a contrastat puternic cu suferinţa nereţinută a Christinei despre care se zvonea că ar fi încercat să se sinucidă imediat după moartea tatălui său şi care a stat lângă Jackie în timp ce sicriul era scos din avion pentru a fi dus în vederea slujbei de înmormântare la aceeaşi capelă în care se cununase Jackie.

Capitolul 15

Chiar înainte ca Aristotel Onassis să moară, David Harlech socotise că Jackie, în vârstă de 45 de ani, părea să fi trecut cumva de un moment critic.1 Tensiunile mari din căsnicia ei după moartea lui Alexander Onassis, când cel de al doilea soţ care ar fi trebuit să fie salvatorul şi apărătorul ei a devenit, oricât părea de neimaginat, acuzatorul ei, o făcuseră în cele din urmă să tragă concluzia că trebuia să facă ceva pentru a se ajuta singură. Dar ce?

După înmormântare, în timpul căreia prin capela micuţă plutiseră remarcile crude despre „blestem” ale diverselor rude îndoliate, Jackie i-a lăsat impresia Letitiei Baldrige, acum şefa propriei firme de relaţii publice, că era „deprimată şi apatică” 2, întoarsă definitiv la New York, s-a

confruntat iar cu sarcina de a încerca să înceapă „o viaţă nouă”, indiferent de ce-o fi însemnat precis asta după atâtea încercări zadarnice din cei 12 ani trecuţi de la Dallas. Baldrige i-a propus lui Jackie, care anterior se bizuise pe bărbaţi puternici ca s-o protejeze, să încerce de data asta altă metodă.3 „Cine, eu să muncesc?” a exclamat Jackie când Baldrige a sugerat că interesele şi abilităţile ei se potriveau foarte bine cu un post de redactor de carte la o casă de editură din New York. Baldrige a îndemnat-o să stea de vorbă cu Thomas Guinzburg, şeful Viking Press, pe care Jackie îl cunoştea de ani de zile.

Sfatul lui Baldrige privind perspectivele de carieră ale lui Jackie păreau să aibă o notă distinct feministă. Şi aşa voia să fie percepute comentariile ei deşi, după propria relatare, simţea că Jackie personal nu era feministă. Jackie, care ajunsese la majorat într-un mediu în care era de aşteptat ca femeia să facă o partidă bună şi după aceea să fie un bun de preţ pentru soţul ei, trăise să vadă apariţia mişcării feministe şi tot ce decurgea din ea. Când Baldrige a îndemnat-o să-şi caute o slujbă, trecuse mai mult de un deceniu de la publicarea hotărâtorului manifest al lui Betty Friedan *Feminine*, care susţinea că femeile trebuiau să caute în afara casei o îndeletnicire utilă care să le folosească din plin capacitatea intelectuală. Deloc deplasat, mulţi autori au căutat să spună povestea intrării lui Jackie în lumea muncii prin prisma schimbărilor dramatice de atitudine faţă de rolul femeii în societate, care aveau loc la mijlocul anilor 1970.

Dar cariera pe care şi-a construit-o Jackie în ultima parte a vieţii poate fi privită şi prin altă prismă, foarte diferită, o prismă devenită disponibilă abia la sfârşitul secolului al XX-lea şi începutul secolului al XXI-lea, odată cu înmulţirea cunoştinţelor despre traumă şi supravieţuitorii unei traume, în mod special cu înţelegerea

faptului că principalul obiectiv al tratării traumei trebuie să fie recuperarea sentimentului de control.4 Din această perspectivă, munca nu a întărit-o pe Jackie şi asta poate pentru că acea întărire avea mai puţin de-a face cu vreo poveste feministă generică, cât cu experienţa ei de persoană care încă se lupta cu moştenirea traumei.5

Concomitent cu mişcarea feministă, în viaţa americană avea loc atunci altă transformare masivă. În aprilie 1975, prezenţa militară a Statelor Unite în Vietnam s-a încheiat când Saigonul a căzut în mâinile forţelor nord-vietnameze şi toată armata şi personalul civil americane rămase au trebuit să fie evacuate. Ultimul efort al lui Jackie de a o lua de la capăt avea loc într-un moment în care americanii se chinuiau să rezolve durerosul episod istoric pe care ea îl descrisese odată lui Bob McNamara drept mai complex decât orice iad negru pe care l-a cercetat vreodată Shakespeare" 6. Întâmplător, o parte din acel ferment naţional a implicat campania lansată de veteranii din Vietnam şi un mic grup de psihiatri simpatizanţi pentru a obţine recunoaşterea oficială a TSPT ca diagnostic psihiatric. Fără îndoială, se ştia că generaţiile precedente de războinici manifestaseră după război probleme indicate prin nume precum psihoză posttraumatică şi nevroză de luptă. Dar impactul Vietnamului, şi anume incidenţa TSPT, estimat în 1990 a fi afectat mai mult de un sfert dintre cei întorşi, părea extraordinar prin magnitudinea lui.7 La sosirea acasă, veteranii erau îndemnaţi, cam aşa cum fusese Jackie după Dallas, să treacă peste suferinţa lor şi astfel să-i permită naţiunii să meargă mai departe. Unii veterani au fost din nou traumatizaţi când s-au confruntat cu reproşurile şi respingerea publicului pentru implicarea lor într-un război discreditat care din 1968 înainte nu mai avusese susţinerea poporului. Suspectaţi că îşi exagerau sau chiar

simulau suferinţa, cei întorşi erau de obicei informaţi că drogurile şi alcoolul, nu războiul, erau de fapt vinovate de problemele lor. Semnificativ e că nu doar populaţia civilă se străduia să aştearnă un văl de uitare peste suferinţa veteranilor. Comisia Camerei Reprezentaţilor pentru Afacerile veteranilor şi Administraţia veteranilor erau dominate la acea vreme de veterani din al Doilea Război Mondial, care, pe principiul că generaţia Vietnam nu trebuia să pretindă beneficii şi servicii de care predecesorii nu au reuşit să se bucure, au fost reticenţi în a recunoaşte existenţa unei probleme numite alternativ psihoză de război, sindrom post-Vietnam şi TSPT.

Între timp, anunţul lui Tom Guinzburg că Viking semnase cu Jackie un contract prin care ea începea să lucreze din acea toamnă a lui 1975 ca editor consultant, prima ei slujbă normală de când muncise la *Times-Herald* în Washingtron, a fost întâmpinat cu multă neîncredere de presă şi public. Pentru mulţi, ciudatele zâmbete ale lui Jackie după moartea lui Onassis fuseseră dovada vizibilă că, aşa cum bănuiseră de la început, căsătoria fusese doar o înşelăciune. Dacă nici noua ei slujbă nu era ce se pretindea a fi? Era un truc publicitar din partea Viking? în mod evident, ea nu avea nevoie de salariul săptămânal de 200 de dolari; reprezentanţii ei duceau atunci tratative grele cu administratorii averii Onassis ca să-i crească substanţial reglementarea financiară. Alt editor consultant de la Viking, romancierul, poetul şi criticul Malcolm Cowley, apreciase în mod semnificativ reputaţia lui William Faulkner, F. Scott Fitzgerald şi Sherwood Anderson şi publicase în premieră romanul *On the Road* (Pe drum) al lui Jack Kerouac. Ce putea să însemne atunci ca o femeie cunoscută în ultimii ani mai mult ca persoană care umbla prin magazine decât ca literată să deţină dintr-odată un post identic cu cel al distinsului om de carte? Existau

speculaţii că Jackie fusese adusă pentru a ademeni şi alte celebrităţi să-şi scrie autobiografia, ba chiar că era pe cale să-şi scrie memoriile.

Astfel că, atunci când Jackie s-a prezentat în prima zi de muncă, pe 22 septembrie 1975, la sediul editurii din Madison Avenue, a întâlnit acelaşi scepticism cu care se confruntase cu 23 de ani în urmă la *Times-Herald*. Acum susţinea că intenţiona „să muncească, nu să se joace” 8. Plănuia să-şi dedice primele luni de muncă „învăţării meseriei”, cum a spus ea. Existase o vreme când misiunea ei fusese să arate Americii că e o soţie bună, obişnuită, chiar îndrăgostită nebuneşte de JFK şi respectuoasă cu el. Acum avea o sarcină destul de diferită, aceea de a se dovedi o femeie muncitoare independentă. Ca soţie a lui Onassis, cunoscuse avantajele marii bogăţii. Ca văduvă a lui, stătea la rând la aparatul de copiat de la birou la fel ca alţi angajaţi de la Viking, îşi făcea cafeaua, dădea telefoane şi bătea la maşină. Venea la serviciu patru zile pe săptămână, iar lunea, ziua ei liberă, telefona cu religiozitate pentru a-şi aduna mesajele.

Când s-a adaptat la noile obiceiuri din viaţa ei, a avut privilegiul unor şedinţe regulate cu fosta specialistă în psihanaliză a lui Marilyn Monroe, dr. Marianne Kris9, la care începuse să meargă în mod discret. Deşi sub anumite aspecte Jackie era mult mai bine decât fusese cu şapte ani în urmă când, bântuită de viziuni cu distrugerea după uciderea lui Bobby Kennedy, fugise pe Skorpios în căutarea siguranţei, continua să fie chinuită de premoniţii conform cărora urma să se întâmple un lucru îngrozitor, precum prăbuşirea avionului în care avea să-şi piardă viaţa, sau că avea să fie lovită de un taxi în New York City. Vechile amintiri nepoftite, coşmarurile şi „momentele dificile” persistau, precum şi acele momente ciudate în care, fără vreun act de voinţă din partea ei, indicii de pericol şi

moarte îşi făceau apariţia în corpul ei, care „îşi amintea” 10 ce se întâmplase în 1963 şi 1968, şi după aceea rămânea într-o permanentă stare de alertă în aşteptarea următorului atac. Hotărârea lui Jackie de a merge la psihiatru era un pas uriaş, un important gest de recunoaştere că avea nevoie de ajutor.

Empatica, mămoasa Kris, care avea 75 de ani, avusese o legătură anterioară cu familia Kennedy.11 în timpul celui de al Doilea Război Mondial, ea şi cu soţul ei, psihanalistul şi cunoscătorul de artă Ernst Kris, se număraseră printre beneficiari când ambasadorul Joseph P. Kennedy a creat condiţiile ca diverşi membri ai cercului de la Londra al fiicei mici a lui Sigmund Freud, Anna Freud, care pusese bazele analizei infantile, să emigreze în Statele Unite. La sfârşitul anilor 1950 şi începutul anilor 1960, Monroe, recomandată de Rudolph Loewenstein, fostul psihanalist al soţului ei de atunci, Arthur Miller, fusese pacienta lui Marianne Kris, adesea plecând direct de la cabinetul doctoriţei la atelierul profesorului ei de actorie, Lee Strasberg de pe 73 Street, lângă Central Park West. După moartea lui Monroe în 1962, grosul averii actriţei a revenit în comun lui Kris şi Strasberg, cu clauza ca doctoriţa să folosească moştenirea pentru a-şi duce mai departe munca.

Când, concomitent cu prima zi de lucru a lui Jackie la Viking, Caroline Kennedy a plecat la Londra să urmeze un curs de 10 luni de artă vizuală şi decorativă la casa internaţională de licitaţii Sotheby, Kris12 a rugat-o pe Anna Freud să-şi facă timp să stea de vorbă cu tânăra de 17 ani dacă aceasta simţea nevoia, în mod clar, psihanalista din New York a apelat la omoloaga sa de la Londra, atât de dragul lui Jackie, cât şi al fiicei ei. Gestul lui Kris nu era atât de impresionant ca gestul făcut de Onassis şi coloneii greci când trimiseseră poliţia şi paza de

coastă pentru a asigura protecţia lui Jackie.13 în exemplul de faţă, ideea era doar de a o linişti pe Jackie că, la nevoie, exista un profesionist care să se ocupe de fiica ei. Pentru ca mama să fie şi mai liniştită, Caroline avea să locuiască în reşedinţa din Kingston a lui Hugh Fraser, prietenul lui JFK. Membrul conservator al Parlamentului locuia în acelaşi cartier cu David Harlech, acum recăsătorit, care şi el prezenta încredere că avea să fie interesat de binele lui Caroline. Dar toate astea erau doar pentru a da iluzia de control, nu controlul în sine, care, oricât s-ar pregăti oamenii, rămânea veşnic înşelător.

În dimineaţa zilei de 23 octombrie 1975, Fraser, care îşi făcuse un obicei de a o lăsa pe Caroline în faţa clădirii din apropiere de Oxford Street, unde era şcoala ei, s-a oprit să vorbească la telefon cu alt parlamentar înainte de a pleca de acasă la ora obişnuită. A rugat-o pe Caroline să aştepte în altă cameră până termina de vorbit. Era încă la telefon când câinele unui trecător a adulmecat roata Jaguarului roşu al lui Fraser, care era parcat afară în Campden Hill Square. În acel moment, a explodat o bombă IRA, ucigând atât trecătorul, un renumit medic şi cercetător în domeniul cancerului, cât şi câinele. Resturile maşinii au spulberat ferestrele şi au făcut găuri în faţadele caselor victoriene din vecinătate. Explozia a fost ultima dintr-o serie de atacuri teroriste care au zguduit Londra la acea vreme, printre care explozia din 5 septembrie la hotelul Hilton, în urma căreia doi oameni au murit şi 63 au fost răniţi. Scotland Yard emitea teorii că, deşi teroriştii londonezi aveau tendinţa să lovească la întâmplare fiindcă această metodă s-a dovedit a fi cea mai înfricoşătoare şi distrugătoare, Hugh Fraser fusese ţinta exploziei din 23 octombrie din cauza declaraţiilor lui publice anterioare împotriva terorismului. Aparent, nu existase intenţia de a-i face rău lui Caroline. Totuşi, dacă Fraser n-ar fi întârziat în

acea zi, atât ea, cât şi el aproape sigur ar fi murit.

Dacă episodul ar fi însemnat o încercare grea pentru orice părinte, cu atât mai grea a fost pentru Jackie, care avea nevoie să reclădească tocmai sentimentul de siguranţă şi predictibilitate, la subminarea căruia contribuise mult acest nou şi neaşteptat act de violenţă. În perioada următoare, a vorbit des la telefon cu familia Harlech, la care fusese adusă Caroline după incident, precum şi cu alţi membri ai neamului aristocrat din

Londra, pentru a se asigura că fiica ei era bine. Sporind tensiunile lui Jackie, primele ei şase luni la Viking au coincis şi cu o nouă răbufnire a dezvăluirilor de presă cu privire la depravarea preşedintelui Kennedy, şi anume legăturile lui cu două dintre multele lui amante, Judith Campbell şi Mary Meyer. Că JFK fusese fustangiu nu era o noutate pentru Jackie, dar dezvăluirile publice fuseseră mereu foarte dureroase pentru ea, nu mai puţin într-o perioadă în care era zilnic, uneori clipă de clipă, în vizorul public în legătură cu noul ei serviciu. Era monitorizată nu doar de fotografi şi alţi diverşi gură-cască ce păreau să pândească întotdeauna în vecinătatea birourilor editurii, dar şi de colegii de la Viking, care, indiferent dacă o iubeau sau o urau, cu greu se puteau abţine să nu-şi pună întrebări despre, cum s-a exprimat Guinzburg, „această celebritate uriaşă” din mijlocul lor. Tish Baldrige recunoştea că Jack se descurca bine, hotărâtă ca în cele din urmă să fie în situaţia „de a se baza pe ea însăşi, nu pe un bărbat” 14. Când în toamnă Bob McNamara, care până acum condusese Banca Mondială timp de şapte ani şi şapte luni – cu şase luni mai mult decât fusese ministru al apărării în administraţiile Kennedy şi Johnson, a părut dornic să îşi reia rolul pe care îl jucase în viaţa ei după moartea lui JFK, Jackie, deşi i-a rămas devotată lui McNamara, nu a dat semne că vrea să revină la vechiul

aranjament.

Cartea *In the Russian Style*, programată să apară odată cu o expoziţie de la Muzeul de Artă Metropolitan, ce se concentra pe costumele ruseşti din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, a fost promovată drept „prima însărcinare importantă a doamnei Onassis” 15 la Viking. Şi, deşi numele lui Jackie avea să fie scos mult în evidenţă pe carte, de la început până la sfârşit au existat multe speculaţii cu privire la cât lucrase ea de fapt la proiect. Răspunsul sincer era: extrem de mult. A întreprins o prodigioasă muncă de documentare. A vânat volume obscure. A intervievat specialişti. Şi, când Diana Vreeland, care organiza expoziţia de la Metropolitan, s-a întors dintr-o călătorie la Moscova fără unele dintre obiectele apreciate pe care ea şi Jackie le voiau cu disperare pentru expoziţie şi carte, Jackie s-a oferit să abordeze autorităţile ruse.

A plecat imediat la Paris pentru a se întâlni cu directorul muzeului Metropolitan, Thomas Moving, care urma să o însoţească în Uniunea Sovietică. În drum spre cină în acea primă seară la Paris, Jackie părea bine dispusă, „fiind de un entuziasm debordant” 16. Dar abia a ajuns taxiul lor la restaurantul Left Bank unde Moving rezervase o masă că totul s-a schimbat. Portarul de la restaurant informase presa despre planurile ei de seară. „Jackie! Jackie!” ţipau cameramanii îmbulzindu-se din toate părţile. „Am reuşit cumva să intrăm în restaurant”, a povestit Moving, „şi patronul ne-a dus în spate şi s-a proptit în uşă ca să împiedice întreaga bandă să năvălească înăuntru. Bliţurile scăpărau, oamenii ţipau. M-am gândit că Jackie o să intre de-a buşilea sub masă. Tremura”. Pe scurt, se părea că acea călătorie trebuia contramandată, când Jackie a spus că nu voia să meargă dacă se putea aştepta la o primire de felul acesta. Moving

a liniştit-o când a atras atenţia că singurul lucru bun la statul comunist era că presa controlată de guvern avea să-i facă o singură fotografie la sosire, şi alta la plecare.

„Talentul” lui Jackie de a atrage mulţimea, la bine şi la rău, l-a fascinat pe directorul muzeului, care era cunoscut pentru talentul lui de a ademeni un număr mare de oameni la Metropolitan. Moving a spus că dacă Jackie ar fi fost paraşutată în pustietăţile din Madagascar, Murmansk sau Mozambic, o mulţime de oameni s-ar fi adunat înaintea sosirii ei în speranţa de a obţine fotografii şi un autograf. El şi-a dat seama că statutul ei de posibil „cel mai faimos chip şi cea mai vestită personalitate de pe pământ”, deşi nu fără neajunsurile lui, putea fi folosit şi pentru un avantaj important. Niciodată lucrul acesta nu a fost mai clar că în sejurul de nouă zile în Uniunea Sovietică al lui Jackie, în cursul căruia, în ciuda protestelor lui Hoving, gazdele lor au continuat să i se adreseze cu „Doamna Onassis Kennedy”. Fără îndoială că acest apelativ ciudat purta aura strălucitoare a epocii Kennedy la Washington, care încă o înconjura, dar şi faptul că ruşii recunoşteau, deşi era de deja în mare parte uitat în Statele Unite, că detensionarea relaţiilor se datora primului acord Est-Vest important de după război, tratatul de interzicere parţială a testelor nucleare. Cu puţin înainte să fie asasinat, preşedintele Kennedy vorbise cu David Ormsby-Gore despre intenţia sa de a vizita Uniunea Sovietică după ce era reales, în speranţa unor contacte şi acorduri viitoare ca element esenţial al strategiei sale de pace.

Acum, Jackie era cea care venise în Uniunea Sovietică pentru a stabili genul de contact cultural pe care Churchill îl previzionase drept sfârşitul societăţii comuniste închise. Cum îi plăcea lui Macmillan să spună, mulţi ruşi doreau la fel de mult, dacă nu mai mult, ca oricine din Vest să vadă barierele dărâmate. De aici

ambivalenţa cu care a fost întâmpinată cererea lui Jackie de a primi anumite comori din arhivele sovietice. Pe de o parte, când a cerut costumele ţarului Nicolae şi ţarinei Alexandra, amândoi omorâţi din ordinul lui Lenin, birocraţii comunişti au spus răspicat că era imposibil. Pe de altă parte, birocraţii aveau o anumită dorinţă evidentă, chiar diabolică, să facă un gest fără precedent faţă de Jackie. În cele din urmă, sovieticii i-au făcut o surpriză care a încântat-o acceptând să trimită sania tapiţată cu catifea verde şi învelitoare de blană ale prinţesei Elisabeta, fiica lui Petru cel Mare şi a

Ecaterinei I. Hoving a numit victoria lui Jackie „un moment emoţionant în destinderea relaţiilor, dar şi pentru expoziţia de costume ruseşti”.

În seara de 6 decembrie 1976, puţin după ora 8, îmbrăcată cu o rochie albă Mary McFadden, fără bretele, care contrasta puternic cu ţinuta de lucru pe care o avea la birou, Jackie a fost în centrul atenţiei la petrecerea dată cu ocazia deschiderii expoziţiei „Splendoarea costumului rusesc” de la Metropolitan. Înregistrări cu Mussorgski, Rimski-Korsakov şi Ceaikovski spărgeau timpanele, iar în aer plutea parfumul „Russian Leather” de la Chanel, când Diana Vreeland a lansat invitaţia pentru numeroasele personaje mondene din public – printre care Lee Thaw, Françoise de la Renta, Marella Agnelli şi C.Z. Guest – să cumpere câte un exemplar al noii cărţi a lui Jackie, care fusese lansată în acea zi. La scurt timp după asta, Viking a dat pentru presă un mic prânz la hotelul Carlyle pentru a face publicitate cărţii. Ca nu cumva vreun jurnalist să încalce convenţia ca toate întrebările pentru doamna Onassis să se limiteze la carte, Tom Guinzburg stătea protector pe lângă aceasta, care era îmbrăcată cu un jerseu negru, pe gât, pantaloni în carouri şi era machiată discret. Şeful ei, chel şi lat în umeri, a luat în râs ideea că

ea nu prea avusese nicio contribuţie la realizarea cărţii. „Jackie n-ar fi permis ca numele ei să fie trecut pe carte, dacă n-ar fi fost forţa motrice din spatele ei” 17, a răbufnit Guinzburg. A adăugat că nu era doar „un fel de vedetă hollywoodiană, cu o dublură care să facă partea grea a muncii”.

Pe ansamblu, publicarea cărţii *the Russian Style* a fost pentru Jackie un moment extrem de fericit. Însăşi existenţa cărţii atesta succesul ultimului ei efort de a-şi clădi o viaţă nouă, cum spunea ea, din „vechea suferinţă”. În ceea ce o privea pe Jackie, cariera ei era lansată. Era implicată în pregătirea mai multor titluri Viking. Printre cărţile ei aveau să se numere un roman despre amanta lui Thomas Jefferson, o antologie de basme ruseşti, o biografie a primarului oraşului Chicago Richard Daley, o carte despre viaţa femeilor americane din secolul al XVIII-lea şi o colecţie de fotografii ale lui Abraham Lincoln făcute de Matthew Brady. Sub tutela lui Bryan Holme, şeful tipografiei Studio Books, avea să se specializeze în realizarea volumelor ilustrate. Între timp, remarcile aprige ale lui Tom Guinzburg de la prânzul cu presa, împreună cu hotărârea lui de gentleman să o ferească de întrebări pe orice subiect care ar fi putut să o deranjeze, nu i-au lăsat lui Jackie nicio îndoială că se bucura de aprobarea şi susţinerea publicului. De aici, poate, tăria loviturii când, o lună mai târziu, Guinzburg i-a vorbit despre un roman pe care Viking plănuia să îl publice, care descria o conspiraţie de asasinare a preşedintelui proaspăt ales Teddy Kennedy, care reuşise să îl scoată din cursă pe preşedintele Carter la alegerile prezidenţiale preliminare ale democraţilor din 1980. Complotul era substanţa din care erau alcătuite coşmarurile lui Jackie.

Existau momente când groaza lui Jackie la ideea unei candidaturi la preşedinţie a fratelui Kennedy

supravieţuitor era evidentă fără ca ea să scoată măcar un cuvânt. Când, cu un an în urmă, Carter ieşise învingător în lupta pentru candidatura la preşedinţie a Partidului Democrat pentru alegerile din 1976, Teddy fusese foarte nehotărât dacă să concureze sau nu cu guvernatorul statului Georgia, de care el şi alţi liberali din partid se temeau şi în care nu aveau încredere. După ce a obţinut candidatura, Carter a profitat de orice prilej pentru a se distanţa de familia lui JF ŞI RFK, ca pentru a demonstra că putea să câştige alegerea şi fără această familie. La rândul lor, membrii familiei Kennedy nutreau un dispreţ profund faţă de el. În octombrie 1976, într-o discuţie telefonică purtată cu Arthur Schlesinger, Jackie şi-a exprimat nemulţumirea faţă de candidatura lui Carter, ceea ce nu era ceva nou. Fără să gândească, Schlesinger a spus că, dacă guvernatorul de Georgia pierdea, măcar se puteau consola cu gândul că, probabil, Teddy avea să fie candidatul democraţilor în 1980. Auzind icnetul elocvent de la celălalt capăt al firului, Schlesinger şi-a dat seama imediat de greşeala sa.18

Patru luni mai târziu, când Guinzburg a intrat în biroul lui Jackie şi a închis uşa după el pentru a putea sta de vorbă între patru ochi, ea a reacţionat instantaneu, visceral, involuntar la descrierea făcută de el complotului de asasinat din noul roman al scriitorului britanic Jeffrey Archer, *Shall Tell the President*? „Parcă aş fi lovit-o”, a povestit Guinzburg mulţi ani după aceea. „A tresărit puternic”. 19 în acel moment, tot controlul pe care Jackie începuse să şi-l recapete în timpul frumoasei sale ucenicii la Viking a părut să se facă ţăndări. Jackie nu voia să trăiască în faţa altora astfel de episoade care îi trezeau sentimentul de neajutorare de la vremea traumei. Se învăţase de mult să fugă înainte ca cineva să apuce să o vadă aşa. Dar în exemplul de faţă, fuga nu era o opţiune.

Jackie a murmurat ceva de genul „Nu vor să înceteze odată?” înainte de a pune câteva întrebări despre cartea ei. Apoi, cum a remarcat editorul, „s-a adunat vizibil”. Mai târziu, Jackie avea să vorbească despre efortul ei conştient de la acea vreme „de a-mi separa viaţa de angajat Viking de cea de rudă Kennedy” 20. Poate, dar fraza seamănă cumva cu sfatul retrospectiv al unui terapeut. În orice caz, aranjamentul profesional al lui Jackie cu Viking nu-i acorda dreptul de veto asupra unor titluri pe care editura le punea pe listă şi până la urmă a înţeles că, dacă voia să lucreze în continuare acolo, trebuia să suporte publicarea romanului lui Archer. Dar întrebarea care avea să apară curând era: nu cumva îl sabotase?

Când, în toamna lui 1977, a ieşit de sub tipar cartea *We Tell the President*?, cel puţin un critic important a făcut-o pe Jackie direct răspunzătoare de un „thriller prost” 21 care exploata cu neruşinare. „O născocire îngrozitoare – un coşmar american prelungit”, perspectiva unui al treilea asasinat Kennedy, pentru a creşte vânzarea cărţii. „Există un cuvânt pentru o asemenea carte”, a scris John Leonard în *York Times*. „Cuvântul e rebut. Celei care a avut legătură cu publicarea ei ar trebui să-i fie ruşine”. Pronumele de la începutul acelei fraze răutăcioase bine meşteşugite a fost interpretat drept o inculpare a lui Jackie, care, desigur fusese acuzată înainte de insensibilitate şi sânge rece. Leonard, a cărui cronică usturătoare a atras foarte mult atenţia, curând a confirmat public că, într-adevăr, la Jackie se referise. În trecut fusese criticată aspru pentru eforturile de a bloca apariţia cărţii lui Manchester. De data asta, acuzaţiile erau că nu obstrucţionase tipărirea noii cărţi. „Dacă voia, putea să oprească publicarea ei” 22, a susţinut Leonard.

Chiar şi să fi încercat, angajatorul ei n-ar fi fost de acord. Intervievat de *The Boston Globe*, Guinzburg a

susţinut că ea „nu a dat niciun semn că ar fi fost îndurerată sau supărată când i-am spus că am cumpărat cartea în Anglia în urmă cu mai multe luni” 23. Răspunsul lui Jackie la relatarea publică a lui Guinzburg a fost să-şi dea demisia pe 13 octombrie 1977. Guinzburg fusese martor la reacţiile puternice ale corpului ei la vestea cărţii; ştia ce durere îi pricinuiseră vorbele lui. Acum, pur şi simplu, ea nu a putut suporta faptul că el alesese să spună lumii o poveste total diferită. „Când s-a sugerat că am avut o legătură cu achiziţionarea cărţii şi că publicarea ei nu m-a supărat, am simţit că trebuie să demisionez”, a spus Jackie într-o declaraţie publică. Dar întocmai cum motivele anunţate de venirea la Viking fuseră întâmpinate cu neîncredere de către public, la fel au fost şi motivele ei de plecare. După aceea, au abundat suspiciunile că îşi exagerase, sau chiar inventase, supărarea cu privire la romanul despre asasinat şi că, în realitate, renunţase la slujbă doar din cauza presiunii exercitate de familia primului ei soţ. Bineînţeles că membrii familiei Kennedy erau departe de a fi încântaţi de romanul lui Archer, dar prin prisma a ceea ce a dezvăluit mai târziu Guinzburg privitor la reacţia lui Jackie când i-a vorbit prima dată despre carte, explicaţia ei sună convingător. După plecarea ei de la Viking, Guinzburg a continuat să declare public că nu observase nicio supărare din partea ei: „Afecţiunea mea pentru familia Kennedy şi contribuţia extrem de eficientă şi valoroasă pe care şi-a adus-o doamna Onassis la Viking în ultimii doi ani ar fi fost un factor hotărâtor în decizia finală de a publica vreo carte care i-ar fi putut pricinui şi mai multă suferinţă. Ba chiar tocmai datorită răspunsului generos şi înţelegător al doamnei Onassis de la acea vreme am discutat despre această carte şi înainte de semnarea contractului, ceea ce mi-a dat încredere să merg mai departe cu publicarea cărţii”. Pe scurt, omul care cu doar

puţin timp în urmă apărase onestitatea lui Jackie, acum căuta să o pună sub semnul întrebării.

Trei săptămâni mai târziu, într-o perioadă de mare curiozitate publică privitoare la planurile ei post-Viking, îmbrăcată cu o fustă cu paiete Oscar de la Renta şi bluză decoltată şi fără mâneci din sifon, Jackie şi-a limitat la doar cinci minute vizita în casa din piatră de calcar stil Ludovic al XV-lea de pe East 64 Street, unde era în desfăşurare o avanpremieră privată a expoziţiei „Paris-New York: o idilă continuă".24 Cu pahare cu şampanie în mâini, personalităţi mondene în ţinute Givanchy, Adolfo şi Ralston inspectau picturile şi desenele franţuzeşti şi americane ale expoziţiei organizate de Brooke Astor, Mary Rockefeller, John Sargent şi alţii în beneficiul Bibliotecii Publice din New York. Întâmplător, Sargent, un bărbat voinic şi cu barbă, preşedintele gigantului editorial Doubleday & Company, fusese amfitrion împreună cu Jackie la un mic dineu care avusese loc în prealabil în acea seară, la care, printre invitaţi se număraseră Louis Auchincloss, Brendan Gill de la *Yorker* şi istoricul Barbara Tuchman, a cărei carte *Guns of August*

(Tunurile din august), despre Primul Război Mondial, fusese foarte apreciată de preşedintele Kennedy. În ciuda nuanţei literare a evenimentului Onassis-Sargent, Tom Guinzburg, care cumpărase şi el un bilet la avanpremiera galeriei de artă, fusese vizibil exilat la masa altei amfitrioane, lucru care a făcut să se vorbească, aparent nu fără o bază reală, că Jackie dorea să îl evite. Faptul că ea a făcut pereche cu Sargent care, pe lângă poziţia lui în fruntea uneia dintre principalele edituri din ţară, câştigase reputaţia de chefliu şi Don Juan, a făcut-o pe jurnalista de modă Eugenia Sheppard să se întrebe în scris dacă Jackie făcuse deja un fel de aranjament cu Doubleday.

Nici atunci, nici trei luni mai târziu, când Doubleday

a anunţat numirea ei în postul de editor asociat, firma cunoscută că edita mai multe cărţi pe an decât oricare dintre rivalele ei nu a părut un posibil liman pentru ea. Jackie era meticuloasă în problemele de design al cărţilor; titlurile Doubleday pe care le scotea erau cam neglijent realizate. Jackie avea gusturi estetice foarte dezvoltate. Publicul-ţintă al lui Doubleday era cel cu pretenţii de cultură, obiectivul firmei fiind, cum s-a exprimat odată Edna Fierber, plasarea de „cărţi în mâinile inculţilor” 25. Aşa că de ce a ales Jackie Doubleday şi nu una dintre firmele mici din New York specializată în cărţi ilustrate şi de artă cu care avusese de asemenea discuţii în această perioadă? Faptul că Sargent publicase anterior o carte pe tema asasinatului, care ameninţase să fie dureroasă pentru Jackie, sigur nu a fost un impediment în calea eforturilor lui de a semna un contract cu ea. Doubleday programase să scoată ediţia americană a unei noi cărţi a scriitorului britanic J.G. Ballard, *Atrocity Exhibition*, care descria scenele fantastice ale asasinării lui JFK pe care autorul le numea „science fiction pornografic”. Cartea avea un capitol intitulat „Planul de asasinare a lui Jacqueline Kennedy”, care atunci când a apărut ca articol de sine stătător în revista literară britanică *Ambit* la sfârşitul anilor 1960 l-a făcut pe Randolph Churchill, care îi era personal devotat lui Jackie, să militeze pentru anularea subvenţiei acordate revistei. Acum, când Sargent a aflat că lucrarea supărătoare era pe lista Doubleday a titlurilor care urmau să apară – ba chiar cărţile terminate erau tipărite pentru a fi trimise pe piaţă – a dat ordin ca întregul tiraj să fie transformat în pastă de hârtie. Distrugerea tuturor acelor cărţi – un gest de respect pentru doamna Onassis, vechea prietenă a lui Sargent – a fost un gest uriaş.26 Opt ani mai târziu, când a acceptat invitaţia lui Sargent de a veni la Doubleday, Jackie a ales o firmă al

cărei preşedinte pusese cu empatie susceptibilitatea ei pe primul loc, aşa cum nu o făcuse Tom Guinzburg cu tot teatrul lui public.

Sosirea lui Jackie în acel februarie din 1978 la sediul editurii Doubleday din Park Avenue a avut ceva de Sisif. Iarăşi erau reporteri şi alţi curioşi care coborau în masă să-i monitorizeze venirile şi plecările. Iarăşi intenţiile ei au fost întâmpinate cu foarte mult scepticism, printre sceptici numărându-se şi câţiva dintre noii ei colegi. În ceea ce îl privea, John Sargent a detectat un anumit resentiment iniţial la personalul Doubleday – „un sentiment că poate Jackie nu era chiar atât de serioasă… impresia că asta era pentru ea doar o distracţie" 27. Jackie petrecuse aproape doi ani la Viking dovedind de ce era în stare, totuşi acum trebuia să o ia de la capăt şi să demonstreze că într-adevăr intenţiona să îşi clădească o carieră importantă. Mai mult decât atât, trebuia să facă într-un fel că ai ei colegi să o trateze ca pe orice angajat Doubleday, ceea ce desigur nu era. Provocarea lui Jackie era identică efectiv cu cea cu care se confruntase la Viking, şi mulţi preziceau că şi noua ei slujbă avea să se încheie cu dezamăgire şi eşec. Totuşi, de data asta ea a dovedit că scepticii s-au înşelat. În cele din urmă, Jackie a ţinut atât de mult să fie tratată la fel ca ceilalţi, minimalizându-şi statutul de vedetă, luându-şi în râs faima, încât, după părerea lui Sargent, noii ei colegi „n-au putut să nu fie vrăjiţi de ea".

La această editură extrem de profitabilă, unde avea să-şi desfăşoare restul carierei, Jackie a continuat să publice numeroase bestselleruri, memoriile lui Gelsey Kirkland şi Michael Jackson, *The Power of Myth* (Puterea mitului) a lui Joseph Campbell şi *Healing and the Mind* (Vindecarea şi mintea) a lui Bill Moyers fiind printre cele mai cunoscute. Dar titlurile asupra cărora şi-a lăsat amprenta au fost cele care tratau chestiuni mai mărunte,

mai personale, care reflectau o anumită sensibilitate patriciană de sfârşit de secol XX – produsul unei lumi odinioară atotputernice despre care ea recunoştea cu melancolie că era în declin.28 Cu încărcătura lor de nostalgie poetică, multe dintre cărţile pe care le-a scos Jackie la Doubleday – volume elegante pe teme precum femei din epoca Regelui Soare, viaţa la Curtea indiană din 1590 până în 1947, albumul cu fotografii de grădini al lui Eugene Atget şi cel cu fotografii din New York al lui Stanford White – parcă ar fi fost special realizate pentru a împodobi vitrina librăriei de pe Madison Avenue, cu clienţi înstăriţi, printre care se numără şi ea.

În mod interesant, în această perioadă Jackie s-a implicat şi în mişcarea de conversie a reperelor oraşului. Cu diverse ocazii, a vorbit dur despre monumentele din Manhattan care dispăreau, despre petice de cer care erau furate, despre un peisaj urban care murea „încetul cu încetul”. Presată să explice de ce se implicase în lupta de salvare a bogat ornamentatei clădiri în stil Beaux Arts a Marii Gări Centrale, ai cărei proprietari faliţi sperau să facă rost de bani permiţând să se construiască pe locul ei un turn comercial cu 35 de etaje, Jackie a spus: „E o clădire frumoasă pe care sunt obişnuită să o văd. Aş fi revoltată dacă ar fi alcătuită de oţel şi sticlă”. Ocazia cu care a rostit aceste vorbe a fost o călătorie cu trenul din 16 aprilie 1978, mult mediatizată, întreprinsă de aproximativ trei sute de scriitori, pictori, interpreţi, alţi luptători pentru conservarea monumentelor la Washington, unde Curtea Supremă urma să judece procesul proprietarilor de retragere a statutului de monument acordat anterior Gării Centrale pentru a putea să înceapă construirea turnului modernist proiectat de Marcel Breuer. Cu toate numele faimoase de pe lista pasagerilor din Expresul Reperelor, cum a fost denumit trenul în ziua respectivă, nimeni nu a

stârnit mai mult interesul presei ca acela al lui Jacqueline Kennedy Onassis. Participarea ei a adus cauzei militanţilor mişcării de conservare a reperelor arhitecturale publicitatea naţională pe care, după socoteala lor, ei altfel n-ar fi sperat să o obţină. Pentru prima dată, în loc să evite busculada de reporteri şi camere de televiziune, Jackie a părut dornică să vorbească. „N-ar trebui ca o mare corporaţie să poată distruge o clădire care timp de multe generaţii a însemnat atât de mult pentru foarte mulţi.

Dacă Gara Centrală dispare, vor dispărea şi toate celelalte repere din această ţară”. Totuşi, nimic din ce a spus sau a făcut Jackie nu a fost atât de folositor ca însăşi prezenţa ei.

După ce Curtea Supremă a menţinut statutul protejat al gării, Jackie a continuat să joace un rol important şi în alte dispute legate de reperele din Manhattan. Şi-a folosit aura de vedetă pentru a împiedica demolarea Lever House; a oprit construirea unui turn de birouri cu 59 de etaje pe locul bisericii St. Bartholomew şi a forţat un dezvoltator să micşoreze dimensiunea unui nou complex de birouri plănuit pentru Columbus Circle. Energia pe care a depus-o în toate aceste acţiuni era comparabilă cu cea de care dăduse dovadă când reuşise să obţină de la arhivele sovietice nepreţuita sanie; sau când, mai târziu, a obţinut acceptul autorităţilor franceze, intransigente până atunci, de a permite accesul fotografei Deborah Turbeville în anumite camere secrete ale palatului Bourbonilor pentru cartea *Unseen Versailles*, care urma să fie publicată de Doubleday şi al cărui concept creativ original fusese al lui Jackie. Pentru Jackie, exercitarea puterii personale nu era deloc o experienţă nouă. În trecut, o făcuse pentru JFK, RFK şi alţii. Acum, diferenţa era că nu acţiona pentru a promova interesele altcuiva, ci pe ale ei. Intervenţiile ei au avut consecinţe private importante, pe lângă cele publice,

bine cunoscute. Succesele lui Jackie au contribuit la tainicul şi neîntreruptul ei proces de vindecare, deoarece ea a cărei viaţă fusese transformată de opt secunde şi jumătate de neputinţă absolută arăta, iar şi iar, că numai neajutorată nu era.

La fel de favorabilă sănătăţii mintale a lui Jackie a fost şi cumpărarea a 375 de acri de pământ de pe Martha's Vineyard. După ce în final a obţinut 26 de milioane de dolari de la administratorii averii lui Onassis, Jackie a dat pe pământ un milion de dolari şi s-a apucat de construirea unei case de vară cu acoperiş de şindrilă înclinat în partea din spate, în stil New England, care în 1981 când a fost terminată a mai costat 2 milioane de dolari. Unul dintre motivele plecării din Hyannis Port a fost că, din vremea primelor zile de căsnicie, acolo nu se bucurase niciodată de intimitate adevărată. Altul a fost teama de influenţa pe care puteau să o aibă asupra fiului şi fiicei ei unii dintre verii lor Kennedy mai nesăbuiţi, pentru care drogurile deveniseră în ultimul timp o mare problemă.29

Editor de succes, „figură publică" 30 foarte eficientă a mişcării de conservare a reperelor oraşului, în curând castelană a unui domeniu pe Martha's Vineyard şi pe deasupra extrem de bogată, Jackie realizase cu siguranţă multe de când se întorsese definitiv în Statele Unite după moartea lui Aristotel Onassis. Totuşi, continua să lipsească un element necesar însănătoşirii oricărui supravieţuitor al unei traume: sentimentul de siguranţă fundamentală.31 Cum se putea simţi ea în siguranţă când „necontenitul coşmar american" privind un al treilea asasinat Kennedy rămânea un factor atât de important în viaţa naţiunii? Cartea din 1977 *Shall We Tell the President*? fusese o lucrare de ficţiune, dar hotărârea luată de Teddy Kennedy doi ani mai târziu de a se lupta cu Jimmy Carter în alegerile preliminare din 1980 ale democraţilor, exact cum

făcuse personajul din roman, nu era o închipuire.

Deşi mai erau câteva săptămâni până la anunţul oficial al lui Teddy, majoritatea oamenilor prezenţi pe 20 octombrie 1978 la inaugurarea recent terminatei Biblioteci John F. Kennedy din Dorchester, Massachusetts – printre care însuşi preşedintele Carter – aveau măcar idee despre ce era în sfârşit pe cale să facă senatorul. Pentru mulţi participanţi, evenimentul a fost marcat de un amestec de euforie şi nelinişte. Euforie, pentru că aceştia erau tocmai indivizii pe care McGeorge Bundy îi descrisese odată ca fiind „cercul de oameni care au simţit că speranţele şi fericirea lor au murit pe 22 noiembrie, dacă nu pot fi reînviate de fratele cel mic” 32. Nelinişte, din cauza presentimentului pe care Arthur Schlesinger l-a consemnat lapidar în jurnalul său: „Tedd va fi împuşcat dacă doreşte să candideze”. 33

Jackie, care fusese forţa motrice din spatele înfiinţării bibliotecii, a luat loc alături de copiii ei pe scena ridicată în aer liber, acoperită cu covor albastru. Trandafiri roşii împodobeau părţile laterale ale unei tribune de la care John Jr., în vârstă de 18 ani, urma să citească poezia elegiacă „Mă gândesc la cei care au fost cu adevărat mari” a lui Stephen Spender şi unde urmau să vorbească Jimmy Carter şi Teddy Kennedy. La 12 ani de la ceremonia de botez a portavionului *John F. Kennedy*, când mai apriga rivalitate dintre LB ŞI RFK fusese la fel de făţişă, Jackie a rămas detaşată în prezenţa multora dintre persoanele cunoscute în anii ei de la Casa Albă, care înainte prezentau o mare ameninţare pentru stăpânirea de sine a ei. Astăzi, temutul element declanşator nu a venit sub forma uneia dintre acele figuri familiare, ci de la o persoană pe care abia o cunoştea. Păşind pe scenă în acordurile imnului prezidenţial, preşedintele a dat mâna cu diverşi membri ai familiei Kennedy înainte de a ajunge la Jackie. Cei care au

asistat la scenă au fost uimiţi de ce s-a întâmplat apoi.

După relatarea lui Schlesinger, când Carter s-a aplecat să o sărute, Jackie „s-a dat înapoi vizibil” 34. Pentru Richard Burke, consilierul lui Teddy, a fost ca şi cum Jackie ar fi fost „muşcată de un şarpe” 35. În urma acelei întâlniri încordate, mulţi au căutat să analizeze reacţia ei fizică prin prisma actualei politici prezidenţiale şi sexuale. Însă momentul a sugerat şi groaza lui Jackie de iminentul anunţ oficial al candidaturii încă unui

Kennedy pentru Casa Albă. Imaginea cu ea devenind brusc rigidă, apoi retrăgându-se, aminteşte de alte astfel de momente, fie cu Galella sau cu Guinzburg, când reacţionase la fel la senzaţia de pericol iminent, de parcă ar fi fost pe cale să fie, sau tocmai fusese, atacată fizic. Această stare de spirit a ei a persistat şi după aceea când i-a spus sarcastic lui Schlesinger că Jimmy Carter se purtase de parcă preşedinţia implica un *droit du seigneur* – drept feudal al seniorului de a dezvirgina fiicele robilor săi.36 Dar grăitor e şi faptul că, în contrast cu comportamentul ei de la botezul navei de război, de data asta nu i-a cerut lui Bob McNamara sau altui cavaler să o ajute să scape de ceremonie. Astăzi, licăririle de agitaţie şi nelinişte au dispărut aproape la fel de brusc precum apăruseră şi faţa ei şi-a reluat „masca obişnuită” 37.

În acest moment, Jackie n-a considerat nici că era absolut imposibil, ca în 1968 când RFK alergase după candidatura la preşedinţie, să participe public la efortul de înfăptuire a unei restauraţii Kennedy. A acceptat să apară într-un număr limitat de evenimente de campanie a lui Teddy şi strângere de fonduri. Totuşi, având în vedere fisurile sugestive din comportamentul lui Jackie la ceremonia de la bibliotecă, e greu să nu remarci cel puţin o urmă de ironie în insistenţa cu care spunea că era „foarte entuziasmată” 38 de perspectiva agitatei lui

candidaturi, în orice caz, e clar că până la această dată temerile ei nu mai erau atât de puternice şi apăsătoare, aşa că în sfârşit putea să le privească în faţă.

Jackie era alături de Rose Kennedy (care avea 89 de ani şi era văduvă din 1969) pe 7 noiembrie, când Teddy şi-a anunţat intenţiile la Faneuil Hall din Boston. După aceea, le-a făcut alegătorilor o impresie de veritabil robot cu „zâmbetul fix pe faţă şi braţul drept întins rigid pentru strângeri de mână" 39, cum scria într-un articol. În timp ce stătea pe scenă lângă Teddy la un eveniment din Queens, New York, a avut mare grijă să împingă la o parte microfonul din faţa ei. Acest gest reflecta doar vechiul ei dezgust pentru politicianism sau, în situaţia dată, spunea ceva mai mult? Se străduia ea să anticipeze şi să moduleze reacţiile corpului ei la mulţimea de oameni şi camere de televiziune, fără a mai vorbi de echipele de trăgători de elită şi lunetişti care făceau parte dintr-o structură a Serviciului Secret, despre care se spunea că era mai mare decât cea alocată preşedintelui Carter? în mod ironic, apărătorii cu mitraliere Uzi ai senatorului aveau nefericitul efect de sporire a sentimentului general de pericol. Oriunde îl însoţea Jackie pe Teddy acum, întotdeauna existau şi alţi oameni de presă pe lângă jurnaliştii acreditaţi, în caz că un alt asasin avea să apară din senin. Când vorbeau între ei, unii jurnalişti spuneau că sarcina de a-l apăra pe Teddy era ca şi cum „ai fi stat santinelă lângă un condamnat la moarte" 40.

Totuşi, în cele din urmă, această campanie nu s-a sfârşit cu lovitura pentru care toată lumea era în gardă, ci cu un eşec. Teddy s-a prezentat dezastruos la interviurile la Cameră, a gafat la întrebările despre Chappaquiddick şi nu a reuşit nici să-şi expună clar ideea de autoritate prezidenţială, nici să explice de ce ar fi trebuit să fie ales el şi nu Carter. Senatorul a pierdut majoritatea

preliminariilor şi a plecat devreme de la Convenţia Naţională Democrată din New York. Astfel s-a sfârşit lupta de recuperare a coroanei începută cu 16 ani în urmă la Baza Aeriană Andrews când Bobby Kennedy năvălise în avionul prezidenţial ca să o ia pe Jackie. Istoricul Garry Wills a caracterizat nefericita campanie a lui Teddy „sfârşitul întregii perioade Kennedy din viaţa noastră naţională” 41. Prin contrast, pentru Jackie personal, asta se dovedise a fi în foarte mare măsură un început. Jackie înfruntase în sfârşit pericolul şi, lucrul cel mai important, clipa de groază nu revenise.42 La fel ca alţi supravieţuitori ai traumei psihice, Jackie nu avea să poată niciodată să îndepărteze de tot vechile spaime. Totuşi, în timpul campaniei din 1980 a lui Teddy, începuse să descopere un mod de a trăi cu ele.

Fireşte, Jimmy Carter a fost apoi înfrânt de contracandidatul său republican, Ronald Reagan. Între timp, printre realizările mai discrete ale singurului mandat al lui Carter s-a numărat numirea unui director la Administraţia Naţională a Veteranilor, Max Cleland, un veteran invalid al războiului din Vietnam foarte aplecat spre problemele celor vătămaţi în războiul nepopular. Numirea lui Cleland, cuplată cu introducerea TSPT în rândul diagnosticelor recunoscute oficial şi inclus în ediţia din 1980 a *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* al Asociaţiei Psihiatrilor Americani, a marcat un punct de cotitură în tratarea problemelor de readaptare ale veteranilor războiului din Vietnam şi ai conflictelor ulterioare.

Jackie, a cărei luptă cu TSPT începuse cu mult înainte ca preşedintele Johnson să angajeze în 1965 forţele combatante, funcţiona după un orar diferit de cel al veteranilor din Vietnam. La vremea la care exista un nume acceptat pentru boala de care suferea ea, procesul ei de

recuperare era deja avansat. Ea trebuise să pornească la drum în absenţa unui cadru conceptual care ar fi putut să-i atenueze sentimentul de izolare şi să o ajute să-şi înţeleagă chinul, în loc să suspecteze, cum se întâmpla uneori, că îşi pierdea minţile. Dar ea avusese şi avantaje importante. Sigur, nu toţi supravieţuitorii traumei psihice aveau trecutul strălucitor care fusese esenţial pentru succesul eforturilor lui Jackie de a-şi recâştiga sentimentul de control. Nu toată lumea avea acces la un psihanalist eminent sau la mijloacele financiare care să-i permită să-şi construiască o lume proprie, senină şi sigură pe Martha's Vineyard.

Comentariile făcute de Jackie pe 28 octombrie 1980 la un dineu în New York ne dau o idee despre cum percepea ea traiectoria în arc a vieţii ei. În acea seară, partenerul ei, poetul Stephen Spender, pe care îl întâlnise ultima dată înainte ca JFK să devină preşedinte, a întrebat-o care considera că era cea mai mare realizare a ei. De reţinut e că Jackie nu a vorbit despre fabuloasa ei perioadă ca Primă Doamnă, nici de cucerirea Parisului sau multe alte succese din anii de la Casa Albă, nici despre comportamentul ei la înmormântarea preşedintelui Kennedy şi ce însemnase el pentru foarte mulţi americani. Nu, ea a răspuns fără ezitare43: „Cred că faptul că după ce am trecut printr-o perioadă foarte grea, mă consider relativ sănătoasă la minte. Sunt mândră de asta". 44

Capitolul 16

Când s-a lansat noua carte nebeletristică a lui Louis Auchincloss, *Maverick în Mauve*, pe care Doubleday a scos-o în acea toamnă a lui 1983, trecuseră peste 30 de ani de la seara scăldată în şampanie în care Auchincloss, având atunci 34 de ani, şi Jackie Bouvier, de 22 de ani, erau într-un moment de răscruce în ceea ce privea intenţiile lor de viitor. Auchincloss, care voise să scrie în

loc să urmeze cariera juridică tradiţională dorită de părinţii săi, tocmai publicase un roman, a cărui protagonistă îi amintea lui Jackie de propria dilemă de viitoare mireasă a unui broker de treabă, dar insipid, din New York, pe nume John Husted. „Asta e. Ăsta-i viitorul meu. Voi fi o Sybil Husted”, declarase Jackie nu cu mult înainte de a se hotărî să înapoieze inelul de logodnă cu safire şi diamant pentru a alerga după o relaţie mai puţin previzibilă şi, prin urmare, mai ademenitoare, cu Jack Kennedy.

În deceniile scurse de atunci, Auchincloss, care urmase cu succes şi cariera de scriitor şi pe cea de avocat, publicase mai mult de 30 de cărţi de beletristică, de istorie şi biografii – printre care se număra romanul considerat în unele cercuri cea mai bună carte a lui, *The Rector offustin*. După ce Jackie a ajuns la Doubleday, l-a autorizat să contribuie cu fragmente erudite la un volum despre francezii privilegiaţi ai secolului al VIII-lea aflat în declin şi la cartea lui Deborah Turbevill despre „fantomele şi amintirile” care bântuiau Palatul Versailles. În cele din urmă, Jackie obţinuse drepturile de publicare pentru cartea *Maverick în Mauve*, o ediţie a jurnalului bunicii soţiei lui, femeia de societate Florence Adele Sloane, la care Auchincloss adăugase analiza şi comentariile sale picante. Oricât ar părea de ciudat, el scosese din nou un volum cu eroina căruia Jackie se identifica profund şi pătimaş.1 După propria relatare a lui Jackie, nu detaliile rafinate ale opulenţei „deceniului mov” (anii 1880) şi viaţa mondenă de atunci o atrăgeau atât de mult, cât statutul de supravieţuitoare a deţinătoarei jurnalului, a cărei existenţă fusese transformată brusc de o tragedie care îi luase aproape tot ce avusese doar cu o clipă în urmă. Pe Jackie o interesa în mod deosebit procesul care îi permisese lui Adele, cum era cunoscută, să supravieţuiască şi după

aceea să prospere. La lansarea cărţii la Museum of the City of New York de pe Fifth Avenue, al cărui preşedinte era Auchincloss, Jackie a explicat în detaliu reacţia sa la povestea lui Adele într-o conversaţie cu scriitoarea Marie Brenner: „Ce m-a impresionat foarte tare a fost spiritul acestei femei… Că viaţa ei părea ideală, iar apoi a fost lovită de tragedie… dar spiritul şi caracterul ei au ajutat-o să supravieţuiască”. 2 Aproape la fel se întâmplase şi cu Jackie în anii de chin de după Dallas.

Puse una lângă alta, aceste două cărţi ale lui Louis Auchincloss cu eroinele cărora Jackie s-a identificat într-un răstimp de trei decenii indică o diferenţă crucială între personalitatea ei de la 22 de ani şi cea de la 54. Jackie Bouvier urâse predictibilitatea, fie în viaţă, fie la bărbatul al cărui rol ar fi fost să-i asigure acea viaţă. Prin contrast, sentimentul că pământul de sub picioare putea să i se surpe în orice moment o făcuse pe

Jackie Onassis din aceşti ani de mai târziu, la fel ca Adele o supravieţuitoare, să dorească pătimaş şi să cultive predictibilitatea. După ce ieşise cu un număr de bărbaţi din Manhattan, printre care scriitorul Pete Hamill şi producătorul de film Peter Davis, Jackie intrase în cele din urmă într-o relaţie de iubire, de durată, cu un partener total diferit de oricare dintre potenţialii soţi din anii ei nărăvaşi de după debut. Rotofei, cu pungi la ochi şi încă oficial căsătorit cu mama celor trei copii ai lui, Maurice Tempelsman, om de afaceri şi negustor de diamante la nivel internaţional, vizibil lipsit de charisma pe care o avuseseră în comun cei doi soţi ai lui Jackie. Tot spre deosebire de Kennedy şi Onassis, Tempelsman era statornic, de nădejde şi absolut devotat lui Jackie.

Născut în Belgia în 1929, la o lună după Jackie, Tempelsman crescuse într-o familie de evrei ortodocşi, vorbitor de idiş, care fugise în Statele Unite în 1940 când

Hitler cucerea Europa. Trăind într-o comunitate de imigranţi evrei din Upper West Side din New York, Tempelsman era încă adolescent când a început să lucreze pentru tatăl lui în comerţul cu diamante, încă demult se asociase cu cartelul specializat în comerţul cu diamante Debeers din Africa de Sud. Jackie îl întâlnise prima dată pe Tempelsman în anii 1950, când el îl prezentase pe Jack Kennedy, pe atunci senator şi aspirant la preşedinţie, unor figuri de primă importanţă din afacerea cu diamante din Africa de Sud. În 1961, Tempelsman, susţinător al cauzei politice democrate, fusese invitat împreună cu soţia sa, Lilly, la dineul de stat dat la Casa Albă în onoarea preşedintelui Pakistanului, Ayub Khan, unde Jackie manifestase încredere în sine şi aplomb după succesele de la Paris şi Viena. La începutul celei de a doua văduvii ale ei, după moartea consultantului ei financiar, Andre Meyer, îl luase pe Tempelsman pe acest post. El s-a apucat cu pricepere să îi înmulţească banii rămaşi de la Onassis şi, treptat, a devenit o prezenţă discretă în viaţa ei, însoţind-o la dineuri şi evenimente culturale.

În aspecte foarte importante, „MT”, cum îi plăcea lui Jackie să-i spună, avea un mod de a gândi asemănător cu ea. Le făcea mare plăcere să vorbească despre preferinţele comune – artă şi antichităţi, balet, teatru, lectură, ştiinţe umanistice – deseori într-o franceză melodioasă. Faptul că erau văzuţi foarte des prin New York discutând într-o altă limbă decât engleza, învăluiţi parcă într-un fel de ceaţă care îi izola de ceilalţi, spune multe. Mai presus de toate, noul însoţitor al lui Jackie se dovedea minunat de protector. Când făceau plimbări lungi în Central Park, aproape de casa ei, el o ferea de fotografi şi alţi intruşi care îi ameninţau liniştea. Jackie a comparat odată viaţa cu JFK cu „traiul într-un vârtej de vânt”. Cu Tempelsman, dimpotrivă, totul părea să se desfăşoare într-un ritm

minunat.

În cele din urmă, Tempelsman s-a mutat la un hotel nu departe de locuinţa lui Jackie, apoi în apartamentul ei de pe Fifth Avenue, unde a locuit cât a mai trăit ea. Când se măritase cu Jack Kennedy şi Aristotel Onassis, Jackie devenise o parte a universului lor personal şi profesional. La acelaşi lucru s-ar fi aşteptat dacă ar fi devenit soţia lui John Husted. Dar la Red Gate Farm, cum era cunoscut domeniul ei de pe Martha's Vineyard, ultima ei iubire a intrat într-o viaţă pe care ea şi-o construise singură – o viaţă construită cu migală pentru a se potrivi nevoilor ei.

Niciun decor nu întruchipa mai bine spiritul acelei vieţi, oaza în care Jackie petrecea cea mai mare parte a fiecărei veri, între Ziua Eroilor şi Ziua Muncii. La prima vedere, decorul părea foarte intim şi confortabil. Bănci din lemn brut, coşuri şi alte piese rustic amestecate cu canapele şi scaune îmbietoare, neostentative. Flori într-o varietate de vase erau împrăştiate prin casă. Însă impresia de lucruri puse la întâmplare era înşelătoare. Ca şi în casele prietenei şi îndrumătoarei ei Bunny Mellon, fiecare element vizual era calculat şi perfect – poate un pic prea perfect, pentru unele gusturi cel puţin. Controlul lui Jackie se vedea în cele mai mici detalii. îşi scria instrucţiunile amănunţite pentru personal pe cartoteci pe care le fixa pe interiorul unui dulap de bucătărie, pe care indica exact ce flori în care vase trebuiau puse şi în care zone din casă. Nu voia să existe nicio surpriză, nici măcar în astfel de lucruri mărunte. Deşi oficial în vacanţă, Jackie trăia după reguli rigide. Se scula invariabil la şapte şi lua în pat micul dejun – o jumătate de bol cu fulgi de cereale şi lapte smântânit, fructe şi cafea, înainte de a se face focul de lemne, care ea ţinea să fie aprins indiferent de vreme. Se dădea cu religiozitate pe faţă cu cremă grasă, înainte de a-şi pune costumul de baie, casca şi labele de cauciuc pentru cele

două ore de înot viguros în Squibnocket Pond care mărginea proprietatea ei.

Poate că cel mai susţinut ritual dintre toate avea loc în intervalul dintre masa de prânz şi cină. În după-amiezile de vară, Jackie stătea cu picioarele goale pe un scaun cu spetează tapiţat, în curtea pardosită cu cărămidă din spatele casei ei, lucrând în singurătate la un manuscris, făcând pe marginea foilor corecturi şi comentarii cu creionul. Pentru a înţelege rolul important pe care ajunsese să îl joace în viaţa ei redactarea de carte, merită să amintim scena la care a fost martor Theodore White la o săptămână după asasinarea preşedintelui Kennedy. În timpul interviului cu Jackie, editorialistul revistei *Life* s-a confruntat cu o dihotomie fascinantă. Mai întâi, amintirile extraordinar de vii şi viscerale ale văduvei despre Dallas „parcă o controlau” 3. Apoi, ea a fost cea care a preluat controlul, îngropându-i paginile dactilografiate sub o avalanşă de corecturi. Ce a observat White în acea seară vijelioasă din 1963 era manifestarea a doua părţi distincte ale creierului ei. Evocările „scenei sângeroase” 4 erau emise de sistemul ei limbic, centrul de supravieţuire din creier, unde sunt depozitate imagini şi senzaţii de acest fel. Însemnările cu creionul de pe prima ciornă a lui White erau produsul cortexului cerebral, unde are loc gândirea raţională. Ele par să fi fost modul ei instinctiv de a-şi recăpăta controlul după pierderea totală a stăpânirii de sine în timpul procesului de reamintire şi retrăire a episodului abia încheiat.

Procesul de redactare pare să fi îndeplinit, la nivel personal, o funcţie similară în ultimii ani ai lui Jackie. Când era concentrată asupra unui manuscris, deţinea controlul şi se simţea, atât cât era cu putinţă, liniştită. Acea linişte era câştigată cu greu şi fragilă.

De aici furia fiului ei când iubita lui, Christina Haag,

a încălcat din neştiinţă regula de bază impusă de Jackie, aceea de a nu fi deranjată la Red Gate Farm între anumite ore. „Ce-ai căutat acolo? Să nu te duci niciodată acolo între masa de prânz şi cină!” 5 a luat-o la rost John pe Christina, când ea i-a povestit că a dat întâmplător peste Jackie în curte, în timp ce lucra. Chiar de când era un băieţel ciufulit, John era extraordinar de protector cu mama sa care, oricât de mult se străduia să le ofere lui şi surorii lui aparenţa unei vieţi normale, abia reuşea să ascundă lipsa de control care o chinuia din când în când. În 1965, când Jackie a spus cu tristeţe că ambii ei copii purtau pe umeri o mare greutate, se referea la faptul că ei trebuiau să facă faţă nu doar pierderii tatălui, ci şi necazurilor ei îngrozitoare? 6 Odată, când citea o carte pentru copii despre JFK, micul John a fost auzit exclamând alarmat: „Închide ochii, mami!” 7 După care, a rupt o poză cu limuzina prezidenţială în Dallas, înainte de a-i da cartea lui Jackie. Accesul lui de furie de mult mai târziu, când iubita sa nimerise fără să vrea peste mama lui, era o dovadă a percepţiei lui despre fragilitatea aranjamentelor pe care le făcuse Jackie şi atmosfera de siguranţă şi pace obţinute astfel.

Atât cât era, controlul pe care reuşise să-l recapete de-a lungul timpului se putea fărâmiţa într-o clipă. Evenimentul declanşator putea să ia forma unei amintiri clare, ca în 1963 când, la vizionarea privată a unui nou film în care juca prietenul ei Rudolf Nureev8, ea a început dintr-odată să ţipe când personajul interpretat de acesta a fost împuşcat, acoperindu-şi faţa cu ambele mâini şi refuzând să le dea la o parte până când filmul s-a sfârşit. Dar la fel de bine putea să fie orice emoţie neaşteptată pe care Jackie să o interpreteze ca fiind ameninţătoare, fie că era vorba de pomenirea cărţii lui Archer, sau de violarea spaţiului personal păzit cu cerbicie. Întâmplător, Jackie nu

a fost deloc deranjată văzând-o pe iubita fiului său în curtea din spate la o oră la care numai ea trebuia să fie acolo. Dimpotrivă, cele două femei au avut o conversaţie relaxată, prietenească. Reacţia exagerată a lui John la întâlnirea întâmplătoare arată cât de încărcată de nelinişte fusese mult timp viaţa lui, neliniştea provocată de traiul cu un părinte afectat psihic, al cărui proces de vindecare era nesfârşit, rezolvarea traumei niciodată încheiată.

Ar fi putut să fie altfel? Exista vreo altă soluţie, mai eficientă, pe care Jackie ar fi putut să o adopte pentru sine şi pentru copiii ei după moartea lui JF ŞI RFK? Se pare că Jackie s-a gândit la drumul neurmat când, în 1985, a plecat cu Teddy şi alţi membri ai familiei Kennedy în satul Talsarnau din nordul Ţării Galilor pentru a participa la înmormântarea lui David

Harlech. La fel ca adorata lui primă soţie, Sissie, şi fratele lui mai mare, Gerald, David murise într-un accident de maşină. Strania coincidenţă a făcut să se spună că, la fel ca bunii lor prieteni Kennedy, şi familia Harlech era blestemată.9 Prezenţa lui Jackie la înmormântarea lui David a atras mulţi oameni de presă, care altfel n-ar fi venit. Pe 1 februarie, când a intrat în biserica parohială din secolul al XII-lea din Llanfihangel-y-Traethau a rămas tăcută în timp ce, lângă ea, Teddy vorbea cu reporterii spunându-le că David le fusese ca un frate fraţilor Kennedy, că Rose îl considerase tot un fiu de-al ei şi că JFK spunea despre el că era cel mai deştept om pe care îl cunoscuse în viaţa lui. După slujbă, la care au luat parte în jur de 90 de persoane înghesuite în biserica micuţă, şi încă o sută afară, David a fost îngropat în cimitirul alăturat înconjurat de un zid. În timp ce Teddy privea cu o tristeţe tot mai adâncă, calmul lui Jackie a început să se evapore. Teddy nu a urmat-o, şi nici altcineva, când a plecat brusc – împinsă, pare-se, de familiara dorinţă de a fugi. În cele din

urmă, grupul s-a întors în conacul de piatră din secolul al XVII-lea al lui David, care se ridica pe un domeniu de 4 200 de acri, cu pajişti, grădini, cascade, pământ arabil şi păduri. A doua lui soţie urma să dea o masă de familie, la care luau parte persoane pe care Jackie le-ar fi asociat în mod firesc cu poveştile pe care le auzise prima dată în 1952 de la John White şi doi ani mai târziu chiar de la David, despre tânărul grup londonez care îi adoptase pe Jack şi Nick înainte de război.

Purtând cizme negre, înalte şi un palton negru, lung, căptuşit cu blană, Jackie a rătăcit singură pe dealuri. Pe o coamă se zărea un turn de veghe care oferea privelişte a panoramică a ruinelor castelului Harlech, fortificaţia medievală care rezistase celui mai lung asediu din istoria britanică, în timpul

Războiului celor Două Roze din secolul al XV-lea. Castelul era cocoţat pe o stâncă abruptă cu un şir lung de trepte pe care se făcea odată aprovizionarea de pe mare. Apele se retrăseseră de mult, însă ruinele de piatră au rămas imaginea rezistenţei în faţa lumii exterioare. Jackie nu mai văzuse toate astea, nici cât trăise Sissie, nici după aceea, când tot ce poseda lordul Harlech ar fi fost al ei dacă i-ar fi acceptat cererea în căsătorie.

Când Jackie a ajuns în casă, trecuseră mai mult de două ore şi oaspeţii începeau să plece. S-a dus imediat la fiica cea mare a lui David şi i-a spus cu o emoţie vădită: „Dumnezeule, dacă aş fi cunoscut atunci locul ăsta!” 10 Se gândea Jackie la ce ar fi putut avea dacă ar fi ales să devină lady Harlech şi nu doamna Onassis? în orice caz, asta a fost impresia fiicei lui David. Totuşi, cu toată securitatea pe care păreau să o asigure domeniul întins şi fortificaţiile puternice, David şi familia lui nu prea fuseseră feriţi de vitregia vremii. Fiul său, Julian Ormsby-Gore, se sinucisese după ce pierduse lupta cu drogurile, iar Alice

Ormsby-Gore, care fusese partenera de joacă a lui Caroline în timpul preşedinţiei lui JFK, devenise dependentă de heroină în timpul relaţiei cu Eric Clapton şi în cele din urmă a murit din cauza unei supradoze. Dacă Jackie s-ar fi refugiat în Ţara Galilor, aproape sigur domeniul lordului Harlech n-ar fi reuşit mai bine ca Skorpios să-i ofere ce dorea şi avea nevoie. În situaţia ei, niciun castel sau regat-insulă n-ar fi fost de ajuns. Pentru a-l parafraza pe Harold Macmillan în scrisoarea intuitivă din 1964, care mult timp însemnase atât de mult pentru Jackie, asta era ceva pe care ea trebuia să-l găsească în lăuntrul ei. Fără a ţine cont de recidivele intermitente şi de revenirile amintirilor traumatizante, la mijlocul anilor 1980 existau multe dovezi că ea îl găsise.

Pe 18 iulie 1986, cu puţin înainte de miezul nopţii, ceaţa învăluia Hyannis Port când Jackie, stând în picioare în mijlocul unui uriaş cort alb de pe proprietatea familiei Kennedy, păzită de mulţi poliţişti, unde a doua zi urma să aibă loc masa de nuntă a fiicei ei, a întins braţele şi a exclamat: „Nu-i aşa că e minunat?” 11 în anii trecuţi, pe principiul că siguranţa trebuia să fie găsită în absenţa sentimentelor, poate că Jackie nu s-ar fi lăsat în voia unui astfel de sentimentul plăcut; însă acum, alta era atitudinea ei. Evident, se referea la pregătirile minuţioase care erau în curs – la multele mese care se aşezau pentru mai mult de patru sute de invitaţi, la coşurile care urmau să fie umplute cu flori şi la lampioanele japoneze ce trebuiau agăţate. Dar se poate foarte bine presupune că braţele întinse ale lui Jackie sugerau şi că era extrem de mulţumită şi mândră de ambii ei copii: Caroline, acum în vârstă de 28 de ani, şi John, de 23 de ani, acesta din urmă aflându-se în preajmă. În vremurile mai severe când, după propria relatare, Jackie fusese atrasă de perspectiva morţii, copiii îi dăduseră un motiv să trăiască.12 La

început, se chinuise să-l scoată pe JFK din gândurile ei tocmai de dragul fiicei şi fiului ei.13 Se străduise să se adune suficient cât să le fie de ajutor.14 Făgăduise să încerce să facă din ei oamenii care tatăl lor ar fi dorit ca ei să ajungă.15 Oscilase între îngrijorarea că, întrucât ea era excesiv de zeloasă ca părinte16, ei aveau să fie îngrozitori la maturitate, şi speranţa că, dacă aveau să fie oameni buni, asta avea să constituie „răzbunarea ei pe lume”.17

La Cape, într-o vară ceţoasă, Caroline s-a căsătorit cu Edwin Schlossberg, în vârstă de 41 de ani, în biserica albă, plină de flori, aflată la o distanţă de aproximativ şase mile de proprietatea familiei Kennedy. Mireasa, absolventă a Radcliffe School şi studentă în anul doi la Facultatea de Drept la

Columbia Law School, îl cunoscuse pe Schlossberg, deţinător al unui doctorat la Columbia University şi preşedintele unei firme din New York care se ocupa de expoziţii de muzeu, când era angajată la Metropolitan Museum după colegiu. Fratele ei, absolvent al Brown University, care urma să îşi înceapă studiile de Drept la New York University, era cavalerul de onoare al lui Schlessberg. La masa de nuntă de după aceea, John a fost şi cavalerul mamei lui, fiind foarte atent cu ea. Jackie purta o rochie din crep de culoare fisticului şi mănuşi albe şi părea când veselă, când tristă.

În anii care au urmat, Jackie şi-a văzut fiica şi apoi şi fiul absolvind Dreptul. A devenit bunica a trei nepoţi: Rose, Tatiana şi John Schlossberg. A urmărit discursul lui JFK Jr. la Convenţia Naţională Democrată din Atlanta din 1988, un debut încântător care a condus la multe speculaţii referitoare la intenţia lui de a-şi asuma, sau nu, rolul de purtător al stindardului familiei. L-a văzut numit de revista *People* „Cel mai sexy bărbat în viaţă”, şi l-a urmărit luptându-se bărbăteşte cu insuccesul la examenul de barou

până la a treia încercare. În public, el s-a arătat nepăsător la glumele răutăcioase ale presei legate de eşecurile lui (printre care titlul din *York Post* „Frumosul o zbârceşte"), dar în particular a plâns.

Mulţi ani după asasinarea preşedintelui Kennedy, într-o seară de noiembrie, în timp ce lua cina cu fiul ei în locuinţa din New York, Jackie, în vârstă de 61 de ani, a spus ceva ce nu-i mai spusese niciodată. A declarat că dacă ar fi fost ca tatăl lui să se reîntoarcă acum la ea, s-ar fi întrebat dacă ar fi putut să-l trimită la plimbare. Când, după o clipă de ezitare, Jackie, care avea ochii închişi, a ridicat mâna cu palma în afară, gestul, la fel de expresiv şi vehement ca al Marthei Graham[28] într-un dans, rezuma îndelungata luptă singuratică a unui suferind de TSPT de a bloca trecutul tragic.18 Pentru cei care au fost martori la moartea violentă a unei persoane iubite, o parte a problemei poate fi mai târziu neputinţa de a se rupe de evenimentul dureros. Reconstituind şi revăzând la nesfârşit succesiunea evenimentelor care au culminat în traumă, supravieţuitorul îl ţine într-un sens în viaţă pe cel iubit chiar dacă numai în minte. Emoţionanta conversaţie a lui Jackie cu fiul ei sugerează că ea, care odată se străduise în mod conştient să-şi scoată din minte soţul omorât de dragul copiilor ei, era în sfârşit pregătită să încerce din nou, dar de data asta pentru ea.

Când a ajuns la 60 de ani, Jackie a mai făcut un progres important. Abia în aceşti ultimi ani îşi formase în sfârşit o platoşă pe care nu o avusese când, cu vorbele lui RFK la vremea controversei cu Manchester, fusese „tare deranjată şi chiar zdrobită" 19 de extrem de multele critici

---

28 Martha Graham (1894-1991), dansatoare şi coregrafa americană, a inventat un nou limbaj al mişcărilor şi a avut o carieră de peste 70 de ani. I s-a decernat Medalia Prezidenţială pentru Libertate, cea mai înaltă distincţie civilă a SUA (n. red.).

ale publicului la adresa ei. De-a lungul anilor, fusese înfăţişată ca o femeie care în mod egoist dorea să prelungească trauma naţiunii, care trăia din autocompătimire, care îşi simula durerea, care era neloială moştenirii preşedintelui martirizat, care era gata să se vândă celui care dădea mai mult şi chiar fusese cauza declinului şi decesului celui de al doilea soţ. Pentru ea, multe dintre astea fuseseră devastatoare. Când şi-a dat demisia din postul de la Viking, fusese înnebunită că lumea chiar nu credea că nu era îndurerată de publicarea cărţii lui Archer. Însă, la un moment dat, Jackie a părut eliberată de teama în faţa părerii publicului despre ea.

Era una dintre femeile celebre din lume, era fotografiată şi se scria despre ea oriunde mergea, şi totuşi puţini oameni înţeleseseră cât de cât ce îndurase ea în ceea ce odată numea, în alt context, „cea mai secretă inimă a mea” 20. Aşa că de ce ar fi contat ce spunea toată lumea?

Legătura lui Jackie cu Bob McNamara avusese în comun sentimentul de împresurare şi percepţie greşită. Însă în aceşti ultimi ani, ea şi McNamara, acum retras din viaţa politică şi văduv, se deosebeau în privinţe importante. Deja nu mai era nicio îndoială că Jackie supravieţuise şi progresase. Prin contrast, McNamara era un om dezamăgit şi înfrânt. După numeroase încercări eşuate, Jackie reuşise în cele din urmă să-şi modeleze o viaţă nouă. După spusele unui asociat, McNamara încă „se târa prin ruinele unei vieţi” 21. Jackie a cultivat cu asiduitate o aură de echilibru mintal. Cu izbucnirile lui înlăcrimate şi privirea pierdută în zare, McNamara părea uneori obsedat şi pe jumătate nebun Când Jackie a aflat că iubitul ei prieten, căruia îi atribuia meritul de a o fi ajutat în vremurile grele, era el însuşi disperat din cauza unei biografii a lui, deloc măgulitoare, care fusese publicată de

curând, a făcut tot ce a putut să-i aline durerea.22

Într-o scrisoare din 24 februarie 1993, Jackie i-a dat lui McNamara, acum în vârstă de 76 de ani, nişte sfaturi care păreau că se bazau pe experienţa şi cugetările personale.23 Ea îi spunea că, supărându-se, nu făcea decât să le permită criticilor lui să-i scadă valoarea. Jackie era pe mai departe convinsă că până la urmă oamenii aveau să afle adevărul despre McNamara – cel puţin adevărul aşa cum îl percepea ea – şi aveau să-i judece corect acţiunile. Între timp, ea a parafrazat-o pe Eleanor Roosevelt: „Nimeni nu mă poate umili fără acceptul meu”. Pe scurt, Jackie îl sfătuia pe acest om, al cărui defect fatal fusese, poate, credinţa prea devotată faţă de iluzia controlului, să încerce cel puţin să-şi stăpânească emoţiile.

În acelaşi an, Jackie şi-a învins în sfârşit reţinerea foarte veche de a se „reconecta” 24, cum spunea JFK, la viaţa politică din Washington în sens emoţional. Pe 24 august, purtând o eşarfa roşie cu buline albe, Jackie s-a pregătit să-i primească pe Bill şi Hillary Clinton la Martha’s Vineyard. îi invitase pe soţii Clinton, care stăteau la Bob McNamara, să ia parte alături de ea, Maurice Tempelsman, Teddy Kennedy şi alţi membri ai familiei la o croazieră de peste patru ore pe iahtul lui Maurice. După impresia fiului lui Jackie, preluarea funcţiei în ianuarie 1993 de către preşedintele Clinton, un adept al lui JFK, în vârstă de 46 de ani, care, în ajunul depunerii jurământului, făcuse gestul de a depune trandafiri roşii pe mormintele ambilor fraţi Kennedy din Arlington National Cemetery, marcase un fel de schimbare totală a atitudinii generale a lui Jackie faţă de Washington. În anii care trecuseră de la asasinat, Jackie acceptase să se întoarcă la Casa Albă cu un singur prilej – în 1971, în timpul preşedinţiei lui Nixon, când s-a dus să vadă portretele ei şi al lui JFK. Astfel, Jackie preferase să stea departe, de teama amintirilor

nedorite pe care o vizită ameninţa să le aducă la suprafaţă. Este de remarcat că în anii Clinton, deşi avea invitaţie permanentă de la Hillary Rodham Clinton, Jackie a continuat să evite mulţii factori potenţial declanşatori care o aşteptau acolo. Prietenia caldă cu care se întreţinea cu soţii Clinton pe terenul ei de acasă era altă problemă. După spusele fiului ei, Jackie „părea profund fericită şi uşurată" 25 să reia legătura cu Washingtonul prin intermediul lor. Într-o scrisoare din 1994 adresată soţilor Clinton, John scria că relaţia „a ajutat-o într-un mod profund".

În acea lună august din 1993, Jackie se gândea că mult trâmbiţata vizită de vacanţă a soţilor Clinton la Martha's Vineyard putea să îl ajute şi pe Teddy Kennedy, atunci în vârstă de 61 de ani, pe care în 1994 îl aştepta o campanie dură de realegere ca senator. După ce, în 1980, nu a reuşit să fie nominalizat candidatul partidului său la prezidenţiale, el şi soţia lui, Joan, divorţaseră; după aceea începuse o viaţă de chefuri şi destrăbălare care a fost prezentată pe larg în presă şi care a ţinut un deceniu. Fraţii Kennedy ajunseseră la statutul de personalităţi politice importante prin figurile pline de viaţă ale lui Jack şi Bobby, care, din pricina morţii lor premature, rămăseseră veşnic tineri şi frumoşi în imaginaţia poporului. Pentru mulţi alegători din Massachusetts, mai ales pentru cei noi şi mai tineri, Teddy Kennedy, greoi şi stângaci, era o relicvă dintr-o altă eră. Închiderea fabricilor şi şomajul deveniseră o mare problemă în stat şi cetăţenii întrebau ce avea de gând să facă în privinţa asta moşul desfrânat şi aparent neînsemnat.

Între timp, două episoade care au coincis cu actualul mandat de senator al lui Teddy ridicaseră multe întrebări despre gradul în care viaţa lui privată îi afectase eficienţa politică. Comportamentul desfrânat al senatorului,

cunoscut publicului, a limitat sever şi făţiş poziţia acestuia la expunerea acuzaţiilor de hărţuire sexuală aduse de Anita Hill lui Clarence Thomas. Cum putea Teddy să-i pretindă candidatului lui George H.W. Bush la Curtea Supremă standarde comportamentale pe care el însuşi nu le întrunea? Dacă Teddy nu a spus mai nimic la audieri, n-a fost din cauză că a spune ceva ar fi semănat a ipocrizie? Aşa au părut să creadă mulţi oameni, şi nu în ultimul rând senatorul însuşi. Când Teddy a vorbit în apărarea Anitei, chiar şi aşa puţin, remarcile lui au fost întâmpinate cu aluzii zeflemitoare la Chappaquiddick din partea republicanilor. În acelaşi an, dezvăluirile de la procesul de viol intentat lui William Kennedy Smith conform cărora, în noaptea cu pricina, Teddy îşi însoţise nepotul la un bar din Palm Beach care avea reputaţia de loc de agăţat pentru bărbaţii mai în vârstă în căutare de companie feminină nu i-au fost deloc favorabile senatorului. Teddy şi-a făcut *mea culpa* la Şcoala de Stat Kennedy („îmi recunosc defectele, greşelile de conduită din viaţa particulară, îmi dau seama că sunt singurul răspunzător pentru ele şi că eu sunt cel care trebuie să se confrunte cu ele”) şi a intrat într-o a doua căsnicie stabilă şi pare-se stabilizatoare cu avocata Victoria Reggie. Totuşi, în ciuda eforturilor lui până la acest moment, susţinătorii lui Teddy aveau motiv să fie îngrijoraţi că pentru alegători asta nu era de ajuns şi că, după trei decenii în Senat, se putea foarte bine ca în anul următor el să fie înfrânt.

Privind înainte spre 1994, Jackie a văzut prilejul pe care îl prezenta vizita lui Bill Clinton, dacă jocul de scenă era exact cum trebuia să fie. Pe vremuri, fusese rolul bătrânului Joe Kennedy să aranjeze cu măiestrie astfel de probleme pentru fiii săi cu ambiţii politice, însă astăzi sarcina era a lui Jackie. Aflând că tânărul preşedinte şi soţia lui erau pe cale să urce la bord, Jackie, care era cu

Teddy pe puntea superioară, l-a trimis pe acesta să-i întâmpine. Când Teddy i-a spus că Maurice era deja acolo, Jackie i-a replicat că nu Maurice voia să fie reales în statul Massachusetts, ci el, şi ar fi fost bine să se afle că el fusese cel care îl întâmpinase pe preşedintele Clinton.

La sfârşitul lui 1993, Jackie avea 64 de ani şi mergea la vânătoare de vulpi în Virginia, lucru pe care îl făcea de două ori pe an, lucra la manuscrise şi – spunea ea pe un ton pe jumătate vesel, pe jumătate grav – trăia cu mâncare congelată în casa închiriată, cu tapet pe pereţi, de pe un drum de ţară din apropiere de Middleburg. Jackie se aştepta ca excursia să fie absolut una de rutină, dar nu s-a dovedit aşa. În timp ce era în Virginia, a căzut de pe cal. A fost dusă la spital, unde, în timpul unei examinări, doctorul a descoperit o umflătură la organele genitale. Convins că problema era un nodul limfatic inflamat cauzat de infecţie, medicul i-a prescris o cură cu antibiotice, care a redus, dar nu a eliminat problema. După Crăciun, Jackie era în Marea Caraibelor cu Tempelsman, când o tuse severă combinată cu dureri abdominale şi noduli limfatici umflaţi la gât au determinat-o să ia legătura cu medicul ei din New York, care a sfătuit-o să vină imediat acasă. În urma biopsiei, s-a descoperit că avea limfom non-Hodgkin, o formă de cancer, şi la începutul lui ianuarie 1994 a început chimioterapia.

„Simt că e un fel de *hubris*" *26*, i-a spus Jackie lui Arthur Schlesinger după diagnosticul de cancer. „Mereu am fost mândră că mă păstrez în formă. Înot, şi alerg, şi fac flotări, şi mă plimb în jurul lacului… iar acum apare brusc asta". Cum făcuse de multe ori în deceniile care se scurseseră de la Dallas, s-a luat iar la trântă cu neprevăzutul vieţii şi al tragediei. Însă, de data asta, în loc să recurgă la multele măsuri care i-ar fi putut schimba cursul vieţii, a făcut ceva foarte diferit. A enumerat eforturile pe care le făcuse pentru a rămâne în formă şi

sănătoasă şi a comentat cu melancolie că îngrozitorul diagnostic venise în ciuda lor. Şi, foarte important, în timp ce spunea toate astea, râdea – nu doar ca recunoaştere a zădărniciei eforturilor ei, ci şi a hubris-*ului* (Jackie a folosit în mod intenţionat vechiul termen grecesc pentru mândria excesivă) de care se făcuse vinovată crezând că avea mai mult control asupra destinului decât avea de fapt.

Între timp, un purtător de cuvânt a făcut un anunţ public despre starea fostei Prime Doamne, spunând că prognosticul ei era excelent. În realitate, medicii o informaseră pe Jackie că existau doar 50% şanse ca limfomul să poată fi stabilizat. De multe ori cu pansamente adezive şi vânătăi de la tratament, Jackie a continuat să se ducă la editură ca şi cum situaţia n-ar fi fost foarte rea. Însă, la mijlocul lui martie, un RMN a detectat că limfomul migrase la creier şi şira spinării. Maurice Tempelsman, care îşi stabilise temporar biroul în apartamentul lui Jackie, a rămas alături de ea până la capăt, ţinând-o de mână, mângâind-o pe obraz, vorbindu-i în şoaptă. Duminică, 15 mai, a însoţit-o pe Jackie la o ultimă plimbare în Central Park, deşi ea ajunsese extrem de fragilă şi abia a făcut câţiva metri că a şi trebuit să fie dusă înapoi acasă. A doua zi, Jackie a făcut o criză de frisoane în timpul căreia şi-a pierdut luciditatea. Tempelsman a dus-o la Hospital-Cornell Medical Center din New York, unde în urma analizelor s-a descoperit că avea mari cantităţi de limfom la ficat. Când a aflat că medicii nu mai puteau face nimic, Jackie a ales să moară acasă.

Era în dormitorul ei – acelaşi în care primise vestea împuşcării lui Bobby Kennedy – când, joi seara, 19 mai, a încetat din viaţă. A doua zi, reluând o temă care o preocupase deseori pe mama lui în diversele ei demersuri, JFK Jr „atunci în vârstă de 33 de ani, a evidenţiat gradul de control pe care în cele din urmă l-a exercitat ea asupra

circumstanţelor morţii ei. „A făcut-o în felul ei şi în condiţiile stabilite de ea”, le-a spus John reporterilor adunaţi în faţa casei, „şi toţi ne simţim norocoşi pentru asta”.

Trei zile mai târziu, o mulţime de oameni se uitau după barierele ridicate de poliţie pe Park Avenue cum sicriul lui Jackie, acoperit cu ferigi şi o cruce din lăcrămioare era dus în biserica din piatră de calcar, din secolul al XIX-lea, St. Ignatiu de Loyola. La slujbă, la care au luat parte în jur de 1.000 de invitaţi, JFK Jr. a citit din profetul Isaia, iar Caroline şi Maurice au recitat poezii de Edna St. Vincent Millay şi, respectiv, C.P. Cavafy. Mulţi participanţi au remarcat că discursul de elogiere, ţinut de Teddy Kennedy, a implicat o rescriere instantanee a istoriei, deoarece nu s-a menţionat nici măcar o singură dată a doua căsătorie controversată a lui Jackie. După slujba de înmormântare, sicriul ei a fost transportat la National Airport din Washington cu un avion charter. Preşedintele Clinton aştepta când avionul a aterizat şi a însoţit familia la Arlington National Cemetery, unde Jackie urma să fie îngropată lângă JFK.

Caroline îl rugase pe bătrânul arhiepiscop Philip Harman, în vârstă de 81 de ani, pe care mama ei îl desemnase să ţină discursul de elogiere a preşedintelui Kennedy în Catedrala St. Matthew din Washington în 1963, să oficieze slujba la mormântul lui Jackie. La vremea căsătoriei cu Aristotel Onassis, preotul criticase sever hotărârea lui Jackie de a intra într-o căsătorie pe care el o considera „de convenienţă” 27, aşa că a fost surprins şi încântat de cererea lui Caroline. Veşmântul violet al arhiepiscopului, împreună cu reverele de nuanţa piersicii ale costumului negru al lui Hillary Rodham Clinton au fost singurele pete de culoare în procesiunea funerară înveşmântată în negru, care a însoţit sicriul pe dric până la

locul de înmormântare de pe coasta dealului care domina râul Potomac.28 „Oh, Doamne”, a psalmodiat arhiepiscopul Harman, „tu eşti casa noastră promisă. Condu-o pe roaba ta Jacqueline în acea casă luminată de prezenţa vieţii şi iubirii tale veşnice, ca să se alăture acolo celorlalţi membri ai familiei”.

În 1963, acelaşi preot venise în secret la Arlington National Cemetery la cererea lui Jackie pentru a reînhuma cele două sicrie micuţe în care erau rămăşiţele pământeşti ale Arabellei şi ale lui Patrick. În acea noapte, Jackie, care încă locuia la Casa Albă, îl bombardase cu întrebări despre neprevăzutul şi lipsa de sens a morţii soţului ei, dar şi cu temerile ei legate de rolul nedorit care deja îi era băgat pe gât de un popor american îndurerat care, după părerea ei, o privea mai puţin ca pe o femeie, cât ca pe un simbol al durerii lui. Vorbise şi despre sentimentul inconfortabil că de atunci înainte îi era dat să poarte greutatea opiniei populare, sentimentele schimbătoare ale publicului, nu mereu favorabile, pentru ea.

Şi aşa se întâmplase. Din cauza nepotrivirii dintre nevoile lui Jackie şi cele ale societăţii în care trăia, a trecut de la a fi idealizată la a fi stigmatizată. Aveau să treacă zeci de ani până să înceapă în mod serios şi hotărât procesul lung, lent, dureros, nu întotdeauna liniar şi logic, de recuperare. Când căuta să se întărească prin cariera de editor şi sprijinirea conservării reperelor naţionale, când a cumpărat pământ şi a construit o casă nouă, când şi-a înfruntat temerile participând la campania ultimului frate Kennedy pentru nominalizarea drept candidat la preşedinţie al democraţilor în alegerile din 1980, când s-a bucurat de „răzbunarea ei pe lume” prin succeselor copiilor ei, când a reuşit să se reconecteze la viaţa politică din Washington prin intermediul soţilor Clinton, Jackie se vindeca, oricât de imperfect şi incomplet, sub ochii

naţiunii.

Şi apoi, dintr-odată, a dispărut.

După înmormântarea lui JFK, Jackie îşi exprimase indignarea în faţa arhiepiscopului Harman cu privire la faptul că mulţi îi lăudaseră comportarea în timpul ceremoniilor. La vremea morţii ei, iarăşi au fost multe aprecieri, în scris şi verbal, faţă de modul în care se comportase atât în 1963, cât şi în deceniile care urmaseră. Au fost eliminate părţile urâte, tulburătoare, enigmatice ale tabloului – povestea strict umană a luptei de 31 de ani a unei femei cu amintirea evenimentelor îngrozitoare, pe care concetăţenii ei fuseseră nerăbdători să o alunge din minte. Într-un sens, în această perioadă de comemorare naţională a lui Jacqueline Kennedy Onassis şi reconstituire a vieţii ei, oamenii au constatat în sfârşit că pot să uite.

Când bătrânul preot şi-a terminat rugăciunea, clopotele Catedralei Naţionale din Washington, de peste râu, au bătut de 64 de ori, o bătaie pentru fiecare an pe care îl trăise Jacqueline Kennedy Onassis. După aceea, Caroline a pus o floare albă pe sicriul mamei sale şi atât ea, cât şi John au sărutat suprafaţa de mahon. După ce Caroline s-a dus la soţul ei, John a îngenuncheat şi a atins mormintele tatălui său şi ale micuţilor săi fraţi.

Note

CAPITOLUL 1

1. Jackie către Woodley, Hantmans Aucţioneers.

2. Ibid.

3. John H. Davis, *Jacqueline Bouvier – An Intimate Memoir* (New York, Wiley, 1996).

4. Jackie către Woodley, Hantmans Aucţioneers.

5. Ibid.

6. Ibid.

7. Ibid.

8. /faz’d.

9. /faz'd.

10. Jackie către Bev, Christies.

11. *Ibid*.

12. Nancy Davis şi Barbara Donahue, *Miss Porters School* (Farmington, Conn., Northeast Graphics, 1992).

13. Jackie către Woodley, Hantmans Aucţioneers.

14. Kathleen Bouvier, *Black Jack Bouvier*: *The Life and Times of Jackie* Os *Father* (New York, Pinnacle, 1999).

15. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

16. Bill Adler, *The Un common Wisdom of Jacqueline Kennedy Onassis*: *A Portrait în Her Own Words* (Secaucus, N.J., Citadel, 1994).

17. Puffin Gates citată în cartea lui Sarah Bradford *Americas Queen*: *The Life of Jacqueline Kennedy Onassis* (New York, Viking, 2000).

18. Jackie către Woodley, Hantmans Aucţioneers.

19. *Ibid*.

20. *Ibid*.

21. *Ibid*.

22. Jackie către Bev, Christies.

23. *Ibid*.

24. Jbzd.

25. Jackie către Bev, 20 ianuarie 1946, Christies.

26. Davis, *Jacqueline Bouvier*.

27. Mark Pottle, ed., *Daring to Hope*: *The Diaries and Letters of Voilet Bonham Carter*, 1946 – 1969 (Londra, Orion, 2002).

28. Adler, *Un common Wisdom of Jacqueline Kennedy Onassis*.

29. Louis Auchincloss, interviu cu autoarea.

30. Adler, *Un common Wisdom of Jacqueline Kennedy Onassis*.

31. Mary Van Rensselaer Thayer, *Jacqueline Bouvier Kennedy* (Garden City, N.J., Doubleday, 1961).

32. Ibid.

33. Charles Bartlett, interviu, John F. Kennedy Library.

34. Frank Waldrop, interviu, Massachusetts Historical Society.

35. Ibid.

36. Jackie către Bev, Christies.

37. Louis Auchincloss, interviu cu autoarea.

38. Louis Auchincloss, *Sybil* (Boston, Houghton Mifflin, 1951).

39. Ibid.

40. Louis Auchincloss, interviu cu autoarea.

41. Ibid.

CAPITOLUL 2

1. Frank Waldrop, interviu, Massachusetts Historical Society.

2. Ibid.

3. Interviul autoarei cu Betty Coxe Spalding, Elizabeth Cavendish, Richard Holderness.

4. John White, interviu, Massachusetts Historical Society.

5. Rose Kennedy către Nancy Astor, 14 iunie 1948, University of Reading.

6. Lynne McTaggert, Kathleen Kennedy: Her Life and Times (New York, Doubleday, 1983).

7. John White, interviu, Massachusetts Historical Society.

8. Ibid.

9. Ibid.

10. William Walton, interviu, Massachusetts Historical Society.

11. John Husted citat de Kitty Kelley în *Jackie Oh*! (Secausus, N.J., Lyle Stuart, 1978).

12. William Walton, interviu, Massachusetts

Historical Society.

13. Jean Lloyd, interviu cu autoarea.

14. John White, interviu, Massachusetts Historical Society7. Inga Arvad, memorii nepublicate.

15. John White, interviu, Massachusetts Historical Society.

16. Patsy Field, interviu, Massachusetts Historical Society.

17. Citat de Kitty Kelley în *Jackie Oh*!

18. Autor al interviurilor cu Deborah Devonshire, Betty Coxe Spalding, Elizabeth Cavendish, Nicholas Henderson.

19. Joseph Alsop, *I've Seen the Best of It*: *Memoirs* (New York, Norton, 1992).

20. *Ibid*.

21. Jane Suydam, interviu cu autoarea.

22. *Jacqueline Kennedy*; *Historic Conversations on Life with John F. Kennedy* (New York, Hyperion, 2011).

23. *Ibid*.

24. John P. Malian, „Massachusetts: Liberal and Corrupt", *New Republic*, octombrie 13, 1952.

25. Note de Dorothy Schiff citate în Jeffrey Potter, *Men*, *Money & Magic*: *The Story of Dorothy Schiff* (*New* York, Coward, McCann, 1976).

26. Deborah Devonshire, interviu cu autoarea.

27. Janet Auchincloss, interviu, John E Kennedy Library.

28. *Ibid*.

29. Jacqueline Bouvier către Rose Kennedy, 29 iunie 1953, în Amanda Smith, ed., *Hostage to Furtune*: *The Letters of Joseph P. Kennedy* (New York, Viking, 2001).

30. Joseph P. Kennedy către Torby MĂCD – onald, John F. Kennedy Library.

31. Phyllis MĂCD – onald, interviu, Massachusetts

Historical Society.

32. Ibid.

33. Jewel Reed, interviu cu autoarea.

34. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

35. Gunilla von Post, *Love, Jack* (New York, Crown, 1997).

36. Ibid.

37. John H. Davis, *Jacqueline Bouvier: An Intimate Memoir* (New York, Wiley, 1996).

38. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

CAPITOLUL 3

1. Jacqueline Kennedy către Ambasadorul şi Doamna Kennedy, septembrie 1953, Early American History Auctions.

2. Ibid.

3. Jewel Reed, interviu cu autoarea.

4. Ibid.

5. Bill Adler, *The Un common Wisdom of Jacqueline Kennedy Onassis: A Portrait în Her Own Words* (Secaucus, N.J., Citadel, 1994).

6. *Jacqueline Kennedy; Historic Conversations on Life with John F. Kennedy* (New York, Hyperion, 2011).

7. Andrew Devonshire, interviu cu autoarea.

8. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

9. Ibid.

10. Ibid.

11. Ibid.

12. Ibid.

13. Ibid.

14. Veronica MacLean, *Past Forgetting: A Memoir of Heroes, Adventure and Love* (Londra, Headline Review, 2002).

15. Gore Vidal, *Palimpsest: A Memoir* (New York, Random House, 1995).

16. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

17. Rose Kennedy către Nancy Astor, 14 iunie 1948, University of Reading.

18. Fiona Arran, interviu cu autoarea.

19. Joseph P. Kennedy către Paul Murphy, 18 aprilie 1939, John E Kennedy Library.

20. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

21. MacLean, *Past Forgetting*.

22. *Jacqueline Kennedy*, *Historic Conversations on Life with John F. Kennedy*.

23. Jacqueline Kennedy, interviu, John Sherman Cooper Oral History Project, University of Kentucky.

24. Elmer Bartels, interviu, Massachusetts Historical Society.

25. McGeorge Bundy, interviu, John F. Kennedy Library.

26. Charles Spalding citat de Ralph G. Martin în *A Hero for Our Time* (New York: Fawcett, 1984).

27. Evelyn Lincoln, *My Twelve Years with John F. Kennedy* (New York, McKay, 1965).

28. Lem Billings citată de Doris Keams *in The Fitzgeralds and the Kennedys*: *An American Saga* (New York, Simon & Schuster, 1987).

29. Jane Suydam, interviu cu autoarea.

30. *Ibid*.

31. Lem Billings citată de Goodwin în *Fitzgeralds and the Kennedys*.

32. John F. Kennedy către Gunilla von Post, 2 martie 1953, Legendary Auctions.

33. *Jacqueline Kennedy*; *Historic Conversations on Life with John F. Kennedy*.

34. John F. Kennedy către Gunilla von Post, 28 iunie 1953, Legendary Auctions.

CAPITOLUL 4

1. Elmer Bartels, interviu, Massachusetts Historical Society.

2. Ibid.

3. Ibid.

4. John F. Kennedy către Gunilla von Post, 16 august 1954, Legendary Auctions.

5. John F. Kennedy către Gunilla von Post, 13 septembrie 1954, Legendary Auctions.

6. Bill Adler, *The Un common Wisdom of Jacqueline Kennedy Onassis*: *A Portrait în Her Own Words* (Secaucus, N.J.: Citadel, 1994).

7. Ibid.

8. Jacqueline Kennedy: *Historic Conversations on Life with John F. Kennedy*.

9. Isaiah Berlin, interviu, John F. Kennedy Library.

10. Frank Waldrop, interviu, Massachusetts Historical Society.

11. Martin, A *Hero for Our Time*.

12. Anne Tree, interviu cu autoarea.

13. Jacqueline Kennedy: *Historic Conversations on Life with John F. Kennedy*.

14. Ibid.

15. Andrew Devonshire, interviu cu autoarea.

16. Ibid.

17. Victoria Lloyd, interviu cu autoarea.

18. Alexander Stockton, interviu cu autoarea.

19. Carl Sferrazza Anthony, *As We Remember Her*: *Jacqueline Kennedy Onassis in the Words of Her Family and Friends* (New York, Harper Perennial, 2003).

20. Jacqueline Kennedy către Henry Luce, 1954, Library of Congress.

21. Jacqueline Kennedy către Lyndon B. Johnson, 4 noiembrie 1954, Lyndon B. Johnson Library.

22. John F. Kennedy către Gunilla von Post, 11

noiembrie 1954, Legendary Auctions.

23. Ibid.

24. John F. Kennedy către Gunilla von Post, 18 decembrie 1954, Legendary Auctions.

25. Ibid.

26. Jacqueline Kennedy Historical Conversations on Life with John F. Kennedy.

27. John F. Kennedy, *Profiles în Courage* (New York, Harper & Brothers, 1956).

28. John F. Kennedy către Elsa Fogelstrom, 22 august 1955, Legendary Auction.

29. Evelyn Lincoln, *My Twelve Years with John F. Kennedy* (New York, McKay, 1965).

30. John F. Kennedy către Gunilla von Post, 10 august 1955, Legendary Auctions.

31. John F. Kennedy către Joseph P. Kennedy, în Amanda Smith ed. *Hostage to Fortune*: *The Letters of Joseph P. Kennedy* (New York: Viking, 2001).

32. John F. Kennedy către Gunilla von Post, 22 august 1955, Legendary Auctions.

33. Janet Travell, *Office Hours Day and Night*: *The Authobiogrbaphy of Janet Travell*, M.D. (New York, New American Library, 1968).

34. Janet Auchincloss, interviu, John F. Kennedy Library.

35. Ibid.

36. Joseph P. Kennedy către Edward Kennedy, 3 septembrie 1955, John F. Kennedy Library.

37. Herbert S. Parmet, *Jack*: *The Struggles of John R Kennedy* (New York, Dial, 1980).

38. John F. Kennedy către Joseph P. Kennedy, 20 iunie 1956, John F. Kennedy Library.

39. George Smathers, interviu Senat.

40. Jacqueline Kennedy: *Historic Conversation on*

Life with John F. Kennedy.

41. George Smathers, interviu cu autoarea.

42. Ted Sørensen, *Counselor*: *A Life at the edge of History* (New York, Harper, 2008).

43. Parmet, *Jack*: *The Struggles of John R Kennedy*.

44. George Smathers, interviu Senat.

45. Deborah Devonshire, interviu cu autoarea.

46. George Smathers, interviu Senat.

47. Travell, *Office Hours Day and Night*.

48. George Smathers, interviu Senat.

49. *Ibid*.

50. Arthur M. Schlesinger Jr., *Robert Kennedy and His Times* (Boston, Houghton Mifflin, 1978).

51. Charles Spalding, interviu, John F. Kennedy Library.

52. *Ibid*.

53. Jane Ormsby-Gore, interviu cu autoarea.

54. George Smathers, interviu cu autoarea.

55. Lem Billings citată de Doris Keams în *The Fitzgeralds and the Kennedys*: *An American Saga* (New York, Simon & Schuster, 1987).

CAPITOLUL 5

1. Laura Bergquist, interviu, John F. Kennedy Library.

2. Charles Spalding, interviu, John F. Kennedy Library.

3. Laura Bergquist, interviu, John F. Kennedy Library.

4. *Ibid*.

5. Joseph Alsop către Theodore Sørensen, 10 noiembrie 1960, Library of Congress.

6. *Jacqueline Kennedy*: *Historic Conversations on Life with John F. Kennedy* (New York, Hyperion, 2011).

7. McGeorge Bundy, interviu, John F. Kennedy Library.

8. Ted Sørensen, *Counselor*: *A Life at the edge of*

History (New York, Harper, 2008).

9. *Jacqueline Kennedy*: *Historic Conversations on Life with John F Kennedy*.

10. Laura Bergquist, interviu, John F. Kennedy Library.

11. *Ibid*.

12. Janet Auchindoss, interviu, John F. Kennedy Library.

13. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

14. Deborah Devonshire, interviu cu autoarea.

15. Joseph Alsop către Jacqueline Kennedy, 9 septembrie 1964, Library of Congress.

16. *Ibid*.

17. Igor Cassini, *Id Do It All Over Again* (New York, Putnam, 1977).

18. Joseph Alsop către Jayne Wrightsman, 30 septembrie 1960, Library of Congress.

19. *Ibid*.

20. William Walton, interviu, Massachusetts Historical Society.

21. Jacqueline Kennedy către Joseph Alsop, Library of Congress.

22. William Walton, interviu, Massachusetts Historical Society.

23. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

24. Jurnalul lui Harold Macmillan, Bodleian Library, Oxford University.

25. Anthony Montague Browne, *Long Sunset*: *Memoirs of Winston Churchills Last Private Secretary* (Londra, Cassell, 1995) şi Martin Gilbert, *Never Despair*: *Winston S. Churchill, 1945 – 1965* (Boston, Houghton Mifflin, 1988).

26. Lord Moran, *Churchill*: *The Struggle for Survival, 1940 – 1965*: *Taken from the Diaries of Lord Moran*

(Boston: Houghton Mifflin, 1966).

27. *Ibid*.

28. *Jacqueline Kennedy*: *Historic Conversations on Life with John F. Kennedy*.

29. William Douglas-Home, interviu, John F. Kennedy Library.

30. William Walton, interviu, Massachusetts Historical Society.

31. Joseph Alsop, *Vve Seen the Best of It*: *Memoirs* (New York, 1992).

32. William Walton, interviu, Massachusetts Historical Society.

33. Frank Langella, *Dropped Names* (New York, Harper, 2012).

34. Jacqueline Kennedy către Joseph Alsop, Library of Congress.

35. *Ibid*.

36. Apple Parish Bartlett şi Susan Bartlett Crater. *Sister*: *The Life of The Legendary American Interior Designer Mrs*. *Henry Parish* II (New York, St. Martins, 2000).

37. Joseph Alsop către Eunice Shriver, 4 august 1960, Library of Congress.

38. Jacqueline Kennedy către Joseph Alsop, Library of Congress.

39. *Ibid*.

40. Joseph Alsop către Jacqueline Kennedy, 4 august 1960, Library of Congress.

41. *Ibid*.

42. Jacqueline Kennedy către Joseph Alsop, Library of Congress.

43. *New York Times*, 15 septembrie 1960.

CAPITOLUL 6

1. Thomas Maier, *The Kennedys*: *Americas Emerald*

Kings (New York, Basic Books, 2003).

2. Billy Baldwin, *Billy Baldwin Remembers* (New York, Harcourt, 1974).

3. Letitia Baldrige, interviu cu autoarea.

4. *Jacqueline Kennedy*: *Historic Conversation on Life with John E Kennedy* (New York, Hyperion, 2011).

5. David Ormsby-Gore către Harold Macmillan, 1 martie 1961, Public Record Office, Kew.

6. Chester Bowles, însemnări despre criza cubaneză, 20 aprilie 1961, John F. Kennedy Library.

7. Ibid.

8. Hervé Alphand, *Letonnement detre*, *Journal 1939 – 1973* (Paris, Fayard, 1977).

9. Chester Bowles, interviu, John F. Kennedy Library.

10. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

11. Max Jacobson, memorii nepublicate.

12. Autor interviuri cu Patrick O'Neal şi Betty Coxe Spalding.

13. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

14. Max Jacobson, memorii nepublicate.

15. Kennedy P. O'Donnell şi David F. Powers: *Johnny We Hardly Knew Ye*: *Memories of John Fitzgerald Kennedy* (New York, Little, Brown, 1970).

16. Larry Newman, interviu cu autoarea.

17. Arthur M. Schlesinger Jr., *A Thousand Days* (Boston, Houghton Mifflin, 1965).

18. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

19. George Smathers, interviu cu autoarea.

20. *Ibid*.

21. Alphand, *Letonnement d'etre*.

22. Mary Taylor, interviu cu autoarea.

23. *Ibid*.

24. Larry Newman, interviu cu autoarea.

25. *Ibid*.

26. Comunicat de presă al Concerned Citizens of America, 29 august 1962, John F. Kennedy Library.

27. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

28. *Ibid*.

29. Pamela Turnure şi Nancy Tuckerman, interviu, John F. Kennedy Library.

30. Henry Labouisse către Dean Rusk, 3 septembrie 1963, John F. Kennedy Library.

31. *First Lady Jacqueline Kennedy Onassis*: *Memorial Tributes in the One Hundred Third Congress of the United States* (Washington D.C., US Government Printing Office, 1995).

32. Însemnările doamnei Johnson, 15 iunie 1964, Lyndon B. Johnson Library.

33. Pamela Turnure şi Nancy Tuckerman, interviu, John F. Kennedy Library.

34. Charles Roberts, interviu, John F. Kennedy Library.

35. William Manchester, *Moartea unui preşedinte* (New York, Harper & Row, 1967).

36. Maier, *The Kennedys*.

CAPITOLUL 7

1. Jacqueline Kennedy, depoziţie în faţa Comisiei Warren.

2. Theodore White, note originale date doamnei Kennedy, 19 decembrie 1963, John F. Kennedy Library.

3. Nellie Conally, însemnări despre asasinat, Lyndon B. Johnson Library.

4. Filmul şi secvenţe din filmul lui Zapruder; Gerald Posner, *Case Closed*: *Lee Harvey Oswald and the Assassination of JFK* (New York, Random House, 1993).

5. Nellie Connally, însemnări despre asasinat, Lyndon B. Johnson Library.

6. Dave Powers, depoziţie la Comisia Warren.

7. Clint Hill, depoziţie la Comisia Warren.

8. Theodore White, note originale date doamnei Kennedy, 19 decembrie 1963, John F. Kennedy Library.

9. *Ibid*.

10. Paul Landis, depoziţie raport intern Secret Service.

11. Posner, *Case Closed*.

12. Clint Hill, *Mrs*. *Kennedy and Me* (New York, Gallery, 2012).

13. Diane Bowman, depoziţie la Comisia Warren.

14. Dr. Malcolm Perry, depoziţie la Comisia Warren.

15. Dr. Marion Jenkins, depoziţie la Comisia Warren.

16. Posner, *Case Closed*.

17. Doris Nelson, depoziţie la Comisia Warren.

18. *Ibid*.

19. Charles Roberts, interviu, John F. Kennedy Library.

20. *Ibid*.

21. Kenneth O'Donnell, depoziţie la Comisia Warren.

22. Kenneth O'Donnell, interviu, Lyndon B. Johnson Library.

23. Theodore White, note originale date doamnei Kennedy, 19 decembrie 1963, John F. Kennedy Library.

24. Charles Roberts, interviu, John F. Kennedy Library.

25. Liz Carpenter, note despre asasinat, decembrie 1963, Lyndon B. Johnson Library.

26. Charles Roberts, interviu, John F. Kennedy Library.

27. *Ibid*.

28. *Ibid*.

29. Liz Carpenter, note despre asasinat, decembrie 1963, Lyndon B. Johnson Library.

30. Joseph Alsop, interviu, John F. Kennedy Library.

31. *Ibid*.

32. Vezi Charles W. Hoge, *Ones a Warrior*; *Always a Warrior* (Guillford, Conn., GPP Life, 2010).

33. William Manchester, *Moartea unui preşedinte* (New York, Harper & Row, 1967).

34. Vezi Lenorre Terr, Too *Scared to Cry*: *Psysic Trauma* în *Childhood* (New York, Harper & Row, 1990).

35. Manchester, *Moartea unui preşedinte*.

36. Benjamin C. Bradlee, *Conversations with Kennedy* (New York, Norton, 1975).

37. Robert McNamara citat de Manchester în *Moartea unui preşedinte*.

38. Manchester, *Moartea unui preşedinte*.

39. George W. Ball, *The Past Has Another Pattern*: *Memoirs* (New York, Norton, 1982).

40. Merle Miller, *Lyndon*: *An Oral Biography* (New York, Ballantine, 1981).

41. Ball, *Past Has Another Pattern*.

42. *Ibid*.

43. Hill, *Mrs*. *Kennedy and Me*.

44. Dean Rusk, *As I Saw It* (New York, Norton, 1990).

45. Rita Dallas, *The Kennedy Case* (New York, Putman, 1973).

46. *Ibid*.

47. Theodore White, note originale date doamnei Kennedy, 19 decembrie 1963, John F. Kennedy Library.

48. Theodore H. White*, în Search of History*: *A Personal Adventure* (New York, Harper & Row, 1978).

49. Arthur M. Schlesinger Jr., *Robert Kennedy and His Times* (Boston, Houghton Mifflin, 1978).

50. Theodore White, note originale despre asasinat date doamnei Kennedy, 19 decembrie 1963, John F. Kennedy Library.

51. *Ibid*.

52. White: *În Search of History*.

53. *Ibid*.

54. Theodore White, note originale despre asasinat date doamnei Kennedy, 19 decembrie 1963, John F. Kennedy Library.

55. White*, în Search of History*.

56. Theodore White, note originale despre asasinat date doamnei Kennedy, 19 decembrie 1963, John F. Kennedy Library.

57. White*, în Search of History*.

58. Vezi Hoge, *Once a Warrior*.

59. Jacqueline Kennedy, interviu, Lyndon B. Johnson Library.

60. Theodore White, note originale despre asasinat date doamnei Kennedy, 19 decembrie 1963, John F. Kennedy Library.

61. *Ibid*.

62. White*, în Search of History*.

63. Theodore White, note scrise de mână despre interviul pe tema Camelot cu Jacqueline Kennedy, noiembrie 1963, John F. Kennedy Library.

64. Theodore White către Jacqueline Kennedy, 27 aprilie 1963, John F. Kennedy Library.

65. *Ibid*.

CAPITOLUL 8

1. Lyndon Johnson, conversaţie cu Jacqueline Kennedy, 2 decembrie 1963, Miller Center, University of Virgina.

2. Deborah Devonshire, jurnal.

3. Lyndon Johnson, conversaţie cu Jacqueline Kennedy, 2 decembrie 1963, Miller Center, University of Virginia.

4. *Ibid*.

5. *Ibid*.

6. Michael Beschloss, ed., *Reaching for Glory*: *Lyndons Secret White House Tapes, 1964 – 1965* (New York, Simon & Schuster, 2001).

7. Jim Bishop, *The Day Kennedy Was Shot* (New York, Funk & Wagnails, 1968).

8. Lyndon Johnson citat de Doris Keams Goodwin în *Lyndon Johnson and the American Dream* (New York, St. Martins, 1991).

9. Deborah Devonshire, jurnal.

10. Evan Thomas, *Robert Kennedy*: *His Life* (New York, Simon & Schuster, 2000).

11. Pierre Salinger citat de Arthur M. Schlesinger Jr. În *Robert Kennedy and His Time* (Boston, Houghton Mifflin, 1978).

12. Charles Bartlett, interviu, John F. Kennedy Library.

13. Arthur M. Schlesinger Jr., *Journals, 1952 – 2000* (New York, Penguin, 2007).

14. Ibid.

15. Ibid.

16. Jacqueline Kennedy, interviu, Lyndon B. Johnson Library.

17. William Manchester, *Controversy* (New York, Little, Brown, 1976).

18. Philip M. Harman, *The Archbishop Wore Combat Boots*: *Memoir of an Extraordinary Life* (Huntington, Ind., Our Sunday Visitor, 2010).

19. Ibid.

20. Ibid.

21. Ibid.

22. Mary Barelli Gallagher, *My Life with Jacqueline Kennedy* (New York, McKay, 1969).

23. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

24. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 31

ianuarie 1964, Bodleian Library, Oxford University.

25. Jacqueline Kennedy, depoziţie la Comisia Warren.

26. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

27. Andrew Devonshire, interviu cu autoarea.

28. Jean Lloyd, interviu cu autoarea.

29. McGeorge Bundy, interviu, John F. Kennedy Library.

30. *Jacqueline Kennedy*: *Historic Conversations on Life with John F. Kennedy* (New York, Hyperion, 2011).

31. Jean Lloyd, interviu cu autoarea.

32. Schlesinger, *Journals*.

33. Jacqueline Kennedy către Margaret McNamara, 11 decembrie 1963, Sotheby's.

34. *Ibid*.

35. *Ibid*.

36. Maud Shaw, *White House Nanny*: *My Years with Caroline and John Kennedy Jr*. (New York, New American Library, 1966).

37. Billy Baldwin, *Billy Baldwin Remembers* (New York, Harcourt, 1974).

38. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 31 ianuarie 1964, Bodleian Library, Oxford University.

39. *Ibid*.

40. Harman, *Archbishop Wore Combat Boots*.

41. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

42. Baldwin, *Billy Baldwin Remembers*.

43. Jacqueline Kennedy către Joseph Alsop, 8 septembrie 1968, Library of Congress.

44. Baldwin, *Billy Baldwin Remembers*.

45. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 1 iunie 1964, Bodleian Library, Oxford University.

46. *Ibid*.

47. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 17 mai 1965, Bodleian Library, Oxford University.

48. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 19 ianuarie 1968, Bodleian Library, Oxford University.

49. Harold Macmillan către Jacqueline Kennedy, 18 februarie 1964, Bodleian Library, Oxford University.

50. *Ibid*.

51. *Ibid*.

52. *Ibid*.

53. *Ibid*.

54. *Ibid*.

55. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 1 iunie 1964, Bodleian Library, Oxford University.

56. *Ibid*.

57. *Ibid*.

58. *Ibid*.

59. Schlesinger, *Journals*.

60. *Look*, revista, 17 noiembrie 1964.

61. *Look*, revista, 4 aprilie 1967.

62. Edwin Guthman, interviu cu autoarea.

63. Charles Spalding, interviu, John F. Kennedy Library.

64. *Ibid*.

65. Schlesinger, *Robert Kennedy and His Times*.

66. John Corry, *The Manchester Affair* (New York, Putnam, 1967).

67. Thomas Maier, *The Kennedys*: *Americas Emerald Kings* (New York, Basic Books, 2003).

68. *Ibid*.

69. *Ibid*.

70. *Ibid*.

71. William Manchester, *Goodbye*, *Darkness*: *A Memoir of the Pacific War* (New York, Dell, 1982).

72. Vezi Charles W. Hoge, *Once a Warrior*, *Always a Warrior* (Guilford, Conn., GPP Life, 2010).

73. Manchester, *Goodbye*, *Darkness*.

74. *Ibid*.

75. Jacqueline Kennedy, interviu, Lyndon B. Johnson Library.

76. Manchester, *Controversy*.

77. *Ibid*.

78. Vezi Bessel A. Van der Kolk, Alexander C. McFarlane şi Onno der Hart, „A Generat Approach to Treatment of Posttraumatic Stress Disorder" în Bessel A. van der Kolk, Alexander C. McFarlane şi Lars Weisaeth, ed., *Traumatic Stress*: *The effects of Overwhelming Experience on Mind*, *Body and Society* (New York: Guilford Press, 1996).

79. Jacqueline Kennedy, interviu, Lyndon B. Johnson Library.

80. Thomas Maier, *The Kennedys*: *Americas Emerald Kings* (New York, Basic Books, 2000).

81. *Ibid*.

82. Hannah, *Archbishop Wore Combat Boots*.

83. Jacqueline Kennedy, depoziţie la Comisia Warren.

84. Vezi Judith Herman, *Trauma and Recovery* (New York, Basic Books, 1997) şi Wilbur J. Scott, *Vietnam Veterance Since the War*: *The Politics of PTSD*, *Agent Orange*, *and the National Memorial* (Norman, University of Oklahoma Press, 2004).

85. Naţional Center for PTSD, United State Departament of Veterans Affairs.

86. Vezi Hoge, *Once a Warrior*.

87. Vezi Van der Kolk, McFarlane şi van der Hart: „A Generat Approach to Treatment of Posttraumatic Stress Disorder" în Bessel A. van der Kolk, Alexander C. McFarlane şi Lars Weisaeth, ed., *Traumatic Stress*.

CAPITOLUL 9

1. Michael R. Beschloss, ed., *Taking Charge The Johnson White House Tapes*, *1963 – 1964* (New York,

Simon & Schuster, 1997).

2. Jeff Shesol, *Mutual Contempt*: *Lyndon Johnson, Robert Kennedy and the Feud that Defined a Decade* (New York, Norton, 1997).

3. Kenneth P. O'Donnell şi David F. Powers, *Jonny We Hardly Knew Ye*: *Memories of John Fitzerald Kennedy* (New York, Little, Brown, 1970).

4. Lyndon Johnson, conversaţie cu Jacqueline Kennedy, 9 ianuarie 1964, Miller Center, University of Virginia.

5. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 1 iunie 1964, Bodleian Library, Oxford University.

6. Jacqueline Kennedy, depoziţie la Comisia Warren.

7. Intenţiona să înceapă o viaţă nouă: Jacqueline Kennedy către Margaret McNamara, 21 iulie 1964, Sotheby's.

8. *Ibid*.

9. Stanley Tretick către Jacqueline Kennedy, 21 mai 1964, Mugar Memorial Library, Boston University.

10. Stanley Tretick către Jacqueline Kennedy, 12 iulie 1964, Mugar Memorial Library Boston University.

11. Jean Kennedy Smith citată de Robert care *in The Passage of Power* (New York, Knopf, 2012).

12. Ethel Kennedy către Marie Harriman, august 1964, Library of Congress.

13. Charles Spalding, interviu, John F. Kennedy Library.

14. *Look*, revista, 17 noiembrie 1964.

15. Bechloss, *Taking Charge*.

16. *Ibid*.

17. Ethel Kennedy către Marie Harriman, august 1964, Library of Congress.

18. Bechloss, *Taking Charge*.

19. Johnson, conversaţie cu Edward Kennedy, 13

august 1964, Miller Center, University of Viriginia.

20. *Ibid*.

21. Jacqueline Kennedy către Joseph Alsop, 31 august 1964, Library of Congress.

22. *Ibid*.

23. Vezi Babette Rothschild, *The Body Remembers*: *The Psychophysiology of Trauma and Trauma Treatment* (New York, Norton, 2000).

24. Jacqueline Kennedy către Joseph Alsop, 31 august 1964, Library of Congress.

25. Joseph Alsop către Jacqueline Kennedy, 9 septembrie 1964, Library of Congress.

26. Jacqueline Kennedy către C. Douglas Dillon, 11 septembrie 1964, John F. Kennedy Library.

27. Jacqueline Kennedy către Joseph Alsop, 24 noiembrie 1964, Library of Congress.

28. Jacqueline Kennedy către Jim Bishop, 17 septembrie 1964, Lyndon B. Johnson Library.

29. *Ibid*.

30. *Ibid*.

31. Jim Bishop către Jacqueline Kennedy, 28 septembrie 1964, Lyndon B. Johnson Library.

32. Însemnările lui Dorothy Schiff citate de Jeffrey Potter în *Men*, *Money* & *Magic*. *The Story of Dorothy Schiff* (*New* York, Coward, McCann, 1976).

33. *Ibid*.

34. Evan Thomas, *Robert Kennedy*: *His Life* (New York, Simon & Schuster, 2000).

35. Însemnările lui Dorothy Schiff citate de Potter în *Men*, *Money*, & *Magic*.

36. Alexander Stockton, interviu cu autoarea.

37. McGeorge Bundy, interviu, John F. Kennedy Library.

38. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 17

mai 1965, Bodleian Library, Oxford University.

39. Edward Klein, *Just Jackie* (New York, Ballantine, 1998).

40. Jacqueline Kennedy către Joseph Alsop, 30 noiembrie 1964, Library of Congress.

CAPITOLUL 10

1. Lyndon Johnson, conversaţie cu Jacqueline Kennedy, 25 martie 1965, Miller Center, University of Virgina.

2. Joseph Alsop către Jacqueline Kennedy, 26 februarie 1965, Library of Congress.

3. Jacqueline Kennedy către Lyndon Johnson, 28 martie 1965, Lyndon B. Johnson Library.

4. *Daily Telegraph* (Londra), 15 mai 1965.

5. Vezi Bessel A. van der Kolk, Alexander C. McFarlane, „The Black Hole of Trauma", în Bessel A. van der Kolk, Alexander C. McFarlane şi Lars Weisalth, ed., *Traumatic Stress*: *The effects of Overwhelming Experience on Mind, Body and Society* (New York: Guilford Press, 1996).

6. Stanley Tretick citat de Kitty Kelley în *Capturing Camelot*: *Stanley Tretichs Iconic Images of the Kennedys* (New York, Thomas Funne Books, 2012).

7. Harold Macmillan către Jacqueline Kennedy, 6 iunie 1965, Bodleian Library, Oxford University.

8. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 17 mai 1965, Bodleian Library, Oxford University.

9. Michael Beschloss, ed., *Reaching for Glory*: *Lyndons Secret White House Tapes, 1964 – 1965* (New York, Simon & Schuster, 2001).

10. Jacqueline Kennedy către Margaret McNamara, 11 decembrie 1963, Sotheby's.

11. Jacqueline Kennedy către Joseph Alsop, 8 septembrie 1968, Library of Congress.

12. Jacqueline Kennedy către Robert McNamara, 24 februarie 1993, Sotheby's.

13. Jacqueline Kennedy către Robert McNamara, 7 martie 1967, Sotheby's.

14. Jacqueline Kennedy Onassis către Robert McNamara, 6 martie 1969, Sotheby's.

15. Beschloss, *Reaching for Glory*.

16. Jacqueline Kennedy către Robert McNamara, vara 1965, Sotheby's.

17. Robert S. McNamara*, în Retrospect*: *The Tragedy and Lessons of Vietnam* (New York, Times Books, 1995).

18. Jacqueline Kennedy, „Comments (to Arthur Schlesinger)", John F. Kennedy Library.

19. Theodore Sørensen, *Kennedy* (New York, Harper *Se* Row, 1965).

20. *Look*, revista, 4 aprilie 1967.

21. *New York Times*, 5 octombrie 1965.

22. Arthur Schlesinger către Jacqueline Kennedy, 10 august 1965, John F. Kennedy Library.

23. Arthur Schlesinger către Robert Kennedy, 4 septembrie 1965, John F. Kennedy Library.

24. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 14 septembrie 1965, Bodleian Library, Oxford University.

25. *Ibid*.

CAPITOLUL 11

1. William Manchester, *Controversy* (Little, Brown, 1976).

2. Frank Mankiewicz, interviu, John F. Kennedy Library.

3. Edwin Guthman, interviu cu autoarea.

4. Arthur M. Schlesinger Jr., *Journals*, 1952 – 2000 (New York: Penguin, 2007).

5. John Corry, *The Manchester Affair* (New York, Putnam, 1967).

6. William Manchester, *Goodbye, Darkness: A Memoir of the Pacific War* (New York, Dell, 1982).

7. Corry, *The Manchester Affair*.

8. Arthur M. Schlesinger Jr., *Robert Kennedy and His Times* (Boston, Houghton Mifflin, 1978).

9. Corry, *The Manchester Affair*.

10. *Ibid*.

11. Jacqueline Kennedy către Robert McNamara, 14 septembrie 1966, Sothebys.

12. *Ibid*.

13. Jacqueline Kennedy către Robert McNamara, 7 martie 1967, Sothebys.

14. Schlesinger, *Journals*.

15. Michael J. Arlen, *Living-Room War* (New York, Viking, 1969).

16. Robert McNamara*, în Retrospect*: *The Tragedy and Lessons of Vietnam*.

17. *Ibid*.

IS. *Ibid*.

19. Vezi Alexander C. McFarlane, „Resilience, Vulnerability and the Course of Posttraumatic Reactions" în Bessel A. van der Kolk, Alexander C. McFarlane şi Lars Weisaeth, ed., *Traumatic Stress*: *The effects of Overwhelming Experience on Mindy Body and Society* (New York, Guilford Press, 1996) şi Babette Rothschild, *Trauma Essentials* (New York, Norton, 2011).

20. *Beaton in the Sixties*: *More Unexpurgated Diaries* (Londra, Weidenfeld & Nicolson, 2003).

21. Manchester, *Controversy*.

22. Frank Mankiewicz, interviu, John F. Kennedy Library.

23. Evan Thomas, *Robert Kennedy*: *His Life* (New York, Simon & Schuster, 2000).

24. Lyndon Johnson către Jacqueline Kennedy, 16

decembrie 1966, Lyndon B. Johnson Library.

25. Lyndon Johnson conversaţie cu Abe Forţas, decembrie 1966, Miller Center, University of Virginia.

26. Jacqueline Kennedy către Lyndon Johnson, 21 decembrie 1966, Lyndon B. Johnson Library.

27. Ibid.

28. Ibid.

CAPITOLUL 12

1. Comunicatul de presă al ziarului Alianţei Nord Americane, „Face pe regina de prea mult timp?” Lyndon B. Johnson Library.

2. Vera Glaser, *The Cincinnati Enquirer*, 22 decembrie 1966.

3. Arthur M. Schlesinger Jr., *Robert Kennedy and His Times* (Boston, Houghton Mifflin, 1978).

4. Despre idolatrizarea şi apoi stigmatizarea pompierilor, vezi Elizabeth Goren, „Society’s Use of the Hero Following a National Trauma” în *The American Journal of Psychoanalysis 67* (2007).

5. Vezi Judith Herman, *Trauma and Recovery* (New York, Basic Books, 1997) şi Alexander C. McFarlane şi Bessel A. van der Kolk, „Trauma and Its Challenge to Society” în Bessel A. van der Kolk, Alexander C. McFarlane şi Lars Weisaeth, *Traumatic Stress*: *The effects of Overwhelming Experience on Mind, Body and Society* (New York, Guilford Press, 1996).

6. *New York Times*, 29 decembrie 1966.

7. Liz Smith, „Jackie coboară de pe piedestal”, *World Journal Tribune*, 8 ianuarie 1967.

8. *Look*, revista, 4 aprilie 1967.

9. *New York Times*, 23 ianuarie 1967.

10. *Look*, revista, 4 aprilie 1967.

11. *Ibid.*

12. Ibid.

13. *Ibid*.

14. *Ibid*.

15. Jeff Shesol, *Mutual Contempt – Lyndon Johnson, Robert Kennedy and the Feud that Defined a Decade* (New York, Norton, 1997).

16. Jacqueline Kennedy către Robert McNamara, 7 martie 1967, Sotheby's.

17. *Ibid*.

18. *Ibid*.

19. *Ibid*.

20. *Ibid*.

21. *Ibid*.

22. Jacqueline Kennedy Onassis către Robert McNamara, 6 martie 1969, Sotheby's.

23. Jacqueline Kennedy către Margaret McNamara, 1 iunie 1967, Sotheby's.

24. *Ibid*.

25. *Ibid*.

26. *Ibid*.

27. Rita Dallas, *The Kennedy Case* (New York, Putnam, 1973).

28. Jane Ormsby-Gore, interviu cu autoarea.

29. Vezi Bessel A. van der Kolk şi Alexander C. McFarlane, „The Black Hole of Trauma" în Van der Kolk, McFarlane şi Weisaeth, ed., *Traumatic* Stress, şi Herman, *Trauma and Recovery*.

30. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 19 ianuarie 1968, Bodleian Library, Oxford University.

31. Jacqueline Kennedy către Robert McNamara, 22 octombrie 1967, Sothebys.

32. Jacqueline Kennedy către Robert McNamara, 27 octombrie 1967, Sothebys.

33. *Ibid*.

34. Deborah Shalpley, *Promise and Power*: *The Life*

and Times of Robert McNamara (New York, Little, Brown, 1993).

35. *Ibid*.

36. Jacqueline Kennedy către Robert McNamara, 22 octombrie 1967, Sothebys.

37. *Ibid*.

38. Shapely, *Promise and Power*.

39. Shesol, *Mutual Contempt*.

40. Jacqueline Kennedy către Robert McNamara, 16 septembrie 1968, Sothebys.

41. Jane Ormsby-Gore, interviu cu autoarea.

42. *Ibid*.

CAPITOLUL 13

1. *Beaton in the Sixties*: *More Unexpurgated Diaries* (Londra, Weidenfeld & Nicolson, 2003).

2. Arthur M. Schlesinger Jr., *Journals, 1952 – 2000* (New York, Penguin, 2007).

3. Doris Keams Goodwin, *Lyndon Johnson and the* American *Dream* (New York, Martins, 1991).

4. Michael Arlene, *Living-Room War* (New York, Viking, 1969).

5. Arthur M. Schlesinger Jr., *Robert Kennedy and His Times* (Boston, Houghton Mifflin, 1978).

6. Jean Stein, *American Journey*: *The Times of Robert Kennedy* (New York, Harcourt, 1970).

7. *New York Times*, 10 aprilie 1968.

8. Frank Mankiewicz, interviu, John F. Kennedy Library.

9. Schlesinger, *Journals*.

10. Lee Radziwill, *Happy Times* (New York, Assouline, 2001).

11. Schlesinger, *Journals*.

12. Evan Thomas, *Robert Kennedy*: *His Life* (New York, Simon & Schuster, 2000).

13. *Beaton in the Sixties*.

14. *Ibid*.

15. Charles Spalding, interviu, John F. Kennedy Library.

16. Schlesinger, *Journals*.

17. Frank Mankiewicz, interviu, John F. Kennedy Library.

18. Schlesinger, *Journals*.

19. Stein, *American Journey*.

20. Jacqueline Kennedy către Robert McNamara, 8 septembrie 1968, Sothebys.

21. *Ibid*.

22. Schlesinger, *Journals*.

23. Jacqueline Kennedy către Robert McNamara, 8 septembrie 1968, Sothebys.

24. *Boston Globe*, 13 mai 2007.

25. Schlesinger, *Journals*.

26. Frank Langella, *Dropped Names* (New York, Harper, 2012).

27. *First Lady Jacqueline Kennedy Onassis*: *Memorial Tributes in the One Hundred Third Congress of the United States* (Washington D.C., US Government Printing Office, 1995).

28. Jacqueline Kennedy Onassis către James Rowley, 11 decembrie 1968, Sothebys.

29. Jacqueline Kennedy Onassis către Robert McNamara, 8 septembrie 1968, Sothebys.

30. *Ibid*.

31. *Ibid*.

CAPITOLUL 14

1. Jacqueline Kennedy Onassis către Theodore Sørensen, citată de Ted Sørensen în *Counselor*: *A Life at the edge of History* (New York, Harper, 2008).

2. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 31

ianuarie 1964, Bodleian Library, Oxford University.

3. Jacqueline Kennedy către Theodore Sørensen, citată de Sørensen în *Counselor*.

4. *Ibid*.

5. Billy Baldwin, *Billy Baldwin Remembers* (New York, Harcourt, 1974).

6. Kiki Feroudi Moutsatsos, *The Onassis Women*: *An Eyewitness Account* (New York, Putnams, 1998).

7. Jacqueline Kennedy Onassis către James Rowley, 11 decembrie 1968, John F. Kennedy Library.

8. Joseph Alsop către Jacqueline Kennedy Onassis, 1 iunie 1969, Library of Congress.

9. *Ibid*.

10. Jacqueline Kennedy către Joseph Alsop, 8 septembrie 1968, Library of Congress.

11. *Ibid*.

12. *Ibid*.

13. Joseph Alsop către Jacqueline Kennedy Onassis, 2 iunie 1969, Library of Congress.

14. Moutsatsos: *Onassis Women*.

15. Lee Radziwill, *Happy Times* (New York, Assoulme, 2001).

16. Baldwin, *Billy Baldwin Remembers*.

17. Vezi Alexander C. McFarlane şi Bessel van der Kolk, „Trauma and Its Challenge to Society" în Bessel van der Kolk, Alexander C. van der Kolk şi Lars Weisaeth, *Traumatic Stress*: *The effects of Overwhelming Experience on Mind*} *Body and Society* (New York, Guilford Press, 1996) şi Babette Rothschild, *The Body Remembers*: *The Psychophysiology of Trauma and Trauma Treatment* (New York, Norton, 2000).

18. Moutsatsos, *Onassis Women*.

19. *New York Times*, 18 februarie 1972.

20. *New York Times*, 7 martie 1972.

21. *New York Times*, 19 martie 1972.

22. Vezi Judith Herman, *Trauma and recovery* (New York, Basic Books, 1997).

23. *New York Times*, 17 februarie 1972.

24. *New York Times*, 15 martie 1972.

25. *New York Times*, 10 aprilie 1972.

26. Jacqueline Kennedy Onassis către Harold Macmillan, 12 noiembrie 1972, Bodleian Library, Oxford University.

27. Ibid.

28. Arthur M. Schlesinger Jr., *Journals, 1952 – 2000* (New York, Penguin, 2007.)

29. Anthony Montague Browne, *Long Sunset*: *Memoirs of Winston Churchills Last Private Secretary* (Londra, Cassell, 1995).

30. *First Lady Jacqueline Kennedy Onassis*: *Memorial Tributes in the One Hundred Third Congress of the United States* (Washington D.C., US Government Printing Office, 1995).

CAPITOLUL 15

1. Andrew Devonshire, interviu cu autoarea.

2. Letitia Baldrige, interviu cu autoarea.

3. Ibid.

4. Vezi Babette Rothschild, *Trauma Esenţials* (New York, 2011).

5. Despre rolul intrării în vindecarea traumei vezi Judith Herman, *Trauma and Recovery* (New York, Basic Books, 1997).

6. Jacqueline Kennedy către Robert McNamara, 7 martie 1967, Sotheby's.

7. Richard A. Kulka, William E. Schlenger, John A. Fairbank etc., *Trauma and the Vietnam War Generation*: *Report of Findings from the National Vietnam Veterans Readjustment Study* (New York, Brunner Mazel, 1990).

8. Letitia Baldrige, interviu cu autoarea.

9. Marianne Krist către Anna Freud, 1975, Anna Freud Papers, Library of Congress.

10. Despre memoria corporală privind experienţele traumatice vezi Babette Rothschild, *The Body Remembers*: *Psychophysiology of Trauma and Trauma Recovery* (New York, Norton, 2000).

11. Elizabeth Young-Bruehl, *Anna Freud* (New York, Summit, 1988).

12. Marianne Kris către Anna Freud, 1975, Anna Freud Papers, Library of Congress.

13. Jean Lloyd, interviu cu autoarea.

14. Letitia Baldrige, interviu cu autoarea.

15. *New York Times*, 2 noiembrie, 1976.

16. Thomas Moving, *Making the Mummies Dance*: *Inside the Metropolitan Museum of Art* (New York, Simon & Schuster, 1993).

17. *New York Time Sy* 14 ianuarie, 1977.

18. Arthur M. Schlesinger Jr., *Journalsy 1952 – 2000* (New York, Penguin, 2007).

19. Thomas Guinzburg citat de Greg Lawrence în *Jackie as Editor*: *The Literary Life of Jacqueline Kennedy Onassis* (New York, Thomas Dunne Books, 2011).

20. *New York Times*, 15 octombrie 1977.

21. *New York Times*, 10 octombrie 1977.

22. *New York Times*, 15 octombrie 1977.

23. *Ibid*.

24. *Palm Beach Daily News*, *9* noiembrie 1977.

25. Edna Fierber citată de Al Silverman în *The Time of Their Life*: *The Golden Age of Great American Publisher*, *Their Editors and Authors* (New York, St. Martins, 2008).

26. John Baxter, *The Inner Man*: *The Life of G. Ballard* (Londra, Weidenfeld & Nicolas, 2011).

27. John Sargent citat de Lawrance în *Jackie as*

Editor.

28. Louis Auchincloss, interviu cu autoarea.

29. Betty Coxe Spalding, interviu cu autoarea.

30. Letitia Baldrige, interviu cu autoarea.

31. Despre importanţa sentimentului de siguranţă vezi Judith Herman, *Trauma and Recovery* (New York, Basic Books, 1997) şi Rothschild, *Body Remembers*.

32. McGeorge Bundy, interviu, John F. Kennedy Library.

33. Schilesinger, *Journals*.

34. *Ibid*.

35. Richard E Burke, *The Senator*: *My Ten Years with Ted Kennedy* (New York, St. Martins, 1992).

36. Schlesinger, *Journals*.

37. Stephen Spender, *Journals*, *1939 – 1983* (New York, Random House, 1986).

38. Schlesinger, *Journals*.

39. *New York Times*, 25 februarie 1980.

40. Garry Wills, *The Kennedy Imprisonment*: *A Meditation on Power* (Boston, Little, Brown, 1982).

41. *Ibid*.

42. Despre alegerea supravieţuitorului de a înfrunta pericolul vezi Herman, *Trauma and Recovery*.

43. *First Lady Jacqueline Kennedy Onassis*: *Memorial Tribute in the One Hundred Third Congress of the United States* (Washington DC., US Government Printing Office, 1995).

44. Spender, *Journals*.

CAPITOLUL 16

1. Louis Auchincloss, interviu cu autoarea.

2. Marie Brenner, *Great Dames*: *What I Learn from Older Women* (New York, Broadway Books, 2001).

3. Theodore H. White*, în Search of History*: *A Personal Adventure* (New York, Harper, 1978).

4. *Ibid*.

5. Christina Haag, *Come to the edge*: *A Memoir* (New York, Spiegel & Grau, 2011).

6. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 17 mai 1965, Bodleian Library, Oxford University.

7. *Jacqueline Kennedy*; *Historic Conversations on Life with John F. Kennedy* (New York, Hyperion, 2011).

8. Diana Solway, *Nureyev*: *His Life* (New York, Morrow, 1998).

9. Jean Lloyd, interviu cu autoarea.

10. Jane Ormsby-Gore, interviu cu autoarea.

11. Haag, *Come to the edge*.

12. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 17 mai 1965, Bodleian Library, Oxford University.

13. *Ibid*.

14. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 14 septembrie 1965, Bodleian Library, Oxford University.

15. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 17 mai 1965, Bodleian Library, Oxford University.

16. *Ibid*.

17. Jacqueline Kennedy către Harold Macmillan, 14 septembrie 1965, Bodleian Library, Oxford University.

18. Haag, *Come to the edge*.

19. Arthur M. Schlesinger Jr., *Robert Kennedy and His Times* (Boston, Houghton Mifflin, 1978).

20. Jacqueline Kennedy Onassis către Theodore Sørensen, citată de Ted Sørensen în *Counselor*: *A Life at the edge of History* (New York, Harper, 2008).

21. Deborah Shapley, *Promise and Power*: *The Life and Times of Robert McNamara* (New York, Little, Brown, 1993).

22. Jacqueline Kennedy către Robert McNamara, 7 martie 1967, Sotheby's.

23. Jacqueline Kennedy Onassis către Robert

McNamara, 24 februarie 1993.

24. Hillary Rodhan Clinton, *Living History* (New York, Simon & Schuster, 2003).

25. Ibid.

26. *First Lady Jacqueline Kennedy Onassis*: *Memorial Tributes in the One Hundred Third Congess of the United States* (Washington, D.C., US Government Printing Office, 1995).

27. Philip Harman, *The Archbishop Wore Combat Boots*: *Memoir of an Extraordinary Life* (Huntington, Ind., Our Sunday Visitor, 2010).

28. *New York Times*, 24 mai 1994.

Index

Agnelli, Gianni, 126, 153
Agnelli, Marella, 153, 338
Alexandra, ţarina Rusiei, 337
Alphand, Hervé, 146
Alsop, Joseph, 9, 51 – 52, 78, 114, 118 – 121, 126 – 131, 142
143, 146, 167, 189, 224, 226, 235, 241, 311, 312
Anderson, Sherwood, 331
Archer, Jeffrey, 340 – 342, 360, 365
Arlen, Michael, 286
Arthur, regele, 73, 174
Arvad, Inga, 45, 49, 75, 95
Asquith, Raymond, 53, 54
asasinarea lui JFK, 171, 265, 286, 288, 292, 344, 358, 360, 364
asasinarea lui Martin Luther King, 286, 288, 289, 292
asasinarea lui RFK, 292, 296, 299, 360
Astor, Brooke, 343
Beaton, Cecil, 257, 283, 291
Beaverbrook, lord, 125
Bergquist, Laura, 113, 116

Bernstein, Leonard, 146, 250
Berry, lady Pamela, 52
Billings, Lem, 74, 80
Bishop, Jim, 186, 227, 249, 308
Bouvier, John „Black Jack”, 17, 20, 29, 33, 54, 55, 59, 66, 117, 298
Bowdoin, Aileen, 60
Bowdoin, Helen „Bow”, 29
Bradlee, Ben, 168
Bradlee, Tony, 168
Brady, Matthew, 339
Brenner, Marie, 355
Breuer, Marcel, 346
Brittain, Ann, 87
Browne, Anthony Montague, 325
Buchan, John, 53, 73
Buckley, William, 322, 323
Bundy, McGeorge, 115, 190, 231, 239, 349
Burke, Edmund, 73
Burke, Richard, 349
Burke, William „Onions”, 105, 126
Burns, James MĂCG – regor, 321
Bush, George, 368
Callas, Maria, 305, 312, 319, 323
Campbell, Joseph, 345
Campbell, Judith, 335
Canfield, Cass, 258
Canfield, Michael, 59, 99
Carpenter, Liz, 165, 167
Carter, Jimmy, 339, 340, 348 – 350, 351, 352
Cassini, Igor, 31
Cassini, Oleg, 142
Castro, Fidel, 10, 138, 139
Chappaquiddick (incident), 321, 323, 351, 368

Churchill, Clementine, 124
Churchill, Randolph, 344
Churchill, Winston, 6, 8, 32, 52, 73, 91, 92, 96, 97, 119, 123 – 126, 137 – 138, 155, 179, 312, 337
Clinton, Bill, 9, 367, 368, 369, 372
Clinton, Hillary, 14, 367, 368, 372
Connally, John, 159, 176, 213, 214, 269
Connally, Nellie, 160
Cook, Terence, 285
Cooper, Irving, 321
Cooper, John Sherman, 74
Cooper, lady Diana, 52
Corbin, R. Beverley Jr., 19, 24, 32, 40, 50, 60
Cowles, Gardner, 253, 257
Daley, Richard, 339
Dallas, Rita, 172
Davies, Marion, 68
Davis, Peter, 356
Davis, Sir Daniel, 79
Day, John, 227
de Gaulle, Charles, 11, 15 – 17, 32, 139, 140, 141, 143, 171, 172
de Gaulle, Yvonne, 142
de la Renta, Françoise, 338
de la Renta, Oscar, 342
de Renty, contesa, 35
Devonshire, Andrew, 90, 192, 294
Devonshire, Debo, 192
de Zulueta, Philip, 195
D'Oench, Russell Jr., 33
Douglas-Home, Rachel, 102, 126
Douglas-Home, William, 100, 102, 126
Eden, Anthony, 91
Edgeworth, Maria, 130

Eisenhower, Dwight, 6, 7, 56 – 58, 77, 91, 92, 113, 119, 123, 124, 134, 135 – 138
Eisenhower, Marnie, 133, 135
Eldridge, Florence, 223
Elisabeta I (împărăteasa Rusiei), 337
Elisabeta a II-a (regina Regatului Unit al Marii Britanii), 6, 60, 234
Faulkner, William, 331
Fierber, Edna, 343
Field, Patsy, 46, 49
Fitzgerald, F. Scott, 331
Fitzwilliam, conte, 45
Forrestal, James, 279
Forţas, Abe, 260, 261
Fraser, Hugh, 100, 333, 334
Freud, Anna, 333
Freud, Sigmund, 140, 333
Friedan, Betty, 329
Galbraith, John Kenneth, 245
Galella, Ron, 315, 316, 317, 319, 320, 322, 350
Gallagher, Mary, 188
Garoufalidis, Artemis, 307
Gates, Ellen, „Puffin”, 33 – 35
Gill, Brendan, 343
Gilpatric, Roswell, 285
Givenchy, Hubert de 128, 131, 142
Glaser, Vera, 263 – 264, 271
Goldwater, Barry, 214, 219, 231
Graham, Katherine, 264
Guinzburg, Thomas, 329, 331, 335, 338, 339, 340, 342, 343, 350
Guthman, Edwin, 202
Haag, Christina, 359
Hamill, Pete, 356

Hamilton, Edith, 203
Harman, Philip, 182, 187, 188, 193, 208, 209, 372, 373
Harlech, lady (Sissie Ormsby-Gore), 220, 231, 275, 310, 362
Harlech, lord (David Ormsby-Gore), 208, 220, 231, 234, 236, 275, 280, 281, 282, 292, 298, 328, 333, 360 – 361, 362
Harriman, W. Averell, 181, 188, 191, 219, 221, 222, 250
Hartington, Billy (marchizul de Hartington), 45, 90
Hill, Anita, 368
Hill, Clint, 161 – 162, 176
Hitler, Adolf, 16, 241, 356
Hoving, Thomas, 336, 337, 338
Hruşciov, Nikita, 139, 140, 143, 144, 150, 151, 171
Humphrey, Hubert, 128, 221, 301, 320
Husted, Helen Armstrong, 40
Husted, John G.W. Jr., 39 – 40, 43, 47, 49 – 50, 61, 87, 354
Ibsen, Henrik, 240, 255, 273
Jefferson, Thomas, 339
Johnson, lady Bird, 156, 165
Johnson, Lyndon B., 93, 164, 166, 170, 181 – 186, 194, 199, 200, 213 – 214, 219 – 223”.
231, 235, 238, 239, 241, 242, 250, 260 – 262, 265, 266, 267, 274, 275, 277, 279, 280, 283 – 284, 286, 292, 293, 295, 301, 335, 352
Johnson, U. Alexis, 172
Julien, Alfred, 320, 321
Keating, Kenneth, 228, 229, 231
Kefauver, Estes, 108, 111
Kennedy, Arabella, 110, 111, 181, 187

Kennedy, Caroline, 118, 148, 190, 191, 204, 225, 241, 305, 309, 310, 313, 314, 322, 333, 334, 362, 363, 371, 372, 374
Kennedy, Ethel, 202, 203, 204, 210, 217, 218, 219, 222, 223, 232, 291, 293, 294
Kennedy, Eunice, 60, 61, 109, 232
Kennedy, Jean, 298
Kennedy, Joan, 368
Kennedy, John F. „Jack" (JFK), *passim*
Kennedy, John F. Jr., 191, 204, 241, 305, 309, 310, 313, 314, 322, 363, 371, 374
Kennedy, Kathleen „Nick", 44, 52, 64, 70, 75, 90, 95, 189, 361
Kennedy, Patrick Bouvier, 152, 154, 181, 187, 288, 372
Kennedy, Robert „Bobby" (RFK), 57, 153, 172, 182 – 186, 189, 192, 202 – 203, 210, 213 – 214, 217 – 223, 225, 228 – 232, 235, 237, 239, 241, 243, 248 – 251, 257 – 259, 261, 264, 265, 271, 274, 275, 279 – 280, 283 – 287, 289 – 297, 300, 301, 332, 351, 368, 371
Kennedy, Rose, 59, 62, 71, 72, 101, 111, 117, 172, 216, 294, 297, 350, 361, 364
Kennedy, Teddy, 182, 217, 219, 222, 235, 250, 291, 292 – 296, 299 – 302, 305, 321 – 323, 339, 340, 348 – 352, 361, 367, 368, 369
Kilgallen, Dorothy, 116, 129, 146
King, Coretta Scott, 286, 287
King, Martin Luther, 286, 288, 289, 292, 304
Kirkland, Gelsey, 345
Knickerbocker, Cholly, 31
Kris, Ernst, 333
Kris, Marianne, 332, 333
Krock, Arthur, 38, 45
Labouisse, Henry, 154

Lambert, Eleanor, 325
Lawford, Pat Kennedy, 216
Lawford, Peter, 150
Leonard, John, 341
Lincoln, Abraham, 339
Lincoln, Evelyn, 80, 93
Lodge, Henry Cabot, 50, 57
Loewenstein, Rudolf, 333
Löwenstein, Allard, 295
MĂCD – onald, Phyllis, 63
MĂCD – onald, Torby, 63, 69, 100, 102, 109
Macmillan, Harold, 123, 143, 155, 192, 195 – 197, 208, 210, 211, 236 – 238, 245, 322, 337, 362
Malenkov, Gheorghi, 58, 91
Manchester, William, 187, 201 – 207, 216, 227, 241 – 243, 247 – 254, 257 – 261, 266 – 272, 303, 308, 314 – 316, 320, 321, 341, 365
Mankiewicz, Frank, 291, 292
Mansfield, Mike, 77, 295
March, Frederic, 223
McCarthy, Eugene, 284, 289, 300
McCarthy, Joseph, 56
McFadden, Mary, 338
McGovern, George, 320, 322, 323
McGrory, Mary, 264
McMillin, Miles, 129
McNamara, Marg, 169, 191, 215
McNamara, Robert, 145, 168, 169, 175, 191, 220, 239 – 242, 250, 254 – 256, 259, 271 – 275, 277 – 281, 293, 301, 302, 330, 335, 350, 366, 367
McSorley, Richard T., 132, 154, 157, 204, 205, 207, 208, 210, 215, 216
Mellon, Paul, 121, 250
Mellon, Rachel „Bunny”, 121, 127, 128, 203, 247,

250, 254, 266, 297, 299, 358
Meyer, Mary, 146, 335
Mikoian, Anastas, 171, 172
Millay, Edna St. Vincent, 372
Mistral, Gabriela, 256
Monroe, Marilyn, 119, 146, 147, 150, 207, 332, 333
Moran, lord, 124
Morrison, Norman, 242
Moutsatsos, Kiki Feroudi, 312
Moyers, Bill, 345
Muskie, Edmund, 320
Newman, Larry, 145, 149
Niarchos, Stavros, 308, 318
Nixon, Richard, 132, 140, 228, 284, 295, 304, 311, 320, 322, 367
O'Donnell, Kenny, 123, 164
Onassis, Alexander, 305, 328
Onassis, Aristotel, 124 – 126, 153, 154, 288, 289, 297 – 300, 303
314, 318, 319, 325, 326, 328, 331, 333, 347, 348, 356, 357, 372
Onassis, Christina, 305, 324
Onassis, Jacqueline Bouvier
Kennedy, *passim*
Ormsby-Gore, Alice, 282, 362
Ormsby-Gore, David, 88, 89, 90, 92, 96, 138, 152, 189, 195, 208, 220, 337
Ormsby-Gore, Gerald, 87, 361
Ormsby-Gore, Jane, 276
Ormsby-Gore, Julian, 362
Ormsby-Gore, Sissie, 90, 151, 189, 220
Oswald, Lee Harvey, 171, 194, 227, 251, 252, 268
Oswald, Marina, 194, 268
Paar, Jack, 203

Paley, William, 250
Parish, Sister, 127, 129
Pearson, Drew, 115, 153
Perry, Malcolm, 163, 177
Porter, Sarah, 19, 25, 26, 33, 37, 145
Powers, Dave, 123, 150, 151, 161, 164, 176
Radziwill, Lee Bouvier Canfield, 259, 291
Radziwill, Stanislas, 143, 290
Rankin, J. Lee, 209
Reagan, Ronald, 352
Reed, Jewel, 63
Reed, Jim, 64
Reggie, Victoria, 369
Reston, James, 269
Rockefeller, Mary, 343
Roger, Odette Pol, 52
Roosevelt, Eleanor, 366
Roosevelt, Franklin, 52, 54, 117
Roosevelt, Franklin Jr., 153
Roosevelt, Theodore, 119
Rothschild, Pauline de 52
Rowley, James, 310, 311
Salinger, Pierre, 183, 185, 202
Salisbury, lord, 90
Sargent, John, 343 – 345
Schiff, Dorothy, 228, 229, 246
Schlesinger, Arthur, Jr., 89, 145, 174, 186, 190, 198 – 201, 209, 242 – 244, 248, 250, 252, 255, 285, 288, 293, 296, 298, 340, 349, 350, 370
Schlossberg, Edwin, 363
Schlossberg, John, 364
Schlossberg, Rose, 364
Schlossberg, Tatiana, 364
Schulberg, Budd, 229

Seldes, Gilbert, 113
Shaw, Maud, 191
Sheppard, Eugenia, 343
Sloane, Florence Adele, 355
Smathers, George, 77, 81, 106, 110, 112, 147, 199
Smith, Liz, 267
Smith, William Kennedy, 369
Snowdon, lord, 246
Sørensen, Theodore, 95, 105, 114 – 116, 199, 200, 242, 243
Spalding, Betty Coxe, 64, 139, 151, 152, 189
Spalding, Chuck, 64, 80, 111, 114, 140, 203, 218, 291
Spender, Stephen, 349, 353
Sterling, John, 18, 20, 24
Stevenson, Adiai, 56, 57, 104, 105, 107, 109 – 112
Stevenson, Robert Louis, 73
Strasberg, Lee, 333
Suydam, Jane, 80, 81
Symington, Stuart, 77
Taylor, Mary, 148
Tempelsman, Lilly, 356
Tempelsman, Maurice, 356, 357, 367, 370, 371
Thaw, Lee, 338
Thomas, Clarence, 368
Thompson, Bill, 147
Travell, Janet, 98, 103, 137, 140
Tretick, Stanley, 216, 217
Truman, Flarry, 32, 57, 77, 279
Tuchman, Barbara, 343
Turbeville, Deborah, 347
Uniunea Sovietică, 139, 170, 336, 337
vanden Heuvel, William, 185
Van Gelder, Larry, 267

von Post, Brita, 101
von Post, Eric, 101
von Post, Gunilla, 64, 81, 85, 93
von Post, Olle, 101
Vreeland, Diana, 285, 336, 338
Wagner, Robert, 221 – 223
Waldrop, Frank, 39, 43 – 46, 59, 60
Wallace, George, 320, 322
Walsh, John, 168, 170
Walton, William, 47, 122, 126, 127, 245
Wamecke, John, 232, 248
Warren, Earl, 209
Westmoreland, William, 239, 284
White, John, 44 – 49, 51, 53, 59, 66, 70, 78, 89, 95, 118, 122, 361
White, Stanford, 345
White, Theodore, 173 – 177, 179, 180, 358
Whitney, John Hay, 190, 282
Wills, Garry, 351
Wilson, Edmund, 146
Wilson, Philip, 78, 79, 97
Wrightsman, Charles, 102, 120
Wrightsman, Jayne, 102, 120, 121
Zapruder, Abraham, 228, 316, 317
Cuprins
Prefaţă de Diana Mandache 5
Capitolul 1 15
Capitolul 2 43
Capitolul 3 67
Capitolul 4 84
Capitolul 5 113
Capitolul 6 132
Capitolul 7 159
Capitolul 8 181

Capitolul 9 213
Capitolul 10 234
Capitolul 11 247
Capitolul 12 263
Capitolul 13 283
Capitolul 14 303
Capitolul 15 328
Capitolul 16 354
Note 375
Index 403